ספר

חק לישראל

פרשת בהעלותך

מן

חמשה חומשי תורה

עם מ"ב פירושים. מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים.

א) תורה נדפסה בשלמות עם הפטרות וחמש מגלות עם הטעמים

ב) תרגום על התורה

ג) פי' רש"י בשלמות ועם פי' רש"י ישן.

ד) פי' שפתי חכמים הנודע ללומדי תורה.

ה) פי' הרשב"ם ז"ל נכד רש"י ז"ל.

ו) פי' בעל הטורים מרבינו בעל ארבעה טורים.

ז) פי' דעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל.

ח) תולדות אהרן מראה מקום כל פסוק בש"ס.

ט) מנין המצות למוהר"מ חאגיז ז"ל נדפסו בפנים החומש ע"ס הפסוקים.

י) טעמי הקרבנות בדרך חדש ונפלא נאספו מגדולי המפרשים ז"ל.

יא) דיני הקרבנות בקצרה

יב) ההפטרות עם לקוטים ומשלים.

יג) עניני הסדרה פירוש על מקומו אשר גם הוא נאסף מגדולי המפרשים בטוב טעם ודעת.

יד) ענין הסדרה על ל"ט לפני כל סדרה.

טו) ופי' ע"ט על התורה הוא בטעם העתקה חדשה בטוב טעם וכן בההפטרה.

טז) ליקוטים יקרים ע"ס מהספרים הנקובים בשמותם למטה (יותר מחמשים במספר).

יז) משלי חכמים נעימים המושכים לב הקורא למוסר וליראת ה'. על התורה והפטרות.

יח) ספר פדר"א עם ספר הישר יחדו נעתק על ע"ט (יעדער זאל וויסען וואס עס איז געווען פון וועלט בעשאפונג ביז היינט.

יט) מצות השם על תרי"ג מצות (אויף ע"ט) יעדער מענטש זאל וויסען די מצות וואס גאט האט געבאטען.

כ) חמש מגלות עם פירש"י (בסוף כל כרך מהחומש נדפסה המגלה השייכה לכרך ההוא). זולת זה

נוספו על חמש מגלות עוד פירושים חדשים להפליא אשר לא בא עוד כבושם הוא מלוקט מגדולי מפרשים והקורא בו יתענג מאד. ולפי פי' העברי העתקנו גם פי' ע"ט (יעדער וואס וועט לייענען וועט גרויס פערגעניגען האבין).

כא) על ספר שיר השירים נקוב בשם שירי שלמה.

כב) על ספר רות נקוב. בשם יתום דוד.

כג) על ספר איכה נקוב בשם קינות ירמיה.

כד) על ספר קהלת נקוב בשם הבלי העולם

כה) על ספר אסתר נקוב בשם מור והדס.

כו) לקוטים יקרים על ח"מ מגדולים אנשי שם.

כז) משלים ערבים ונעימים על כל הה"מ

כח) תרגום שני על מגלת אסתר

כט) פתשגן הכתב על תרגום שני בתקון נפלא.

ל) העתק ע"ט מהתרגום שני בהוספות ותקונים.

לא) נדפס בסוף כל כרך סדר התפלה וכו'.

לב) גם הוספנו קצורי הדינים הנצרכים לתפלה.

לג) נביאים עם פרש"י ומצודת דוד

לד) כתובים עם פרש"י ומצודת דוד.

לה) המשניות עם ברטנורא ועיקר תוי"ט בנדפס מכבר עם הוספות ותקונים.

לו) גמרא עם פרש"י והעתקה ע"ט ועם איזה דבורי תוספות.

לז) ההלכה פסוקה עם העתקה ע"ט.

לח) המוסר עם ההעתקה ע"ט.

לט) למהדרים ללמוד בכל יום התרי"ג מצות כאשר תקנו הקדמונים.

מ) ארחות חיים מהרא"ש ז"ל.

מא) הארחות חיים הנ"ל נעתק גם ללשון ע"ט.

מב) אגרת הרמב"ן ז"ל לבנו ז"ל נעתק גם הוא לע"ט.

מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה, איבערזעצט אויף א לייכטע אידישע שפראך, מיט שיינע ליכטיגע אותיות און קלארען דרוק.

הוצאת אמונה — 388־8812

(ד) **אחר** שישב בבהכ״נ יקבל על עצמו מ״ע של ואהבת לרעך כמוך לאהוב כל בר ישראל, ועי״כ תהיה תפלתו כלולה מתפלת כל ישראל:

(ה) **מצוה** לכבד ולהרביץ ולהסיר כל לכלוך עפר מבהכ״נ כדרך שמכבדים בבית המלך, וזקנו של רש״י היה מכבד מקום ארון קודש בזקנו:

(ו) **כתיב** על כן באורים כבדו ה׳ מכאן שצריך להדליק נרות בבהכ״נ ובפרט בשבתות וימים טובים. וטוב שיהיה לו נר מיוחד בבהכ״נ שיתפלל לאורה ונמצא מכבד ה׳ ונהנה אגב. והנה מצוה רבה ללמד עצמו תמיד לעשות יחודים הנוגעים בשכינה ואין בעוה״ר עתה תומך ומנהל רק למי שיודע לייחד:

(ז) **עיקר** כוונת האדם יהיה בתפילת שחרית כי אז הוא עת רצון ותפילתו בכוונה מקובלת:

(ח) **כלל** גדול השכמת והערבת בהכ״נ מאריכין ימיו של אדם ומביאים מטומאה לטהרה:

(ט) **מנהג** נכון שיהיה לאדם סידור התפילה פתוח לפניו כדי שיוכל לשמוע הברכות מפי הש״ץ מלה במלה ויכול לידע באיזה הברכה הש״ץ עומד לענות אמן על חזרת הש״ץ י״ח ברכות:

(י) **ראוי** לאדם לחבק את ידיו ימין על השמאל וכפותין זה על גב זה להיות עומד בתפילתו תמיד כעבדא קמי מריה:

מצות הדלקת נרות בביהכ״נ ובע״ש

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת וגו׳ אוֹיף דְרַייא עֶרְלֵיי מְנוֹרוֹת אָנְצִינְדִין וָוענֶען דִי יוּדִין גִיבָּאטִין גִיוָואוֶּרִין אוּנ צוּ דִי מִצְוָה גִיהֶערִין וַוייבֶּער אוֹיךְ, אַיין מִצְוָה אִיז אָן צִינְדֶען דִי מְנוֹרָה וָואס אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אַיִן פָּסוּק שְׁטֵייט וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת זָאגְט דֶער מֶדְרָשׁ לַפִּידוֹת אִיז דֶער טַייטְשׁ פְלַאמֶען פַייֶער, פַאר וָואס הָאט זוֹכֶה גִיוֶוען דְבוֹרָה צוּא נְבִיאוֹת וַוייל זִיא פְלֶעגְט מַאכִין גְרָאבֶּע קְנוֹיטִין אִין דִי מְנוֹרָה וָואס אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עֶס זָאל זַיין אַגְרוֹיסֶע לִיכְטִיגְקֵייט אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אִיז דָאךְ אַקַשְׁיָא בַּארְף דֶען גָאט דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִיא מְנוֹרָה, עֶר אַלֵיין בֶּעלַייכְט דָאךְ דִי גַאנְצֶע וֶועלְט דוּרְךְ דִיא זוּנְן וָואס זִיא אִיז נָאר אֵיינֶע פוּן זַיינֶע בֶּעדִינְטֶע, אוּנ אַז דִיא שְׁכִינָה הָאט גֶערוּהְט אִין מִשְׁכָּן אִיז דָאךְ אִין מִשְׁכָּן גֶעוֶוים גִיוֶוען לִיכְטִיג צוּ וָואס הָאט מֶען גֶעדַארְפְט דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִיא מְנוֹרָה, דֶער תִּירוּץ אִיז וַוייל אִין מִשְׁכָּן אִיז גִיוֶוען לִיכְטִיג פוּן דִי שְׁכִינָה אוּנ דִי כֹּהֲנִים הָאבִּין גֶעדַארְפְט אַרַיין קוּמֶען אַלֶע פְרִיה אוּנ אָבֶענְד אִין מִשְׁכָּן צוּ בַּייכֶערִין דִי קְטֹרֶת, אוּנ וַוייל זֵיי זָאלִין נִיט הַנָאָה הָאבִּין פוּן דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִיא שְׁכִינָה, דְרִיבֶּער הָאט מֶען אָנְגֶעצוּנְדִין דִיא מְנוֹרָה, זֵייא זָאלִין זֶעהְן פוּן דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי מְנוֹרָה אוּנ נִיט פוּן דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי שְׁכִינָה, דִי הֵיילִיגֶע לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי מְנוֹרָה הָאט פַארְשְׁטֶעלְט דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי שְׁכִינָה, אוּנ וַוייל דְבוֹרָה אִיז גִיוֶוען אַגְרוֹיסֶע צַדֶּקֶת אוּנ זִיא הָאט בֶּעמֶערְקְט דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי שְׁכִינָה אִיז גְרוֹיס אִין מִשְׁכָּן דְרִיבֶּער הָאט זִיא גֶעמַאכְט גְרָאבֶּע קְנוֹיטִין אִין דִי מְנוֹרָה דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי מְנוֹרָה זָאל זַיין זֵייעֶר גְרוֹיס אוּנ זָאל קֶענֶען פַארְשְׁטֶעלִין דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי שְׁכִינָה דִי כֹּהֲנִים זָאלִין נִיט הַנָאָה הָאבִּין פוּן דִי לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִי שְׁכִינָה, אוּנ וַוייל זִיא הָאט גִיטָאהְן כָּבוֹד צוּ דִי שְׁכִינָה דְרִיבֶּער הָאט גָאט גֶעמַאכְט רוּהֶען אוֹיף אִיהר דִיא שְׁכִינָה אוּנ אִיז גִיוָואוֶּרִין אַנְבִיאָה, זֶעהְן מִיר אַז וַוייבֶּער הָאבִּין אוֹיךְ גֶעקֶענְט זוֹכֶה זַיין צוּ נְבִיאוֹת דוּרְךְ דִי מִצְוָה פוּן דִי מְנוֹרָה, הַיינְט אַז מִיר הָאבִּין נִיט דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דִי לִיכְט וָואס מֶען צִינְדֶעט אָן אִין שׁוּהְל פַאר דֶעם עַמּוּד וָואס מֶען דַאוֶונְט אִיז אַגְרוֹיסֶע מִצְוָה, נָאךְ אַמִצְוָה פוּן לִיכְט צִינְדֶען אִיז דָא פְרֵייטָאג פַארִין נַאכְט אָן צִינְדֶען לִיכְט אוֹיף שַׁבָּת דִיא מִצְוָה אִיז גִיגֶעבִּין צוּ וַוייבֶּער מֶעהְר וִויא צוּ מַאנְסְלַייט, עֶרְשְׁטוּנְס וִויא דִי גְמָרָא זָאגְט אוּנְז, וַוייל דִיא נְשָׁמָה וֶוערְט גֶערוּפִין אַלִיכְט, אוּנ דִיא אִשָּׁה הָאט פְרֵייטָאג פַארִין נַאכְט אוֹיסְגֶעלָאשִׁין

אלע

אַלֶע נְשָׁמוֹת פוּן דֶער וֶועלְט, וַוייל חַוָּה הָאט גִיגֶעסִין פְרַייטָאג פַארִין נַאכְט פוּן עֵץ הַדַּעַת אוּנ הָאט גִיגֶעבִין צוּ אָדָם עֶר זָאל אוֹיךְ עֶסִין פוּן עֵץ הַדַּעַת, אִיז נִגְזַר גִיוָוארִין אוֹיף אַלֶע מֶענְטְשִׁין זֵיי זָאלִין שְׁטַארְבִּין, דֶער זוֹהַר זָאגְט וַוייל שַׁבָּת וֶוערְט גֶערוּפִין מַלְכָּה אוּנ דִיא אִשָּׁה אִיז דִיא מַלְכָּה פוּן שְׁטוּבּ דְרִיבֶּער דַארְף דִי אִשָּׁה צִינְדֶען דִיא לִיכְט אוֹיף שַׁבָּת, אוּנ זִיא זָאל צִינְדֶען דִיא לִיכְט מִיט גְרוֹיס שִׂמְחָה, וַוייל דָאס אִיז פַאר אִיהר אַגְרוֹיסֶער כָּבוֹד זִיא זָאל בֶּעלוֹיכְטִין דֶעם שַׁבָּת, אוּנ דוּרְךְ דֶעם זְכוּת וֶועט זִיא זוֹכֶה זַיין צוּ הָאבִּין הֵיילִיגֶע קִינְדֶער וָואס זָאלִין בֶּעלַייכְטִין דִיא וֶועלְט מִיט זֵייעֶר תּוֹרָה אוּנ מִיט זֵייעֶר יִרְאַת שָׁמַיִם, אוּנ זִיא וֶועט זוֹכֶה זַיין צוּ בְּרֵיינְגֶען לַאנְג לֶעבִּין צוּ אִיהר מַאן אוּנ צוּ אִיהרֶע קִינְדֶער, דְרִיבֶּער דַארְף יֶעדֶע אִשָּׁה זֶעהְן דִיא מִצְוָה זָאל נִיט זַיין אַעֲבֵירָה, זִיא זָאל זִיךְ נִיט שְׁפֶּעטִיגֶען מִיט דֶעם לִיכְט צִינְדֶען, אוּנ דִיא וַוייבֶּער וָואס הַאנְדְלֶען אִין גַאס אוּנ שְׁטֵייעֶן אִין קְרָאמֶען פוּנְקְט פְרַייטָאג פַארִין נַאכְט בְּרֵיינְגְט דֶער שָׂטָן צוּ זֵייא קוֹנִים אוּנ עֶס וֶוערְט זֵייא אַשָׁאד צוּ פַארמַאכִין דִי קְרָאם, אָדֶער אַוֶועק צוּ גֵיין פוּן גַאס, טָאמֶער וֶועט זִיא נָאךְ לֵייזִין אַפָאר קָאפֶּעקֶעם, דֶער וַוייל פַארקוֹיפְט זִיא דִיא מִצְוָה פוּן דֶעם לִיכְט צִינְדֶען פַאר דִיא פָאר קָאפֶּעקֶעם, אוּנ נָאךְ מֶעהְר אִיז עֲבֵירָה פוּן מְחַלֵּל שַׁבָּת זַיין אוּנ יֶעדֶער מֶענְטְשׁ וָואס אִיז מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּלַייבְּט אִין גֵיהִנָּם אֲפִילוּ אוּם שַׁבָּת. אַלֶע רְשָׁעִים זֶענֶען שַׁבָּת פְרַייא פוּן גֵיהִנָּם אוּנ דֶער וָואס אִיז מְחַלֵּל שַׁבָּת וֶוערְט גֶעמִשְׁפָּט אִין גֵיהִנָּם אֲפִילוּ אוּם שַׁבָּת, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וַוייל עֶר הָאט מְחַלֵּל שַׁבָּת גִיוֶועזְן אוֹיף דִיא וֶועלְט אִיז עֶר מְחַלֵּל שַׁבָּת אִין גֵיהִנָּם. אוּנ דִי וַוייבֶּער וָואס זֶענֶען אִין שְׁטוּבּ דַארְפִין גֶעוֹוִיס זֶעהְן אַז אַלְץ זָאל זַיין גְרֵייט פַאר דִיא צַייט פוּן לִיכְט צִינְדֶען זֵייא זָאלִין אָנְקְלֵיידִין שַׁבָּתְדִיגֶע קְלֵיידֶער אוּנ אָנְצִינְדֶען דִיא לִיכְט צוּ דֶער צַייט אוּנ מִיט כָּבוֹד אוּנ פְרֵיילִיכְקֵייט צוּ נֶעמֶען דִיא מַלְכָּה דָאס אִיז דֶער שַׁבָּת אוּנ עֶס זָאל זַיין שָׁלוֹם אִין שְׁטוּבּ, דִי גְמָרָא אוּנ דֶער תִּקּוּנֵי זוֹהַר שְׁרַייבְּט אַז דֶער מֶענְטְשׁ קוּמְט שַׁבָּת בַּייא נַאכְט פוּן שׁוּהְל אַהֵיים מִיט דִיא מַלְאָכִים וָואס בֶּעגְלֵייטִין אִיהם פוּן שׁוּהְל אוּנ זֵייא טְרֶעפִין דֶער טִישׁ אִיז גֶעגְרֵייט אוּנ לִיכְט אָנְגֶעצוּנְדִין אוּנ בַּייא מַאן אוּנ וַוייבּ אִיז שָׁלוֹם אוּנ פְרֵיילִיךְ, זָאגִין זֵייא דִיא וואהְנוּנְג אִיז טַאקֶע פוּן אַיוד אוּנ זֵייא דֶערצֵיילִין דָאס פַאר הקב"ה אוּנ וַוינְשֶׁען אִיהם עֶס זָאל אַלֶע שַׁבָּת אַזוֹי זַיין, אָבֶּער וֶוען עֶס אִיז ח"ו פַארְקֶערְט זָאגִין דִי מַלְאָכִים דָאס אִיז קֵיין יוּדִישֶׁע וואהְנוּנְג אוּנ זֶענֶען מְקַטְרֵג אוֹיף אִיהם פַאר הקב"ה אוּנ זֵייא וַוינְשֶׁען אִיהם אוֹיךְ עֶס זָאל אַלֶע שַׁבָּת זַיין אַפַארְשְׁטֶערוּנְג ח"ו. דִיא דְרִיטֶע מִצְוָה אִיז חֲנוּכָּה לִיכְט צִינְדֶען, וַוייבֶּער מוּזִין אוֹיךְ הֶערִין חֲנוּכָּה לִיכְט בֶּענְטְשִׁין אָדֶער זֵייא זָאלִין אַלֵיין צִינְדֶען חֲנוּכָּה לִיכְט, אוּנ דָאס אִיז אֵיינֶע פוּן דִי מִצְוֹת וָואס וַוייבֶּער מוּזִין טָאהְן, אוּנ דָאס אִיז אָבֶּער אַכָּבוֹד פַאר דִי וַוייבֶּער, וַוייל דֶער נֵס אִיז גִיטָאהְן גִיוָוארִין דוּרְךְ אַאִשָּׁה, דִי גְמָרָא זָאגְט דֶער וָואס אִיז גֶעהִיט צוּ מְקַיֵּים זַיין דִי מִצְוָה פוּן חֲנוּכָּה לִיכְט צִינְדֶען וִויא דֶער דִין אִיז וֶועט עֶר זוֹכֶה זַיין צוּ הָאבִּין קִינְדֶער תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אוּנ מִיר זֶעהְן אַז הקב"ה הָאט אִין קֵיין אַנְדֶער זַאךְ גִיטָאהְן אַנֵס נָאר אִין דִי מְנוֹרָה, וַוייל דִי מְנוֹרָה וַוייזְט אוֹיף דִי נְשָׁמָה פוּן מֶענְטְשׁ וִויא הֵיילִיג זִיא דַארְף זַיין, דְרִיבֶּער אִיז דִיא לִיכְטִיגְקֵייט פוּן דִיא מְנוֹרָה גִיוֶועזְן טֵייעֶר בַּייא הקב"ה אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל זָאגִין צוּ אַהֲרֹן עֶר זָאל אָנְצִינְדֶען דִי קְנֵייטְלִיךְ פוּן דִי מְנוֹרָה אוּנ אַז דִי מְנוֹרָה פוּן מִשְׁכָּן וֶועט אָנְהֵייבִּין לַייכְטִין, וֶועלִין לַייכְטִין דִיא לִיכְט פוּן דִיא מְנוֹרָה וָואס אִין דֶעם מִשְׁכָּן וָואס אִין הִימֶעל אוֹיךְ:

בהעלתך יום א תורה   אונקלוס

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפ"ש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נ'שמה יהוה חיה יחידה ו דמלוי יו"ד אל שם ב"ן

שבעשיה בניקוד חולם

ח א וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵּאמֹֽר׃ ב דַּבֵּר֙ אֶֽל־אַהֲרֹ֔ן וְאָמַרְתָּ֖ אֵלָ֑יו

ח א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ ב מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְתֵימַר לֵיהּ

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר אוּנ גָאט הָאט גִירֶעט צוּ מֹשֶׁה אַזוֹי צוּ זָאגֶען: (ב) דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן רֵייד צוּ אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו אוּנ זָאלְסְט צוּ אִים אַזוֹי זָאגֶען

אונקלוס

בְּאַדְלָקוּתָךְ יָת בּוֹצִינַיָּא לָקֳבֵל אַפֵּי מְנַרְתָּא יְהוֹן מְנַהֲרִין שַׁבְעָא בּוֹצִינַיָּא:

בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת:

ת"א אל מול פני המנורה יאירו. מנחות לח עקדה שער מט:

בעל הטורים

(ב) בהעלתך. סמך נרות לחנוכה לפרסומי נסא בנרות: בהעלתך את. בגימ' עשה בה מעלות: אל מול פני המנורה יאירו. בגימ' וכי אני כי אני איני צריך לאורה: פני המנורה יאירו. בגימ' וכי אני לאורה צריך: שבעת הנרות. כנגד ז' המזלות הכ"ל של"ם. כתיב בהעלתך את הנרות וכתיב להעלות נר תמיד לבית הלל נר ואח"כ נרות שמוסיפין והולכין והיינו להעלות נר תמיד שמעלין

רשב"ם

(ב) בהעלתך וגו'. לפי שמלאכת תדיר היא זו הזכירו כאן. אע"פ שכל מלאכת המשכן נגמרה מלאכת הדלקת המנורה לא נגמרה כי תדירה היא: אל מול פני המנורה. היה מטה ראשי הפתילות של כל שבעת הנרות להאיר על השלחן:

רש"י

(ב) בהעלתך. (למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות): בהעלותך. א על שם שהלהב עולה כתוב בהדלקתן לשון עלייה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה ועוד דרשו רבותינו מכאן שמעלה היתה ב לפני המנורה שעליה ג הכהן עומד ומטיב: אל מול פני המנורה. אל מול נר האמצעי שאינו בקנים אלא בגופה של מנורה: יאירו שבעת הנרות. ששה שעל ששת הקנים שלשת המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהן ד וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי

שפתי חכמים

א דק"ל איך נופל הל' בהעלתך על נרות שכתב הכתוב במקום בהדלקתך בהעלתך ומתרץ ע"ש שהלהב עולה כלומר מ"ה נופל בו ל' עליה. ותו קשה לרש"י מ"מ היה לו לכתוב בהדלקתך ולמה כתב בהעלתך דודאי ל' בהעלתך נופל ג"כ בנרות כמו שפי' על שם שהלהב עולה אבל מ"מ הל' בהדלקתך יותר טוב, ומתרץ דמ"ה כתיב בהעלתך כדי נלמוד שצריך להדליק כו'. אבל בפ' תצוה גבי להעלות נר תמיד לא פי' רק למה כתיב להעלות ולא להדליק ואמר שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. וי"ל דלעיל כתיב להעלות ל' לווי ועז"ם למה כתב הלווי בל' להעלות ולא בל' להדליק שהוא ל' יותר מבורר על מה הוא הלווי ומפרש משום שצריך להדליק כו' שהוא בכלל הלווי לכן כתיב להעלות, ובפרשת אמור שהוא הלווי האמתי כדפרש"י שם קשה למה לא פירש שם כלום. וי"ל שהוא סומך על מה שפי' בפרשת תצוה על ל' להעלות שהוא בל' לווי כדפרישית, ודלא כפי' הרא"ם שפי' פעם יפרש כל הבחינות הנופלים על הל' ופעמים יפרש קצת מהם ופעם יסמוך על מה שפי' במקום אחר ומ"ם לא פי' בפ' אמור כלום אף ע"ג דכתיב התם להעלות נר תמיד, עכ"ל: ב ואף ע"ג דדרשו מזה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה, י"ל דעיקר דרשא היא מקרא דפרשת תצוה מלהעלות נר תמיד והכא אגב גררא נקטיה, ועי"ל דאי לשלהבת עולה מאליה לחוד הוא דאתא היה לו לכתוב בהעלך ולא בהעלתך ואי למעלה אתא לחוד הוא דאתא היה לו לכתוב בעלותך אלא לשני כתיב בהעלתך למדרש תרוייהו. והרא"ם פי' דלא זה וגם שתהא השלהבת עולה דשקולים הם ויבאו שניהם: ג וא"ת ושני קומתו של אדם ד"א דהיינו כ"ד טפחים וקומתה של מנורה לא היה כ"א י"ח טפחים כדפרש"י בפ' תרומה וא"כ למה צריך למעלה. וי"ל לפי שטפחים של בית המקדש היו שוחקות וא"כ י"ח טפחים של מנורה היו כמו כ"ד טפחים של חול כנגד קומתו של אדם ואם כן לא הוצרך לכך שיהא צריך להטיב הנרות כדי שייטיב אותם יפה לכך צריך מעלה: ד פי' מדכתיב יאירו שבעת הנרות ע"כ אפתילות קאי שהם המאירים דאי קאי אנרות שהם הבזיכין הל"ל אל מול פני המנור' יהיו מטים שבעת הנרות. וא"ת והא בקרא כתיב אל מול פני המנורה דהיינו נר שעל קנה האמצעי יאירו שבעת הנרות ורש"י פי' שאין מאירין לנר אמצעי אלא ששת. וי"ל דהא ק"ל דאל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות משמע שהכל יהיו מאירין לפניו של אמצע הקנה דהיינו למעלה על גביו שהוא נקרא פני המנורה וזה א"א בשלמא אותו נר בעומד על קנה האמצעי מאיר כנגד פניו אבל אלו ששה נרות אינן מאירין אלא לפניו של אותן קנים שעומדין מול פניהם כמנהג כל הנרות שמנהגן להאיר כלפי עלמן. ומתרץ דגם שאר ששה נרות שעל ששה קנים מאירין לפניו של קנה אמצעי דששה שעל ששת הקנים ג' מזרחיים פונים למול אמצעי כ"ל שהיו כופפין

עניני הדלקת המנורה

(ב) בהעלתך את הנרות וגו'. רש"י ז"ל תי' שני חילוקים מדוע כתיב בהעלתך ולא כתיב בהדלקתך, ויתכן עוד לומר כי כשהיטיבו את הנרות הי' מורידם ומסירם מן המנורה כדי לנקותם משארי השמן והפחם ואחרי נקייתם היה נותן בהם שמן זית זך ופתילות חדשות ומדליקם ואז היה מעלה הנרות הדלוקים ומניח אותם על המנורה, ונלטוה עתה בהעלות הנרות על המנורה יניחם באופן שיפנו ויאירו הנרות ההם אל מול פני המנורה, ופני המנורה הוא גופה כמו ופניך הולכים בקרב, והענין שהנרות ג' מכאן וג' מכאן יהיו פונות אל האמצעי וקיא פונה אל עבר פניה שהיא כנגד קדש הקדשים [אברבנאל]. ועוד נוכל לומר ע"ד שמלאכו בדבריהם [במדרש רבה במדבר פ' יב] בעת שהוקם המשכן למטה הוקם המשכן למעלה כו', וכה"א מכון לשבתך פעלת ה' [ויכול להיות שזהו מה שרמז הקב"ה למשה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, מדוע לא נאמר ושכנתי בתוכו, אלא כמאמרם ז"ל נשבע הקב"ה שלא יבא לירושלים של מעלה עד שיבא תחלה לירושלים של מטה, ולא היה יכול הקב"ה לשכון כבוד בבית המקדש של מעלה עד שיעשה המשכן למטה. ע"כ אמר הקב"ה למשה ועשו לי מקדש למטה, ואז ושכנתי בתוכם, בשני המקדשים בשל מעלה ובשל מטה, כי כ"ז שלא תעשה משכן למטה לא אוכל לשכון במקדש של מעלה], ובע"כ לאוי לומר שלא כעצה מכוון כ"א בהכרח ע"פ הדבור, וא"כ היה מכוון ג"כ בפרטי הדברים היינו מזבח של מעלה נגד מזבח של מטה, והמנורה של מעלה נגד המנורה של מטה, וכן כל דבר אשר המכוון מוכרח, ומעתה הנה בשר הקב"ה את אהרן כי האף אמנם שיתגלגל על המנורה של מטה שתתבטל, אבל המנורה של מעלה תשאר על מעלתה, ואתה בהדלקתך הנרות למטה תדליק גם הנרות למעלה, והנרות הללו לעולם יאירו, וזהו בהעלתך את הנרות למטה, אל מול פני המנורה, היינו אל אותו שהוא מול, נגד פני המנורה הזאת, היא המנורה של מעלה שהיא מול המנורה של מטה, שם יאירו שבעת הנרות לעולם כאין מכבה, וזהו ל' המדרש אבל הנרות לעולם מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ומעתה לא יקשה עוד מדוע לא אמר אל מול פני המנורה יאירו ששת הנרות:

פירוש לתורת אלהים

בְּהַעֲלֹתְךָ אִין דַיין צִינְדֶען אֶת הַנֵּרֹת דִיא לִיכְט פוּן דֶער מְנוֹרָה אֶל מוּל פְּנֵי אַקֶעגֶען דָאס פָּנִים פוּן דֶער מְנוֹרָה יָאִירוּ זָאלֶען לַייכְטֶען שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת דִיא זִיבֶּען לִיכְט כְּלוֹמַר דִיא קְנֵייטְלֶעךְ פוּן דִי זֶעקְס הֶערְלִיךְ וָואס זֶענֶען אִין דִיא צְוַייגֶען פוּן דֶער מְנוֹרָה זָאלִין זִיךְ קֶערֶען אַקֶעגֶען דֶעם זִיבֶּעטִין הֶערִיל וָואס עֶס גֵייט אַרוֹיס פוּן דֶעם גוּף פוּן דֶער מְנוֹרָה. רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט דָאס לָשׁוֹן בְּהַעֲלֹתְךָ דָאס אִיז טַייטְשׁ אוֹיף גֵיין וַוייל דֶער פְלַאם גֵייט אַרוֹיף אִין דֶער הַייךְ אוּנ עֶר מוּז אַזוֹי לַאנְג צִינְדֶען בִּיז

ג וַיַּ֤עַשׂ כֵּן֙ אַהֲרֹ֔ן אֶל־מוּל֙ פְּנֵ֣י הַמְּנוֹרָ֔ה הֶעֱלָ֖ה נֵרֹתֶ֑יהָ כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ ד וְזֶ֨ה מַעֲשֵׂ֤ה הַמְּנֹרָה֙ מִקְשָׁ֣ה זָהָ֔ב עַד־יְרֵכָ֥הּ עַד־פִּרְחָ֖הּ מִקְשָׁ֣ה הִ֑וא כַּמַּרְאֶ֗ה אֲשֶׁ֨ר הֶרְאָ֤ה יְהוָה֙ אֶת־מֹשֶׁ֔ה כֵּ֥ן עָשָׂ֖ה אֶת־

אונקלוס

ג וַעֲבַד כֵּן אַהֲרֹן לָקֳבֵיל אַפֵּי מְנָרְתָא אַדְלֵיק בּוֹצִינָהָא כְּמָא דִי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ ד וְדֵין עוֹבַד מְנָרְתָא נְגִידָא דְהַב עַד שִׁדַהּ עַד שׁוֹשַׁנַּהּ נְגִידָא הִיא כְּחֵיזוּ דִי אַחֲזֵי יְיָ יָת

ת"א וזה מעשה. מנחות כח כט עקדה שער ה ושער עח: עד ירכה עד. מנחות כט: מקשה היא. שם כח:

בעל הטורים

בקדש ולכ"ש תחלה נרות ואח"כ כך שמורידין והולכין: להעלות נר תמיד. ס"ת תכד: (ד) וזה מעשה המנורה. וזה עולה י"ח שגובהה של מנורה י"ח טפחים: כמראה. בגימ' כגבריאל מלמד שגבריאל הראה לו דמות המנורה: כן עשה. כ"ן נרות עשה שלמה בי' המנורות: עשה. בגימ' שלמה. ד' פעמים הזכיר מנורה שהיא כשרה בארבע מינין, כדאיתא במנחות (דף כח) ע"ש. ורמז לארבע מנורות בשמחת בית השואבה:

רש"י

ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך: (ג) ויעש כן אהרן. (ספרי) להגיד שבחו של ה אהרן שלא שינה: (ד) וזה מעשה המנורה. (שם) שהראהו הקב"ה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה: מקשה. בטדי"ץ בלעז לשון דא לדא נקשן (דניאל ה) ז עשת של ככר זהב היתה ומקיש בקורנס וחותך ח בכשיל לפשט איבריה כתקונן ולא נעשית איברים איברים ע"י חבור: עד ירכה עד פרחה. ירכה היא השידה שעל הרגלים חלול כדרך מנורות כסף שלפני השרים. עד ירכה עד פרחה. כלומר גופה של מנורה ט כולה וכל התלוי בה. עד ירכה. שהוא אבר גדול. עד פרחה. שהוא מעשה דק י שבה הכל מקשה ודרך עד לשמש בלשון זה כמו (שופטים טו) מגדיש ועד קמה ועד כרם זית: כמראה אשר הראה וגו'. כתבנית אשר כ הראהו בהר כמו שנאמר (שמות כה) וראה ועשה בתבניתם וגו': כן

שפתי חכמים

ראשי הפתילות לפי קנה אמצעי וכן מערביים. ויאירו שבעת הנרות פי' שבזה האופן יהיו מאירין שבעת הנרות אל מול קנה האמצעי. הרא"ם האריך כאן הרבה (וע' בתשובת הריב"ש סי' ש): ה דאל"כ ויעש כן אהרן ל"ל וכי תעלה על דעתך שלא עשה אהרן מה שצוה ה' ע"י משה. ואף ע"ג שבלאו הכי נמי ידעינן שעשה צווי של הקב"ה מ"מ דבר גדול הוא זה שהפסוק מעיד על צדקתו וכן כל כיוצא בזה: ו פי' מפני שמלת זה מורה על הרמוז והמעשה לא היה כי אם בשעת עשיית בצלאל ומתחלה נתקשה בה משה עד שהראהו באצבע וחזר ונתקשה עד שאמר ליה טול ככר כו', עיין לעיל בפ' תרומה: ז עשת ל' חתיכה: ח בכשיל מספריים: ט דק"ל דהכא משמע שלא היתה מקשה אלא עד ירכה ועד פרחה ובפ' תרומה כתיב שהיתה כולה מקשה: י כלומר מדבר גדול עד דבר קטן הכל היה מקשה ועד משמע ל' בין וכיוצא בזה מפרש רש"י בפ' בא על מבכור פרעה היושב על כסאו וגו': כ דק"ל דכמראה משמע ל' מראה שהוא צבע ובמנורה אין שייך לומר שהראהו הקב"ה צבע של מנורה. א"כ כמראה היא כמראה הנבואה כלומר מה שראה כמראה הנבואה דהיינו של אש ועשו גם הם מנורה של אש וזה אינו דהם לא עשאו של אש, ועז"פ כתבנית כ"ל כמראה פי' כתבנית כמ"ש במקום אחר וראה

פירוש לתורת אלהים

דער פלאם זאל ארויף גיין פון זיך אליין: (ג) וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן האט אהרן אזוי געטאהן אֶל מוּל אקעגען דעם פְּנֵי פון דער מנורה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ האט ער אויף געצונדען אירע ליכט כַּאֲשֶׁר צִוָּה אזוי ווי גאט האט געבאטען צו משה: (ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה אונ דאס איז דאס ווערק פון דער מנורה רש"י שרייבט ווייל עס איז שווער געוועען צו משה צו פאר שטיין די מלאכה פון דער מנורה ביז הקב"ה האט איהם געוויזען א מנורה פון פייער דרום שטייט דאס לשון וְזֶה אונ דאס דאזיגע כלומר אזוי וויא די מנורה פון פייער אזוי זאל די מנורה געמאכט ווערען מִקְשָׁה זי זאל זיין געהעמערט זָהָב פון גאלד עַד יְרֵכָהּ מיט איר דיך ודי אונטערשטע קאסטין] עַד פִּרְחָהּ מיט איר בליאונג כלומר דער גוף פון דער מנורה אונ אלע קליינע זאכען וואס אין איר איז מִקְשָׁה הִיא זאל אלץ זיין געהעמערט כַּמַּרְאֶה אזוי ווי דאס געשטאלט וואס גאט האט געוויזען צו משה

ליקוטים על התורה

(ד) וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב וגו'. דער מדרש תנחומא זאגט ווען גאט האט געזאגט צוא משה דוא זאלסט מאכין א מנורה האט משה געפרעגט ביי הקב"ה ווי אזוי זאל דיא מנורה גימאכט ווערין, האט הקב"ה געזאגט צוא משה די מנורה זאל גימאכט ווערין אין גאנצין פון איין שטיק גאלד, וויא משה איז אראפגעגאנגען פון בארג סיני האט ער פארגעסין וואס הקב"ה האט איהם געזאגט, ביז וואנען הקב"ה האט איהם געוויזען אמנורה פון פייער, פון דעסטוועגין האט משה נאך גישט פארשטאנען ווי אזוי דיא מנורה צוא מאכין, האט גאט געזאגט צו משה גיי צו בצלאל אונ זאג איהם ער זאל מאכין דיא מנורה, האט בצלאל באלד געמאכט די מנורה, האט זיך משה געוואונדערט אונ האט געזאגט מיר האט הקב"ה עטליכע מאהל געוויזען די מנורה אונ איך האב ניט פארשטאנען ווי אזוי די מנורה צו מאכין, אונ בצלאל האט די מנורה גאר ניט גיזעהן, איך האב איהם נאר געזאגט איסווייניג ווי אזוי ער זאל זיא מאכין, אונ ער האט באלד פארשטאנען ווי אזוי ער זאל די מנורה מאכין אונ ער האט זיא געמאכט, געווים ביזטו אויך געוועזן אין דעם שאטין פון גאט אונ האסט געזעהן די פייערדיגע מנורה וואס גאט האט מיר געוויזען, דאס איז דער נאמען בצלאל בְּצֵל אֵל, אין דעם שאטין פון גאט:

משלי חכמים

(ג) וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן וגו'. רש"י זאגט דער פסוק דערציילט אונז אז אהרן האט געטאהן ווי גאט האט געבאטין צוא משה אונ ער האט נים געענדערט, איז דאך אקשיא דאך:

משה כן עבד ית מנרתא: ה ומליל יי עם משה למימר: ו קרב ית ליואי מגו בני ישראל ותדכי יתהון:

הַמְּנֹרָה: פ ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ו קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם:

רש"י

עשה את המנורה. מי שעשאה ל ומ"א על ידי הקדוש ברוך הוא מ נעשית מאליה: (ו) קח את הלוים. קחם בדברים אשריכם נ שתזכו להיות שמשים למקום:

שפתי חכמים

ומפה כתביותם דנקראת התבנית בשם מראה מפני שעל ידי הראיה נודע לו התבנית: ל ר"ל מי שעשה את כל הכלים והוא בצלאל: מ מפורש בפרשת תרומה וזה המדרש חולק על פירוש הראשון: נ לא קיחה ממש שהוא מלשון קנין וכניסה דבר תחת רשותו כי הלוים לא נקנו ולא נכנסו תחת רשותו. ועיין בפרשת לך לך על פסוק ותקח שרי אשת אברם:

ענייני תנופת הלוים

(ו) קח את הלוים מתוך בני ישראל וטהרת אותם. צוה הקב"ה בלוים ד' דברים, א) קח את הלוים מתוך בני ישראל, לפי שהיו הלוים מעורבים בין הדגלים כשאר העם וצוה עתה שיבדילם בהבדל מקומי, והב' אמר וטהרת אותם, שעד עתה לא היו נזהרים מהטומאה כמו טמא מת ומצורע, לכך צוה אותם לטהרם להודיעם כי מעתה קדושים יהיו לאלהיהם כיון שהוא מקרב אותם לעבודתו וסביב למשכן יחנו לאו בעבור זה שיהיו בקדושה וטהרה יותר מהעם, כי כל אשר הקרוב אל הנגב הוא יותר נכבד מן הרחוק ממנו, והג' אמר והעבירו תער על כל בשרם, כי להיות השער מותר הגוף היה התגלחתו רומז להרחקתו מהדברים המותריים, והד' אמר וכבסו בגדיהם והטהרו, כמו שצוה במעמד הר סיני וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, וכן יעקב בעלותו בבית אל אמר לאנשי ביתו והטהרו והחליפו שמלותיכם, ורמז להם שיתרחקו מהמדות המגונות, כי המדות בין טובים ובין רעים המה לבושי הנשמה, כמו שאמר המלאך ליהושע הסירו הבגדים הצואים מעליו, וכי יהושע הלך בבגדים צואים, ואח"כ צוה שיביאו קרבנות לכפר עליהם נאמר חטא שעשו בכללותם, והתבונן שהלוים ישתעבדו כאן בשני שעבודים, הא' הוא לעבוד את ה' כמשמרת המקדש ומשאו וכשיר ושאר הדברים המוטלים עליהם מהשי"ת, והשעבוד השני הוא שישתעבדו לאהרן ולבניו לעבדם ולשרת אותם, לא בדברים המיוחדים לכהנים בגופיהם ונכסיהם וקניהם אלא בענינים האלהיים לעשות ככל אשר יורו אותם הכהנים בעניני המקדש. ומפני זה זכרה התורה בהם תנופות מתחלפות, כי על השעבוד הראשון שהוא לש"י תחת הבכורים אמר וסמכו בני ישראל את ידיהם על הלוים והניף אהרן את הלוים תנופה לפני ה' מאת בני ישראל והיו לעבוד את עבודת ה'. כי היה אהרן מניף אותם לפני ה' כאומר הרי אלו עבדי ה' לעבדו תחת בכורות בני ישראל, ובעבור שהעבודה והשירות יעשו בני אדם בתנועה ובתנופה לכן היה מניף אותם לסימן היותם זריזים לעבודתו, ואחרי שזכר התנופה הראשונה זאת זכר תנופה שנית והוא כנגד השעבוד השני שיהיו הלוים משועבדים לאהרן ולבניו, ועל זה אמר והעמדת את הלוים לפני אהרן והנפת אותם תנופה לה' שלא אמר שיניפם אהרן אבל משה עצמו יניף אותם לפני אהרן, לרמוז על היותם זריזים לשמור ולעשות ככל אשר יורו אותם הכהנים:

פירוש לתורת אלהים

כן עשה אזוי האט ער געמאכט די מנורה: (ה) וידבר יי אונ גאט האט גירעט צו משה אזוי צו זאגען: (ו) קח את הלוים נעם דיא לוים פון צווישען יודען רש"י שרייבט גאט האט איהם געזאגט נעם איין דיא לוים מיט גוטע רייד דוא זאלסט זייא זאגען וואל צו אייך נום איר זענט זוכה צו זיין בדינערס צוא גאט וטהרת אותם אונ זאלסט זייא רייניגען:

ליקוטים על התורה

(ו) קח את הלוים מתוך בני ישראל וטהרת אותם וגו'. דער אברבנאל שרייבט ווייל ביז איצט זענען דיא לוים גיוועזען צו מישט צווישען אלע יודין, אין זייערע דגלים, דריבער האט איצט גאט גיבאטין די לוים זאלין ווערין אבעזונדער מחנה, נאך האט גאט גיבאטין מען זאל רייניגען דיא לוים, ווייל ביז איצט האבין די לוים זיך נים געהיט פון צוא טמא זיין צו מתים, צוא מצורעים, דריבער האט גאט גיבאטין צוא משה ער זאל זאגין די לוים פון היינט אונ ווייטער זאלין זיי זיין ריין, זיי זאלין זיין אפגעשיידט פון אלע טומאות, אונ מען זאל אויף זיי שפריצען דיא וואסער פון די פרה אדומה זיי זאלין ריין ווערין פון דיא פריערדיגע טומאות:

משלי חכמים

מען דערציילין אויף אהרן אז ער האט נים גיענדערט פון ווי גאט האט גיבאטין, נאר עס האט אמאהל גיטראפין אסוחר האט ארוים געשיקט צוויי מענטשין זיי זאלין פארין אין לייפציג האנדלען סחורה, ער האט גיגעבין צוא ביידע מענטשין גלייכע געלט, דעם משולח דריי טויזענד רובל דעם אנדערין משולח אויך דריי טויזענד רובל, איינער האט אזוי גיטאהן באלד וויא ער איז געקומען אין לייפציג האט ער געקויפט סחורה פאר דיא גאנצע דרייא טויזענד רובל אונ איז גיפארין מיט דיא סחורה אהיים צוא זיין בעל הבית, דער בעל הבית האט צו גענומען דיא סחורה דעם משולח האט ער בצאהלט פאר זיין ארבעט. דר אנדערער משולח האט נים אזוי גיטאהן, ער האט געקויפט אין לייפציג פאר דריי טויזענד רובל סחורה אונ האט זיי געשיקט צוא זיך אהיים, זיין ווייב האט פארקויפט דיא סחורה אונ האט פארדינט, אונ האט אוועק געשיקט דיא געלט צוא איהר מאן אין לייפציג, אונ ער האט נאך אמאהל געקויפט סחורה פאר דעם געלט אונ האט זייא געשיקט צו זיך אהיים אונ האט פארדינט אונ אזוי האט ער גיטאהן עטליכע מאהל, נאכדעם האט ער געקויפט סחורה אונ האט זייא געברייננט צו זיין בעל הבית, אונ ער מאנט ביי דעם בעל הבית ער זאל אים בצאלין פאר די ארבעט זיינע, זאגט דער בעל הבית צו אים דער ערשטער משולח איז גיפארין נאר פון מיינעטוועגין קומט איהם צוא בצאהלין פאר זיין ארבעט, אבער דוא ביזט נאר גיפאהרין פון דיינעטוועגין אונ האסט מיט מיין געלט פארדינט פאר וואס זאל איך דיר בצאהלין, דיא זעלביגע איז ביי מקיים זיין תורה אונ מצות, עס זענען דא מענטשין וואס זענען מקיים מצות אונ לערנען תורה נאר ווייל גאט האט גיבאטין, אונ ער אליין האט פון זייא נאר קיין הנאה. דעם מענטש קומט צו בצאהלין שכר פאר דיא תורה אונ מצות, עס זענען דא אבער מענטשין וואס זיי פארדינען דא אויף די וועלט מיט דיא תורה אונ מצות, אין אנהייב ווען ער הייבט אן צו לערנען תורה אדער צו טאהן די מצות מיינט ער נאר פון זיין טובה וועגין, נאכדעם מיינט ער פון וועגין מצות אויך, פאר וואס זאל מען דעם מענטש געבין שכר פר תורה אונ מצות ער האט דאך גיענדערט דעם מיינונג פון הקב"ה. הקב"ה האט גיגעבין די תורה אונ מצות פון וועגין עולם הבא אבער נים פון וועגין עולם הזה, דריבער דערציילט אונז דער פסוק אויף אהרן ער האט נים גיענדערט די מיינונג פון הקב"ה נאר ער האט גיטאהן די מצות ווי גאט האט גיבאטין צו משה אונ נים פון וועגין זיין כבוד אדר איין אנדר הנאה:

נביאים זכריה ב

להמשיך מנ"ה דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ
נְאֻם־יְהֹוָה: ב וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהֹוָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהֹוָה
צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ: ג וְנָחַל יְהֹוָה אֶת־יְהוּדָה
חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם:
ד הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהֹוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ:
ה וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ
יְהֹוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ: ו וַיֹּאמֶר יְהֹוָה
אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהֹוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהֹוָה בְּךָ
הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ:

א בּוּעִי וַחֲדִי כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן אֲרֵי הָא אֲנָא מִתְגְּלֵי וְאַשְׁרֵי שְׁכִנְתִּי בְּגַוִּיךְ אֲמַר יְיָ: ב וְיִתּוֹסְפוּן עַמְמִין סַגִּיאִין עַל עַמֵּיהּ דַּיְיָ בְּעִדָּנָא הַהִיא וִיהוֹן קֳדָמַי לְעַם וְאַשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בְּגַוִּיךְ וְתִדְעוּן אֲרֵי יְיָ צְבָאוֹת שַׁלְחַנִי לְאִתְנַבָּאָה עֲלָךְ: ג וְיַחְסִין יְיָ לְדְבֵית יְהוּדָה חוּלָקְהוֹן עַל אַרְעָא דְקוּדְשָׁא וְיִתְרְעֵי עוֹד בִּירוּשְׁלֵם: ד סְפוּ כָל רַשִׁיעַיָּא מִן קֳדָם יְיָ אֲרֵי אִתְגְּלֵי מִמְּדוֹר קוּדְשֵׁיהּ: ה וְאַחְזְיַנִי יַת יְהוֹשֻׁעַ כַּהֲנָא רַבָּא קָאֵים קֳדָם מַלְאֲכָא דַיְיָ וְחַטָּאָה קָאֵים (קֳדָם) עַל יְמִינֵיהּ לְאַסְטָנָא לֵיהּ: ו וַאֲמַר יְיָ לְחַטָּאָה יְזִיף יְיָ בָּךְ חַטָּאָה וְיִזִיף יְיָ בָּךְ דְּאִתְרְעִי לְאַשְׁרָאָה שְׁכִינְתֵּיהּ בִּירוּשְׁלֵם הֲלָא דֵין אוּד מְשֵׁיזֵב מִיקִדָא:

מצודת דוד

(א) כי הנני בא. אבוא אל ירושלים ואשכון בתוכך: (ב) ונלוו. אז יתחברו נכרים רבים אל ה' ויהיו לו לעם להאמין בו ועכ"ז אשכון בתוכך ולא בתוך הנכרים הרבים: וידעת. אז בהשכינו את שכינתו לבד בתוכך תדע אשר ה' שלחני אליך ר"ל עיקר ייעוד הטובה נאמר עליך ולא על העכו"ם עם כי גם הם יאמינו בה' מ"מ לא ישוו עמך בדבר הטובה: (ג) ונחל ה'. המקום ינחל את יהודה כמאז להיות חלקו לעולם על אדמת הקדש ולא יגלו עוד ממנה: ובחר עוד בירושלים. להשכין שם שכינתו כמאז: (ד) הס כל בשר. שתקו כל האומות מפחד ה' ולא תוסיפו עוד להרחיב פה על ישראל: כי נעור. כי אז יעור ממעון קדשו השמים לרדת לעשות נקם בעכו"ם כי עד הנה החריש לעכו"ם כאלו היה ישן אבל אז כאלו יעור משנתו: (ה) ויראני. במראה הנבואה: על ימינו. על ימין יהושע: לשטנו. לקטרג עליו על מה שלא מיחה בבניו שנשאו נשים נכריות כמ"ש וימלא מבני הכהנים אשר הושיבו נשים נכריות מבני ישוע בן יוצדק (עזרא י), כן אמרז"ל: (ו) ויאמר ה'. ר"ל מלאך ה' יגער וגו': ויגער. ר"ל יגער ויחזור ויגער: הבוחר בירושלים. מוסב על ה' לומר ה' הבוחר בירושלים יגער בך: הלא זה. ר"ל איך תקטרג עליו הלא הוא כאוד המוצל מאש כי הושלך באש ע"י נ"נ עם אחאב וצדקיהו נביאי השקר וניצול מן השרפה כמ"ש חז"ל וא"כ זכותו רב ואיך תקטרג עליו:

רש"י

(ב) ונלוו. ונתחברו: (ג) ונחל ה' את יהודה. לנחלתו ולחלקו: (ד) הס כל בשר. העובדים ע"ג: כי נעור. ל' הערה: (ה) לשטנו. להשטינו על שהיו בניו נשואות כותיות: (ו) יגער ה' בך השטן. שלא תכנוס לפניו לקטרג: הלא זה. הצדיק: אוד מוצל מאש. שהושלך עם אחאב בן קוליה וחבריו לאור וניצול:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך.

כתובים תהלים א

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד ארנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכית אל שם ב"ן שבעשיה:

א אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר ׀ לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים א טוּבֵיהּ דְגַבַר דְלָא הֲלִיךְ

מצודת דוד

(א) אשרי האיש. ספורי תהלות האיש הזה לומר עליו בשבחו זהו אשר לא הלך בעצת רשעים ר"ל לא היה לבו נפתה ללכת בעצתם ולעשות כמותם וכל כך היה נזהר בנפשו עד שלא עמד בדרך אשר המוטאים עוברים בו כאשבו פן יפגשוהו ויסיתוהו אחרי עצתם ובהיות כן לא בא א"כ לכלל ישיבה לשבת עמהם לספרים עצתם בלבו וללכת בה ועשה א"כ משמרת למשמרת:

רש"י

(א) אשרי האיש. אשוריו ותהלותיו של אדם:

פירוש ע"ט

(א) אַשְׁרֵי הָאִישׁ וָועלְכֶען מֶענְטְשִׁין קֶען מֶען זָאגֶען אַז עֶס אִיז אִיהם גוּט אוּנ עֶר אִיז גְלִיקְלִיךְ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים דֶער וָואס אִיז נִיט גִיגַאנְגֶען אִין דִיא עֵצָה פוּן דִיא רְשָׁעִים וָואס זַייא רֶעדֶען אָן צוּ זִינְדִיגֶען וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד אוּנ אִין דֶעם וֶועג פוּן דִי זִינְדִיגֶער אִיז עֶר אוֹיךְ נִיט גֶעשְׁטַאנֶען אַז עֶר זָאל זֶעהֶען וָואס זֵיי טוּהֶען וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב אוּנ אוֹיךְ אִין דִיא זִיצוּנְג פוּן דִי שְׁפֶּעטֶערְס אִיז עֶר נִיט גִיזֶעסֶען וְדִי מֶענְטְשִׁין וָואס זִיצֶען אוּנ לֶערְנֶען נִיט אוּנ טוּהן גָאר נִיט קַיין מְלָאכָה אוֹיךְ וֶוערְט זַייעֶר זִיצוּנְג גֶערוּפֶען מוֹשַׁב לֵצִים, אוּנ

וואהל

לא עמד ובמושב לצים לא ישב: ב כי | אם־בתורת יהוה
חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: ג והיה כעץ שתול על־
פלגי־מים אשר־פריו | יתן בעתו ועלהו לא־יבול וכל
אשר־יעשה יצליח: ד לא־כן הרשעים כי אם־כמץ אשר־
תדפנו רוח: ה על־כן | לא־יקמו רשעים במשפט וחטאים
בעדת צדיקים: ו כי־יודע יהוה דרך צדיקים ודרך רשעים
תאבד:

תרגום

במלכת רשיעין ובאורחת
חיבין לא קם ובסיעת ממקני
לא אסתחר: ב אלהן
בנימוסא דיי רעותיה
ובאורייתיה מרנן ימם וליליי:
ג ויהי כאילן חיי דנציב על
טופי מוי די אנביה מבשל
בעדניה ואטרפוי לא נתרין
וכל לבלבוי דמלבלב מגרגר
ומצלח: ד לא מטול היכנא רשיעי אלהן כמוזא די תשקפניה עלעולא: ה מטול היכנא לא יזכון
רשיעי ביומא רבא וחיבין בסיעת צדיקיא: ו) מטול דגלי קדם יי אורח צדיקיא ואורחתהון דרשיעי
תהובד:

רש"י

(ב) ובתורתו. משעמל בה נקרא תורתו: (ג) ועלהו לא יבול. אפי' הפסולת שיחתן של ת"ח צריכין לימוד:
(ה) על כן. דבוק הוא למקרא של אחריו:

מצודת דוד

(ב) כי אם. לא סוף הדבר שחדל וגזהר מעלת הרשע כ"א עשה גם את הטוב כי כל חפצו היה בתורת ה': ובתורתו. בכל עת יחשוב להתבונן במה שהמליא בלבו טעמים ולילים וסרמים לתורה: (ג) והיה. בעבור זה יהיה גמול שכרו להיות דומה לאילן הנטוע במקום המים שמגדל פירותיו בזמנו ואף העלים אינם כמושים בעבור מרבית הלחלוחית ושפע הרטיבות כי כן הא"ש הזה משופע ברב טובה מבלי מחסור וכאומר הנה מגמול השכל ניכר יושר דרכו: וכל אשר יעשה. ר"ל וכל הנטיעות אשר יטעו ממנו יצליח להיות כמותו וכן לאלה האיש הזה יהיו כמוהו: (ד) לא כן. לא יהיו הרשעים מוצלחים כן ותהי עוד להפך כי מכאובים רבים נכונים לרשע פעם בפעם כמוץ הזה הנדף בכל עת מנשיבת הרוח ולא ימלא מנוח: (ה) על כן. בעבור כי נכון בידם מכאובים רבים לזה לא תהיה להם תקומה בעת בא המבפע כשתתחלא שאתם כי המכאובים ההם יבאו עליהם אשר כאחד יגשו: וחטאים. מלת לא הנאמר בתחלת המקרא משמשת שתים כאומר החוטאים לא יהיו נכללים בעדת לדיקים להיות מושגחים מה' כמוהם: (ו) כי יודע ה'. כי המקום ב"ה נותן לב לדעת ולהשגיח על דרך הלדיקים לבל יכשלו בו אבל דרך הרשעים תהיה אבודה מהשגחת ה' להיות נעזב אל המקרים ולא יהיה א"כ נכללים בעדת הלדיקים:

פירוש ע"ט

וואהל זיי זינדיגען ניט): (ב) כי אם בתורת יי חפצו זיין באגער איז נאר צו גיין אין גאטס לערע ובתורתו יהגה יומם ולילה דעריבער טוהט ער טראכטען אין דער תורה טאג אונ נאכט, דאס הייסט ווען ער האנדעלט אדער ער טוהט א מלאכה פיהרט ער אלץ מיט ערליכקייט, ער זאל ניט עובר זיין אויף גאטס געבאט, אונ אז ער לערענט לערענט ער עהרליך ער זאל וויסען צו גיין אין גאטס וועג: (ג) והיה כעץ שתול על פלגי מים דער מענטש וואס פיהרט זיך אזוי איז גלייך וויא א בוים וואס איז גיפלאנצט ביי די וואסער קוואלען אשר פריו יתן בעתו גיט ער שטענדיג זיין פרוכט אין דיא צייט וואס די פרוכטען דארפען פערטיג זיין ועלהו לא יבול אונ זיינע בלעטער ווערען קיין מאהל ניט פארוועלקט. ווארום אויב עס גייט ניט קיין רעגען ציהט דער בוים זיין פייכטיקייט פון דעם קוואל וואסער וכל אשר יעשה יצליח אזוי דער מענטש וואס גייט אין גאטס וועג, וואס ער טוהט בגליקט ער סיי אין לערנען אדער אין האנדלען אדער אין ארבייטען בעקומט ער דעם נאמען ערליך אונ פיין: (ד) לא כן הרשעים אבער די רשעים זענען נאר ניט גליקליך כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח ווען מען זעהט דיא הצלחה פון דיא רשעים איז נאר וויא די פלעווע וואס דער ווינט שטויסט זיי אוועק: ה) על כן דריבער ווייל די הצלחה פון דיא רשעים איז אזוי וויא פלעווע געגען דעם ווינט לא יקומו רשעים במשפט קענען זיי ניט בשטיין אז עס קומט א משפט אויף דער וועלט, דאס הייסט אז מען פארשט נאך פון דער רעגירונג וויא האט זיך גענומען צו דיא רשעים אזוי פיל גוטץ קענען זייא ניט אויסווייזען אז זייער עשירות איז צוא זייא געקומען מיט ערליכקייט הייגט וואס ווערט פון זייער גוטץ וחטאים בעדת צדיקים אונ די זינדיגע קענען זיך ניט צייגען צווישען די פארזאמלונג פון גירעכטע לייט, ווארום מען זעהט דאך זייער פאלשקייט וואס זייא האבען אלץ געטאן: (ו) כי יודע יי ווארום דער וואס ווייסט גאטס געבאט דרך צדיקים ווייסט ער אז ער דארף גיין אין וועג פון צדיקים ודרך רשעים תאבד אבער אז ער וועט גיין אין וועג פון דיא רשעים וועט דער וועג פארלארען גיין אונ ער וועט אויך פארלארען זיין:

מאימתי מוציאים זבלים לאשפות. דרך עובדי אדמה לכנוס הזבל למקום אחד בשדה ועושה שם אשפה גדולה עד שהוא מפזרו בשדה לזבלה: משיפסקו עוברי עבירה. לעבוד את הארץ בשנה השביעית וקודם שיפסקו עוברי עבירה אסור שלא יאמרו מעוברי עבירה הוא (א) ולזבל שדהו הוא מוליא ויש ספרים שכתוב בהם עובדי עבודה והיא היא: משייבש המתוק. משיהיה יבש הזבל שנותן מתיקה לפירות (ב): משיקשור. כשמתחיל להתיבש מתעבה ועשה קשרים וקרוכים דבריהם להיות שוים ובירושלמי מפ' משייבש המתוק סדקין שבבקעה כשהמטר יורד נהמלאים מים ואינם מתייבשים אלא לאחר זמן ונקראים מתוק על שם מתקו לו רגבי נחל: ב משפלות. קופות שמוליאים בהם זבלים שכל משפל מחזיק לתך שהוא משאוי של חמור והלתך חצי כור ט"ו סאין: מוסיפין על המשפלות. נותן באשפה אחת משפלות כמו שהוא רוצה: ואין מוסיפין על האשפות. לעשות יותר מג' אשפות בבית סאה שלא יראה כמזבל את השדה: רש"א אף על האשפות. מוסיפין שכיון שיש לבור גדול במקום א' לא מחזי כמזבל ואין הלכה כר"ש: ג יותר מכאן. מג' אשפות מותר והיינו דר"ש דרישא והשתא אתא לאשמעינן דברי ר"ש אפי' אין בה עשרה משפלות ובלבד שלא יהיה בה פחות מג' דאע"פ שיש מעט זבל באשפה וסד"א דמודה ר"ש דאם מוסיף האשפות נראה כמזבל קמ"ל דלא מחזי כמזבל

כלי אמלעי דמסד דמלכות דיליכם אלף למד אלף למד

מאימתי מוציאין זבלין לאשפתות משיפסקו (נ"א עוברי עבירה) עוברי עבודה דברי ר"מ. רבי יהודה אומר משייבש המתוק. ר' יוסי אומר משיקשור: ב עד כמה [א] מזבלין עד שלש שלש אשפתות לבית סאה של עשר עשר משפלות של לתך לתך. מוסיפין על המשפלות, ואין מוסיפין על האשפתות. ר"ש אומר אף על האשפתות: ג עושה אדם את שדהו ג' ג' אשפתות לבית סאה. יתר מכן (נ"א מותר) [ב] מחציב, דברי ר' שמעון.

(א) ירוש' מעתה אפי' משפסקו עובדי עבודה יהא אסור מפני מראית עין שיאמרו לתוך בית השלחין[שלו] הוא מוליא שאף משפסקו ע"ע בשדה הבעל רגילים להוליאם לבית השלחין ומשני יודעים הם בני עירו אם יש לו בית השלחין אם אין לו ולא השו לעוברין והכין מפני מראית העין: (ב) כלומר הזבל נקרא מתוק ע"ש שנותן כו' וכין קודם שייבש ובין לאחר שייבש לעולם נקרא מתוק וסמפא דבריותא מבוך דמשייבש אין מזבלין הארץ לעבודה וניכר שהוא זוכרו לאולר ולא לזבל. ועי' פ"ט מ"ו שמפרש הרב בע"א: [א] מזבלין. המתניתין דלעיל קאי למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ור"ש [ב] מחציב. נ"א מותר וגם גירסת מחליב יש לפרש כן מלו; חלוכה שסם רגלי סקנקן ויש קנקנין שיש להם הרבה רגלים

פרק ג א מאימתי מוציאין זבלים לאשפתות דיא ערד ארבייטער פירען מיסט אויף דעם פעלד אונ לייגען דיא מיסט אויף איין ארט (אונ דער ארט ווערט גערופען אשפה), אונ דער נאך צו שפרייטען זיי די מיסט אויף דער גאנצער פעלד. זאגט דיא משנה ווען מעג מען אנהייבען פירען מיסט אין פעלד אונ לייגען די מיסט אויף דער אשפה אין דעם זיבעטין יאהר משיפסקו עובדי עבודה דברי רבי מאיר ווען די וואס זענען עובר אונ ארבעטען אום שביעית האבין שוין אויף גיהערט צו ארבעטען (זייא האבין שוין זייער ארבעט אפ גיטאהן) מעג יעדער מענטש ארויף פירען מיסט אויף דעם פעלד (אבער ווען די וואס זענען עובר אויף שביעית ארבעטען נאך טאר ער ניט פירען מיסט אויף דעם פעלד, מען זאל ניט זאגין ער ארבעט אויך אום שביעית), אזוי זאגט רבי מאיר רבי יהודה אומר משייבש המתוק רבי יהודה זאגט אוב די זיסקייט [די פעטקייט] פון די מיסט איז שוין אויס געטריקונט גיווארין דיא מיסט איז שוין טרוקען גיווארין זיא קען שוין די ערד ניט פאר בעסערען די מיסט מעג מען פירען אויף דעם פעלד. ווארום מען ווייסט אז ער פירט ניט דיא מיסט צו פאר בעסערען דיא ערד. ווארום דיא מיסט וועט שוין ניט פאר בעסערען די ערד נאר ווייל ער וויל ריין מאכין זיין הויף לייגט ער דא די מיסט רבי יוסי זאגט משיקשור מען דארף ניט ווארטין ביז די מיסט זאל זיין גוט טרוקען, נאר אז די מיסט הייבט אן טרוקען צו ווערין (אונ עס ווערט אזוי וויא צו זאמען גיקניפט) מעג מען שוין דיא מיסט פירען אויף דעם פעלד (ווארום די מיסט פאר בעסערט שוין ניט די ערד): ב עד כמה מזבלין עד שלש שלש אשפתות לבית סאה של עשר עשר משפלות של לתך לתך וויפיל מיסט מעג מען ארויף פירען אויף דעם פעלד (נאך רבי מאיר אדער נאך רבי יהודה אדער נאך רבי יוסי) זאגט די משנה אין א בית סאה דאס איז א פלאץ פון פופציג איילין אויף פופציג איילין מעג מען מאכין דריי אשפתות (דריי בערג מיסט) אונ אין יעדער אשפה מעג זיין צעהן קערב מיסט, אונ יעדער קארב מעג האלטען א לתך (דאס איז פופצהן סאה) מוסיפין על המשפלות ואין מוסיפין על האשפתות מען מעג געבען אין יעדער אשפה מעהר וויא צעהן קערב מיסט וויפיל ער וויל, אבער אשפתות טאר ניט זיין מעהר וויא דריי אין א בית סאה. ווארום אז ער וועט מאכין אסך אשפתות וועט דאס אויס זעהן וויא ער וויל אויס מיסטען די פעלד אום שביעית רבי שמעון אומר אף על האשפתות רבי שמעון זאגט ער מעג מאכין אשפתות וויפיל ער וויל ווייל יעדער אשפה איז א גרויסער בארג זעהט דאס ניט אויס וויא ער וויל אויס מיסטען די פעלד אום שביעית: ג עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפתות לבית סאה. יתר מכאן מותר דברי רבי שמעון רבי שמעון זאגט מען מעג מאכין אין פעלד אום שביעית דריי אשפתות צו יעדער בית סאה, אונ אז ער מאכט מעהר וויא דריי אשפתות אין א בית סאה איז אויך מותר, דאס איז די זעלביגע רייד וואס רבי שמעון האט גיזאגט אין יענער משנה, נאר איצט לאזט זיך רבי שמעון הערען אפילו עס איז אין יעדער אשפה ווייניגער וויא צעהן

משפלות

הואיל ואינו מפזרו: עד שיעמיק שלשה. שיעמיק מקום האשפה או יגביה מאחר הקרקע ג' טפחים שיהיה ניכר
דלכנוס הזבל למקום אחד הוא עושה ולא לזבל את השדה: עושה אדם את זבלו אוצר. אותם ג' אשפות של
י' משפלות יכול לעשות אותם אשפה אחת ולהוסיף עליהם כמו שירצה דלא תימא כי היכי דאסור יותר מג'
אשפות לבית סאה ה"נ אסור יותר משיעור ג' אשפות במקום אחד: ר"מ אוסר. בירושלמי מוכח דביותר
מכשיעור לבד אוסר רבי
מאיר אבל בכשיעור השתא
בג' מקומות מותר במקום
א' לא כ"ש ואין הלכה
כר"מ: היה לו דבר
מועט. שאין לו להוציא
בפעם א' כשיעור המפורש
לעיל מוציא אותו מעט

וחכמים אוסרים [ג] עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה. עושה אדם את זבלו אוצר. ר"מ אוסר עד שיעמיק ג' או עד שיגביה ג'. היה לו דבר מועט מוסיף והולך. רבי אלעזר בן עזריה אוסר עד שיעמיק ג' או עד שיגביה ג' או עד שיתן על הסלע: ד המדייר שדהו עושה סהר לבית סאתים עוקר ג' רוחות ומניח את האמצעית נמצא

כ"מ: [ג] עד שיעמיק ג'. בפ"ק דמ"ק סליק והלא כשמעמיק נראה כעודר ומשני מ"א כגון שהעמיק קודם לכן וח"א זבלו מוכיח עליו וכתבו התוס' דניחא למיחש נמי דמאן דחזי כשפירה לא חזי ליה לזבל בכשפירה: (ג) היינו דכשיש לו דבר מועט בתוך ביתו ע"ב והוא מבקש להוציאו
כמוך שדהו בשביעית הכי זה מוסיף עליו מעפסקו ע"ע.
דהא דקתני עד כמה מזבלין כו' היינו שיעור כמה אשפות
לבית סאה וכמה משפלות לאשפה אבל בתחלה כשמוציא אינו
מוציא עשרה משפלות בפ"א לכך אפי' אין לו בביתו שיעור כזה
אפ"ה כשאי להוציא אותו מעט כיס לו ויוסיף עליו כשיהיה לו,
ועיין בתוי"ט: (ד) וחי"ת בה"א מתחלף בעניהם ממולא הגרון:

ומוסיף עליו והולך (ג): רבי אלעזר ב"ע אוסר.
שמא לא יהיה לו זבל יותר ונראה כמזבל שדהו עד שיוציא
י' משפלות לא' או עד שיעמיק ג' או יגביה ג'.
שכיון שאותו מקום משונה מאחר השדה לא מחזי כמזבל וכן
אם נותנו על הסלע שאינו ראוי לזריעה:ד המדייר שדהו.
ל' דיר של בהמות שאין לו מקום פנוי להעמיד בהמותיו
אלא שם ואינו מתכוין לזבל שדהו בענין זה ודעתו להכניס הזבל לאשפות אח"כ: סהר. כמו סהר (ז) היקף של מחילה
סביב האגן: עוקר שלשה רוחות. כשנתמלאה הסהר זבל עוקר מן הסהר ג' רוחות וזוקפן אצל האחר של אמצעית

משפלות (נאר ניט וויניגער וויא דרייא) איז דאך
יעדער אשפה נידעריג/פון דעסטוועגין מעג ער
מאכין אשפתות וויפיל ער וויל, אונ עס זעהט ניט
אויס וויא ער וויל אויס מיסטען דיא פעלד, ווייל
ער שפרייט ניט אויס דיא מיסט איבער דער
גאנצער פעלד) וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה או עד
שיגביה שלשה אונ דיא חכמים זאגין מען טאר ניט
לייגען מיסט אין פעלד (אין שביעית) סיידען ער
זאל אויס גראבען אין דער ערד טיף דריי טפחים
אונ זאל אריין לייגען איינוויינינג די מיסט, אדער
ער זאל מאכין אויף דער ערד איין ארט דרייא
טפחים הויך פון דער ערד, אונ אויף דעם זאל ער
ארויף לייגען דיא מיסט, איצט וועלין שוין אלע
וויסען אז ער מיינט ניט אויס צו מיסטען די ערד
אום שביעית עושה אדם את זבלו אוצר מען מעג
מאכין פון אלע דריי אשפות וואס אין זייא איז דא
דרייסיג משפלות, איין אשפה, אונ ער מעג ארויף
לייגען נאך משפלות וויפיל ער וויל רבי מאיר אוסר
עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה רבי מאיר זאגט
איין אשפה פון דרייסיג משפלות מעג מען מאכין
אבער מעהר וויא דרייסיג משפלות טאר מען
אנדערש ניט מאכין סיידען ער זאל גראבין טיף
אין דער ערד דרייא טפחים אונ זאל איינווייניג
אריין לייגין די מיסט, אדער ער זאל מאכין אויף
דער ערד אארט וואס איז הויך דרייא טפחים אונ
אויף דעם ארט זאל ער ארויף לייגין די מיסט היה
לו דבר מועט מוסיף עליו והולך אונ מען זאגט ניט ער
מוז דיא דרייסיג משפלות ברייגען אין פעלד
איינס נאך דאס אנדערע, נאר אפילו ער האט
נאר אביסעל מיסט, ברייננט ער דאס אין פעלד,
אונ קלויבט אן ביסלאך ווייז ביז דרייסיג משפלות
אונ מען האט ניט מורא אז מען וועט זעהן גם
ליגט אין פעלד אביסעל מיסט וועט מען זאגין ער
האט די מיסט געבראכט אויס צו מיסטען די פעלד
ווארום אז מען זעהט דעם קארב מיט דעם רידעל
ליגען דער באיי, דער קענט מען אז ער וויל אן
קלויבען די מיסט (אויף דעם אנדערען יאהר) אונ
ניט באלד אויס צו מיסטען רבי אלעזר בן עזריה אוסר
עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על
הסלע רבי אלעזר זאגט ער מוז ברייגען אין פעלד
דרייסיג משפלות איינס נאך דאס אנדערע, אבער
אז ער האט נאר אביסעל טאר ער ניט ברייגען
אין פעלד. ווארום טאמער וועט ער מעהר קיין
מיסט האבין אונ דאס ביסעל מיסט וועט אזוי
בלייבען ליגען וועט מען זאגין מען האט גיבראכט
אויס צו מיסטען די פעלד, נאר ער מוז אויס גראבין
אין דער ערד טיף דריי טפחים אונ איינווייניג אריין
לייגין די ביסעל מיסט אדר ער זאל אויף הייבין אויף
די ערד דריי טפחים אונ אויף דעם זאל ער ארויף
לייגען די מיסט. אדער אויף אשטיין (אוף אשטיק
ערד וואס מען קען דארוף ניט זייען) מעג ער
אויך ארויף לייגען די מיסט. ווייל עס ליגט אוף
אזוי איין ארט וואס מען זייט ניט איז דאך דיא
מיסט ניט צום אויס מיסטען: ד המדייר את שדהו
ווען איינער האט קיין ארט וואו צו שטעלען זייגע
בהמות נאר אין פעלד. אונ ער וויל ארום דער
פעלד מאכען אפארקאן דיא בהמות זאלען
ניט קענען ארויס גיין. אונ דיא מיסט וואס וועט
ווערען אין דער פעלד פון דיא בהמות וועט ער
צוזאמען נעמען אונ וועט מאכען דער פון אשפות
(בערג מיסט), אונ ער מיינט ניט אויס צו מיסטען
דיא פעלד אום שביעית עושה סהר לבית סאתים עוקר
שלש רוחות ומניח את האמצעית. נמצא מדייר בית ארבעת

ומדייר שם כמו כן בית סאתים ועושה אשפות (ה) בתוך שדהו ג' אשפות לבית סאה כדאמרן: **נמצא מדייר בית ארבעת סאין**. סאתים בצד זה של מחיצה אמצעית וסאתים מצד אחר ואשמעי' מתני' דשרי לדייר בית ד' סאין קודם שיעשה ממנה אשפות אבל טפי לא שלא יאמרו לדייר שדהו מתכוין: **מפני מראית העין**. שלא יהא נראה כמתכוין לזבל שדהו אם עושה את כולה סהר: **כדרך המזבלין**. שלשה אשפות לכל בית סאה. ואין הל' כרשב"ג: **ה מחצב**. מקום בתוך שדהו שחוצבין ממנו אבנים לבנין אם היה מכוסה עפר ולא היה נראה אין פותחין אותו בתחלה בשביעית שהרואה אומר לתקן שדהו הוא עושה כדי לזרוע בתוכו ולא להוציא האבנים לבנין: **עד שיהא בו שלש מורביות**. שיהיו נגלים ונראים מאותו מחצב קודם שביעית ג' שורות של אבנים שכל שורה מהם ג' אמות אורך וג' אמות רוחב ברום ג' אמות (ו) שנמצאו בם ט' אבנים שכל אבן הוא אמה על אמה ברום ג' וכן בכל שורה ושורה הרי כ"ז אבנים לג' שורות ובהכי ניכר שלצורך אבנים לבנין הוא מוציאם ולא לתקן שדהו: **ן של משאוי שנים שנים**. שיש בכל אחת מהן משאוי שני בני אדם: **הרי אלו ינטלו**. כולן ואפי' הקטנות שבהם (ז) ולא מתחזי כמפנה הגדר לעשות מקומו

מדייר בית ארבעת סאין. רבן שמעון בן גמליאל אומר [ד] בית שמונת סאין. היתה כל שדהו בית ארבע סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין: **ה** לא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו עד שיהיו בו ג' מורביות שהם ג' על ג' על רום ג' שיעורן כ"ז אבנים: **ן** גדר שיש בו עשרה אבנים של משאוי ב' ב' הרי אלו ינטלו. שיעור גדר

(ס) בירושל' מקשה אמתניתין ב' בפ"ד שדה שנתקווצה לא יזרע כמ"ש ומשני מתניתין כרוצה להעמיד לאן בתוך שדהו, ופירש הר"ש דלהעמדה בעלמא עושה הסהר ואח"כ מאסף כל הזבל ועושה אשפתות כו': [ד] בית ח' סאין. היינו שמתיר לעשות סהר מכל צד מלדדי הסהר הראשון ויהיה ח"ס מלבד הסהר הראשון, הר"ש: (ו) לפי שהאבנים ארוכות קורין להם מורביות, כמו מורביות של אמה כמש' תמיד פ"ב, הר"ש: (ז) דאלו

סאין זאל ער מאכען ארום אפארקאן אפלאץ פון צוויי סאה (דאס איז פופציג איילען דיא ברייט אויף הונדערט איילען די לייגג) אונ לאזט שטיין דארטען די בהמות ביז עס ווערט פול מיסט, דער נאך נעמט ער צו דריי ווענט אונ איינע לאזט ער שטיין. אונ ער שטעלט די דריי ווענט אויף דער אנדערער זייט פון דער וואנט וואס ער האט געלאזען. אונ ער צומט ארום נאך אמאהל אפלאץ פון צוויי סאה. דער נאך מאכט ער פון דיא מיסט צו דריי אשפהות אין אבית סאה, אונ דיא משנה זאגט מען מעג לייגען פיר סאה מיסט אום שביעית אין אפעלד. אונ דר נאך זאל מען מאכין אשפהות, אונ מען דארף ניט מאכין אשפות כאלד וויא ער פירט ארויף דיא מיסט רבי שמעון בן גמליאל אומר בית שמונת סאין רבי שמעון בן גמליאל זאגט מען מעג אום שביעית ארום צוימען אכט סאין אונ ארויף פירען מיסט אונ דער נאך מאכין אשפות היתה כל שדהו בית ארבעת סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין אבער אז דיא גאנצע פעלד איז ניט מעהר גיוועען נאר פיר סאה, טאר ער ניט ארום צומען דיא גאנצע פעלד אונ אינוויינג ארייין שטעלין בהמות זיי זאלין מאכין מיסט. ווארום עס וועט אוים זעהן וויא ער וויל אוים מיסטען דיא פעלד, נאר ער זאל לאזין אשטיקעל פעלד ניט ארום גיצומט, אונ דארט וועט ער ניט האבין מיסט, וועט מען וויסען אז ער מיינט ניט אוים צו מיסטען די פעלד נאר ער וועט מאכין דער פון אשפות ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין אונ דער נאך פירט ער ארוים די מיסט פון דעם ארט וואו ער האט ארום גיצומט אונ מאכט דער פון דרייא אשפות אין אבית סאה: **ה** לא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו. שיהיו בו שלש מורביות. שהם שלש על שלש. על רום שלש. שיעורי עשרים ושבע אבנים ווען איינער האט אין זיין פעלד איין ארט וואס מען האקט דער פון שטיינער צו בויען, אויב דער ארט איז גיוועען צו גידעקט מיט ערד, אונ מען האט די שטיינער ניט גיזעהן טאר מען ניט אראפ נעמען דיא ערד פון דיא שטיינער אום שביעית. ווארום מען וועט ניט זאגין ער גראבט אראפ די ערד ווייל ער וויל נעמען די שטיינער צום בויען, נאר מען וועט זאגין ער וויל גראבין די ערד כדי ער זאל אויף דעם ארט זייען, סיידען מען האט גיזעהן פאר שביעית אויף דעם ארט דריי שורות שטיינער וואס יעדער שורה איז גיוועען דריי איילין די לייגג אונ דריי איילין ברייט אונ דריי איילין הויך, אונ אין יעדער שורה איז גיוועען ניין שטיינער. וואס יעדער שטיין איז איין אייל די לייגג אונ איין אייל די ברייט אונ דרייא איילין די הייך, אונ אזוי אין יעדער שורה, איז צו זאמען זיבען אונ צוואנציג שטיינער אין די דרייא שורות, אויב מען האט אזוי גיזעהן פאר שביעית ווייסט מען שוין אז אויף דעם ארט איז דא שטיינער צו בויען, מעג מען שוין אפ גראבין די ערד פון די שטיינער אום שביעית. ווארום מען וועט שוין וויסען אז ער גראבט די ערד ווייל ער וויל נעמען די שטיינער אונ ניט צום זייען: **ן** גדר שיש בו עשרה אבנים של משאוי שנים שנים הרי אלו ינטלו אויב עס איז דא אין פעלד אוואנט פון שטיינער, אונ אין דער וואנט איז דא צעהן שטיינער גרויסע וואס יעדען שטיין דארפין טראגין צוויי מענטשין מעג מען די וואנט צו ווארפין אום שביעית אונ צו נעמען די שטיינער פון דעם ארט, אפילו די קליינע שטיינער אויך, אונ איך זאג ניט מען וועט מיינען ער נעמט צו דיא שטיינער כדי ער זאל

קענען

סדה: פחות מכאן מחצב. והיינו נוטלו כולו אלא גוממו ומניח מן הסלע בארץ טפח כדי שלא יהא ראוי לזריעה: בד"א. הא דלא יפתח מחצב והאי דגוממו: מה שהוא רוצה יטול. דלא מחזי כמתקן שדה כיון דלאו דידיה הוא ואפי' בשלו נמי לא מחזי כמתקן שדה אם התחיל ליטול מערב שביעית: ז שזעזעתן המחרישה. ואפי' לא זעזעתן אלא שעתידה לזעזעתן הוי כאלו זעזעתן: הרי אלו ינטלו. כולן אגב אותם שתים: המסקל שדהו. שמסלק האבנים מן השדה ל' סקלו מאבן: ומניח. את התחתונות הנוגעות בארץ דבכהאי גוונא לא מחזי כמתקן שדה: גרגיר של צרורות. גל של אבנים קטנות: אם יש תחתיהן סלע או קש. לא מחזי כמתקן כיון דאין המקום ראוי לזריעה: ח אין בונין מדרגות. מעלות ע"פ הגאיות שלא

עשרה טפחים. פחות מכן מחצב וגוממו עד פחות מהארץ טפח. בד"א מתוך שלו אבל מתוך של חבירו מה שהוא רוצה יטול. בד"א בזמן שלא התחיל בו מערב שביעית, אבל אם התחיל בו מערב שביעית מה שהוא רוצה נוטל: ז אבנים שזעזעתן המחרישה או שהיו מכוסות ונתגלו. אם יש בהם שתים של משאוי ב' ב' הרי אלו ינטלו. המסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ. וכן [ה] גרגר של צרורות או גל של אבנים. נוטל את העליונו' ומניח את הנוגעו' בארץ אם יש תחתיהן סלע או קש הרי אלו ינטלו:

ח אין בונין מדרגות ע"פ הגאיות ערב שביעית משפסקו

גדולות אפי' א' אפי' מונחת בארץ ואפי' ג' נשלום על הכתף סנן נקמן כמ"ט דבאום מכ"מ, סכ"ס: [ס] גרגר. מג' סניס ג' גרגלים

קענען אויף דעם ארט זייען שיעור גדר עשרה טפחים וויא הויך איז אגדר צעהן טפחים פחות מכן אבער אז עס איז וויינגער וויא צעהן טפחים דיא הייך פון די וואנט, אדער אין די וואנט איז דא ווייניגער וויא צעהן שטיינער. אדער דיא שטיינער זענען ניט גרויס. מען דארף ניט צוויא מענטשין צום טראגין אשטיין מחצב וגוממו עד פחות מהארץ טפח זאל ער אפ האקין די וואנט אונ זאל לאזין שטיינער אטפח הויך פון דער ערד, מען זאל דארויף ניט קענען זייען במה דברים אמורים מתוך שלו ווען איז דער דין אז מען טאר ניט אפגראבין די ערד פון די שטיינער אום שביעית (וואס אין יענער משנה איז גישטאנען), אונ ער מוז לאזין שטיינער פון דער וואנט אטפח הויך פון דער ערד, דאס איז נאר אז די וואנט אונ דער ארט וואו מען האקט פון איהם די שטיינער, זענען אין זיין פעלד, קען מען זאגין ער וויל אויף דעם ארט זייען אבל מתוך של חבירו אבער אז ער וויל דאס אלץ טאהן אין אפרעמדע פעלד מה שהוא רוצה יטול וואס ער וויל מעג ער נעהמען. ווארום אין אפרעמדע פעלד וועט ער דאך ניט זייען, נאר געווים דארף ער נאר די שטיינער במה דברים אמורים בזמן שלא התחיל בו מערב שביעית ווען איז דער דין גיזאגט גיווארין אז מען טאר ניט אפגראבין די ערד פון די שטיינר אום שביעית אונ מען מוז לאזין שטיינער פון די וואנט הויך אטפח, דאס איז נאר אז ער האט ניט אנגעהויבין צו גראבין דיא ערד פאר שביעית אדער ער האט ניט אנגעהויבין צו ווארפין דיא וואנט פאר שביעית אבל אם התחיל בו מערב שביעית מה שהוא רוצה נוטל אבער אז ער האט אן גיהויבען אפ צו גראבין די ערד פון די שטיינער אדער צו נעמין די שטיינער פון דער וואנט, פאר שביעית אפילו דיא פעלד איז זיינע, מעג ער אפילו אום שביעית אויך צו נעמען די שטיילער ביז צו דער ערד אדער אפ צו גראבין די ערד פון דעם ארט וואס מען האקט דער פון שטיינער: ז אבנים שזעזעתן המחרישה אויב עס ליגט אין דעם פעלד שטיינער אז דער אקער וועט צו קומען צו דיא שטיינער וועט ער זיי אוים גראבין פון דעם ארט וואו זיי ליגען או שהיו מכוסות ונתגלו אדער עס איז גיוועזען אין פעלד שטיינער וואס זייא זענען גיוועזען צו גדעקט מיט ערד, אונ די ערד איז אפ גיגראבין גיווארין פון זייא פון זיך אליין אונ מען זעהט די שטיינער, איז דער דין אם יש בהם שתים של משאוי שנים שנים. הרי אלו ינטלו אויב עס איז דא צווישען דיא שטיינער צווייא שטיינער וואס יעדען שטיין דארפין טראגין צווייא מענטשין, ווייל מען מעג נעמען די צווייא שטיינער די גרויסע מעג מען שוין נעהמען אלע שטיינער די קליינע אויך המסקל את שדהו. נוטל את העליונות. ומניח את הנוגעות בארץ ווען איינער קלויבט אויס דיא שטיינער פון זיין פעלד, זאל ער נעהמען דיא שטיינער וואס ליגען פון אויבין, אונ די וואס רירען אן די ערד זאל ער לאזין, מען זאל ניט זאגין ער נעמט צו די שטיינער כדי ער זאל זייען אין פעלד וכן גרגר של צרורות אונ אזוי איז דער דין אז עס ליגט אין פעלד שטיקלאך האלץ או גל של אבנים אדער אבארג שטיינער נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ זאל ער אראפ נעמען דיא וואס ליגען פון אויבין אונ דיא וואס ליגען אויף דער ערד זאל ער לאזין אם יש תחתיהן סלע או קש. הרי אלו ינטלו אבער אז דער ארט וואס די שטיינער ליגען דארט איז הארטע ערד וואס מען קען דארט ניט זייען, אדער עס ליגט שטרוי אונטער דיא שטיינער, מעג מען צו נעמען אלע שטיינער וואס דארט ליגט. ווארום מען וועט ניט זאגין ער וויל זייען אויף דעם ארט, ווייל מען קען ניט זייען אויף דעם ארט אונ אז מען וועט זעהן ער לאזט ליגען די שטרויא אונ ער ראמט זיי ניט אוועק זעהט מען דאך אז ער וויל ניט זייען אויף דעם ארט: ח אין בונין מדרגות על פי הגאיות ערב

יחליקו בירידתן לקחת המים שנתקבלו בעמק באותן הגומות דנראה כמתקן להשקות בהן שדותיו בשביעית: **לא יסמוך בעפר**. אם בא להיות סוכר מקום יציאת המים באבנים לא יתן עפר וטיט בין האבנים משום דמחזי טפי שהוא מתכוין להשקות מהם שדותיו: **אבל עושה הוא חייץ**. אבנים סדורות זו על זו כעין גדר בלא עפר וטיט: **כל אבן**. שבשדהו אפי' קטנה אם כשהוא בונה הגדר או הבנין יכול לפשוט ידיו וליטלה ולבנות בה הרי זו תנטל שהגדר מוכחת עליו דלבנות גדרו הוא נוטלה ולא לתקן השדה לזריעה: **ט באות מכל מקום**. אפי' מתוך שלו דמידע ידיע דלבנין קבעי להו ולא לתקן את השדה: **והקבלן**. שקבל שדה באריסות: **מביא מכל מקום**. ואפילו מאותה שדה שהוא אריס בה אפילו אבנים קטנות שאין שדה זו חשובה כשלו, וי"מ דקבלן שדרכו לבנות בניינים בקבלנות שאין כוונתו אלא לקבץ אבנים מביא מ"מ (ה) ואפילו משדה שלו: **רבי יוסי אומר וכו'**. והלכה כר' יוסי:

משפסקו הגשמים. מפני שהוא מתקנן לשביעי'. אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית. ולא [ו] יסמוך (נ"א יסבוך) בעפר, אבל עושה הוא [ז] חייץ. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה הרי זו תנטל: ט אבני כתף באות מכל מקום, והקבלן מביא מ"מ. ואלו הם אבני כתף כל שאינה יכולה להנטל באחת מידו דברי ר"מ. ר' יוסי אומר אבני כתף כשמן. כל שהן נטלות שתים ג' על הכתף:

גרגרים (יבמ' י'): [ו] יסמוך. נ"א יסבוך אם בא להיות סוכך מקום יציאת המים, מל' נאחז בסבך, הר"ב: [ז] חייץ. מל' והוא בונה חיץ (יחזקאל יג): (ח) ואפי' שהותית מאבני כתף ואפי' אבנים גדולות,

שביעית. משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקנן לשביעית **אויב עס איז דא אין פעלד אטאל (אגרוב) מיט וואסער טאר מען ניט מאכין (ערב שביעית אז דער רעגין האט אויף גיהערט) טרעפ (שטיגין) אין דיא גרוב מען זאל קענען אראפ גיין שעפין וואסער. ווארום מען וועט זאגין ער מאכט די טרעפ (שטיגן) כדי ער זאל קענען אראפ גיין שעפין וואסער צו באַ־גיסען די פעלדער אום שביעית זיי זאלין וואקסין. ווארום צו ערב שביעית דארף ער ניט די וואסער ווייל עס וועט שוין ניט וואקסין דעם יאהר. ווארום דער רעגין האט שוין אויף גיהערט** אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים. מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית **אבער אום שביעית אז דער רעגין האט שוין אויף גיהערט דארף מען דאך שוין ניט די וואסער פון גרוב צו שביעית ווארום עס וועט שוין דעם יאהר ניט וואקסין. מעג ער מאכין די שטיגין (טרעפ) צום טאל. ווארום ער מאכט דאס געווים צום אכטען יאהר** ולא יסמוך בעפר אבל עושה הוא חייץ **אויב עס איז דא אין פעלד אקוואל וואסער און די וואסער גייט ארויס פון פעלד און ער וויל פאר מאכין מיט שטיינער דעם ארט דיא וואסער זאל ניט קענען ארויס גיין פון פעלד, זאל ער ניט פאר קלעבין מיט ליים און מיט ערד צווישען די שטיינער. ווארום עס זעהט אויס אז ער וויל די וואסער זאל זיך פאר שפרייטען אויף דעם פעלד און זאל זיא נאס מאכין עס זאל בעסער וואקסין אום שביעית, אבער מאכין אוואנט פון שטיינער אן ליים און ערד מעג מען** כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה. הרי זו תנטל **ווען איינער באהט אוואנט אום שביעית ווען ער מאכט דיא וואנט און שטייט ביי איהר מעג ער אויס ציהען דיא האנט און נעמען פון די ערד וועלכען שטיין ער וויל אפילו אקליינעם, און איהם איין בויען אין דער וואנט. ווארום אלע זעהן אז ער נעמט נאר די שטיינער צום בויען און ניט ריין צו מאכין די ערד צום זייען:** ט אבני כתף באות מכל מקום **גרויסע שטיינער וואס מען טראגט זיי אויף דעם אקסעל, מעג מען נעמען אום שביעית אפילו פון זיין פעלד. ווארום מען וועט זאגין ער דארף זיי צום בויען, און ער מיינט ניט ריין צו מאכין די פעלד צום זייען** והקבלן מביא מכל מקום **ווען איינער האט אן גענומען אפעלד פון זיין חבר ער זאל אקערין און זייען און ער זאל נעמען פון וואס עס וועט וואקסין אדריטעל אדער אפערטיל (דאס הייסט איין אריס), מעג ער אום שביעית אויס קלייבין די שטיינער פון דער פעלד וואס ער איז אין איר איין אריס. אפילו דיא קליינע שטיינער, ווארום דיא פעלד איז ביי איהם גלייך וויא אפרעמדע פעלד, מיינט ער ניט ריין צו מאכען די פעלד צום זייען נאר ער דארף די שטיינער צום בויען, נאך אפשט איז, אקבלן, וואס ער האט אן גנומען צום בויען בנינים. און ער דארף אסך שטיינער, מעג ער קלויבען אפילו קליינע שטיינער פון זיין פעלד אום שביעית, ווייל אלע ווייסען אז ער דארף אסך שטיינער וועט מען זאגען ער נעמט די שטיינער צום בויען און ניט ריין צוא מאכען די פעלד צום זייען** ואלו הם אבני כתף כל שאין יכולה להנטל באחת יד **און דאס הייסט אבני כתף, (דיא שטיינער וואס מען קען זייא ניט טראגען מיט איין האנט, אפילו מיט ביידע הענט קען מען זיי טראגען פון דעסטוועגין ווערין זיי גערופען אבני כתף ווייל עס איז דער שטיינער מען זאל זייא טראגען אויף דעם אקסעל און ניט מיט די הענט אזוי זאגט רבי מאיר** רבי יוסי אומר אבני כתף כשמן. כל שהן נטלות שתים שלש על הכתף **רבי יוסי זאגט אבני כתף ווערט גערופען אזעלכע שטיינער וואס מען מוז זייא טראגען אויף דעם אקסעל, און מען קען זיי ניט טראגען מיט דיא הענט, אפילו מען טראגט צוויי דריי אויפען אקסעל (מיט איין מאהל) ווערט דאס אויך גערופען אבני כתף (און**

י הבונה גדר בינו ובין רה"ר. מותר להעמיק עד הסלע. מה יעשה בעפר צוברו ברה"ר ומתקנו. דברי רבי יהושע. ר"ע אומר כדרך שאין מקלקלין ברה"ר כך לא יתקנו. מה יעשה בעפר, צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלים. וכן החופר בור שיח ומערה:

ילהעמיק עד הסלע. ולא חיישינן דלמא ממלך וזרע ליה שאין דרך בני אדם לזרוע סמוך לרשות הרבים אבל בינו לבין חברו חיישינן דלמא ממלך וזרע ליה ואסור (ט): צוברו ברה"ר. ואח"כ נוטלו משם ומתקן את רה"ר כמו שהיה: כשם שאין מקלקלים רשות הרבים כך לא יתקנו. כלומר לא מבעיא לצבור עפרו לרה"ר שהוא אסור אף ע"פ שסירנו אח"כ שהרי מקלקל הוא לשעה אלא אפילו לתקן אסור כגון אם היו אבנים או עפר מפוזרים ברה"ר לא יצברם במקום אחד אלא יסלקם לגמרי מרה"ר והיינו דקאמר כשם שאין מקלקלים ברה"ר לצבור עפרו לרה"ר אע"פ שדעתו לסלקו מיד כך לא יתקן לצבור אבנים או עפר המפוזרים ברה"ר ולשום אותם לצידי רה"ר לפי שעה אלא יסלקם מיד לגמרי מכל רה"ר ויוליאם ליס או לנהר: מה יעשה בעפר. הליכה דר"ע: צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלים. ג' אשפות לבית סאה: וכן החופר בור שיח ומערה. בשאר ימות השנה פליגי בה ר' יהושע ור"ע לר' יהושע צוברו ברה"ר ובלבד שיסלקנו אחר כך ומתקן רשות הרבים כמו שהיה ולר"ע אע"פ שדעתו לתקן אסור אלא צוברו ברשותו, והלכה כרבי עקיבא:

סר"ע וכר"ש: (ט) פירוש דלמא מפליך ואיכו מעמיק עד הסלע דאלו עד סלע אין כאוי לזרע:

מען מעג זיא קלויבען אום שביעית): י הבונה גדר בינו ובין רשות הרבים. מותר להעמיק עד הסלע ווען איינער מאכט אוואנט אום שביעית צווישען זיין רשות אונ צווישען רשות הרבים (די גאס) מעג ער גראבען אין דער ערד(אריין צו שטעלען די וואנט) ביז ער געפינט הארטע ערד (אזוי וויא אשטיין), אונ מען האט ניט מורא טאמער דער נאך ווי די ערד וועט זיין צו גראבען וועט ער זיך בעדאכטען אונ וועט ניט מאכען די וואנט נאר ער וועט זייען אויף דעם ארט, ווארום ביי דער גאס זייט מען ניט. אבער אז ער וויל מאכען אוואנט צווישען זיין רשות אונ דעם חברס, טאר ער ניט גראבען אום שביעית, ווארום טאמער וועט ער חרטה האבען אונ וועט ניט מאכען דיא וואנט נאר ער וועט אויף דעם ארט זייען מה יעשה בעפר וויא זאל ער טאהן מיט די ערד וואס ער גראבט אוים צוברו ברשות הרבים ומתקנו ער זאל דאס שיטען אין גאס אויף איין ארט, [ווארום אז ער וועט שיטען ביי זיך אין רשות וועט מען זאגען ער וויל דארט פאר זייען] אונ נאכדעם זאל ער דיא ערד צוא נעמען פון גאס אונ פאר גלייכען די גאס אזוי ווי זיא איז געוועזען, אזוי זאגט רבי יהושע רבי עקיבא אומר כדרך שאין מקלקלין ברשות הרבים כך לא יתקנו רבי עקיבא זאגט אזוי וויא מען טאר ניט ארויס שיטען ערד פון זיין רשות אין גאס אפילו ער זאל דאס נאכדעם צו נעמען, ווארום דער וויל לייגט ער דאך אנידער אין גאס ערד מיט שטיינער מאכט ער דאך קאליע דיא גאס, אזוי טאר מען ניט אויף קלויבען שטיינער אונ מיסט פון גאס אונ אנידער לייגען אין גאס אויף איין ארט ער זאל דאס נאכדעם צו נעמען ואפילו עס זעהט אוים ער וויל פאר בעסערין די גאס], נאר באלד וויא ער נעמט דיא מיסט אדער דיא שטיינער אין האנט מוז ער דאס צוא נעמען אין גאנצען פון גאס אונ אריין ווארפען אין טייך מה יעשה בעפר נאך רבי עקיבא וואס ער זאגט אז ער טאר ניט ארוים שיטען די ערד אויף דער גאס, וואס זאל ער טאהן מיט די ערד וואס ער גראבט אוים צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין ער זאל די ערד צו זאמען שיטען אויף איין ארט אדער צווייי דריי ערטער אין אבית סאה, אזוי וויא דער דין איז ביי דיא וואס פירען ארוים מיסט אויף דער פעלד [אזוי וויא עס שטייט אין דעם פרק משנה ב] וכן החופר בור ושיח ומערה אונ אזוי איז דר דין אז מען גראבט אגרוב, אדר אשיח [דאס איז אלאנגע אונ אשמאלע גרוב], אדר המערה [דאס איז איין צו גידעקטע גרוב], רבי יהושע האלט ער מעג שיטען די ערד אויף דער גאס, אונ דער נאך זיא צוא נעמען, אונ ריין מאכען דיא גאס אזוי וויא זיא איז געוועזען, אונ רבי עקיבא זאגט מען טאר ניט אוים שיטען ערד אויף דיא גאס אפילו אויף איין שעה אויך ניט, נאר ער מוז דיא ערד שיטען אין זיין רשות:

רש"י

אין להם סדר. ואם דלג ברכה אחת ואח"כ נזכר בה אומרה

גמרא ברכות דף לד ע"א

הלכה ס' כלה כלי הסילון דחסד דמלכות דכיאס אלף למד

אמר רב הונא טעה בג' ראשונות חוזר לראש, באמצעיות חוזר לאתה חונן, באחרונות חוזר לעבודה. ורב אסי אמר אמצעיות אין להם

אמר רב הונא טעה בשלש ראשונות חוזר לראש רב הונא זאגט דער מענטש וואס דאווינט שמונה עשרה אונ האט געהאט אטעות אין די ערשטע דריי ברכות, מוז ער אנהייבען צוריק פון אנהייב שמונה עשרה באמצעיות חוזר לאתה חונן אויב ער האט געהאט אטעות אין דיא מיטעלסטע ברכות [דאס איז פון אתה חונן ביז רצה], זאל ער אן

סדר. מתיב רב ששת מהיכן הוא חוזר מתחלת ברכה שטעה זה תיובתא דרב הונא אמר לך רב הונא אמצעיות כולהו חדא ברכתא נינהו. אמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות, דאר"ח ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו, אחרונות דומה לעבד שבקש פרס מרבו ונפטר והולך לו. ת"ר מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני ר"א והיה מאריך יותר מדאי, אמרו לו תלמידיו רבינו כמה ארכן הוא זה, אמר להם כלום מאריך יותר ממשה רבינו דכתיב ביה את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו'. שוב מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני ר' אלעזר והיה מקצר יותר מדאי, אמרו לו תלמידיו כמה קצרן הוא זה, א"ל כלום מקצר יותר ממשה

אומרה אף שלא במקומה: מתחלת הברכה שטעה זה. וממילא משתמע דגומר ממנה והלאה אלמא על סדרה צריך לחזור ולאומרה: חדא ברכתא נינהו. ודקתני מתניתין מתחלת ברכה שטעה זה היינו אתה חונן: ונפטר. נוטל רשות:

א"צ

הייבען פון אתה חונן באחרונות חוזר לעבודה אויב ער האט געהאט אטעות אין דיא לעצטע דרייא ברכות מוז ער אנהייבען פון רצה ורב אסי אמר אמצעיות אין להם סדר רב אסי זאגט דיא מיטעלסטע ברכות האבען קיין סדר וועלכע ברכה פריהער אונ וועלכע שפעטער ונאר אויב ער הט גיפעלט אברכה, למשל ער האט גיפעלט צוא זאגען די ברכה רפאנו, אונ אז ער האט געענדיגט דיא ברכה משען ומבטח לצדיקים, האט ער זיך דער מאנט אז ער האט ניט געזאגט די ברכה רפאנו, זאל ער איצט זאגען דיא ברכה רפאנו נאכדעם וועט ער זאגען ולירושלים עירך אונ ווייטער ביז סוף שמונה עשרה) מתיב רב ששת רב ששת האט גיפרעגט מיר האבען גילערונט מהיכן הוא חוזר מתחלת ברכה שטעה זה אויב איינער האט געדאווינט דיא הויכע שמונה עשרה אונ געהאט אטעות זאל איין אנדערער גיין צום עמוד זאגען די הויכע שמונה עשרה, פון וואנען זאל דער אנדערער אנהייבען, פון דעם אנהייב ברכה וואס דער ערשטער האט געהאט אטעות, למשל דער ערשטער האט געהאט אטעות אין מיטען ברך עלינו, זאל דער אנדערער אנהייבען פון אנהייב ברך עלינו, אבער ער דארף ניט אנהייבען פון אתה חונן תיובתא דרב הונא איז דאך אקשיא אויף רב הונא וואס ער זאגט אז מען האט אטעות אין דיא מיטעלסטע ברכות פון שמונה עשרה מוז מען אנהייבען פון אתה חונן, זאגט די גמרא אמר לך רב הונא רב הונא וועט דיר זאגען אמצעיות כולהו חדא ברכתא נינהו די אלע מיטעלסטע ברכות זענען ווי איין ברכה, דריבער אז עס שטייט אין דיא משנה ער זאל אנהייבען פון אנהייב ברכה, מיינט מען ער זאל אנהייבען פון אתה חונן אמר רב יהודה לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות רב יהודה זאגט אמענטש זאל ניט בעטין זיינע בדערפעניש ניט אין דיא ערשטע דריי ברכות פון שמונה עשרה, ניט אין דיא לעצטע ברכות פון שמונה עשרה, נאר אין ד"א מיטעלסטע ברכות דאמר רבי חנינא ראשונות דומות לעבד שמסדר שבח לפני רבו ווארום רבי חנינא האט געזאגט די ערשטע דריי ברכות זענען אזוי ווי אקנעכט וואס קומט פאר זיין בעל הבית אונ זאגט פאר איהם זיין שבח, אזוי דארף דער מענטש זאגען דעם לויב פון הקב"ה אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו די מיטעלסטע ברכות זענען אזוי ווי אקנעכט וואס בעט פון זיין בעל הבית ער זאל איהם געבען זיין בדערפעניש וואס ער דארף אחרונות דומה לעבד שבקש פרס מרבו ונפטר והולך לו דיא לעצטע דריי ברכות זענען אזויא וויא א קנעכט וואס האט שוין אפגעבעטין פון זיין בעל הבית זיין בדערפעניש אונ ער גיזעגינט זיך שוין אונ גייט אוועק פון איהם תנו רבנן די רבנן האבין גילערנט מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר עס האט אמאהל געטראפען אתלמיד פון רבי אליעזר איז געשטאנען ביי דעם עמוד אונ האט געדאווינט אונ רבי אליעזר איז אויך גיוועזן אין שוהל והיה מאריך יותר מדאי אונ ער איז גישטאנען לאנג שמונה עשרה ווייל ער האט געזאגט פיל תפלות אין שמונה עשרה אמרו לו תלמידיו האבען דיא תלמידים פון רבי אליעזר געזאגט צוא רבי אליעזר רבינו כמה ארכן הוא זה רבי זעה נאר וויא לאנג ער דאווינט שמונה עשרה אמר להם האט רבי אליעזר געזאגט צו דיא תלמידים כלום מאריך יותר ממשה רבינו דאווינט ער דען לייננער פון משה רבינו דכתיב ביה את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וואס ער האט געדאווינט מיט איין מאל פערציג טעג אונ פערציג נעכט שוב מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר עס האט נאך אמאל גיטראפן אתלמיד האט זיך גישטעלט פאר דעם עמוד דאווענען אונ רבי אליעזר איז אויך גיוועזן אין שוהל והיה מקצר יותר מדאי אונ ער האט זייער קורץ גע־דאווינט אמרו לו תלמידיו האבען די תלמידים גזאגט צו רבי אליעזר כמה קצרן הוא זה וויא קורץ אונ ווייניג ער דאווינט אמר להם האט רבי אליעזר געזאגט צו די תלמידים כלום מקצר יותר ממשה רבינו דאווינט ער דען נאך קירצער פון משה רבינו

דכתיב

א"צ להזכיר שמו. שם של חולה:

שנא' אל נא רפא נא לה

רבינו דכתיב אל נא רפא נא לה. א"ר חסדא כל המבקש רחמים על חבירו א"צ להזכיר את שמו, ולא אדכר שמא דמרים:

דכתיב אל נא רפא נא לה וואָרום עס שטייט אין פסוק משה רבינו האט געזאגט פאר הקב"ה „נאט איך בעט דיך היילע איהר" וועהן מרים איז געוואָרען מצורע] אמר רבי יעקב אמר רב חסדא רבי יעקב האט געזאגט פון רב חסדאס וועגין כל המבקש רחמים על חברו אין צריך להזכיר את שמו ווען א מענטש איז מתפלל צו הקב"ה פון זיין חברס וועגין דארף ער גיט דערמאנען דעם נאמען פון זיין חבר, ער זאל נאר טראכטען אין הארצען פון וועמעס וועגין ער בעט שנאמר אל נא רפא נא לה וואָרום עס שטייט אין פסוק משה רבינו האט געזאגט פאר הקב"ה „נאט איך בעט דיך הייל איר" ולא אדכר שמא דמרים און משה האט ניט דערמאנט דעם נאמען מרים, נאר אין הארצען האט ער געטראכט אז די רפואה זאל קומען צוא מרים:

זוהר (בהעלתך דף קמט ע"א) ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

רבי אבא פתח (תהלים פט) אשרי העם יודעי תרועה יי' באור פניך יהלכון. האי קרא אוקמוה אבל ת"ח זכאין אינון ישראל דקב"ה יהב לון אורייתא קדישא ואוליף לון ארחוי לאתדבקא ביה ולמיטר פקודי דאורייתא למזכי בהו לעלמא דאתי וקריב להו בשעתא דנפקו ממצרים דהא כדין אפיק לון מרשותא אחרא וסליק לון לאתאחדא בשמיה וכדין אקרון בני ישראל בני חורין מכלא דלא יתבו תחות רשותא אחרא וסליק לון לאחדא בשמיה דסליק על כלא דשליט על עלאין ותתאין. ומגו רחימותא דלהון קרא לון (שמות ד) בני בכורי ישראל כגוונא (דקדושה) עלאה. (וע"ד) קטל (ס"א וקטל) כל בכור דלעילא ותתא ושרא קטירין ואסירין דעלאין ותתאין בגין לאפקא לון ועבד לון בני חורין מכלא. וע"ד לא בעא קב"ה לא מלאך ולא שרף אלא איהו. ועוד דהא איהו ידע לאבחנא ולמנדע כלא ולמשרי אסירין ולאו איניש ברשותא דשליחא אחרא אלא בידיה. ת"ח בההוא ליליא דבעא קב"ה לקטלא כל אינון בכורי כמה דאתמר בשעתא דרמש ליליא אתו מזמרין לזמרא קמיה אמר לון לאו עידן הוא דהא שירתא אחרא מזמרין בני בארעא בשעתא דאתפליג ליליא אתער רוח לפון וקב"ה כדין עבד נוקמין וישראל עבדין שירתא בקול רם (ס"א וישראל מזמרין ואמרין הלילא בקול רם) וכדין עבד לון בני חורין מכלא ומלאכין עלאי וכל משריין כלהו הוו לייתין להון לקליהון דישראל בתר דאתגזרו רשימו לבתיהון מההוא דמא ומדמא דפסחא בתלת רשימין (שם יב) על המשקוף ועל שתי המזוזות. מ"ט הא אוקמוה בגין דאיהו רשימא קדישא ומחבלא כד איהו נפיק והמי ההוא דמא דהוה רשים על ההוא פתחא חיים עליהו דישראל. הה"ד ופסח יי' על הפתח וגו':

מוסר — יוסף לחק — הלכה פסוקה

מספר חסידים סימן ער עה.

אל תהי בז לדבר כשאחד מדבר בגאות דברים שאין הדעת סובלתן ונוח לך להשפילו מגאותו ולתפשו בדבריו אל תחוש לזה כי מה תרויח בדבר ואל תקנטר שום אדם אפי' נכרי כאשר אתה תשבת יהיה אתו לזכר כמעשה רועה החזירים. אל תגביה

רמב"ם הלכות תפלה פרק ז.

(א) סדר תפלות כך הוא, בשחר משכים אדם ומברך ברכות אלו. וקורא הזמירות ומברך לפניהם ולאחריהם. וקורא אח"כ שמע ומברך לפניה ולאחריה ומדלג קדושה מן הברכה ראשונה שלפניה. שאין היחיד

אל תהי בז לדבר עס איז דא איין זאך וואס מען דארף ניט פארשעמען כשאחד מדבר בגאות דברים שאין הדעת סובלתן אז איינער הערט וויא זיין חבר רעט מיט גרויסקייט אזעלכע רייד וואס ער קען דאס ניט ליידין ונוח לך להשפילו מגאותו ולתפשו בדבריו און דוא קענסט איהם דערנידערין פון זיין גרויס־קייט און קענסט איהם ווייזין אז ער רעט ניט ווי מען דארף אל תחוש לזה זאלסטו דיך ניט מצער זיין וועגין דער זאך, און זאלסט ניט זוכען איהם צו דערנידערין כי מה תרויח בדבר וואָרום וואס וועסטו פארדינען פון דער זאך וואס דוא וועסט איהם נידעריג מאכין אדער אז דוא וועסט איהם ווייזין אז ער רעט ניט וויא מען דארף ואל תקנטר שום אדם אפילו נכרי דוא זאלסט קיין מענטשין דערצערענען אפילו אגוי אויך ניט כאשר אתה תשבת יהיה אתו לזכר דוא וועסט אמאהל פארגעסין אז דוא האסט איהם דערצערנט, אבער ער וועט געדיינקען

(א) סדר תפלות כך הוא אזוי איז דער סדר פון דאווענען בשחר משכים אדם ומברך ברכות אלו יעדער מענטש דארף אויפשטיין פריה און זאגין דיא אלע ברכות וברכות התורה און אשר נתן לשכוי בינה און די אלע ברכות וואס שטייען אין סידור] וקורא הזמירות ומברך לפניהם ולאחריהם נאכדעם זאגט מען ברוך שאמר הודו [און וויא עס שטייט ווייטער] און ישתבח וקורא אחר כך שמע ומברך לפניה ולאחריה נאכדעם זאגט מען די ברכה פון יוצר אור ביז יוצר המאורות און די אנדערע ברכה אהבה רבה ביז הבוחר בעמו ישראל באהבה, און זאגט קריאת שמע און אמת ויציב ביז גאל ישראל, דאס איז אויב ער דאווינט מיט אמנין, אבער דער וואס דאווינט אליין אן אמנין ומדלג קדושה מן הברכה ראשונה שלפניה זאל ער איבערהיפען די קדושה פון די ערשטע ברכה וואס פאר קריאה שמע וקדוש. און ברוך כבוד ה' ממקומו זאל ער ניט זאגין

שאין

אומר קדושה. וכשהוא חותם גאל ישראל מיד יעמוד להתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה. ומתפלל מעומד כמו שאמרנו. וכשישלים ישב ויפול על פניו ומתחנן ומגביה ראשו ומתחנן מעט והוא יושב בדברי תחנונים ואח"כ יקרא תהלה לדוד (מיושב) ומתחנן כפי כחו ויפטר למעשיו: (ב)ובתפלת המנחה מתחיל לקרות תהלה לדוד מיושב. ואח"כ עומד ומתפלל תפלת המנחה. וכשמשלים נופל על פניו ומתחנן ומגביה ראשו ומתחנן כפי כחו ויפטר למעשיו. ובתפלת הערב קורא ק"ש ומברך לפניה ולאחריה וסומך גאולה לתפלה ומתפלל מעומד. וכשישלים ישב מעט ויפטר. והמתחנן אחר תפלת ערבית הרי זה משובח ואע"פ שמברך השכיבנו אחר גאל ישראל אינה הפסק בין גאולה לתפלה והרי שתיהן כברכה אחת ארוכה:

קולך להשיב עזות, אך כל דבריך תדבר בענוה ובכבוד, כי דברי חכמים בנחת נשמעים. ואל תרבה דברים בטלים. אם תעמוד בין האנשים וכ"ש בין הנשים אל תרבה שיחה. אם באו לצים במקום מושבך פתאום ומדברים דברי הבאי אל תוכיחם פן ישנאוך. לך מאצלם פן תלמוד ממעשיהם הרעים, כי הליצנות שנייה לערוה:

שאין היחיד אומר קדושה וואָרום אַאיינציגער מענטש אן אַמנין זאָגט ניט קדושה וכשהוא חותם גאל ישראל מיד יעמוד אונ אַזוי וויא ער זאָגט אָפּ דיא ברכה גאל ישראל זאָל ער זיך באַלד שטעלין דאַוונען שמונה עשרה כדי שיסמוך גאולה לתפלה דיא ברכה גאל ישראל זאָל זיין צו נאָמען מיט שמונה עשרה ומתפלל מעומד כמו שאמרנו אונ מען זאָל דאַוונען שמונה עשרה שטייענדיג אַזוי וויא מיר האָבין שוין גיזאָגט דערין וכשישלים ישב ויפול על פניו ומתחנן אַז ער וועט ענדיגען שמונה עשרה זאָל ער זיך זעצין אונ זאָל פאַלין אויף זיין פנים [ער זאָל לייגין זיין פנים אויף די רעכטע האַנט] אונ זאָל זאָגין רחום וחנון חטאתי [וויא עס שטייט אין סידור] ומגביה ראשו ומתחנן מעט והוא יושב בדברי התחנונים נאָכדעם הייבט ער אויף דעם קאָפּ אונ זאָגט נאָך אַביסיל תחנונים שומר ישראל ואנחנו לא נדע זיצענדיג ואחר כך יקרא תהלת לדוד מיושב נאָכדעם זאָל ער זאָגין אשרי אונ ובא לציון גואל אונ עלינו ומתחנן כפי כחו ויפטר למעשיו נאָכדעם זאָל ער זאָגין תחנונים אַזוי וויא ער קען, אונ גייט עסין אונ האַנדלען אָדער אַרבעטין, יעדערער וואָס זיין גישעפט איז ובתפלת המנחה מתחיל לקרות תהלה לדוד מיושב אונ צו מנחה זאָל ער אָנהייבין אשרי אונ זאָל זאָגין זיצענדיג ואחר כך עומד ומתפלל תפלת המנחה נאָכדעם זאָל ער זיך שטעלין אונ זאָגין שמונה עשרה וועגין מנחה וכשמשלים אַז ער ענדיגט שמונה עשרה נופל על פניו ומתחנן זאָל ער פאַלין אויף זיין פנים [ער זאָל לייגין זיין פנים אויף דיא לינקע האַנט] אונ זאָל זאָגין רחום וחנון חטאתי [וויא עס שטייט אין סידור] ומגביה ראשו כפי כחו נאָכדעם הייבט ער אויף דעם קאָפּ אונ זאָגט שומר ישראל ואנחנו לא נדע עלינו אונ זאָגט תחנונים ווי ער פאַרשטייט צו זאָגין ויפטור למעשיו אונ זאָל גיין צו זיין האַנדיל אָדער צו זיין אַרבעט ובתפלת הערב אונ צו מעריב קורא קריאת שמע ומברך לפניה ולאחריה זאָל ער זאָגין והוא רחום. אשר בדברו מעריב ערבים. אהבת עולם. קריאת שמע. אמת ואמונה ביז גאל ישראל. השכיבנו. וסומך גאולה לתפלה באַלד נאָך די ברכות זאָל ער זאָגין שמונה עשרה ומתפלל מעומד אונ זאָל דאַוונען שמונה עשרה שטייענדיג וכשישלים ישב מעט ויפטור אונ אַז ער וועט ענדיגען שמונה עשרה זאָל ער אַביסעל זיצען אויף זיין אָרט אונ וועט גיין צו וואָס ער דאַרף [נאָך שמונה עשרה זאָגט מען עלינו] והמתחנן אחר תפלת ערבית הרי זה משובח אונ דער מענטש וואָס זאָגט תחנונים נאָך די שמונה עשרה פון מעריב, טוהט ער גוט ואף על פי שמברך השכיבנו אחר גאל ישראל אפילו מען זאָגט השכיבנו נאָך די ברכה גאל ישראל, פון רעכט־וועגן] אינה הפסק בין גאולה לתפלה איז דאָס קיין הפסק צווישען גאל ישראל אונ שמונה עשרה והרי שתיהן כברכה אחת גאל ישראל מיט השכיבנו ווערען גירעכענט ביידע פאַר איין ברכה [היינט אַז מיר זאָגין ברוך ה' לעולם אמן ואמן איז אַלע דרייא ברכות גירעכענט ווי איין ברכה ביז ועל כל מעשיו]:

כמעשה רועה החזירים אַזוי וויא עס האָט גיטראָפין מיט דעם גוי וואָס האָט געפיטערט חזירים וויא עס שטייט אין מדרש רבה פרשה סג] אל תגביה קולך להשיב עזות אַז דוא דאַרפסט איינעם ענטפערין זאָלסטו ניט ענטפערין מיט אַהויכע שטימע אונ ניט מיט העזה אך כל דבריך תדבר בענוה ובכבוד נאָר דיינע אַלע רייד זאָל זיין מיט נידעריגקייט אונ מיט כבוד כי דברי חכמים בנחת נשמעים וואָרום דיא רייד וואָס דיא חכמים רעדין מיט שטילקייט, ווערין זיי בעסער אָנגענומען וויא מען רעט מיט גרויסקייט אונ מיט געשרייא ואל תרבה דברים בטלים זאָלסט ניט רעדין פיל ליידיגע רייד אם עמדת בין אנשים וכל שכן בין נשים אל תרבה שיחה אַז דו שטייסט צווישען מאַנסלייט זאָלסטו ניט פיל רעדין, אונ אַז דוא שטייסט צווישען ווייבער זאָלסטו געוויס ניט פיל רעדין אם באו לצים במקום מושבך פתאום ומדברים דברי הבאי אויב אויף דעם אָרט וואָס דוא זיצט זענען פלוצלונג געקומען מענטשין וואָס לאַכין פון תורה אונ מצוה אונ זיי רעדין שלעכטע אונ נאַרעשע רייד אל תוכיחם פן ישנאוך זאָלסטו זיי ניט שטראָפין טאָמער וועלין זיי דיך פיינט האָבין לך מאצלם פן תלמוד ממעשיהם הרעים גייא אַוועק פון זייא טאָמער וועסטו דיך אָפּלערנען פון זייערע שלעכטע מעשים דוא זאָלסט אויך אַזוי טאָהן כי הליצנות שנייה לערוה וואָרום דער מענטש וואָס לאַכט פון תורה אונ מצוה אונ רעט מיאוסע רייד, דאָס איז דיא אַנדערע עבירה פון זנות, ווייל דיא רייד בריינגען דעם מענטש ער זאָל מזנה זיין:

להמשיך מת״ת דז״א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה י דמילוי יו״ד אל שם ב״ן שבעשיה בניקוד חולם :

ז וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטֶּהָרוּ : ח וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת : ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : וְהִקְרַבְתָּ

ז וּכְדֵין תַּעְבֵּיד לְהוֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן אַדֵּי עֲלֵיהוֹן מֵיָא דְחַטָּאתָא וְיַעְבְּרוּן מַסְפַּר עַל כָּל בִּשְׂרְהוֹן וִיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן וְיִדְכּוּן : ח וְיִסְּבוּן תּוֹר בַּר תּוֹרֵי וּמִנְחָתֵיהּ סוּלְתָּא דְפִילָא בִמְשַׁח וְתוֹר תִּנְיָן בַּר תּוֹרֵי תִּסַּב לְחַטָּאתָא : ט וּתְקָרֵיב יָת לֵיוָאֵי לִקְדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִכְנוֹשׁ יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל : י וּתְקָרֵיב

ת״א וכה תעשה להם לטהרם. ס׳ הזוהר פ׳ תזריע : והעבירו תער. נזיר מ: ופר שני בן בקר. הוריות ה זבחים מא פרה מ״ו:

רשב״ם

(ז) והעבירו. ויעבירו אבל והעבירו הוא לשון צווי כמו והעתירו אל ה׳:

רש״י

(ז) הזה עליהם מי חטאת. של אפר הפרה מפני טמאי ם מתים שבהם: והעבירו תער. מצאתי בדברי רבי משה הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו ע״א ע והיא קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת הזקיקם תגלחת כמצורעי׳: (ח) ולקחו פר בן בקר. והוא עולה כמ״ש ועשה את האחד עולה והוא קרבן צבור בע״א: ופר שני. (ת״כ) מה ת״ל שני פ לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת (ע״כ דברי ר״מ) וכזו יש סמך לדבריו בת״כ צ ואומר אני שהוראת שעה היתה שאעיר ק היה להם להביא לחטאת ע״א עם פר העולה: (ט) והקהלת את כל עדת. לפי שהלוים נתונים קרבן כפרה תחתיהם יבואו ויעמדו על קרבנם ר ויסמכו את ידיהם עליהם :

שפתי חכמים

ס לא מפני שאר טומאות שבשאר טומאות אין הזיה צריכה כהן: ע (מנחה בלולה) ואע״ג דבשאר עובדי ע״א לא הצריכם תגלחת אלו שאני שעובדי העגל נלקו בצרעת כמו שדרשו על פסוק כי פרוע הוא כי פרעה אהרן שלמדו ג״ש מעם שנאמר גבי מצורע כראשו יהיה פרוע: פ אע״פ דכתיב ואת הכבש השני וגו׳ גבי קרבן תמיד היינו משום דכתיב נמי את הכבש האחד אבל הכא לא כתיב אחד א״כ אין נופל כאן ל׳ שני: צ ר״ל במה שפי׳ ר׳ משה הדרשן שהעולה הביאו לקרבן צבור בשביל ע״א משום שלא מליכו פר אחד לבדו בלא מין אחר עמו רק בע״א: ק ר״ל מה שפי׳ אף חטאת לא נאכלת אע״ג שאר חטאות נאכלין זו הוראת שעה היתה ותדע לך שהוראת שעה היתה דשעיר היה להם להביא לחטאת ע״א עם פר העולה כדין כל צבור העובדים ע״א ולמה הביאו פר לחטאת אלא הוראת שעה היתה הכי נמי הוראת שעה היתה, אבל בלא״ה נוכל לומר שהיתה הוראת שעה שהרי חטאת חיצונה נאכלת וזו שהיתה בל מלואים ללוים שנתמנו בה נשרפה ולא תימא חטאת א׳ פנימים היא מאחר דנשרפה ותימא מה עולה נשרפת אף חטאת נשרפת באינה פנימי׳, הרא״ם : ר אע״פ שהלוי׳ לא נתנו כפרה אלא על הבכורי׳ כדלעיל, מ״מ כיון שהבכורות היו של כל ישראל קרא בכורות קהל כל ישראל כאלו הם כל ישראל :

פירוש לתורת אלהים

(ז) וכה תעשה אונ אזוי זאלסט טאן זיי צו ריינִיגען הזה עליהם דו זאלסט אויף זייא שפרענגען מי חטאת דיא וואסער וואס מען האט אוים געמישט מיט דיא אש פון דער פרה אדומה והעבירו תער אונ זייא זאלען אפ גאלין דיא האר פון זייער לייב וכבסו אונ זיי זאלען וואשען בגדיהם זייערע קריידר והטהרו אונ זיי זאלען זיין ריין : (ח) ולקחו אונ זייא זאלען נעמען פר בן בקר וכו׳ : (ט) והקרבת אונ דוא זאלסט מאכען גינעהנען דיא לוים פאר דעם אוהל מועד והקהלת אונ דוא זאלסט מאכען איין זאמלען גאר די עדה פון דיא ישראל : (י) והקרבת

אונ

ליקוטים על התורה

(ט) והקהלת את כל עדת בני ישראל וגו׳. הקדוש ב״ה האט גיזאגט צו משה דוא זאלסט פארזאמלען אלע יודין, ווייל דיא לוים האבין מכפר גיוועז אויף די יודין, ווי עס שטייט אין פסוק ולכפר על בני ישראל. אזוי ווי א קרבן וואס איז מכפר טוט דער בעל הבית ארויף לייגין זייגע הענט אויף דעם קרבן, אזוי האט גאט גיבאטין די יודין זאלין ארויף לייגין דיא הענט אויף דיא לוים, אונ ווייל דיא לוים האבין גידארפט טאהן צוויי זאכין, צו היטען דעם מקדש אונ צוא זינגען דאס איז פאר די יודינסוועגין, דאס צווייטע צו בעדינען דיא כהנים מיט אלע הילף וואס די כהנים וועלין דארפין אין מקדש. האבין דיא יודין גידארפט קונה זיין דיא לוים צוא זייער זאך, אונ אהרן האט געדארפט קונה זיין די לוים צוא זיין זאך, אונ א מענטש איז מען קונה מיט אויפהייבין, דריבר האט מען אויפגעהויבין דיא לוים צווייא מאהל, איין מאהל

אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם׃

יַת לֵיוָאֵי קֳדָם יְיָ וְיִסְמְכוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַת יְדֵיהוֹן עַל לֵיוָאֵי׃

ליקוטים על התורה

הָאט אַהֲרֹן אויפְגֶעהויבִּין דִיא לְוִיִּם פַאר דִיא יודִינְס וֶועגִין, דָאס צְווַייטֶע מָאהל הָאט מֹשֶׁה אויפְגֶעהויבִּין דִיא לְוִיִּם פוּן אַהֲרֹנְ'ס וֶועגִין אוּנ פַאר זַיינֶע קִינְדֶער דִי כֹּהֲנִים (ע' אברבנאל):

פירוש לתורת אלהים

אוּנ דוּא זָאלְסְט גִינֶעהנֶען דִי לְוִיִּם פַר נָאט וְסָמְכוּ אוּנ דִי יוּדֶן זָאלֶן לֵייגֶן זֵייעֶרֶע הֶענְט אוּף דִי לְוִיִּם׃

נביאים זכריה ג

תרגום

לחמשך סנ"ה דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חית יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי
הַמַּלְאָךְ׃ ב וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר
הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה
הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֺנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת׃
ג וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף
הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ
יְהוָה עֹמֵד׃ ד וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃

א וִיהוֹשֻׁעַ הֲוָה לֵיהּ בְּנִין דְנָסִיבִי לְהוֹן נְשִׁין דְלָא כַשְׁרִין לִכְהוּנְתָּא וְקָאִים קֳדָם מַלְאָכָא׃ ב וַאֲתֵיב וַאֲמַר לִדְמְשַׁמְשִׁין קֳדָמוֹהִי לְמֵימַר וַאֲמַרוּ לֵיהּ וְיַפֵּיק נְשִׁין דְלָא כַשְׁרִין לִכְהוּנְתָּא מִבֵּיתֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ חֲזִי דְאַעֲדֵיתִי מִנָּךְ חוֹבָךְ וְאַלְבֵּישִׁית יָתָךְ זַכְוָן׃ ג וַאֲמָרִית שַׁווּ מִצְנֶפֶת דַכְיָא עַל רֵישֵׁיהּ וְשַׁוִיאוּ מִצְנֶפֶת דַכְיָא עַל רֵישֵׁיהּ וְאַסְבוּהִי אִתְּתָא דְכַשְׁרָא לִכְהוּנְתָּא וּמַלְאָכָא דַייָ קָאִים׃ ד וְאַסְהֵיד מַלְאָכָא דַייָ בִּיהוֹשֻׁעַ לְמֵימַר׃

מצודת דוד

(א) ויהושע וגו'. ועומד וגו'. ר"ל בשעה שעמד לפני המלאך היה עדיין לבוש בגדים מלוכלכים ר"ל עדיין היה מלובש בזה העון כי עוד יבאו הנשים הנכריות תחת בניו ולא גרשו אותן והוא לא מיחה בהם: (ב) ויען ויאמר. המלאך שעמד יהושע לפניו אמר אל המלאכים העומדים לפניו הסירו מיהושע הבגדים המלוכלכים ר"ל הפרישו את בניו מנשותיהם הנכריות למען יוסר העון מיהושע: ויאמר אליו. המלאך אמר ליהושע: ראה העברתי. ממה שלויתי להפריש בניך מהנכריות העברתי מעליך העון שהי' בך מה שלא מחית בהם: והלבש. לויתי להלביש אותך מחלצות. ר"ל כשיוסר העון יגולה הזכות: (ג) ואומר. זה מאמר זכריה שאמר שהתפללתי עליו שישימו על ראשו צניף טהור ר"ל שיהיה כהן כהונה גדולה לירושה לזרעו אחריו הואיל ופרשו מן הנכריות: וישימו וגו'. ר"ל נתקבלה תפלתי ומיד נתנו לו לרשת כהן כהונה גדולה: וילבישהו בגדים. ר"ל היה נגלה זכיותיו: ומלאך ה' עומד. בכל משך הזמן שנעשה כל זה: (ד) ויעד. אמר כל המעשים ההם המלאך ליהושע:

רש"י

(א) בגדים צואים. כתרגומו הוו ליה בנין דנסבין נשין דלא כשרין לכהונתא: (ב) הסירו הבגדים וגו'. יבדילו בניו את נשותיהם וימחול לו: מחלצות. חליפות בגדים נאים, כלומר זכיות: (ג) ישימו הצניף. בקשתי עליו: (ד) ויעד. לשון התראה:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך.

כתובים תהלים מב

לחמשך מיסוד ומלכות דז"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד׳ אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חית יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי־קֹרַח׃ ב כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל־אֲפִיקֵי־מָיִם

א לְשַׁבָּחָא בְּשִׂכְלָא טָבָא עַל יְדֵיהוֹן דִבְנֵי קֹרַח׃ ב הֵיךְ

מצודת דוד

(א) משכיל. בזה ילמדו דעת והשכל להתפלל על הגאולה:
(ב) כאיל. כמו האיל הצועקת על חסרון המים כשאין לה

רש"י

(ב) תערוג. תצעק:

פירוש עברי טייטש

(א) לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי קֹרַח דָם קַאפִּיטוּל איז גֶעזוּנְגֶען גֶעוָוארֶען שְׁטַארְק אויף דֶעם אִינְסְטְרוּמֶענְט וָואס עֶר הֵייסְט מַשְׂכִּיל לִבְנֵי קֹרַח׃ *) (ב) כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל אֲפִיקֵי מָיִם אַזוֹי וִויא אַ אִיַּיל (וְאַ חַיָּה וָואס זִי הֵייסְט אַיָּל) גְלוּסְט אִימֶער צוּ זַיין בַּיי דִי קְוַואלֶן וואסער

*) דִיא בְּנֵי קֹרַח הָאבֶּען אוֹיס גִיקְלֶערְט דֶעם אִינְסְטְרוּמֶענְט.

תרגום

כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים: ג צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים: ד הָיְתָה־לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ:

אַיְלָא דִי מְרַגְגָא עַל פַּרְצִידֵי דְמַיָא הֵיכְנָא נַפְשִׁי מְרַגְגָא לְוָתָךְ יְיָ: ג צָחַת לָךְ נַפְשִׁי לֶאֱלָהָא תַקִּיפָא חַיָא וְקַיָּמָא אֵימְתַי אֵיעוֹל וְאֶחְמֵי זִיו שְׁכִנְתָּא דַיְיָ: ד הֲוַת לִי דִמְעָתִי לְמִבְרֵי יֵימָם וְלֵילֵי בְּדַיֵימַר לִי סַנְאָה כָּל יוֹמָא אָן הוּא אֱלָהָךְ:

רש"י

(ג) מתי אבוא וגו'. לעלות לרגל: (ד) באמור אלי. האויבים:

מצודת דוד

לרוות הלמאון כן נפשי וגו': (ג) למאה נפשי. מתאוה אני לבית אלהים מהאוה כלמא למים ואמלל מתי אבוא לראות פני ה' בבית המקדש: (ד) היתה לי וגו'. דמעות בכיותי המה לי במקום הלחם ר"ל ישביעו אותי כאלו אכלתי לחם כי דמעות הבכי ימנעו אכילה, וכן כאומר בתנה ותבכה ולא תאכל (ש"א א): באמור. בעבור שאויבי אמרו לי איה אלהיך אם אלהים הוא יקום ויעזרך:

פירוש ע"ט

וואסער [אזוי איז איהר נאטור] כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרוֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים אזוי גלוסט מיין גייסט איממער צו זיין ביי גאט אין הויז [בית המקדש]: (ג) צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חַי פאר וואס דארשט אזוי מיין גייסט צו זיין אין גאטס הויז, ווייל ער גלוסט צוא אונזער באשעפער וואס ער לעבט אייביג, מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים דרום האף איך אונ טראכט ווען וועל איך קומען אונ וועל שוין גיזעהן געווארען פאר גאט: (ד) הָיְתָה לִי דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה מיינע טרערן זענען מיר געווארען א געוויינליכע שפייז טאג אונ נאכט אזוי וויא ברויט וואס מען קען אן ברויט ניט אויס קומען, אזוי קען איך ניט אויסקומען אן גיוויין בֶּאֱמוֹר אֵלַי כָּל הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אז אלע טאג זאגן מיר דיא עכו"ם ווא איז דיין גאט וואס דו פארזיכערסט זיך אויף איהם זאל ער דיר העלפען:

עיקר תוי"ט

משנה פסחים פרק ב

ברטנורא

כל שעה שמותר לאכול. מדלא קאמר כל שעה שאוכל מאכיל ונקט לה בתרי לישני משמע דאתרי גברי קאי וה"ק כל שעה שמותר לכהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמתו ומתני' ר"ג הוא שר"ג אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ולית הלכתא כוותיה אלא בין בתרומה בין בחולין אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש: מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות. צריכא דאי תנא בהמה הוה אמינא בהמה דאי משיירא חזי ליה ומבער ליה אין אכל חיה כגון נמיה וחתול וחולדה דאורחייהו להצניע אימא לא (א) ואי תנא חיה ה"א חיה דאי משיירא מצנעא ליה ולא עבר עליה על כל יראה אימא אין אבל בהמה זימנין דמשיירא ולאו אדעתיה לבערו ועבר עליה על כל יראה (ב) אימא לא קמ"ל ועופות איידי דתני בהמה וחיה תנא נמי עופות: ומוכרו לכותי. לאפוקי מב"ש דאמרי לא ימכור אדם חמצו לכותי אא"כ יודע בו שיכלה קודם הפסח דקסבר מלווה אני לבערו מן העולם ולא שיהיה קיים: ומותר בהנאתו. בהנאת אפרו כגון אם חרכו באור קודם זמן איסורו מותר ליהנות באפרו ואפי' לאחר זמן איסורו: עבר זמנו. משהגיע שעה ששית (ג) ואע"פ שאין איסורו אלא מד"ס: אסור בהנאתו. כאלו היה מאיסורי הנאה של תורה (ד) ואם קדש בו אשה אין חוששין לקדושיו (ה) ואפי' בחמץ נוקשה כגון דגן שנפל עליו דלף וכיו"ב שבפסח עצמו אין איסורו אלא מד"ס אם קדש בו אשה ביום י"ד משהגיע שעה ו' אין חוששין לקדושיו: ולא יסיק בו תנור וכירים. לר"י אצטריך דאמר אין ביעור חמץ אלא שרפה מהו דתימא בהדי דקא שריף ליה לתהני מיניה קמ"ל דלא דאפילו כדרך ביעורו אסור ליהנות ממנו מכי מטי זמן איסוריה:

כלי שמלאי דנבורה דמלכות דילרס אלהים

כל שעה [א] שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכרו לכותי ומותר בהנאתו. עבר זמנו אסור בהנאתו, ולא יסיק בו תנור וכירים. ר'

[א] שמותר. לדיקא איצטריך דתידוק הא משעה שאינו מותר לאכול אינו מותר להאכיל, כפ"י: (א) וכתוס' הקשו היכי שרי להאכיל והתנן בפ"ק מ"ג ומה שמשייר יניחנו בצנעא ופרש"י שמא תטול חולדה כו' ואין תירוצם, והרא"ם פי' דהפי' הנכון הוא ומאכיל כו' והוא עומד עליהם ולא יעלים עיניו מהם עד שיאכלו ויבער המשוייר ומתני' היתר הנאה אתי לאשמעינן כו' וה"ה דאי תני בהמה דאי משיירא קא חזי ליה דאף אם מחמת טרדא יעלים עיניו יחזור ויבער כו': (ב) אם לא ביטלו וה"ה דהמ"ל דלמא אכיל מיניה, תוס': (ג) פי' משמתחלת כו': (ד) כלומר כאלו היה בשעה שאסיר בהנא' מה"ת: (ה) ואע"ג דאתי איסור הנאה מגן דרבנן דשם ומפקע קדושי תורה ושרי א"א לעלמא כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וספקא ב"ד ספקא

פרק ב א כָּל שָׁעָה שֶׁמּוּתָּר לֶאֱכוֹל די גאנצע צייט וואס הַכֹּהֵן מעג עסין עֶרֶב פֶּסַח הַתְּרוּמָה וואס איז חמץ, דאס איז דיא פינפטע שעה פון צעהן ביז עלף מַאֲכִיל מעג אישראל מאכין עסין די חמץ פון חולין לִבְהֵמָה לַחַיָּה וְלָעוֹפוֹת צו א בהמה אונ צו א חיה אונ צו עופות וּמוֹכְרוֹ לַנָּכְרִי אונ ער מעג פארקויפין צו א גוי וּמוּתָּר בַּהֲנָאָתוֹ אונ ער מעג הנאה האבין פון די אש פון די חמץ עָבַר זְמַנּוֹ אז די צייט איז אריבער, עס איז שוין ניקומען דיא זעקסטע שעה נאך זייגער עלף, אפילו דער איסור איז נאר מדרבנן, פון דעסטוועגין אָסוּר בַּהֲנָאָתוֹ טאר מען ניט הנאה האבין פון די חמץ וְלֹא יַסִּיק בּוֹ הַתַּנּוּר וְכִירַיִם אונ מען טאר ניט אוים הייצין מיט די חמץ א אויבין אונ

יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שרפה וחכ"א אף מפרר וזורה לרוח או [ב] מטיל לים: ב חמץ של כותים שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל אסור בהנאה שנאמר ולא יראה לך שאור: ג כותי שהלוה את ישראל על חמצו. אחר הפסח מותר בהנאה. [ג] וישראל שהלוה את הכותי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה. חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא במבוער. [ד] רשב"ג אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו: ד האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש

ר"י אומר אין ביעור חמץ אלא שרפה. דיליף מנותר דאסור בהנאה וענוש כרת כחמץ ומצותו בשרפה ולא כדבר אחר ורבנן לא ילפי מנותר דהא בשל שור הנסקל יוכיח שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת ואינו טעון שרפה: ב מותר בהנאה. לאו למימרא דבאכילה אסור אלא איידי דבעי למתנא סיפא ושל ישראל אסור בהנאה תני נמי גבי כותי מותר בהנאה אי נמי משום דאיכא דנהגו איסורא בפת של כותי (ו) משום הכי לא קתני בהדיא המן של כותי מותר באכילה: (משום) שנאמר ולא יראה לך. כלומר קנסא קנסינן ליה הואיל ועבר על לא יראה לך א"נ אריישא קאי המן של כותי מותר משום שנאמר לא יראה לך ודרשינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים: ג כותי שהלוה לישראל. מעות: על חמצו. קודם הפסח וא"ל הישראל אם לא הבאתי לך מעות עד יום פלוני קנה מעכשיו וכגון שהרהינו אצלו (ז) בביתו ושהה אצל הכותי כל ימי הפסח: לאחר הפסח מותר בהנאה. דכיון דמטא זימניה ולא פרעיה ולא הוי מחוסר גוביינא דברשות של כותי הוא אגלאי מלתא למפרע דמעשה שהרהינו אצלו הוה דידיה: וישראל שהלוה לכותי כו'. אגלאי מלתא למפרע דשל ישראל הוה: הרי הוא במבוער. ואעפ"כ צריך לבטלו שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו: כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו. וכמה חפישת הכלב (ח) ג"ט: ד בשוגג. ששגג בתרומה אפי' הזיד בחמץ: משלם קרן וחומש. ואף ע"ג דהמן בפסח אסור בהנא' ולא שוה מידי משום דבאוכל תרומה בשוגג כתיב ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש שהין

וכם הפקידו ממונו, רש"י: [ב] מטיל לים. פי' שאינו יש שמלח דגים שמלח אין ספינה עוברת וא"ל פירור וה"ק מפרר וזורה לרוח מפרר ומטיל לים כדכה בגמרא: (ו) פי' כשל שלטר דאלו כבל בשה"ב לא הוחך בשום מקום: (ז) דאע"ג דהרהינו אללו ק"ל עכו"ם מישראל אינו קונה משכון ולריך שיאמר מעכשיו ואע"ג דא"ל מעכשיו אם לא הרהינו אללו לא גרע מחמלו של עכו"ם ברשות ישראל והאחריות על ישראל דקי"ל דחייב לבערו ונ"ש הר"ב עד יום פלוני דעת הר"מ דקביעות זמן דוקא קודם הפסח הוא ואחר הפסח דתנן אזנן כהיתר קאי ולא אמ"ש ודעת הר"א והטור דאפי' לא הגיע הזמן שקבע עד אחר הפסח והתנן אחר הפסח קאי הזמן פרעון והר"ב בלא פי' מבמע שדעתו כהר"א: [ג] וישראל שהלוה. כ' הרא"ש דמיירי כמו שהרהינו אללו וא"ל מעכשיו דאל"ה ישראל מעכו"ם לא קני משכון ומיירי שאין אחריות המשכון עליו דאם אחריות עליו שלו הוא ועובר: [ד] ר' שמעון בן גמליאל. לא בא לחלוק אלא ביאר דין המפולת איך הוא, הר"מ: (ח) פי' כמה יהא מכוסה ולא ניחוש בו להיפוש, כ"מ:

און ניט אקוימען, רבי יהודה זאגט אין ביעור חמץ אלא שרפה דאס אויסראמונג פון חמץ איז נאר מען זאל דיא חמץ פאר ברענען וחכמים אומרים און דיא חכמים זאגין אף מפרר וזורה לרוח ער מעג דיא חמץ צו ברעקלען אויף קליינע שטיקלאך און פאר שפרייטין צום ווינד או מטיל לים אדער ער ווארפט אריין דעם חמץ אין ים: ב חמץ של אינו ישראל חמץ פון אגוי שעבר עליו הפסח וואס איז אריבער פסח מותר בהנאה מעג מען פון דעם חמץ הנאה האבין און עסין מעג מען איהם אויך ושל ישראל און חמץ פון אישראל נאך פסח אסור בהנאה טאר מען ניט הנאה האבין, און עסין טאר מען געווים ניט שנאמר לא יראה לך שאור ווארום עס שטייט אין דער תורה עס זאל ניט גיזעהן ווערין ביי אידיר זאערע טייג אום פסח און וויל דער יוד האט געהאלטין ביי זיך אין שטוב דעם חמץ און ער האט עובר גיוועזן אויף דעם וואס די תורה האט גיזאגט ער זאל דעם חמץ ניט האלטין אין שטוב, דריבער האבין די רבנן איהם גיקנסת און האבין גיאסרת דעם חמץ, מען זאל פון איהם קיין הנאה האבין: ג אינו ישראל שהלוה את ישראל על חמצו אויב אגוי האט פאר בארגט געלט צו אידין, און דער יוד האט גיגעבין חמץ פאר אמשכון צו דעם גוי ופאר פסח) און דער יוד האט גיזאגט צום גוי אויב איך וועל דיר ניט צאהלין דעם חוב צו דעם טאג זאל זיין דער חמץ דיין פון היינטיגען טאג, און דער

חמץ איז גילעגין ביא דעם גוי איבער פסח אחר הפסח מותר בהנאה אז די צייט איז גיקומען נאך פסח דער יוד זאל צאהלין דעם חוב און דער יוד האט ניט גיצאלט דעם חוב, מעגין יודין הנאה האבין פון דיא חמץ וואס ביא דעם גוי וישראל שהלוה את הנכרי על חמצו און אויב איוד האט פאר בארגט געלט צו אגוי און דער גוי האט גיגעבען חמץ פאר אמשכון צום יוד (פאר פסח) און דער גוי האט גיזאגט צום יוד אויב איך וועל דיר ניט צאהלין דעם חוב צו דעם טאג זאל זיין דער חמץ דיין פון היינטיגען טאג, און דער חמץ איז גילעגין ביי דעם יודין איבער פסח אחר הפסח אסור בהנאה נאך פסח איז די צייט גיקומען דער גוי זאל צאהלין דעם חוב און דער גוי האט ניט גיצאלט דעם חוב, טארין יודין ניט הנאה האבין פון דעם חמץ וואס ביא דעם יוד וויל פסח איז דאס שוין גיוועזן יודישער חמץ חמץ שנפלה עליו מפולת חמץ וואס אויף איהם איז ארויף גיפאלין אוואנט אדער אבארג הרי הוא כמבוער איז גלייך וויא מען וואלט די חמץ פאר ברענט, רבן גמליאל זאגט כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו אויב אהונט קען דעם חמץ ניט אויף גראבין דער חמץ איז פאר גראבין טיף דרייא טפחים איז גלייך וויא דער חמץ איז פאר ברענט: ד האוכל תרומת חמץ בפסח אויב אישראל האט גיגעסין תרומה וואס איז חמץ אום פסח בשוגג ער האט ניט גיוואוסט אז דאס איז תרומה

(ט) דהשתא איננו לוקה ול"נ כל הלוקה אינו משלם ומיהו בלא"ה מזיד דתרומה נמי לריך לאוקמי בענין דאינו לוקה דהיינו בלא התראה ועדים דאל"ה בלא"ה פטור מתשלומין דאינו לוקה ומשלם וא"כ בתנא כתב אפי' שגג כו': (י) דאלו בטהורה לא שייך כלל דמי עלים דאסורה להסקה דלא ניתנה אלא לאכילה כו' כדתנן במ"ח פ"ח דשביעית:

(יא) מלוה מלות ריבה, גמרא. וכתב רע"ב אבל ישראל בתרומה לא כדתנן לקמן לא תאכל כו' מי שאינו מוזהר על חמצו אלא משום חמץ אתה יוצא בו י"ח מלה יצא זה שאסור מחמת איסור אחר: [ה] ומעשר שני. חוץ לירושלים, רע"י. דאלו בירושלים הרי שם מקומו לאכלו בלא פדיון ול"נ לאפוקי ממאן דאמר דאפי' בירושלים

במזיד פטור מתשלומין ומדמי עצים: ה אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטין ובשעורין בכוסמין ובשבולי שועל ובשיפון ויוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו[ה]ומעשר שני והקדש שנפדו והכהנים בחלה ובתרומה אבל לא בטבל ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו. חלות תודה, ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצאין בהן עשאן למכור בשוק יוצאין בהן: ו ואלו ירקו'

משלם לו מעות אלא פירות והתשלומין נעשים תרומה הלכך לאו בתר דמים אזלינן: במזיד. שהזיד בתרומה אפי' שגג בחמץ (ט) פטור מן התשלומין: ומדמי עצים. אם תרומה טמאה היא (י) אין משלם דמי עלים שהיתה ראויה להסיק תחת תבשילו משום דמזיד בתרומה אינו אלא כשאר גזלן דעלמא ומעות משלם לפי דמים ולא לפי מדה וחמץ בפסח לאו בר דמים הוא שהרי אסור בהנאה ואף להיסק לא הזי ולא מידי אפסדיה: ה. ידי חובתו. משום חובת מלה בלילה הא שהוא מחויב לאכול מלה דכתיב בערב תאכלו מלות: בחטים ובשעורים וכו'. אבל אורז ודוחן ושאר מינים לא דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מלות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובת מלה ילאו אורז ודוחן ושאר מינים שאין באים לידי חימוץ אלא לידי סרחון: ובדמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומות. כל הני למאי אלטריכו מפורשים במס' שבת פ' מפנין: והכהנים בחלה ובתרומה. דמהו דתימא מלה השוה וראויה לכל אדם בעי' וחלה ותרומה אינה ראויה לזרים קמ"ל (יא): חלות תודה ורקיקי נזיר. אין יוצאין בהן אע"פ שהם מלה גמורה דכתיב ושמרתם את המלות מלה המשתמרת לשם מלה יצאו אלו שאינן משתמרות לשם מלה אלא לשם זבח: למכור בשוק יוצא בהן. דכל למכור בשוק אמר אי מזדבנא מזדבנא ואי לא אכילנא לה אגא למלה של

משלם קרן וחומש דארף ער בצאלין דעם קרן וויפיל דיא חמץ איז ווערט גיוועזן אונ אפינפטיל מעהר במזיד אז ער האט גיוואוסט אז דאס איז תרומה פטור מהשלומים דארף ער ניט באצאלין ווארום אז אישראל האט גיגעסין תרומה במזיד ער האט געוואוסט אז דאס איז תרומה אונ ער האט גע־וואוסט אז ער טאר ניט עסין תרומה קומט איהם מיתה, אונ דער מענטש וואס האט גיטאהן אזוי אעבירה וואס איהם קומט מיתה אונ דארף בצאהלין איז ער פטור פון בצאהלין ומדמי עצים אונ אז די תרומה איז גיוועזן טמא וואס מען דארף זיא פאר ברענגען, דארף ער ניט בצאהלין אפילו וויא דאס איז ווערט גיוועזן אויף האליץ: ה אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מיט די זאכין איז אמענטש יוצא די ערשטע נאכט פסח פאר מצה בחטים אז ער מאכט מצה פון ווייצין מעהל בשעורים אדער פון גערשטין מעהל בכוסמין אדער די מעהל איז פון טערקישע ווייץ ובשיפון אדער פון קארין מעהל ובשבולת שועל אדער פון אבער מעהל ויוצאין בדמאי אונ מען איז יוצא מיט מצה וואס איז גע־מאכט פון מעהל פון תבואה וואס איז גיקויפט גיווארען פון איין עם הארץ, וואס מען ווייסט ניט צו ער האט גיגעבין מעשר פון די תבואה צו ניין ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו אונ מען איז יוצא מיט מצה וואס איז געמאכט פון מעהל פון תבואה וואס דער לוי האט זייא גינומען פאר מעשר, אונ ער האט פון די תבואה גיגעבין תרומת מעשר צום כהן ובמעשר שני והקדש שנפדו אונ מען איז יוצא מיט מצה וואס איז געמאכט פון מעהל פון תבואה וואס זענען גיוועזן מעשר שני אדער הקדש נאר

מען האט זיי אויסגיטאהשט אויף געלט פון מעשר שני אונ פון הקדש והכהנים בחלה ובתרומה אונ כהנים זענען יוצא מיט מצה וואס איז געמאכט פון דיא טייג וואס זייא האבין גינומען פאר חלה אונ פון די תבואה וואס זייא האבין גינומען פאר תרומה אבל לא בטבל אבער מיט מצה וואס איז געמאכט פון תבואה וואס מען האט פון זייא ניט גינומען תרומה איז מען ניט יוצא ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו אונ מיט מצה וואס איז געמאכט פון תבואה וואס דער לוי האט זייא גינומען פאר מעשר אונ ער האט ניט גיגעבין פון זייא תרומת מעשר צום כהן איז מען אויך ניט יוצא ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו אונ מיט מצה וואס איז געמאכט פון תבואה וואס זענען מעשר שני אדער הקדש אונ זענען ניט אויס גילייזט איז מען אויך ניט יוצא [ועיי במס' שבת פ' מפנין] חלות תודה חלות [מצות] וואס מען ברייננגט צו אקרבן תודה ורקיקי נזיר אונ די קיכלאך [מצות] וואס אנזיר בריינגט עשאן לעצמו אז ער האט זייא גימאכט פאר זיך, פאר זיין קרבן תודה אדער פאר זיינע נזירות אין יוצאין בהן איז מען ניט יוצא מיט די מצה די מצוה וואס מען דארף עסין מצה די ערשטע נאכט פסח, ווייל די מצה וואס מען דארף עסין דיא ערשטע נאכט פסח דארף גימאכט ווערין צו דער מצוה פון מצה עשאן למכור בשוק אז ער האט גימאכט די מצה צו פארקויפין אין גאס, ווער עס וועט זייא דארפין צו אקרבן תודה אדער צו נזירות יוצאין בהן איז מען מיט זיי יוצא דיא מצוה וואס מען דארף עסין מצה דיא ערשטע נאכט פסח, ווייל בשעת ער האט דיא מצות גימאכט האט ער גיטראכט אויב ער וועט

זייא

שאדם יוצא בהן [ו] ידי חובתו בפסח. בחזרת, ובעולשין, ובתמכא, ובחרחבינא, ובמרור. יוצאין בהן בין לחין בין יבשין, אבל לא כבושין, ולא שלוקין, ולא מבושלין. ומצטרפין לכזית, ויוצאין בקלח שלהן. [ז] ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו: ז אין שורין את המורסן להרנגולים, אבל חולטין. האשה לא תשרה את המורסן שתוליך בידה למרחץ, אבל שפה היא על בשרה יבש. לא ילעוס אדם חטים ויניח על מכתו בפסח, [ח] מפני שהם מחמיצות: ח אין נותנין קמח לתוך החרוסת או לתוך החרדל ואם נתן יאכל מיד, ור"מ אוסר. אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות. אבל [ט] סכין

מלוה: ו בחזרת. בערבי חס"א לוטג"א בלע"ז: ובעולשין. בערבי הנדב"י ובלע"ז אנדיב"י והערוך פי' שהוא ירק שקורין לו בלע"ז קרספי"ל: ובתמכא. סיב הגדל סביבות הדקל (יב): ובחרחבינא. אלקרעלני"א בערבי: ובמרור. מין כסברתא והוא מר ביותר: בין לחים בין יבשים. דוקא בקלח שלהם כדאמרינן בסיפא ויוצאין בקלח שלהם אבל עלין לחין אין יבשים לא: שלוקים. מבושלים יותר מדאי עד שנמוחים: כבושים. בחומץ: מבושלים. כדרך בשול: ומצטרפין לכזית. לצאת ידי חובת מרור וה"ה בהמשת מיני דגן שמצטרפין בכזית לצאת י"ח מצה ואתרוייהו קאי: ז אין שורין את המורסן. במים קרים וכ"ש פושרין כדי לתת לפני התרנגולים: אבל חולטין. ברותחין שכל זמן שהמים רותחים אינו יכול להחמיץ, והאידנא נהוג עלמא איסורא אפי' בחלוטה ברותחים: לא תשרה את המורסן. לשוף בו בשרה מפני שמחמיץ בשרייתו אבל שפה היא מורסן על בשרה יבש אע"ג שמים טופחים על בשרה (יג): לא ילעום. לא יכוס בשיניו: ח החרוסת. דבר שיש בו חומץ ומים (יד) ועשוי לטבל בו בשר: ואם נתן. לתוך החרדל: יאכל מיד. שהחרדל חד ואינו ממהר להחמיץ כמו החרוסת אבל בחרוסת מודה ת"ק לר"מ דאסור: ר"מ אוסר. אף אם נתן לתוך החרדל דסבר חרדל לאלתר מחמיץ כמו החרוסת, ואין הלכה כר"מ: לא במשקין ולא במי פירות. דכתיב ובשל מבושל מ"מ (טו): אבל סכין ומטבילין. לאחר צלייתו ולא אמרינן שמבטל טעמו א"כ אפי' קודם צלייתו

נא, ומתוי"ט: [ו] ידי חובתו. כ' הר"מ דאכילת מרור מ"ע בזמן שהבית קיים כדכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ומיהו מדבריהם אף בזמן הזה: (יב) דבר תימה הוא דבגמ' אמר רבב"ח תמכתא שמיה ועל חרחבינא אר"ל אלוותא דדיקלא ואם הי' דתמכא הוא מסיב הדקל הו"ל לרבב"ח נמי לפרשו על שם מה שהוא בדקל ואני רגילין לפרשו לתמכא שהיא מה שקורין בל"א קריי"ן זכ"ה כדברי שאמרונים זלה"ה תוי"ט: [ז] ובדמאי. אבל בטבל לא ואע"ג דמעשר ירק דרבנן הו"ל מצוה הבאה בעבירה, רש"י: (יג) רש"י וכ' הרא"ש דר"ל הזיעה אבל א"ל דר"ל מים ממש והיינו אחרי שנשתטפה במים דהא ודאי אסור: [ח] מפני כו'. שהרוק מחמיץ טא"ש סס"ו: (יד) מים קאי נמי לחרדל, וכ"כ הרא"ש והר"נ וטעמא דמי פירות אינן מחמיצין: (טו) וכיפא דקרא לא תאכלו וגו', ומתוי"ט: [ט] סכין ומטבילין. סכין בשעת צלייתו ומטבילין בשעת אכילתו, רש"י:

זייא פארקויפין איז גוט אויב ער וועט זייא ניט פארקויפין זאל ער זייא האלטין פאר זיך אויף פסח: ו ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מיט די גרינוואַרג איז אמענטש יוצא פאר מרור אום פסח בחזרת ובעולשין ובתמכא ובחרחבינא ובמרור. יוצאין בהן מען איז יוצא מיט די ווארצלען ווייערע בין לחין סייא זייא זענען פייכט בין יבשין סייא זייא זענען פאר טריקונט אבל לא כבושין אבער ניט אז זייא ווייקין אין עסיג ולא שלוקין אונ ניט אז זייא זענען שטארק גיקאכט ולא מבושלין אונ ניט אז זיי זענען אביסעל גיקאכט ומצטרפין לכזית אז ער גענומט אשטיקעל פון חזרת אונ אשטיקעל פון עולשין אונ שטיקלאך פון די אנדערע דרייא מינים, אונ פון אלע צו זאמען האט ער גיגעסין אכזית איז ער יוצא די מצוה צו עסין מרור ויוצאין בקלח שלהן אונ אז מען עסט דעם ווארציל פון דיא פינף ערלייא מרור איז מען יוצא די מצוה צו עסין מרור ובדמאי אז ער האט גיגעסין מרור פון אעם הארץ וואס דאס איז אספק צו מען האט גיגעבין פון זייא תרומה אונ מעשר, פון דעסטוועגין איז מען יוצא מיט די מרור די מצוה צו עסין מרור ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו אונ אז ער האט גיגעסין מרור וואס מען האט גיגעבין דעם לוי פאר מעשר אונ דער לוי האט דער פון גיגעבין תרומת מעשר איז מען יוצא די מצוה צו עסין מרור ובמעשר שני והקדש שנפדו אונ אז ער האט גיגעסין מרור פון מעשר שני אדער פון הקדש וואס זענען אויס גילייזט גיווארין אויף געלט איז מען יוצא די מצוה צו עסין מרור: ז אין שורין את המורסן לתרנגולים מען טאר ניט ווייקען קלייען אום פסח צו געבין פאר די הינער אבל חולטין אבער אויף ברידען דיא קלייען מיט הייס וואסער מעג מען האשה לא תשרה את המורסן אאשה טאר ניט ווייקען קלייען שתוליך בידה למרחץ צו טראגין די קלייען אין באד זיך וואשין מיט זייא אבל שפה היא בבשרה יבש אבער זיא מעג רייבין דאס לייב מיט טרוקענע קלייען לא ילעוס אדם חטין אמענטש טאר ניט קייען ווייץ ויניח על מכתו בפסח אונ לייגין אויף אמכה אום פסח מפני שהן מחמיצות ווייל זיי ווערין חמץ: ח אין נותנין קמח לתוך החרוסת מען טאר ניט געבין מעהל אין חרוסת וואס איז וואסער מיט עסיג איין צו טונקען פליישו או לתוך החרדל אדער אריין געבין מעהל אין זענעפט מיט עסיג טאר מען אויך ניט ואם נתן אונ אויב ער האט אריין גיטאהן די מעהל אין די חרדל אדער אין די חרוסת יאכל מיד זאל ער דאס עסין באלד ורבי מאיר אוסר אונ רבי מאיר זאגט אפילו באלד עסין טאר ער אויך ניט אין מבשלין את הפסח מען טאר ניט קאכין דעם קרבן פסח לא במשקין ניט אין משקה ולא במי פירות אונ ניט אין זאפט פון פירות אבל סכין ומטבילין אותו בהם אבער באשמירען דעם קרבן פסח מיט זאפט פון פירות אדער מיט אנדערע משקה אונ איין טונקען דעם קרבן פסח אין זאפט פון

וסרי לסוף הפסח במי פירות דהכי תנן בכילד צולין סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו: מי תשמישו של נחתום. שמלגן בהם ידיו בשעה שמקטף את המלה:
ישפכו. במקום מדרון שלא ישארו מכונסים במקום א' ויחמיצו:

ומטבילים אותו בהם. מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין:

פירות אדער אין אנדערע משקה מעג מען מי תשמישו של נחתום די וואסער וואס דער בעקער גיסט אפ צו וואשין אין זייא די הענט, זייא זאלין קאלט ווערין, צו קנעטין מיט זייא דיא מצה ישפכו זאל מען די וואסער אוים גיסען מפני שהן מחמיצין וויל זיי ווערין זאער פון די טייג וואס איז אן גיקלעבט אויף די הענט ודי משנה שמועסט אז מען באקט מצה אום פסח אדער ערב פסח נאך האלבין טאג:

רש"י

לדידי חרתא עבדי. לגרכי עושים סכינים הדשים: למר אפשר ליה. שהרי עשיר אתה: קתייהו בטינא. להגין עליהם שלא ישרפם האור: והלכתא. לא צריך להותביהו בנורא אלא פרזלייהו כי קתייהו נמי סגי להו בהגעלה ברותחין: ועץ פרור. שמגיסין בו את הקדרה: כבולעו כך פולטו. כבולעו מתוך כלי ראשון כך פולטו בכלי ראשון: קוניא. פלוסים בלע"ז ושל חרס הוא וטוח באבר: ירוקי. עשוין מקרקע שחופרין ממנה צריף אלו"ס בלע"ז והוא עז ובולע לעולם: ה"ג יורקי. לא תיבעי לך דודאי אסור דמצרפי ובלעי מצרפי צירוף:

גמרא פסחים דף ל ע"ב

הלכה ה' כלה כלי המילון דגבורה דמלכות דכריאס אכרטם

א"ל רבינא לרב אשי הני סכינא בפסחא היכי עבדינן להו. אמר ליה לדידי חדתא קא עבדינא, א"ל תינח מר דאפשר ליה דלא אפשר ליה מאי. א"ל אנא כעין חדתא קאמינא, קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא והדר מעיילנא לקתייהו ברותחין. והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון. אמר רב הונא בריה דרב יהושע עץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון קסבר כבולעו כך פולטו. בעו מיניה מאמימר הני מאני דקוניא מהו לאשתמושי בהו בפסחא, ירוקי לא תיבעי לך דודאי אסירי, כי תיבעי לך אוכמי וחיורי מאי,

אמר ליה רבינא לרב אשי רבינא האט גיזאגט צו רב אשי הני סכינא בפסחא היכי עבדינן להו ווי טהוט מען מיט מעסערם אום פסח, ווי אזוי מאכט מען חמצדיגע מעסערם זאל מען מעגין ניצען פסח אמר ליה לדידי חדתא קא עבדינא האט רב אשי גיזאגט צוא רבינא פון מיינעטוועגען מאכט מען נייע מעסערם אמר ליה האט רבינא גיזאגט צו רב אשי תינח מר דאפשר ליה דאס איז רעכט ביי דיר דוא ביזט רייך אונ קענסט קויפין נייע מעסערם אויף פסח דלא אפשר ליה מאי דער מענטש וואס קען נית קויפין נייע מעסערם אויף פסח וואס זאל ער טאהן מיט דיא חמצדיגע מעסערם ער זאל זיי מעגין ניצען פסח אמר ליה האט רב אשי גיזאגט צוא רבינא אנא כעין חדתא קאמינא איך זאג מען זאל מאכין דיא חמצדיגע מעסערם גלייך ווי זייא וואלטין גיוועזען נייע קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא והדר מעיילנא לקתייהו ברותחין מען זאל די שטילען פון די מעסערם (אויב זיי זענען האלץ אדערביין) בעקלעבין גוט מיט ליים אונ מען זאל דעם גאנצען מעסער אריין לייגען אין פייער, דער קלינג וועט גיברענט ווערין אין פייער, וועט ער זיין ווייא נייא, דיא שטילען וועלין נית פארברענט ווערין וויל זייא זענען בעקלעבט מיט ליים. נאכדעם נעמט ער ארוים דעם מעסער פון פייער, אונ נעמט אראפ די ליים פון די שטיל אונ זעצט אריין די שטיל אין הייסע וואסער איז שוין כשר אויף פסח והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון אונ דער דין איז מען דארף נית אריין לייגין דיא מעסערם אין פייער נאר די מעסערם מיט דיא שטילען לייגט מען אריין אין הייסע וואסער, אבער נאר אין אטאפ הייסע וואסער וואס קאכט ביי דעם פייער (דאס ווערט גערופין די ערשטע כלי וואס קאכט נעבין פייער) אמר רב הונא בריה דרב יהושע רב הונא דער זוהן פון רב יהושע האט גיזאגט עץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון אהילצענער קאך לעפיל וואס מען מישט מיט איהם דעם טאפ מיט חמצדיגע עסין כשרת מען אים מיט הייסע וואסער, מען שטעקט איהם אריין אין אטאפ הייסע וואסער וואס קאכט ביא דעם פייער קסבר כבולעו כך פולטו רב הונא האלט אזוי וויא דיא כלי זאפט איין אזוי גיט זיא ארוים צוריק פון זיך דיא איינגעזאפטע, דיא קאך לעפיל האט אין זיך איינגעזאכט הייסע חמץ פון טאפ ווען ער איז געשטאנען ביי דעם פייער, ווען מען כשרת אים זאל מען אים אויך אריין שטעקין אין אטאפ הייסע וואסער וואס שטייט ביי דעם פייער בעו מיניה מאמימר הני מאני דקוניא מהו לאשתמושי בהו בפסחא מען האט גיפרעגט ביי אמימר די ערדענע כלים גיגלייזטע וואס מען האט אין זיי גינוצט חמץ מעג מען זייא ניצען אויף פסח אדער ניין ירוקי לא תיבעי לך דודאי אסירי די ערדנע כלים חמצדיגע וואס זענען געגלייזט גרין דארפסטו נאר נית פרעגין אויף זייא מען טאר זיי געווים נית ניצען אויף פסח, וויל דיא גרינע געגלייזטע כלים זאפין אין זיך אריין, האבין זייא דאך אין זיך אריין געזאפט חמץ כי תיבעי לך אוכמי וחיורי מאי דו דארפסט נאר פרעגן אויף שווארצע געגלייזטע אדער ווייסע

והיכא דאית בהו קרטופני לא תיבעי לך דודאי אסירי, כי תיבעי לך דשיעי מאי. א"ל חזינא להו דמידייתי אלמא בלעי ואסירי. והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם. ומאי שנא לענין יין נסך דדריש מרימר מאני דקוניא בין אוכמי בין חיורי ובין ירוקי שרי, וכ"ת יין נסך דרבנן חמץ דאורייתא כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. א"ל זה תשמישו ע"י חמין, וזה תשמישו ע"י צונן. אמר רבא בר אבא א"ר חייא בר אשי אמר שמואל כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה חוץ מן בית שאור הואיל שחימוצו קשה א"ר אשי ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי. אמר רבא הני

קרטופני. בקעים: כי תיבעי לך דשיעי. בהם חלקים: דמדייתי. פולטין המשקין מדופנן החיצון, ובלע"ז טרשטד"עם וכיון דמדייהי ודאי בלעי והואיל ובלעי שוב אין פולטין שהתורה העידה על כלי חרס שכיון שבלע אינו יוצא מידי דופיו לעולם שהרי בכלי עץ ומתכות כתב לן ישטף תעבירו באש ומורק ושטף אבל בכלי חרס ישבר: חמין. תשמישו ע"י חמין כל השנה אבל יין נסך לא נשתמש בו אלא צונן: בית חרוסת. כלי שנותנין בו חומץ וכל דבר שיש לו קיוהא ורגילין ליתן בו קמח העשוי לטבל בו בשר כל ימות השנה והקמח מתחמץ מחמת הקיהוי, ולשון חרוסת קיהוי אייגי"רום בלע"ז בית שאור כלי שהאשה שורה ומנחת בו השאור ונותנתו בעיסה ופעמים שהוא שוהה שם בלילה:

געגלייזטע ווי איז דער דין, מעג מען די חמצדיגע כלים ניצען אויף פסח אדער ניין והיכא דאית בהו קרטופני לא תיבעי לך דודאי אסירי און אויב אין דיא געגלייזטע כלים זענען דא שפאלטין דארפסטו אויך ניט פרעגין אויף זייא מען טאר זיי געוויס ניט ניצען אויף פסח ווייל דורך דיא שפאלטין גייט אריין די חמץ אין די כלים כי תיבעי לך דשיעי מאי דו דארפסט נאר פרעגין אויף גלאטע געגלייזטע כלים חמצדיגע מעג מען זייא ניצען אויף פסח אדער ניין אמר להו האט אמימר צו זיי גיזאגט חזינא להו דמידייתי אלמא בלעי ואסירי איך האב גיזעהן דיא געגלייזטע כלים שווארצע און ווייסע אז מען גיסט אריין אין זיי וואסער זענען די אויסוויינסטע זייטין פון די כלים פייכט אזוי ווי פארשוויצט איז דאך א צייכין אז זייא זאפין אריין אין זיך, דריבער אויב מען האט אין אזעלכע כלים גענוצט חמץ טאר מען ניט ניצען מיט זייא אויף פסח והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ווארום דיא תורה האט עדות גיזאגט אז וואס עס איז איינגעזאפט אין ערדענע כלי קען קיין מאהל ניט ארויסגיין פון איר מען קען קיין מאהל ניט ארויס ציהען דיא איינגעזאפטע אין גאנצין, פרעגט דיא גמרא ומאי שנא לענין יין נסך דדריש מרימר מאני דקוניא בין אוכמי בין חיורי ובין ירוקי שרי פאר וואס האט מרימר גיזאגט אז מען האט געהאלטען יין נסך אין געגלייזטע כלים סיי שווארצע סיי ווייסע סיי גרינע מעג מען אין זיי האלטען כשרה וויין נאר מען וואשט זיי אויס ריין און מען האלט אין זיי כשרה וויין] וכי תימא יין נסך דרבנן חמץ דאורייתא טאמער וועסטו זאגין ווייל יין נסך האבען נאר די רבנן געאסרת איז דער איסור גרינג דריבער אז מען האט געהאלטין יין נסך אין אנגעגלייזטע כלי שווענקט מען זיא אויס ריין און מען מעג אין איר האלטין כשרה וויין אבער חמץ אום פסח האט דיא תורה געאסרת איז דער איסור גרויס, דריבער אויב מען האט געהאלטין חמץ אין אנגעגלייזטע כלי טאר מען ניט האלטין אין איר פסחדיגע עסענווארג אדער משקה, טאמער וועסטו אזוי זאגן, מיר האבין דאך גילערנט אז אאיסור וואס דיא רבנן האבען געאסרת איז גלייך צוא דעם איסור וואס דיא תורה האט געאסרת כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אלע תקנות וואס דיא רבנן האבין געמאכט האבין זיי געמאכט עס זאל זיין גלייך צו די דינים פון דיא תורה אמר להו האט אמימר צו זיי גיזאגט זה תשמישו על ידי חמין וזה תשמישו על ידי צונן חמץ האט מען גענוצט אין די געגלייזטע כלים ווארעמע דריבער זענען זייא איינגעזאפט גיווארין אינוויינינג, טאר מען ניט ניצען פסח ווארעמע פסחדיגע עסין אין די זעלבינע געגלייזטע כלים פון חמץ, אבער יין נסך איז דאך קאלט, דריבער מעג מען דיא זעלבינע געגלייזטע כלים אויסשווענקען און האלטין אין זיי כשרה וויין, אמר רבא בר אבא אמר רבי חייא בר אשי אמר שמואל רבא בר אבא האט גיזאגט רב חייא בר אשי הט גיזאגט פון שמואל'ס וועגין כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה אלע כלים וואס מען האט גענוצט אין זיי קאלטע חמץ מעג מען אין זיי ניצען מצה אום פסח חוץ מן בית שאור נאר די כלי וואס מען הט אין איר געהאלטין שאור זאערע טייג טאר מען זיא ניט ניצען אום פסח הואיל שחימוצו קשה ווייל די זאערקייט איז שטארק קען ניט ארויס גיין פון דיא כלי דער טעם פון דעם חמץ אמר רב אשי ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי רב אשי זאגט בית חרוסת איז גלייך צוא בית שאור מען פלעגט אריין גיסען אין א כלי עסיג און נאך אנדערע זאערע זאפטין, און אינוויינינג האט מען אריין געשאטען מעהל דאס ווערט גירופין חרוסת און אין דעם חרוסת פלעגט מען איינטונקען פלייש ווען דיא חרוסת האט זיך גיענדיגט פלעגט מען מאכין אנדערע, און די חרוסת פלעגין זיין אין די כלי אגאנץ יאהר איז דאס גלייך צו די כלי וואס אין איהר ליגט די זאערע טייג, און דיא כלים טאר מען ניט ניצען אויף פסח ווייל דיא זאערקייט איז גאנץ שטארק

אמר

אגני דמחווא הואיל ותדירי למילש בהו חמירא ומשהו בהו חמירא כבית שאור שחימוצו קשה דמי פשיטא מהו דתימא כיון דרויחא שליט בהו אוירא ולא בלעי קמ"ל:

אמר רבא הני אגני דמחוזא הואיל ותדירי למילש בהו חמירא רבא זאגט די בעקינס פון די שטאט מחוזא ווייל מען קנעט אין זיי שטענדיג טייג וואס זענען גע־זייערט ומשהו בהו חמירא אונ מען לאזט ליגען אין די בעקינס די זויערע טייג כבית שאור שחימוצו קשה דמי איז דאס גליך צו דיא כלים וואס מען האלט אין זייא זויערע טייג, אונ די כלים טאר מען ניט ניצען אויף פסח, ווייל די זויערקייט איז שטארק קען ניט ארויס גיין פון די כלי דער טעם פון דעם חמץ, פרעגט די גמרא פשיטא עס איז דאך געוויס אז דיא בעקינס טאר מען ניט ניצען אויף פסח, ענטפערט די גמרא מהו דתימא כיון דרויחא שליט בהו אוירא ולא בלעי קא משמע לן איך וואלט מיינען ווייל די בעקינס זענען ברייט נעמט דער לופט ארויס די זויערקייט אונ די זויערקייט איז ניט איינגע־זאפט געווארין אין די בעקינס, דריבער זאל מען זייא מעגין ניטצען אויף פסח, דריבער זאגט רבא מען טאר ניט ניטצען די בעקינס אויף פסח, ווייל דיא זויערע חמץ ליגט שטענדיג אין דעם בעקין זענען זייא איינגעזאפט געווארין אין דעם בעקין אונ קענען ניט ארויס גיין פון דעם בעקין:

זוהר בהעלתך דף קנ ע"א ת"ת דאצלות יוד הא ואו הא

רבי יצחק פתח כתיב (מלכים א ח) בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים. בית זבול בית זבול ודאי כד אתפקדו בידהא כל גנזי מלכא ושלטא בה. כדין אקרי בית זבול ורקיע חד אית דאקרי זבול דהא דא אשתכח לקבלא ברכאן ולסדרא כלא והאי אקרי בית זבול. ת"ח כתיב (דברים לג) ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך. מלמד דאשתתפו כחדא דא נפיק ואגח קרבא ודא יתיב ולעי באורייתא. ודא יהיב חולקא לדא. ודא יהיב חולקא לדא. בחולקיה דזבולן ימא וכ"י אקרי ים כנרת והכי אתחזי בגין דהא תכלת נפיק מתמן ואוקמוה דהא לתתא כגוונא דלעילא ים כנרת לעילא ים כנרת לתתא. תכלת לעילא תכלת לתתא וכלא באתר חד. וע"ד ירית זבולן למיפק לאגחא קרבא ומנלן דהכי הוא דכתיב (שם) עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק. זבחי צדק ודאי מ"ט כי שפע ימים יינקו. ויששכר חולקיה באורייתא ויהיב לזבולן חולקא דאורייתא ודאי וע"ד אשתתפו כחדא לאתברכא זבולן מיששכר דברכתא דאורייתא היא ברכתא דכלא. ר' אבא אמר אחסנתא דאורייתא ודאי הכי הוא ודרגא דא שתיתאה יהיב אגר (ס"א הד שתיתאה יהיב אגר) אורייתא ואחסין לה לכנסת ישראל אחסין חוורא לתכלתא. ועל דא תנינן מכיר בין תכלת ללבן דישתמודען גווני דהא כדין אקרי בק"ר וחוורא אתי לעלמא ותכלתא אתעבר. וע"ד כל קר־ין דמלכא וכל זייני מלכא בידהא אתמנן והא אוקימנא:

מוסר | יוסף לחק | הלכה פסוקה

מספר חסידים סימן עו.

אל תענים ישראל ולא תקללו כן התפלל עליו שישלים הקב"ה לבו ויחזירהו למוטב ואל המסור עליו דין לאמר הצור ינקמני מידו וישיב לעושה הרע כרעתו כי כל המוסר דין על חבירו כאה מדת הדין לפני הקב"ה ואומרת רבש"ע לזה העשה

אל תעניש ישראל ולא תקללו דו זאלסט ניט שטראפין (שלאגין אדער אנדערע שלעכטס טאהן) צו איודין, אונ זאלסט ניט פלוכין איודין אך התפלל עליו שישלים הקב"ה לבו ויחזירהו למוטב נאר זאלסט בעטין צו הקב"ה פון זיינעטוועגין ער זאל גאנץ מאכין זיין הארץ אונ זאל איהם אומקערין צום גוטען ואל תמסור עליו דין לאמר הצור ינקמני מידו וישיב לעושה הרע כרעתו אונ דוא זאלסט ניט איבער געבין צו גאט דעם משפט וואס דוא האסט מיט דיין חבר, דוא זאלסט ניט זאגין גאט זאל נעמען פון מיינעטוועגין אנקמה פון מיין חבר אונ גאט זאל שטראפין דעם מענטש וואס טוהט מיר שלעכטס אזוי ווי זיינע שלעכטס איז כי כל המוסר דין על חברו ווארום דער מענטש וואס גיט איבער צו גאט דעם משפט וואס ער האט מיט זיין חבר, ער וויל גאט זאל שטראפין זיין חבר פון זיינעטוועגין באה מדת הדין לפני הקב"ה קומט דער מדת הדין פאר

הר"מ הלכות תפלה פ"ח.

(א) תפלת הצבור נשמעת תמיד ואפי' היו בהן חוטאים אין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור ולא יתפלל יחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הצבור. ולעולם ישכים אדם ויעריב

(א) תפלת הצבור נשמעת תמיד דיא תפלה וואס פיל יודין צו זאמען בעטין, דאס הערט הקב"ה אייביג ואפילו היו בה חוטאים אין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים אפילו צווישען די פיל יודין וואס האבין מתפלל גיוועזען זענען גיוועזען יודין וואס האבין געזינדיגט צו גאט, פון דעסטוועגין פאר מיאוסט ניט הקב"ה די תפלה וואס פיל מענטשין צו זאמען זענען מתפלל צו איהם לפיכך צריך לשתף עצמו עם הצבור דריבער דארף יעדער מענטש זיך בהעפטין מיט פיל מענטשין זייא זאלין דאווענען אלע צו זאמען ולא יתפלל יחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הצבור דריבער דער מענטש וואס קען דאווענען מיט פיל יודין צו זאמען זאל ער ניט דאווענען אליין בעזונדער ולעולם ישכים אדם ויעריב לבית הכנסת דריבער דארף יעדער מענטש גיין אין דער פריה אונ פאר נאכט אין שוהל דאווענען שאין תפלה נשמעת

לבית הכנס' שאין תפלתו נשמעת בכל עת אלא בבהכ"נ. וכל מי שיש לו בהכ"נ בעירו ואינו מתפלל בו עם הצבור נקרא שכן רע: (ב) ומצוה לרוץ לבה"כ שנא' נדעה נרדפה לדעת את ה'. וכשיצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אלא ילך מעט. וכשיכנס לבהכ"נ יכנס שיעור שני פתחים ואח"כ יתפלל לקיים מה שנא' לשמור מזוזות פתחי: (ג) קדושת בית המדרש גדול מבה"כ וחכמים גדולים אע"פ שהיה להם בעירם בתי כנסיות הרבה לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקים שם בתורה, והוא שיתפלל שם תפלת הצבור:

דין ראוי שתענישו על כך וכך. כללו של דבר אל תקלל שום אדם כי פעמים רבות הקללות חוזרות וחלות כולן על ראשו ועל זרעו, שכן מצינו שכל הקללות שקלל דוד את יואב נתקיימו בזרעו. אל תשנא את חברך מפני אהבת חברך השונא אותו כי אין לשנוא אלא מי שהקב"ה שונאו. ועוד פעמים שיתפייסו שניהם והוא לא יתפייס עמך כי שנאתך היתה חנם, ואל תהי בז לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה:

בכל עת אלא בבית הכנסת ווייל די תפלה ווערט ניט געהערט צו יעדער צייט נאר אין שוהל וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הצבור נקרא שכן רע און דער מענטש וואס האט אשוהל אין זיין שטאט און ער [דאווינט באזונדער אין דער היים און] גייט ניט אין שוהל ער זאל דאווענען מיט אמנין צו זאמען, ווערט ער גערופין אשלעכטער שכן: (ב) מצוה לרוץ לבית הכנסת שנאמר נדעה נרדפה לדעת את ה' ווען מען גייט אין שוהל איז אמצוה מען זאל לויפין [מען זאל גיין געשווינט] וויא עס שטייט אין פסוק מיר וועלין וויסען נאכיאגין צו וויסען גאט וכשיצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה און אז ער וועט ארויס גיין פון שוהל זאל ער ניט גיין מיט גרויסע טריט [ער זאל ניט גיין געשווינט] אלא ילך מעט מעט נאר ער זאל גיין ביסלאכווייז וכשיכנס לבית הכנסת יכנס שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל אז ער גייט אריין אין שוהל זאל ער [זיך ניט שטעלין דאווענען נעבין די טיר ווייל עס זעהט אויס דריבער האט ער זיך גישטעלט נעבין דיא טיר ער זאל קענען געשווינט אוועק גיין פון דיא שוהל, נאר ער זאל] אריין גיין אין שוהל אזוי ווייט וויא עס איז דיא ברייט פון צוויי טירען, למשל דיא טיר איז ברייט צוויא איילין, זאל ער אריין גיין אין שוהל ווייט פיר איילין און דאווענען לקיים מה שנאמר לשמור מזוזות פתחי ער זאל מקיים זיין וואס עס שטייט אין פסוק ער זאל ווארטין מיט דעם דאווענען ביז ער וועט אוועק גיין פון דיא מזוזות אזוי ווייט וויא די ברייט פון מיינע טירען, צוויא טירען [נאר דער מענטש וואס זיין ארט צו דאווענען איז שטענדיג נעבין דיא טיר, מעג ער דאווענען אפילו נעבין די טיר]: (ג) בית המדרש גדול מבית הכנסת דיא הייליגקייט פון בית המדרש איז גרעסער ווי די הייליגקייט פון שוהל וחכמים גדולים אף על פי שהיה להם בעירם בתי כנסיות הרבה און דיא גרויסע חכמים האבין אויך אזוי גיטאהן, אפילו זייא האבין געהאט אין שטאט פיל שוהלען, פון דעסטוועגין לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקים שם בתורה האבין זייא נאר גערדאווינט אויף דעם ארט וואס זייא האבין גילערונט תורה והוא שיתפלל שם תפלת הצבור דאס איז נאר אויב מען דאווינט מיט אמנין אויף דעם ארט וואס מען לערונט ואבער אז אויף דעם ארט וואס מען לערונט דאווינט ניט אמנין זאל ער גיין דאווענען אויף דעם ארט וואס דארט דאווינט אמנין]:

הקב"ה ואומרת רבונו של עולם לזה תעשה דין ראוי שתענישו על כך וכך און זאגט צו הקב"ה רבונו של עולם פאר דעם מענטשינס וועגין ווילסטו דיך אן נעמען און שטראפין זיין חבר, ער איז ווערט מען זאל איהם שטראפין אויף זיינע עבירות וואס ער האט גיזינדיגט כללו של דבר אל תקלל שום אדם דער כלל פון דער זאך איז דוא זאלסט קיין מענטשין פלוכין כי פעמים רבות הקללות חוזרות וחלות כולן על ראשו ועל זרעו ווארום פיל מאהל קומען די קללות צוריק צו דעם מענטש וואס האט געפלוכט און זייא פאלין אויף איהם און אויף זיינע קינדער שכן מצינו שכל הקללות שקלל דוד את יואב נתקיימו בזרעו ווארום אזוי געפינען מיר אלע קללות וואס דוד המלך האט געפלוכט צו יואב, זענען די קללות צוריק געקומען צו דוד און צו זיינע קינדער אל תשנא את חברך מפני אהבת חברך השונא אותו דוא זאלסט ניט פיינט האבין דיין חבר ווייל דיין חבר וואס דוא האסט איהם ליב האט איהם פיינט, למשל ראובן האט ליב זיין חבר שמעון, און שמעון האט פיינט צו לוי, טאר ניט ראובן זאגין ווייל איך האב ליב מיין חבר שמעון און שמעון האט פיינט לוי דריבער וועל איך אויך פיינט האבין לוי כי אין לשנוא אלא מי שהקב"ה שונאו ווארום מען טאר ניט פיינט האבין נאר דעם מענטש וואס גאט האט איהם פיינט ועוד פעמים שיתפייסו שניהם והוא לא יתפייס עמך כי שנאתך היתה חנם עס קען נאך אמאהל טרעפין שמעון מיט לוי וועלין ווערין שלום, און לוי וועט ניט וועלין שלום ווערין מיט ראובן, ווייל ראובן איז איהם גיווארין אשונא אומזיסט, ער האט צו ראובן קיין מאהל קיין שלעכטס גיטאהן ואל תהי בז לכל אדם דוא זאלסט קיין מענטשין פארשעמען שאין לך אדם שאין לו שעה ווארום עס איז ניטא אמענטש וואס זאל ניט האבין אמאהל אגליקליכע שעה, קען זיין דער מענטש וועט אמאהל גליקליך זיין און דוא וועסט דארפין זיין טובה ער זאל דיר העלפין, און ער וועט ניט וועלין דיר העלפין ווייל ער וועט גידיינקען וואס דו האסט איהם אמאהל פארשעמט:

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ן דמלוי וו אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

יא וִירִים אַהֲרֹן יָת לֵוָאֵי
אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מִן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן
לְמִפְלַח יָת פּוּלְחָנָא
דַיְיָ׃ יב וְלֵוָאֵי יִסְמְכוּן יָת
יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרַיָּא
וַעֲבֵיד יָת חַד חַטָּאתָא
וְיָת חַד עֲלָתָא קֳדָם יְיָ
לְכַפָּרָא עַל לֵוָאֵי׃
יג וּתְקִים יָת לֵוָאֵי קֳדָם
אַהֲרֹן וְקֳדָם בְּנוֹהִי
וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא
קֳדָם יְיָ׃ יד וְתַפְרֵישׁ יָת
לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וִיהוֹן מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי
לֵוָאֵי׃ טו וּבָתַר כֵּן יֵעֲלוּן
לֵוָאֵי לְמִפְלַח יָת מַשְׁכַּן
זִמְנָא וּתְדַכֵּי יָתְהוֹן
וּתְרִים יָתְהוֹן אֲרָמָא׃

ת"א ועשה את האחד חטאת סוריום פ זבחים סט:

יא וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה׃ יב וְהַלְוִיִּם
יִסְמְכוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים
וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־
הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־
הַלְוִיִּם׃ יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי
אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם
תְּנוּפָה לַיהוָה׃ יד וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־
הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי
הַלְוִיִּם׃ שני טו וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם
לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ
אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה׃

רשב"ם

(יג) והנפת אותם. אהרן מניפם תחלה ואח"כ משה:

רש"י

(יא) והניף אהרן את הלוים תנופה. כדרך שאשם מצורע טעון ש תנופה אף שלש תנופות נאמרו בפרשה זו ת הראשונה לבני קהת לכך נאמר בם והיו לעבוד את עבודת ה' לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם הארון והשלחן וגו'. השניה לבני גרשון לכך נאמר בם תנופה לה' שאף עליהם היתה עבודת הקודש יריעות וקרסים (נ"ל וקרשים) הנראות בבית קודש הקדשים דאלו קרשים ביד משא בני מררי. והשלישית לבני מררי:

שפתי חכמים

ש דמצורע קרוי מת כמו שנאמר בסוף הפרשה אל נא תהי כמת והלוים נתנו כפרות על הבכורים שעבדו ע"א שהיא קרויה זבחי מתים לכך צריכין הלוים תנופה הי כמו אשם מצורע וגם א"א תנופה בלוים אלא מחיים: ת הא דלא מקשה רש"י על הקרא למה נאמר ג' תנופות משום די"ל דגזירת הכ' שצריך להניף אותן ג' פעמי' אבל עכשיו שפרש"י כדרך שאשם מצורע טעון תנופ' כו' ואשם מצורע אינ טעון תנופה כ"א פעם א' וא"כ ג' תנופות ל"ל:

פירוש להורת אלהים

(יא) וְהֵנִיף אַהֲרֹן אונ אַהֲרֹן זאל אויף הייבין די לְוִים יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ אונ די לְוִים זאלען זיין לַעֲבֹד צו דינגען אין אויף הייבונג פאר גאט פון די קינדער דיא בעדינונג פאר גאט: (יב) וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ וכו':

תרגום — נביאים זכריה ג

להמשיך מנ"ה דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח ארני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה

א כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אִם
בְּאוֹרְחָן דְתַקְנָן קֳדָמַי תְּהָךְ

א כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־

מצודת דוד

(א) אם בדרכי תלך. ר"ל אם זרעיך ילכו בדרכי ואמר כמדבר עליו כי זרע האדם יחשב כמוהו וכן אקחך זרובבל (חגי ב):

משמרתי תשמר וגם־אתה תדין את־ביתי וגם
תשמר את־חצרי ונתתי לך מהלכים בין העמדים
האלה: ב שמע־נא יהושע | הכהן הגדול אתה
ורעיך הישבים לפניך כי־אנשי מופת המה כי־
הנני מביא את־עבדי צמח: ג כי | הנה האבן
אשר נתתי לפני יהושע על־אבן אחת שבעה
עינים הנני מפתח פתחה נאם יהוה צבאות ומשתי
את־עון הארץ־ההיא ביום אחד: ד ביום ההוא
נאם יהוה צבאות תקראו איש לרעהו אל־
תחת גפן ואל־תחת תאנה: ה וישב המלאך
הדבר בי ויעירני כאיש אשר־יעור משנתו:

ואם ית מטרת מימרי תטר ואף את תדין לדמשמשין בבית מקדשי ואף תטר ית עזרתי ובאחיות מיתיא אחיינך ואתן לך רגלין מהלכין בין סרפיא האלין: ב שמע כען יהושע כהנא רבא את וחברך דיתבין קדמך ארי גברין כשרין למעבד להון נסין אינון ארי הא אנא מיתי ית עבדי משיחא ויתגלי: ג ארי הא אבנא דיהבית קדם יהושע על אבנא חדא שבעא עינין חזיאן לה הא אנא גלי חזיתאה אמר יי צבאות ואעדי ית חוב ארעא ההיא ביומא חד: ד בעדנא ההיא אמר יי צבאות תערעון גבר לחבריה לתחות פירי גופנוהי ולתחות פירי תינוהי: ה ותב מלאכא דממליל עמי ואערני כגברא דמתער משינתיה:

רש״י

(א) בין העומדים. שרפים ומלאכי השרת שאין להם ישיבה: (ב) ורעיך. חנניה מישאל ועזריה: אנשי מופת. גברין כשרין למעבד להון נסין: (ג) כי הנה האבן. יסוד הבית שיסדום בימי כורש: על אבן אחת וגו'. סופו להרחיב על אחד ז': מפתח פתוחה. מתיר קשריה מפיר עלת האויבים: ומשתי. והסירותי:

מצודת דוד

ואם את משמרתי תשמור. ר״ל אם ישמרו הדברים שצויתי לשמרם וכפל הדבר במ״ש: וגם אתה תדין. ר״ל גם זרעך כמוך יהיו כ״ג ופקידים עד עולם לדון את ביתי ועל״פ יעשה כל צרכי הבית: וגם תשמור. ר״ל כידם יהיו שמירות חצרי, וכפל הדבר במ״ש: ונתתי לך מהלכים. ר״ל ומלבד זאת לא יקופח שכרם בעולם הנשמות כי אתן להם מהלכים וטיולים בין המלאכים האלה העומדים פה כמ״ש למעלה ויאמר אל העומדים לפניו: (ב) אתה ורעיך. גם אתה שמע גם רעיך ישמעו והם חנניה מישאל ועזריה כי גם המה אנשי מופת כי נלכו מכבשן האש כמוך ומהראוי לייחד הדבור גם להם: כי הנני מביא. ר״ל והדבור הוא אשר הנני מביא את עבדי צמח והוא מלך המשיח כמ״ש והקמותי לדוד צמח צדיק (ירמיה כג): (ג) כי הנה האבן וגו'. ר״ל מוכן הוא האבן ההושם ביסוד בנין בית העתיד ע״י כ״ג מזרע יהושע אשר יכהן. או ר״ל כבר הגזירה היא גזורה: על אבן אחת. ועל כל אבן מאבני הבנין יהיה שבעה עינים ר״ל שמירות רבות יהיה מאת המקום ב״ה על הבנין ההוא: הנני מפתח פתוחה וגו'. המקום ב״ה בעצמו יחקוק צורות על האבנים ליפותם ר״ל הוא יתן כח ועזר על המלאכה: ומשתי וגו' ביום אחד. ר״ל בפעם אחת אסיר עון הארץ ההיא כי אחדם בקרבם רוח נכון ולא יחטאו עוד ולא ימצא עוד עון: (ד) אל תחת גפן. להתענג לשבת בצלם ולאכול מפרים מרוב הטובה שיהיה אז: (ה) וישב וגו'. כי במראה שלפניה לא דבר עמו המלאך הדובר בו לנ״ם וישב המלאך וגו': ויעירני. ר״ל הוא העירני לעוררני ונתעוררתי כאיש אשר יעור משנתו:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורת פון דער וואך.

כתובים תהלים עג

להמשיך מיסוד ומלכות דז״א **שין דלת יוד** נפש **שין שין דלת שין דלת יוד** רוח **יאהדונהי** נשמה דיסוד **א אד אדנ אדני** נפש **אדני** רוח **אלף דלת נון יוד** נשמה דמלכות **יו הו וו הו** חיה יחידה דיסוד **יהוה** חיה יחידה דמלכות אל שם ב״ן שבעשיה:

א מזמור לאסף אך טוב לישראל אלהים לברי לבב:
ב ואני כמעט נטוי רגלי כאין שפכה אשרי: ג כי קנאתי

א תושבחתא על ידיה דאסף ברם טב לישראל אלהא לברירי לבא: ב ואנא כזעיר אתמוטטה רגלי כלמא דאזדעזעא אסתוורי: ג ארום טנית

°נטיו קרי °שפכו קרי

רש״י

(ב) ואני. פרם שומי זאת אל לבי כמעט נטיו רגלי וגו'

מצודת דוד

(א) אך טוב וגו'. ר״ל הן השכלתי לדעת שהאלהים הוא אך טוב לישראל ולברי לבב שבהם ולא להרשעים כי הגלחתם בהמה לא לטובה יחשב: (ב) ואני כמעט. טרם שומי זאת על לבי כמעט היו רגלי נטוים מדרך ה': כאין. כהנה מעטת

פירוש ע״ט

(א) מזמור לאסף דאס געזאנג איז געשפילט געווארין אויף דעם אינסטרומענט וואס די בני אסף פלעגין שפילין אויף זינגען אך טוב לישראל עס איז נאר גוט צו יעדין יוד אלהים לברי לבב ער זאל וועהן אז גאט איז מיט די אלע מענשין וואס זיי האבין ריינע הערצער און קוקין ניט אויף דיא הצלחה פון די רשעים: (ב) ואני כמעט נטיו רגלי און איך זאל וועלין קוקין אויף די הצלחה פון דיא רשעים וואלט ווייניג געדוערט אז מיינע פים זאלין גייען צו זיי כאין שפכו אשרי אזוי וויא גאר

ניט

מנייה במהלעביא בעדן די שלם רשיעיא אחמי:
ד ארום ליתיהון הוהין

בהוללים שלום רשעים אראה: ד כי אין חרצבות למותם ובריא אולם: ה בעמל אנוש אינמו ועם־אדם לא ינגעו:

ומצמערין מטול יום מיתתיהון אתבעיין מחשבתהון ופטים ואלים לבהון: ה בלעות גברין דמתעסקין באורייתא ליתיהון לעיין ועם בני נשא צדיקי דסבלין ייסורי לא מתכתשין:

רש"י

לנטות מאחרי המקום: (ד) כי אין חרצובות. לי יסורין כלומר אין יסורין למיתתן:

מצודת דוד

מאחר זמן היו אשורי נשפכים מעבודת ה', ונפל הדבר כמ"ש לגודל הקליב: (ג) בהוללים. בהצלחת ההוללים כי עיני ראו שלום הרשעים: (ד) למותם. לעת בא זמן מותם אין להם תחלואים ויסורים וכ"א בריא הוא כבנין אולם: (ה) בעמל אנוש. בעת בוא עמל על אנשים אין הוא בכלל העמל ואינם מנוגעים עם שאר בני אדם:

פירוש עברי טייטש

ניט וואלטין מיינע טריט אויסגעגליטשט גוואורין: (ג) כי קנאתי בהוללים ווען איך זאל מקנא זיין דיא נארען וואס זיי קלערין גאר ניט אז זיי וועלין אמאהל בעצאהלט ווערין פון גאט פאר זייערע שלעכטע מעשים שלום רשעים אראה אז איך זאל זעהן דאס פריד פון די רשעים ווי עס גייט זיי גוט: (ד) כי אין חרצובות למותם עס איז גאר ניט דא קיין קניפין צו זייער טויט דאס הייסט עס קומט זייא גאר ניט אויף דיא געדאנקען אז זייא וועלין אמאהל שטארבין עס זאל זיי בינדען אז זיי זאלין ניט גיין אין שלעכטין וועג ובריא אולם אונ דער פאר איז יעדער פון זיי געזונד וויא אמויהער: (ה) בעמל אנוש אינמו אין אומגליק פון מענטשין זענען זיי ניט ועם אדם לא ינגעו אונ ווערין ניט גיפלאגט מיט מענטשין:

משנה גטין פרק ג

עיקר תוי"ט — ברטנורא

כל גט. קול סופרים מקרין. הגדולים מקרין לתלמידיהם כשיבא גט לפניכם כתובהו כך והזכירו שם איש באשה:
יתר מכן. ולא זה בלבד שנכתב שלא לשם גירושין אלא להתלמד אלא אף זה שנכתב לשם גירושין גמורין ונמלך פסול:
יתר מכן היו לו ב' נשים כו'. ולא זו בלבד שנכתב שלא לשם גירושין של אדם זה פסול אלא אף זה שהיו לו ב' נשים שנכתב לשם גירושין דהאי גברא פסול כיון שנכתב שלא לשם גירושין של אשה זו: גדולה וקטנה. לאו דוקא: יתר

[א] לגרש כו'. דיליף להו בגמרא מקראי: (א) ואפי' למ"ד יש ברירה הכא מודה משום דוכתב לה לשמה משמע שהוא מבורר בשעת כתיבה, תוס':

כלי אמלעי דמ"ת דמלכות דילידה צבאות

כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול. כיצד היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין איש פלוני מגרש את פלונית ממקום פלוני ואמר זה שמי וזה שם אשתי פסול לגרש בו. יתר מכן כתב לגרש (ס"א בו) את אשתו ונמלך מצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך פסול לגרש בו. יתר מכן, היו לו שתי נשים ושמותיהן שוות. כתב לגרש בו את הגדולה, לא יגרש בו את הקטנה. יתר מכן אמר ללבלר כתוב לאיזו' שארצה אגרש פסול [א] לגרש בו: ב הכותב

מכן אמר ללבלר וכו'. הא קמ"ל דלא אמרינן הוברר הדבר למפרע דבשע' כתיבה נמי דעתיה אהא והיכא גירושין דידיה ודידה (א): ב הכותב טופסי גיטין. סופר שרוצה שיהיו מזומנין אצלו שפעמים אדם בא לשכרו והוא טרוד

פרק ג א כל גט שנכתב שלא לשום אשה פסול אלע גטין וואס זענען ניט געשריבען גיווארין פאר אאשה זענען פסול כיצד וויא מיינט מען היה עובר בשוק אייגער איז גינאנגען אין גאס ושמע קול סופרים מקרין האט ער גיהערט אקול ווי די סופרים וואס שרייבען דיא גטין לייענען איש פלוני יענער מענטש מגרש את פלונית גט יענע אשה ממקום פלוני פון יענעם ארט, אונ דער סופר האט ארויס גירעט די נעמען פון מאן אונ פון די אשה אונ פון דעם ארט ואמר האט דר מענטש גיזאגט זה שמי דאס איז מיין נאמען וזה שם אשתי אונ דאס איז מיין ווייבס נאמען איך מיט מיין ווייב הייסין מיר אויך דיא זעלביגע נעמען גיב מיר דעם גט וועל איך מיט איהם גטין מיין ווייב פסול לגרש בו טאר ער ניט גטין זיין ווייב מיט דעם גט יתר מכן נאך מעהר וויא אזוי כתב לגרש את אשתו אייגער האט געשריבען אגט צו גטין זיין ווייב ונמלך אונ ער האט זיך בארעטען ניט צו גטין מצאו בן עירו האט איהם גיטראפין איינער פון זיין שטאט ואמר לו אונ האט גיזאגט צו איהם שמי כשמך מיין נאמען איז וויא דיין נאמען ושם אשתי כשם אשתך אונ דער נאמען פון מיין ווייב איז וויא דער נאמען פון דיין ווייב, גיב מיר דיין גט וועל איך מיט איהם גטין מיין ווייב פסול לגרש בו טאר מען ניט גטין מיט דעם גט יתר מכן נאך מעהר וויא אזוי היו לו שתי נשים איינער האט גיהאט צוויא ווייבער ושמותיהן שוות אונ זייערע נעמען זענען גיוועזן גלייך כתב לגרש בו את הגדולה האט ער געשריבען אגט צו גטין מיט איהם די גרעסערע ווייב לא יגרש בו את הקטנה טאר ער ניט גטין מיט דעם גט די קלענערע ווייב יתר מכן נאך מעהר וויא אזוי אמר ללבלר כתוב איינער האט גיזאגט צום סופר שרייב אגט לאיזו שארצה אגרש

טופסי גיטין צריך שיניח [ג] מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן. שטרי מלוה צריך שיניח מקום המלוה ומקום הלוה. מקום המעות ומקום הזמן. שטרי מקח צריך שיניח מקום הלוקח, ומקום המוכר ומקום המעות ומקום השדה ומקום הזמן מפני התקנה. רבי יהודה פוסל בכולן. ר"א מכשיר בכולן [ג] חוץ מגיטי נשים שנא' וכתב לה לשמה: ג המביא גט ונאבד הימנו מצאו לאלתר כשר ואם לאו פסול. מצאו בחפיסה או בדלוסקמא

טרוד בשטרות אחרים: צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן. בגמ' מוסיף אף מקום הרי את מותרת לכל אדם (ב): מפני התקנה. התירו לכתוב טופסי גיטין ושטרות שלא לשמן מפני תקנת הסופר שיהיו מזומנים לו ובלבד שישייר תורף לכותבו לשמה וגזרינן תורף שאר שטרות אטו תורף דגטין: רבי יהודה פוסל בכולן. דגזר טופס אטו תורף ושאר שטרות אטו גיטין: ר"א מכשיר בכולן. דלא גזר שאר שטרות אטו גיטין: חוץ מגיטי נשים שנא' וכתב לה לשמה. וגזרינן טופס אטו תורף. והלכה כר"א (ג): ג לאלתר. מיד (ד) כשר: ואם לאו פסול. ודוקא שאבד במקום שהשיירות מצויות דאיכא למימר מעוברים ושבים נפל (ה) אבל אם אבד במקום שאין השיירות מצויות אפי' לאחר זמן מרובה כשר ואפילו שאבד במקום שהשיירות מצויות אם יש לעדים (בו) סימן מובהק (ו) כגון שיאמרו נקב יש בו בצד אות פלוני או שיאמרו מעולם לא התמנו בגט באלו השמות אלא בזה (ז) בלבד כשר ואפי' לאחר זמן מרובה: בחפיסה או בדלוסקמא. אמתחות שרגילין לתת בהם שטרות

[ב] מקום כו'. ומשמע שם עירו ושם עירה דלא, הג"א: (ב) שנ"ז עקרו של גט ומתני' כ"א היא דאמר עידי מסירה כרתי הלכך וכתב לה לאו אחתימה קאי דחתימת העדים אינה אלא מד"ס מפני תקון העולם וכי כתוב לה לשמה אעיקר כריתות קאי דהיינו כל הני דאמרן: [ג] חוץ כו'. קשיא דר"א אדר"א דרישא דמתניתין אוקמינן כר"א והרי לכתוב לטופסי גיטין ובלבד שיניח. תרי תנאי אליבא דר"א, גמרא: (ג) ול"ק ממ"ש פרק דלעיל דשרינן בהלם ש"ו אפי' לכתחלה לכתוב טופס ולא גזרינן אטו תורף דהש"ו לא שכיח כלל לא גזרו, ועתוי"ט שמביא פלוגתת הפוסקים בגיטי נשים אי פסול אפי' דיעבד: (ד) בגמרא פליגי איכא מ"ד כדי שיהא אדם עומד ורואהו שלא עבר אדם שם ואיכא מ"ד שלא שהה אדם שם עד שעת מציאת הגט: (ה) להרא"ש פסול ואפי' לא הוחזקו בנים ששמותיהם שוים כל זמן שלא ראה שלא עבר אדם שם, ולהר"ם אפי' עבר כשר דהלכתא כמ"ד שלא שהה כו' אא"כ הוחזקו ג"כ דאז הוה ב' לריעותא ומוכן ג"כ באין השיירות מצויות, ועיין תוי"ט: (ו) פי' התוס' דהשליח לא נאמן בסי' מובהק אלא דבעדים אע"פ שראהו כבר מהימני ובליה לא מהימן אלא כשאו' כן קודם שראהו: (ז) משמע

וועלכע ווייב איך וועל וועלין גטין זאל איך גטין מיט דעם גט פסול לגרש בו טאר מען ניט גטין מיט דעם גט ניט די ווייב און ניט די ווייב: ב הכותב טופסי גטין דער סופר וואס וויל האבין ליגען בייא זיך פערטיגע גטין שרייבט ער אויף דעם גאנצין נוסח פון גט צריך שיניח מקום דארף ער לאזין ליידיג אארט אויף צו שרייבען דעם נאמען האיש פון מאן ומקום און אליידיג ארט אויף צו שרייבען דעם נאמען האשה פון די אשה ומקום און אליידיג ארט אויף צו שרייבען הזמן די צייט וועלכען טאג זיא איז געט גיווארין, און נאך אליידיגין ארט אויף צו שרייבען הרי את מותרת לכל אדם. שטרי מלוה אויב דער סופר מאכט פערטיגע וועקסלין צריך שיניח מקום דארף ער לאזין אליידיג ארט אויף צו שרייבען דעם נאמען המלוה פון דעם וואס פאר בארגט די געלט מקום און נאך אליידיג ארט אויף צו שרייבען דעם נאמען הלוה פון דעם וואס בארגט די געלט מקום און נאך אליידיג ארט אויף צו שרייבען המעות וויפיל געלט מען האט גיבארגט ומקום און נאך אליידיג ארט אויף צו שרייבען הזמן די צייט וועלכען טאג מען האט גיבארגט שטרי מקח אויב דער סופר מאכט פערטיגע שטר מכירה'ס צריך שיניח מקום דארף ער לאזין אליידיג ארט אויף צו שרייבען דעם נאמען הלוקח פון דעם וואס האט גיקויפט ומקום און אליידיג ארט אויף צו שרייבען דעם נאמען המוכר פון דעם וואס האט פארקויפט ומקום און אליידיג ארט אויף צו שרייבען המעות וויפיל געלט ער האט גיגעבין ומקום און אליידיג ארט אויף צו שרייבען השדה וועלכע פעלד ער האט פארקויפט ומקום און אליידיג ארט אויף צו שרייבען הזמן די צייט וועלכען טאג ער האט פארקויפט מפני התקנה פאר דיא טובה פון סופר האט מען איהם מתיר גיוועזן צו גרייטען שטרות רבי יהודה פוסל בכולן רבי יהודה זאגט אלע אנגיגרייטע שטרות זענען פסול, נאר ווען מען דארף אשטר זאל מען איהם שרייבען אין גאנצין פון אנהייב ביז צום סוף רבי אליעזר מכשיר בכולן רבי אליעזר זאגט אלע אנגיגרייטע שטרות זענען כשר, וויא פריער שטייט חוץ מגיטי נשים נאר גטין פאר ווייבער טאר ניט אנגיגרייט ווערין שנאמר ווייל עס שטייט וכתב לה ער זאל שרייבען אגט צו איהר לשמה צו איהר נאמען, דער גט דארף געשריבען ווערין פון דיא אשה וועגין פון אנהייב ביז צום סוף: ג המביא גט אשליח האט גיבראכט אגט ואבד הימנו און דער גט איז פון איהם פארלארין גיווארין אין וועג און ער האט איהם צוריק גיפונען מצאו לאלתר אז ער האט איהם באלד גיפונען כשר איז דער גט כשר ווארום מיר זאגין ער האט צוריק געפונען זיין גט וואס ער האט פארלארין ואם לאו פסול און אויב ער האט איהם ניט געפונען באלד איז ער פסול ווארום עס קען זיין דעם גט וואס ער האט פארלארין האט איין אנדערער געפונען, און ער האט געפונען אגט וואס איין אנדערער האט פאר־לארין און די נעמען זענען גלייכע מצאו בחפיסה או בדלוסקמא אז ער האט געפונען דעם גט ליגען אין אבייטעל אדער אין אטייסטער אזוי ווי ער האט איהם פארלארין איז דער גט כשר. ווארום געוויס

אם מכירו כשר. המביא גט והניחו זקן [ד] או חולה נותנו לה [ה] בחזקת שהוא קיים. [ו] בת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדינת הים, אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים. [ז] השולח חטאתו ממדינת הים [ח] מקריבים אותה בחזקת שהוא קיים: ד שלשה דברים אמר רבי אלעזר בן פרטא לפני חכמים וקיימו את דבריו על עיר שהקיפה (נ"א כרקום) כרכום ועל הספינה המטורפת בים ועל היוצא לידון שהם בחזקת קיימין אבל עיר שכבשה כרכום וספינה שאבדה בים והיוצא [ט] ליהרג נותנים עליהם חומרי חיים וחומרי מתים. [י] בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה: ה המביא גט בא"י וחלה ה"ז משלחו ביד [י] אחר. ואם אמר לו טול לי

שטרות ויש בהם סי' שהם שלו (ח): אם מכירו כשר. מלתא באנפי נפשה היא וה"ק מלאו בחפיסה או בדלוסקמא אע"פ שאינו מכירו לגט או שמכירו לגט (ט) אף על פי שמלאו בכל מקום כשר: נותנו לה בחזקת שהוא קיים. ולא חיישינן שמא מת ובטל שליחותו דאמרינן העמד דבר על חזקתו אבל אם נודע שמת קודם שהגיע גט לידה הגט בטל דאין גט לאחר מיתה: מקריבין אותה. ולא חיישי' שמא מתו בעליה וחטאת שמתו בעליה למיתה עומדת: ד כרכום. תרגום מצור כרכומין: המטורפת. ועדיין לא טבעה (י): לידון. בדיני נפשות: בת ישראל לכהן חומרי מתים: בת כהן לישראל. חומרי חיים: ה המביא גט בא"י. שאין צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם: משלחו ביד אחר. ועושה שליח מאליו ולא ב"ד ודוקא חלה: ואם אמר לו. בעל לשליח:

ביודעים שלא חתמו אלא על אחד אבל אין מכירין מי הוא אוהו יוסף בן שמעון וכשהעדים אומרי' כן יהוא אומר שעל שלו חתמו נאמן דלא הדינן ליה שיבקר במגיד טמר שהוא שלו לקנקלה אבל כשאין העדים אומרים כלום חיישינן שמא הוא סיבר שהוא שלו לפי שאינו יודע שיש יב"ע אחר או יודע ואין נראה לו לחוש שגם היא אבד גט ולכן אומר שהוא מכיר אע"פ שאינו מכיר, תוס': (ה) ואפ"ה וגיקוש נשאלה וי"ל דקים ליה בנפשיה שלא השאלים נביה אדם אי נמי ביודע שבחפיסה אבדו ומכל מקום לריך שיהא מכיר ההפיסה בע"פ: (ע) דטביעת עינא בחפיסה ודלוסקמא נמי ט"ע כמו סי' אלא דאיכא בין סי' לט"ע דט"ע אין מועיל להכשירו אלא כשמלאו אותו בעצמו שאבד לו ולא כשמלאוהו אחרים, ועתוי"ע: [ד] או חולה. משא"כ גוסס דרוב גוססים למיתה, גמ': [ה] בחזקת כו'. מדאורייתא נפקו לן בחולין (דף י) העמד דבר על חזקתו רש"י: [ו] בת ישראל. לריכא דאי אשמעינן בגט משום דלא אפשר למיהם למיתה דאי חיישית אין לך שולח גט להשתו וסס עגונות אבל תרומה דאפשר להיות ניזונית בחולין אימא לא לריכי, גמרא: [ז] השולח. לריכא דאי אשמעינן תרומה זימנין דלא אפשר (שהיא עניה ותטל בגרנות) אבל חטאת מספיקא לא ליעיל חולין לעזרה לריכא, גמרא: [ח] מקריבין. בגמ' מפרש דדוקא בקרבן נשים א"נ חטאת העוף שאין לריך סמיכה דאל"ה לכתחלה אין לעשות בלא סמיכה דהא מצינן עליו כאלו לא כפר: (י) וכ"פ רש"י ומשמע דאלו אבדה דכפישא היינו שטבעה וקמ"ל דאעפ"כ נותנין עליו חומרי חיים דשמא ילא כדאי' פע"ז דיבמות מ"ד דסתם ים נים שאין להם סוף הוא, ועתוי"ע בשם הר"ס: [ט] ליהרג. בגמ' איכא תרי ליפני לחד ליפנ' דוק' בב"ד ישראל אבל בב"ד דעכו"ם מכי חתם הדיין הגדול שבהם אין נותנין עליו חומרי חיים (והוא דעת הר"ס) ולאידך ליפנא דוקא ב"ד עכו"ם אבל בב"ד ישראל אין נותנין עליו חומרי חיים. וע' תוי"ט: [י] בת ישראל כו'. וכ"ש לאיסור א"א והם היה גט א' מהם ביד השליח אינו נותנו לאשהו ולם נותנו לה הרי זו ספק מגורש', וכמ"ש הר"ס: [י] אחר. דשליח עושה שליח כדאיתא בקידושין (דמ"א) ודוקא חלה

איז דאס זיין גט און מיר האבן ניט מורא טאמער האט מען זיין גט ארויס גענומען פון טייסטער און מען האט איינגיוויינליג אריין געלייגט איין אנדער גט וואס די געמען זענען גלייך אם מכירו אדער דער גט איז ניט גיוועזן אין אכלי, נאר ער דר קענט אז דס איז זיין גט כשר איז דער גט כשר המביא גט אשליח האט גיבראכט אגט והניחו זקן או חולה או ווען דער שליח איז אוועק גינאנגען פון מאן האט ער איהם גילאזין אלט אדער קראנק נותנו לה גיט ער דעם גט צו די אשה בחזקת שהוא קיים אין די חזקה אז דער מאן לעבט בת ישראל הנשואה לכהן אטאכטער פון אישראל וואס האט חתונה גיהאט מיט אכהן והלך בעלה למדינת הים און דער מאן איז גינאנגען אין אוייטע מדינה אויף דעם ים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים מעג זיא עסין תרומה אין דיא חזקה אז דער מאן לעבט השולח חטאתו ממדינת הים ווען איינער שיקט אקרבן חטאת פון מדינת הים אין בית המקדש מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים איז מען מקריב דעם קרבן חטאת אין דיא חזקה אז ער לעבט: ד שלשה דברים אמר דריי זאכין האט גיזאגט רבי אלעזר בן פרטא לפני חכמים פאר די חכמים וקיימו את דבריו און דיא חכמים האבין אנגינומען זיינע רייד על עיר שהקיפוה כרכום אויף אשטאט וואס האט איהר ארומגערינגלט אחיל

ועל הספינה המטורפת בים און אויף אשיף וואס טרינקט אין ים ועל היוצא לידון און אויף דעם וואס גייט גמשפט ווערין מען זאל איהם הרגנן שהן בחזקת קיימין זיי זענען אין דער חזקה אז זיי לעבין: אבל עיר שכבשה כרכום אבער אשטאט וואס דער חיל האט איהר שוין איינגענומען וספינה שאבדה בים און אשיף וואס איז פארלארין גיווארין אין ים והיוצא ליהרג און דער וואס גייט גהרגת צו ווערין נותנין עליהן חומרי חיים וחומרי מתים גיט מען אויף זייא די שווערקייט אז זייא לעבען און די שווערקייט אז זיי זענען גישטארבין מען נעמט אן זיי לעבין און מען נעמט אן זייא זענען גישטארבין, דהיינו בת ישראל לכהן אויב אטאכטער פון אישראל איז גיוועזן גינומען צו אכהן, און דער כהן איז גיוועזן אין דיא שיף, געמט מען אן דער כהן איז גישטארבין טאר זיא ניט עסין תרומה ובת כהן לישראל און אויב אטאכטער פון אכהן איז גיוועזן גינומען צו אישראל און דער ישראל איז גיוועזן אין די שיף, נעמט מען אן דער ישראל לעבט לא תאכל בתרומה טאר זיא ניט עסין תרומה: ה המביא גט בארץ ישראל אשליח האט געפירט אגט אין ארץ ישראל וחלה און דער שליח איז קראנק גיווארין אין וועג הרי זה משלחו ביד אחר שיקט ער דעם גט דורך איין אנדערען ואם אמר לו און אויב דער מאן

טול לי הימנה חפץ פלוני. כשתתן לה את הגט (יא) לא ישלחנו ביד אחר: ו עושה ב"ד. שליח ומשלחו: שליח ב"ד אני. ומסתמא ב"ד עשו הדבר בהכשרו ושליח שני ממנה שליח שלישי (יב) על מתה וכולן בב"ד מדתנן במתני' אין השליח האחרון כו' אלא אומר שליח ב"ד אני: ז להיות מפריש עליהן מחלקן. כשיפרים התרומה ימכרנה ויעכב הדמים לעצמו בשביל חובו שיש לו על הכהן ומעשר ראשון ומעשר עני יעכב ויאכל בשביל החוב שיש לו על הלוי ועל העני אלא שמפרים ממעשר ראשון תרומת מעשר לכהן ואם הוא רגיל ליתן תרומותיו ומעשרותיו לזה הכהן או הלוי או העני שהלוה להן א"צ לזכות להם מעשרותיו ותרומותיו על יד אחר אלא לוקחן לעצמו מיד אחר שיפרישם (יג) אבל אם רגיל ליתן תרומותיו ומעשרותיו לאחרים אינו יכול לעכבן בחובו עד שיזכה להם ע"י אחר תחלה ואח"כ יחזור ויטלן בחובו: צריך ליטול רשות מן היורשים. שירשו מהם קרקע משועבדת לבעל חוב (יד) לריך ליטול מהם רשות אם רוצים לפרוע חוב זה מתרומות ומעשרות הללו דשמא רוצים הם ליקח מתנותיהם ולפרוע חוב מורישם ממקום אחר:

הימנה חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר: ו המביא גט ממדינת הים וחלה עושה ב"ד (גמרא שליח) ומשלחו ואומר לפניהם בפני נכתב ובפני נחתם ואין שליח אחרון צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא אומר שליח ב"ד אני: ז המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהם מחלקן מפריש עליהם בחזקת שהן קיימין ואינו חושש שמא מת הכהן או הלוי או העשיר העני. מתו צריך ליטול רשות מן היורשים ואם הלוון בפני [כ] ב"ד [ל] אין צריך ליטול רשות מן היורשים: ח המניח פירות להיות [מ] מפריש

תוס', ופתוי"ט: (יא) ומשמע דלא קפיד אם יכול שהפן תהלם אם לא וה"ז כאומר תן לה הגט ושול הפפן שגם בזה לא ישלחנו ביד אחר כו', ועתוי"ט: (יב) ובתלה דלא עדיף ממי שבא מכחו פוסקים:(יג) דמלתא דפשיטא הוא כיון דלדידהו יהיב להו אסמי להו שאר כהנים דעתייהו והוי כמאן דמטי לידייהו דהכי כש"י והר"ן ובסג"א יהיב טעמא משום דהוי כמתנה מועטת ואסור לחזור כו: (יד) ואפי' לא יירש אלא מלא מחט משום דגובה וחוזר וגובה, גמרא ופתוי"ט:

[כ] ב"ד. ע"מ שיפריש על מעות אלו מחלקם, הר"ם: [ל] א"צ כו'. דיש כח ביד ב"ד להטיל חוב זה על הכהנים והלוים לפי שתקנה' הוא שימלאו מעו' להלוא' (רש"י) אבל על העני שהפסיד לא עבדי תקנתא דלא שכיח: [מ] מפריש כו'. בערבי שבתות וי"ש איירי דשרי שלא מן המוקף, תוס' ועיין סוי"ם:

ח המניח פירות להיות מפריש עליהן כו'. סומך על אלו ואוכל שבלים אחרים שיש לו ואומר הרי תרומתן באותן פירות שהקציתי לכך:
ואם

האט געזאגט צום שליח טול לי הימנה חפץ פלוני נעם אפ ביי איהר פון סיינעטוועגין יענע זאך וועט דוא וועסט איהר געבין דעם גט לא ישלחנו ביד אחר טאר ניט דער שליח שיקען דעם גט דורך איין אנדערען שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר דער מאן קען זאגין ער וויל ניט זיין זאך זאל זיין אין איין אנדערינס האנט: ו המביא גט ממדינת הים אשליח האט געפירט אגט אין חוץ לארץ וחלה אונ דער שליח איז קראנק גיווארין אין וועג עושה בית דין זאל דער שליח רופען דיינים ומשלחו אונ ער שיקט דעם גט דורך איין אנדערען פאר בית דין ואומר לפניהם בפני נכתב ובפני נחתם אונ דער קראנקער שליח זאגט פאר בית דין פאר מיר איז דער גט געשריבען גיווארין אונ פאר מיר איז ער גיחתמת גיווארין ואין שליח אחרון צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אונ דער לעצטער שליח דארף ניט זאגין פאר מיר איז דער גט געשריבען גווארין אונ פאר מיר איז דער גט גיחתמה גיווארין אלא אומר שליח בית דין אני נאר ער זאגט איך בין אשליח פון בית דין: ז המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני אויב איינער האט פאר בארגט געלט צו אכהן אדער צו אלוי אדער צו איין ארעם מאן להיות מפריש עליהן מחלקן ער זאל אפ נעמען דעם חוב פון זייער חלק ודעם חלק תרומה וואס ער דארף געבין דעם כהן זאל ער פארקויפין צו כהנים אונ נעמען די געלט פאר זיין חוב, אדער דיא מעשר ראשון וואס ער דארף געבין דעם לוי אונ דעם מעשר עני וואס ער דארף געבין דעם ארעם מאן, זאל ער דער האלטין פאר זיך פאר זיין חוב וואס איהם קומט פון לוי אונ פון עני] מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין זאל ער אפ שיידין דיא תרומה אונ פארקויפין צו אכהן אונ זאל אפשיידין מעשר ראשון אונ מעשר עני אונ האלטין פאר זיך, אין דער חזקה אז דער כהן אונ דער לוי אונ דער עני לעבען אונ דיא תרומות אונ מעשרות גיהערין צו זייא אונ ער נעמט זיי פאר זיין חוב ואינו חושש שמא מת הכהן אונ ער האט ניט מורא טאמער איז דר כהן גישטארבין או הלוי אדער טאמער איז דער לוי גישטארבין או העשיר העני אדער טאמער איז דער ארעם מאן רייך גיווארין מתו אז זיי זענען גישטארבין צריך ליטול רשות מן היורשין דארף ער פרעגין די יורשים אויב זיי ווילען צאהלין דעם חוב, אדער זיי ווילין מען זאל ווייטער אפ רעכענען דעם חוב פון די תרומות אונ מעשרות אם הלוון בפני בית דין אויב ער האט זיי פאר בארגט דאס געלט און אויס גינומען דעם תנאי אפ צו רעכענען פון תרומות אונ מעשרות] פאר בית דין אונ זיי זענען גישטארבין אינו צריך ליטול רשות מן היורשין דארף ער ניט פרעגין די יורשים אויב ער זאל ווייטער אב רעכענען דעם חוב פון די תרומות אונ מעשרות, נאר ער רעכונט אפ אן זייער רשות: ח המניח פירות להיות מפריש עליהן תרומות ומעשרות איינער האט גילייגט ביי זיך אין שטוב פירות זיי זאלין זיין תרומה אונ מעשרות אויף די פירות וואס ער וועט עסין מעות

ואם אבדו. הלך לבדקם ומצאן שאבדו: **הרי זה חושש.** לאותן טבלים שתקן בהבטחתן של אלו ואם לא אכלן (טו) צריך להפריש מהם שמא כשאמר הרי תרומה בפירות שהקליתי כבר היו אבודין: **מעת לעת.** של בדיקה כשבדק ומצאן אבודין חושש שמא מאתמול בעת הזאת אבדו ואם עשאן מעשר תוך מעת לעת על פירות אחרים צריך להפריש עליהם מספק וטפי מהכי לא אחמור רבנן למיחש אלא סומכין אחזקה: **בודקין את היין.** שהגיעו להיות מפרים עליו צריך לבדקו דשמא החמיץ ואין הורמין מן החומץ על היין: **בקדים של מוצאי החג.** כשמנשבת רוח קדים במוצאי החג: **ובשעת כניסת המים.** כשהן כפול הלבן נקראים בוסר (טז)

(טו) ומשמע דאלו כבר אכלן אין מחייבין אותו לספרים ואלינן שעכשיו נאבדו שוהיל זכבר נאכלו וליכא אלא חייב הפרשת תרומו' והר"ם לא חילק. ועתוי"ט: [ג] בג' כו'. בגמ' תנא בתקופה כלומר שמוצאי החג סוף בתקופת תשרי דאלו שמשכה תקופת תמוז עד כאן לא כפ"י ועתוי"ט: [ס] סמדר. כמוס פרח וענביו נראין באשכול כסדרן רש"י: (טז) ורצה לומר מדתנן הבוסר משסבל את מים:

עליהן תרומות ומעשרות. מעות להיות מפריש עליהן מע"ש. מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין. אם נאבדו ה"ז חושש מעת לעת. דברי רבי אלעזר (בן שמוע). רבי יהודה אומר [ג]בג' פרקים בודקין את היין בקדים של מוצאי החג ובהוצאת [ס] סמדר ובשעת כניסת מים בבוסר:

וכשהלהלוחית נכנסת וגדילה בתוכו שיכול לעגור מהן כל שהוא היינו כניסת המים. פ"א היו כותשים הענבים כשהן בוסר ונותנים לתוכן מים ועושין חומץ לטבול, והלכה כר"י:

לְהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אָדֶער עֶר הָאט גִילֵייגְט גֶעלְט עֶר זָאל אויף זַיי אוים בַּייטִין פִּירוֹת פוּן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִין גֶעמְט עֶר פִּירוֹת צוּם עֶסִין אוּנ פַאר לָאוְט זִיךְ אַז דִי פִּירוֹת וָואס עֶר הָאט אַוֶועק גִילֵייגְט זַיי זָאלִין זַיין תְּרוּמָה אוּנ מַעֲשֵׂר אויף דִי פִּירוֹת וָואס עֶר וֶועט עֶסִין זֶענֶען נָאךְ דָא, אוּנ דִי גֶעלְט וָואס עֶר הָט אַוֶועק גֶעלֵייגְט זַיי זָאלִין זַיין אוים גֶעבִּיטֶען אויף דִיא פִּירוֹת פוּן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי דִי פִּירוֹת זָאלִין וֶוערִין חוּלִין זֶענֶען נָאךְ דָא. אֲפִילוּ עֶר הָאט נִיט גִיזֶעהֶן אויבּ דִי פִּירוֹת אוּנ דִי גֶעלְט זֶענֶען דָא, פַאר לָאזְט עֶר זִיךְ גֶעוִויס זֶענֶען זַיי דָא אִם אָבְדוּ אויבּ עֶר אִיז גִינַאנְגֶען זֶעהְן צוּ דִי פִּירוֹת אָדֶער דִי גֶעלְט אִיז דָא, הָאט עֶר זַיי נִיט גִיפוּנֶען הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ מֵעֵת לְעֵת בּארְף עֶר מוֹרָא הָאבִּין טָאמֶער זֶענֶען זַיי שׁוֹין פַארְלָארִין פוּן פִיר אוּנ צְוַואנְצִיג שָׁעָה פְרִיעֶר, זֶענֶען דָאךְ דִי פִּירוֹת וָואס עֶר הָאט גֶעגֶעסִין אִין דִי פִיר אוּנ צְוַואנְצִיג שָׁעָה גִיוֶועֶן אָן תְּרוּמָה אוּנ אָן מַעֲשֵׂר דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ אַזוֹי זָאגְט רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בּוֹדְקִין אֶת הַיַּיִן דְרַיי צֵייטִין אִין יָאהר דַארְף מֶען זֶעהֶן אויבּ דִי וַויין וָוס עֶר הָאט אַוֶועק גִישְׁטֶעלְט זַיי זָאלִין זַיין תְּרוּמָה אָדֶער מַעֲשֵׂר אויף אַנְדֶערֶע וַויין אִיז נִיט זָאֶער גִיוָוארִין בְּקָדִים שֶׁל מוֹצָאֵי הֶחָג בַּיי דֶעם מִזְרָח וִוינְט וָואס בְּלָאזְט נָאךְ סוּכּוֹת. אויבּ נָאךְ סוּכּוֹת הָאט גִיבְּלָאזִין אַמִזְרָח וִוינְט דַארְף עֶר גֵיין זֶעהְן אויבּ דֶער וַויין אִיז נִיט זָאהֶער גִיוָוארִין, וָוארוּם דֶער מִזְרָח וִוינְט וָואס בְּלָאזְט נָאךְ סוּכּוֹת מַאכְט זָאהֶער דִי וַויין וּבְהוֹצָאַת סְמָדַר אוּנ וֶוען דִי וַויין שְׁטָאקִין הָאבִּין אָפּ גֶעבְּלִיהְט אוּנ מֶען דֶער קֶענְט דִי וַויינְטְרוֹיבִּין דַאמָאלְס וֶוערִין זָאהֶער דִי וַויין וָואס אִין דִי פֶעסֶער וּבְשַׁעַת כְּנִיסַת הַמַּיִם בְּבוֹסֶר אוּנ וֶוען עֶס קוּמְט אַרַיין אַזַאפְט אִין דִיא אוּמְצֵייטִיגֶע וַויינְטְרוֹיבִּין דַאמָאלְס וֶוערִין זָאהֶער דִי וַויין וָואס אִין דִי פֶעסֶער נָאר דִי בַּעֲלֵי בָּתִּים וָואס הָאבִּין וויין הָאבִּין שׁוֹין מִיטְלֶען צוּ דֶעם וַויין עֶר זָאל נִיט זָאהֶער וֶוערִין, דְרִיבֶּער דַארְף דֶער בַּעַל הַבַּיִת אַכְטוּנְג גֶעבִּין אִין דִיא דְרַיי צֵייטִין אויבּ דֶער וַויין אִיז נִיט זָאעֶר גִוָוארִין:

תוספות

בקידום של מוצאי החג של תקופה. של תקופת תשרי אבל משכה תקופת תמוז עד כאן לא. וא"ת והא א"א שתמשוך ע"כ כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף יג) דבעי' מקצת החג בתקופה חדשה. וי"ל דאמר השתא דעל תקופה לבדה אין מעכרין:

נמרא גיטין דף לא ע"ב

הלכה ה' כלה כלי החילון דת"ת דמלכות דכריאס השתפא

רבי יהודה אומר בג' פרקים וכו'. תנא בקידום של מוצאי החג של תקופה. תניא רבי יהודה

רש"י

של תקופה. אם כבר נכנסה תקופת תשרי אבל אם משכה תקופת תמוז

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בּוֹדְקִין אֶת הַיַּיִן אַז אֵיינֶער הָאט גִישְׁטֶעלְט אַפֶּעסִיל וַויין אוּנ הָאט גֶעזָאגְט פוּן דִיא פֶּעסִיל וַויין וֶועל אִיךְ גֶעבִּין תְּרוּמָה אויף אַנְדֶערֶע וַויין, זָאגְט רַבִּי יְהוּדָה אִין דִי דְרַיי צֵייטִין דַארְף מֶען פְּרוּבִּין דֶעם וַויין וָואס אִין פֶּעסִיל טָאמֶער אִיז דִי וַויין זָאהֶער גֶעוָוארִין טָאר מֶען נִיט מַאכִין דִיא זָאעֶרֶע וַויין תְּרוּמָה אויף אַנְדֶערֶע וַויין וָואס זֶענֶען נִיט זָאעֶר, אֵיינֶע פוּן דִי דְרַיי צֵייטִין אִיז, אַז מוֹצָאֵי סוּכּוֹת אִיז גִיוֶועֶן אַמִזְרָח וִוינְט. דַארְף מֶען פְּרוּבִּין דֶעם וַויין וָואס אִין פֶּעסִיל טָאמֶער אִיז עֶר זָאעֶר גִיוָוארִין, וַוייל דֶער מִזְרָח וִוינְט וָואס אִיז מוֹצָאֵי סוּכּוֹת מַאכְט זָאעֶר דִי וַויינֶען תָּנָא בְּקִידוּם שֶׁל מוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁל תְּקוּפָה מִיר הָאבִּין גִילֶערְנְט דָאס אִיז נָאר אַז עֶס אִיז שׁוֹין אַרַיין גֶעגַאנְגֶען דִי תְּקוּפָה פוּן תִּשְׁרִי, אויבּ דִי תְּקוּפָה פוּן תִּשְׁרִי אִיז גִיוֶועֶן פַאר מוֹצָאֵי סוּכּוֹת אוּנ מוֹצָאֵי סוּכּוֹת אִיז גִיוֶועֶן אַמִזְרַח וִוינְט, דַארְף מֶען זֶעהְן טָאמֶער אִיז דֶער וַויין וָואס אִין

אומר בג' פרקים מוכרין את התבואה, לפני הזרע, ובשעת הזרע, ובפרוס הפסח. ובג' פרקים מוכרין את היין, בפרוס הפסח, ובפרוס עצרת, ובפרוס החג. ושמן מעצרת ואילך. למאי הלכתא, אמר רבא ואיתימא רב פפא לשותפין. מכאן ואילך מאי אמר רבא כל יומא פירקיה הוא. ויהי כזרוח השמש וימן ה' אלהים רוח קדים חרישית. מאי חרישית, אמר רבא בשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות מפניה, והיינו דכתיב אשר בגדיך חמים בהשקיט ארץ מדרום. א"ר תחליפא בר רב חסדא אמר ר"ח אימתי בגדיך חמים בשעה שהשקיט ארץ מדרום שבשעה שמנשבת משתקת כל רוחות מפניה. רב הונא ורב חסדא הוו יתבי חליף אזיל גניבא עלייהו אמר חד לחבריה ניקום מקמיה דבר אוריין הוא, א"ל אידך מקמיה פלגאה ניקום ארהכי אתא איהו לגבייהו אמר

רש"י: עד כאן לא: לשותפים. שאין האחד יכול למכור שלא מדעת חבירו חוץ לפרקים הללו אבל בפרקים הללו א"צ לימלך ואם מכר ונתייקר השער לאחר זמן אין לו עליו כלום: פרקים. זמן למכור: משתקת כל הרוחות מפניה. כשהיא מנשבת בשעת החום היא חמה מאד ומבטלת לינת כל הרוחות ולכן שינה הכתוב לקרותה חרישית: בהשקיט ארץ מדרום. כשלינת רוח דרומית שוקטת. ומי הוא המשקיטה רוח מזרחית: משתקת'. שבשעה שמנשבת רוח מזרחית משתקת כל הרוחות: פלגאה. בעל מריבה. שהיה לו מריבה עם

תוספות: לפני הזרע ובשעת הזרע. תימה דכל זה הוא פרק א' דאין הפסק בין לפני הזרע לשעת הזרע. וי"ל דבשעת הזרע הוא סוף הזרע שכבר זרעו רל מה שהיה להם ונתחסר להם שלא היה להם כל הצורך: לשותפין פירש ר"ח ור"ה וכי הא דאמר ברים המקבל (דף קה) הני בי תרי דעבוד עיסקא בהדי הדדי וא"ל חד לחבריה תא וניפלוג וא"ל אידך נרויח טפי דינא הוא דמעכב ושתא עד זה הזמן יכולין לעכב ואז ימכרו ויחלוקו וכן לכל דבר יש זמן:

פעסיל זאהער גיוואַרין. ווייל דער מזרח ווינט וואס איז מוצאי סוכות אויב עס איז שוין גיוועזן תקופת תשרי, מאכט ער זאער די ווייַנען, אבער אַז מוצאי סוכות איז נאך פאר תקופת תשרי ווערט ניט זאער דער ווין פון דעם מזרח ווינט תניא רבי יהודה אומר מיר האבן גילערינט רבי יהודה זאגט בשלשה פרקים מוכרין את התבואה אין דריי צייטין אין יאהר פארקויפט מען תבואה לפני הזרע איידער מען פארזייעט די תבואה אין פעלד ובשעת הזרע אונ באלד נאך דעם פארזייהונג [עיין תוספות] בפרוס הפסח אונ אין די צייט פון פסח [פאר דעם פארזייהונג פארקויפט מען תבואה, ווייל מענטשן דארפין תבואה צום פארזייהען, באלד נאך דעם פארזייהונג פארקויפט מען תבואה, ווייל עס קען זיין מענטשין האבין געהאט ווייניג תבואה צום פארזייען אונ עס איז זיי נאך געבליבען ליידיגע פעלד, דארפין זיי תבואה צו די איבעריגע פארזייהונג, פאר פסח פארקויפט מען תבואה ווייל מענטשין דארפין תבואה אויף מצה] ובשלשה פרקים מוכרין את היין אין דריי צייטין אין יאהר פארקויפט מען ווין בפרוס הפסח ובפרוס עצרת ובפרוס החג פאר פסח אונ פאר שבועות אונ פאר סכות ושמן מעצרת ואילך אונ בוימאייל פאר קויפט מען פון שבועות אונ ווייטער למאי הלכתא צו וועלכין דין זאגט אונז רבי יהודה ווען מען פארקויפט תבואה אונ ווין אמר רבא ואיתימא רב פפא לשותפין האט רבא גיזאגט אונ אנדערע זאגין רב פפא האט גיזאגט דער דין איז געגין שותפין, אויב שותפים האבין צו פארקויפין תבואה אדער ווין, טאר ניט פארקויפין איין שותף אן דעם אנדערינס וויסען, אבער אין די דרין צייטין מעג פארקויפין איין שותף אן דעם אנדערין שותפים וויסען מכאן ואילך מאי אונ פון דיא דרייצייטן אונ ווייטער וויא איז דער דין מיט דעם פארקויפין אמר רבא כל יומא פירקיה הוא האט רבא גיזאגט אלע טאג איז די צייט צו פארקויפין די תבואה אדער די ווין, עס שטייט אין פסוק ויהי כזרוח השמש וימן ה' אלהים רוח קדים חרישית ווען די זונן האט אויפגעשיינט האט גאט אנגיבריט אמזרח ווינט חרישית אשטילען מאי חרישית וואס מיינט מען אשטילען מזרח ווינט אמר רבא בשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות מפניה רבא זאגט ווען דער מזרח ווינט בלאזט מאכט ער שטיל אלע ווינטען פאר זיך. ווען עס איז אהייסער טאג אונ עס בלאזט אמזרח ווינט ווערט שטארק היים אונ אלע ווינטען קענען ניט קאלט מאכין דעם לופט והיינו דכתיב דאס איז וואס שטייט אין פסוק (איוב לז) אשר בגדיך חמים בהשקט ארץ מדרום דיינע קליידער זענעןווארעם ווען מען מאכט שטיל דיא ערד פון דרום ווינט אמר רב תחליפא בר רב חסדא אמר רב חסדא רב תחליפא דער זוהן פון רב חסדא האט גיזאגט פון רב חסדאס וועגין אימתי בגדיך חמים ווען זענען דיינע קליידער ווארעם בשעה שהשקט ארץ מדרום ווען דיא ערד ווערט שטיל פון דעם דרום ווינט. ווארום דער דרום ווינט ברייננט קעלט, אונ ווער מאכט שטיל די קעלט פון דעם דרום ווינט, דער מזרח ווינט מאכט איהר שטיל שבשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות מפניה ווארום ווען דער מזרח ווינט בלאזט מאכט ער שטיל די קעלט פון אלע ווינטען פאר זיך רב הונא ורב חסדא הוו יתבי רב הונא אונ רב חסדא זענען גיזעסין חליף אזל גניבא עלייהו איז גניבא געגאנגען ניט ווייט פון זייא אמר חד לחבריה ניקום מקמיה דבר אוריין הוא האט איינער גיזאגט צום אנדערען מיר דארפין אויפשטיין פאר איהם ווארום ער איז אלמדן אמר ליה אידך האט דער אנדערער גיזאגט מקמי פלגאה ניקום פאר דעם

אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה ברוחות אמר להו הכי אמר רב חנן בר אבא אמר רב ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כולן שאלמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת ורוח דרומית קשה מכולן ואלמלא בן נץ מעמידה מחרבת כל העולם כולו מפניה שנאמר המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן. אמר רבא הכי אמר רב אשה מפלת בו ושמואל אמר אפילו מרגליות שבים מרקבת בו ר' יוחנן אמר אפילו ש"ז שבמעי אשה מסרחת בו אר"נ בר יצחק ושלשתן מקרא אחד דרשו כי הוא בין אחים יפריא יבא קדים רוח ה' ממדבר עולה ויבוש מקורו וגו', ויבוש מקורו זה מקורו של אשה ויחרב מעינו זה שכבת זרע שבמעי אשה והוא ישסה אוצר כל כלי חמדה זו מרגליות שבים מאי כי הוא בין אחים יפריא אמר רבא אפילו שופתא בקופינא דמרא רפיא רב יוסף אמר אפילו סיכתא בדופנא רפיא רב אחא בר יעקב אמר אפילו קניא בכופתא רפיא:

מר עוקבא שהי' אב ב"ד כדאמר בפ"ק בכ"א העומדי' עלי ובידי למסרם למלכות והוא היה גניבא כדמפרש התם: רוח צפונית. נוחה היא לא חמה ולא צוננת וממתקת את שאר הרוחות: בן נץ. מלאך העשוי כנץ: מעמידה. בכנפיו: יאבר. לשון אברתו יגדיל כנף: שכבת זרע. תוך שלשה ימים: מקורה של אשה. עובר שבמעיה: שופתא. בית יד: קופינא. חור שבראש המרה שקורין פוסקיי"ר וע"ש שדחוק בין ב' נדי ההור קרי ליה בין אחים שמדובקים: סיכתא ברופנא. יתד שבדופן: רפיא. שמתייבש מחמת החום ורפה: קניא בכופתא. קנה האורג בכפיפה: רפיא. כמו יפריא:

מענטש וואס קריגט מיט תלמידי חכמים זאלין מיר אויפשטיין אדהכי אתא איהו לנבייהו דערוויייל איז גניבא געקומען צו זייא אמר להו במאי עסקיתו האט גניבא געזאגט צו רב הונא און רב חסדא מיט וואס בעשעפטיגט איהר אייך איצט אמרו ליה ברוחות האבין זייא געזאגט צו איהם מיר שמועסין איצט פון ווינטען אמר להו האט גניבא געזאגט צו זייא הכי אמר רב חנן בר אבא אמר רב רב חנן בר אבא האט אזוי גזאגט פון רב'ס וועגין ארבע רוחות מנשבות בכל יום אלע טאג בלאזין פיר ווינטען מזרח מערב צפון דרום ורוח צפונית מנשבת עם כולן און דער צפון ווינט בלאזט מיט אלע ווינטען, נאר איין פערטיל טאג בלאזט דער צפון ווינט אליין שאלמלא כן ווען עס וואלט ניט אזוי געווען, ווען דער צפון ווינט וואלט ניט מיט געבלאזין מיט אלע ווינטען אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת וואלט דיא וועלט ניט אויסגעהאלטין אפילו איין שעה אויך ניט ורוח דרומית קשה מכלן און דער דרום ווינט איז דער שווערסטער ווינט פון אלע ווינטען ואלמלא בן נץ מעמידה מחרבת כל העולם כלו מפניה ווען דער בן נץ וואלט ניט פארהאלטין דעם דרום ווינט, וואלט דער דרום ווינט חרוב געמאכט די גאנצע וועלט שנאמר המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן וויא עס שטייט אין פסוק גאט האט געזאגט צוא איוב מיט דיין פערשטאנד שטעלט אויף דער נץ זיינע פליגיל און ער פארשפרייט זיינע פליגיל צוא דרום זייט צו פארשטעלין דעם דרום ווינט ער זאל ניט חרוב מאכין דיא וועלט, ווערט דען דאס געטאהן מיט דיין פארשטאנד, ובן נץ איז א מלאך וואס ער שפרייט אויס זיינע פליגיל געגין דעם דרום ווינט) אמר רבא הכי אמר רב אשה מפלה בו רבא זאגט רב האט אזוי געזאגט ווען עס איז דער מזרח ווינט דאמאלס קען א אשה מפיל זיין ושמואל אמר אפילו מרגליות שבים מרקבת בו שמואל זאגט אפילו דיא פעריל וואס אין ים ווערין פארפוילט דורך דעם מזרח ווינט רבי יוחנן אמר אפילו שכבת זרע שבמעי אשה מסרחת בו רבי יוחנן זאגט אפילו די זרע וואס ביי דיא אשה אין בויך ווערט קאליע ווען עס איז א מזרח ווינט אמר רב נחמן בר יצחק ושלשתן מקרא אחד דרשו רב נחמן בר יצחק זאגט אלע דריי (רב און שמואל און רבי יוחנן) לערנען זייערע רייד פון איין פסוק כי הוא בין אחים יפריא יבא קדים רוח ה' ממדבר עולה יבש מקורו ויחרב מעינו והוא ישסה אוצר כל כלי חמדה עס וועט קומען א מזרח ווינט, א גאטליכער ווינט וועט אופגיין פון דער מדבר יבש מקורו ער וועט אויסטריקענען זיין קוואל זה מקורו של אשה דאס מיינט מען דיא אשה וועט מפיל זיין איהר קינד פון בויך ויחרב מעינו ער וועט אויסטריקענען זיין קוואל זה שכבת זרע שבמעי אשה דאס מיינט מען די זרע וואס ביי דיא אשה אין בויך וועט קאליע ווערין והוא ישסה אוצר כל כלי חמדה און ער וועט רויבין דעם אוצר פון אלע בעסטע כלים זו מרגליות שבים דאס מיינט מען די פעריל וואס אין ים וועלין פארפוילט ווערין מאי כי הוא בין אחים יפריא וואס מיינט מען דער ווינט וועט בין אחים יפריא אמר רבא אפילו שופתא בקופינא דמרא רפיא רבא זאגט אפילו דער שטעקין וואס איז אין דיא לאך פון רידעל וועט אויך איינגעטריקונט ווערין און וועט לויז ווערין דורך דיא היץ פון דעם ווינט רב יוסף אמר אפילו סיכתא בדופנא רפיא רב יוסף זאגט אפילו דער הילצערנער טשוואק וואס אין וואנט וועט איינ־געטריקונט ווערין און וועט לויז ווערין. רב אחא בר יעקב זאגט אפילו קניא בכופתא רפיא אפילו דיא שטעקלאך וואס זענען איינגעפלאכטין אין א קארב וועלין איינגעטריקונט ווערין און וועלין לויז ווערין:

זוהר בהעלתך דף קנא ע"א. ת"ת דאלינות יוד הא ואו הא

רבי אלעזר אמר האי פרשתא הא אתמר עובדא דמנרתא ותקונהא וכל מה דבה. אמאי הכא זמנא אחרא אלא כיון דנשיאים קריבו (לעילא) קורבנא דמדבחא וכל תקונא דאתחזי ליה אתא קרא ואשתעי עובדא דמנרתא דהיא תקונא על ידא דאהרן דהא לעילא מנרתא וכל בוצינין (ס"א תקונין) דילה על ידא דאהרן נהרין כלא. ת"ח מדבחא תריסר נשיאין הוו לחנכא ליה ולאתקנא ליה והא אוקמוה תריסר אינון שבטין לד' סטרין ד' דגלים וכלהו תריסר. וכלא כגוונא דלעילא מנרתא אתמני בשבעה בוצינין לאדלקא על ידא דכהנא וכלא כגוונא דלעילא ומנרתא על את קיימא וכנישא אתעבידת והא אוקמוה. בעובדא דמנרתא ומדבחא פנימאה ומנרתא קיימי כחדא לחדוותא דכלא דכתיב (משלי כז) שמן וקטרת ישמח לב ואוקימנא דתרי מדבחן הוו. חד פנימאה דכלא והאי קיימא לחדוותא. וחד לבר לקרבנא קרבנין. ומהאי פנימאה נפיק להאי דלבר ומאן דחמי ויסתכל ינדע חכמתא עלאה רזא דמלה אחדי יחוד. ועל דא לא אתקרב קטרתא אלא בשעתא דשמן אשתכח. אשכחנא בספרא דשלמה מלכא קטרת הוא לחדוה ולסלקא מותנא. מ"ט בגין דדינא מהאי דכר אשתכח ומדוותא וחדו וקשורא דנהירו מההוא פנימאה דכל חידו ביה קיימא. וכד האי אתער כל דינא אסתלק מהאי ולא יכיל למעבד דינא. ובג"כ קטרת קיימא לבטלא מותנא. ועל"ד קטרת קשירו היא דכלא ודא אתקריב בהאי פנימאה. זכאין אינון ישראל בעלמא דין ובעלמא דאתי. עלייהו כתיב (ישעיה מט) ויאמר לי עבדי אתה ישראל וגו':

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תפלה פרק ח

(א) כיצד הוא תפלת הצבור יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים. ואין עושים כן בפחות מעשרה גדולים ובני חורין ושליח צבור אחד מהם ואפ לו היו מקצתן שכבר התפללו ויצאו ידי חובתן משלימין להם לעשרה והוא שיהיו רוב העשרה שלא התפללו, וכן אין אומרים קדושה ולא קורין בתורה ומברכין לפניה

(א) כיצד הוא תפלת הצבור ווי אזוי דאווינט מען ביי הצבור, ביי אמנין, אז עס זענען פאר־זאמעלט פיל יודין אין אשוהל, אדער אזוי אין אשטוב יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים איינער זאל זאגין שמונה עשרה מיט אהויכע שטיממע אונ אלע זאלען הערין ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים ובני חורין אויב עס זענען דא ווייניגער ווי צעהן מענטשין גרויסע זאגט מען ניט די הויכע שמונה עשרה, אונ אויב די צעהן מענטשין זענען כנענישע קנעכט [וואס זענען פארקויפט צו איוד אפילו זיי מוזין טאהן אלע מצות וואס אאשה מוז טאהן פון דעסטוועגין] דאווינט מען ניט פון זייערטוועגין די הויכע שמונה עשרה, אונ אפילו עס זענען דא ניין ישראלים אונ איינער אצעהנ־טער איז אכנענישער קנעכט זאגט מען אויך ניט די הויכע שמונה עשרה ושליח צבור אחד מהם דער חזן מעג זיין איינער פון די צעהן, ניין אונ דער חזן ואפילו היו מקצתן שכבר התפללו ויצאו ידי חובתן משלימין להם לעשרה אונ אפילו אביסול מענטשין פון די צעהן האבין שוין געדאווינט, פון דעסטוועגין רעכענט מען זיי צום מנין והוא שיהיו רוב העשרה שלא התפללו נאר דאס מערסטע פון די צעהן [דהיינו זעקס] האבין נאך ניט געדאווינט וכן אין אומרים

מוסר

משערי תשובה לר"י דף ח' ע"ר.

כאשר תמצאנה את האיש צרות ישיב אל לבו ויאמר אין זה כי אם דרכיו ומעלליו אשר עשו אלה לו וחטאיו עוללו לנפשו וישוב אל ה' וירחמהו כענין שנאמר ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ותראה במנהג בשר ודם כי יחטא איש לאיש ובעת צרתו יתחרט ויכנע אליו מפני שהוא צריך לעזרתו תהיה החרטה הזאת גרועה בעיני חבירו כענין שאמר יפתח מדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם. ומחסדי השי"ת שהוא מקבל התשובה מתוך הצרה ותסי

כאשר תמצאנה את האיש צרות אויב עס וועט אמענטשין טרעפין צרות, זאל ער ניט זאגין אז דאס איז אטרעפונג ישיב אל לבו ויאמר אין זה כי אם דרכיו ומעלליו אשר עשו אלה לו נאר ער זאל טראכטין אין הארצין אז זיינע שלעכטע מעשים אונ זיין שלעכטער פירונג האט דאס אים גיטאהן זיי האבין אויף איהם געבריינגט די צרות וחטאיו עוללו לנפשו זיינע זינד האבין אויף אים געבריינגט די צרות וישוב אל ה' וירחמהו ער זאל צוריק קערין צו גאט וועט גאט אויף איהם רחמנות האבין כענין שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה גאט האט גיזאגט צו משה ווען עס וועט די יודין טרעפין פיל שלעכטס אונ צרות וועלין זיי דאמאלס זאגין ווייל גאט איז ניטא מיט מיר דריבער האבין מיך גיטראפין די צרות ותראה במנהג בשר ודם דוא וועסט זעהן ווי דער פירונג איז ביי מענטשין כי יחטא איש לאיש אויב עס טרעפט איין מענטש זינדיגט צו זיין חבר ובעת צרתו יתחרט ויכנע אליו אונ ווען איהם ווערט שלעכט האט ער חרטה אויף דעם וואס ער האט געזינדיגט צו זיין חבר אונ ער ווערט אונטערטעניג צו איהם מפני שהוא צריך לעזרתו ווייל ער דארף זיין הילף תהיה החרטה הזאת גרועה בעיני חברו די חרטה וועט זיין חבר ניט גיפעלין. ווארום דער חבר וועט זאגין ווייל איהם איז שלעכט אונ ער דארף מיין טובה דריבער זאגט ער אז ער האט חרטה וואס ער האט געגין מיר געזינדיגט, אבער אין אמת האט ער קיין חרטה, דריבער קען זיין אז דער חבר וועט אים ניט וועלין העלפין כענין שאמר יפתח ווי יפתח האט גיזאגט צו די מענטשין פון גלעד מדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם פאר וואס זענט איהר איצט געקומען צו מיר ווען אייך איז איינג. דריבער מיינט איהר ניט מיין טובה נאר

אייער

לרצון לפניו ויאהב נדבה את החוטא בשובו עדיו ביום תוכחה ומקרב צרה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים וגו' ארפא משובתם אוהבם נדבה ונאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה ואם לא ישוב האיש מדרכו הרעה ביום רעה והוכח במכאוב ולא שב עד המוכיחו יגדל עונו ויכפל עונשו כלא תראה אם המלך מיסר את אשר חטא לו יקשה מוסרו ויכביד עולו מאד וכתיב ואם עד אלה לא

ולאחריה ולא מפטירין בנביאים אלא בעשרה: (ב) וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמע והכל שומעים ועונין אחריו אמן אלא בעשרה. וזה הוא הנקרא פורס על שמע, ואין אומרים קדיש אלא בעשרה, ואין הכהנים נושאים ידיהם אלא בעשרה והכהנים מן המנין, שכל עשרה מישראל הם הנקראים עדה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו' והיו עשרה שהרי יצאו יהושע וכלב:

איער טובה, אבער הקב"ה איז ניט אזוי ומתחדי ה' יתברך שהוא מקבל התשובה מתוך הצרה די חסדים פון הקב"ה איז ער נעמט אן די תשובה פון מענטשין אפילו זיי טוהען תשובה פון אצרה ותהי לרצון לפניו און די תשובה איז בעווילליגט פאר גאט ויאהב נדבה את החוטא בשובו עדיו ביום תוכחה ומקרב צרה און גאט האט ליב דעם זינדיגער וואס טוהט תשובה פאר איהם אפילו ווען ער איז אין אצרה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך ווארום עס שטייט אין פסוק דער נביא זאגט צו די יודין קערט אייך צו הקב"ה אפילו דו ביזט געשטרויכילט גווארין וועגין דיינע זינד קחו עמכם דברים ושובו אל ה' נעמט מיט אייך רייד און קערט אייך צו הקב"ה ארפא משובתם אוהבם נדבה איך וועל היילין זייער ווילד־קייט איך וועל זיי ליב האבין מיט מיין בווילליגונג ונאמר נאך זאגט דער פסוק כי את אשר יאהב ה' יוכיח וועמען גאט האט ליב דעם מענטש שטראפט גאט וכאב את בן ירצה און אזוי ווי דער פאטער שטראפט נאר דעם קינד וואס ער וויל אים, אבער דעם קינד וואס ער וויל אים ניט, שטראפט ער איהם גאר ניט ואם לא ישוב האיש מדרכו הרעה ביום רעה און אויב דער מענטש וועט זיך ניט צוריק קערין פון זיין שלעכטין וועג, אפילו אין דעם טאג וואס איהם וועט שלעכט זיין והוכח במכאוב ולא שב עד המוכיחו און ער איז געשטראפט געווארין מיט שמערצין, פון דעסטוועגין האט ער זיך ניט צוריק גיקערט צו גאט וואס ער שטראפט איהם, ווייל ער לייקינט און זאגט אז ניט גאט שטראפט אים נאר עס איז צו איהם געקומען טרעפענדיג יגדל עונו ויכפל עונשו וועט זיין זינד נאך גרעסער ווערין און זיין שטראף וועט זיין טאפיל, פאר די פריער־דיגע זינד, און פאר די איצטיגע זינד וואס ער זאגט אז זיינע יסורים זענען אויף איהם געקומען טרעפענדיג הלא תראה אם המלך מייסר את אשר חטא לו ולא יוסר מיר קענען זעהן אויב א מלך שטראפט א מענטשין וואס האט צו איהם געזינדיגט, און דער מענטש פארבעסערט ניט זיינע מעשים יקשה מוסרו ויכביד עולו מאד וועט מען נאך שווערער מאכין אויף איהם די שטראף, און מען וועט זיין יאך שווערער מאכין אויף איהם וכתיב ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם און עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט גיזאגט צו די יודין און אויב ביז די יסורים וואס איך וועל אויף אייך געבין וועט איר נאך ניט הערין און ניט פאלגין מיינע רייד, וועל איך אייך נאך מער שטראפין ונאמר

קדושה ולא קורין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה ולא מפטירין בנביאים אלא בעשרה און מען טאר ניט זאגין קדושה און מען טאר ניט לייענען אין די ספר תורה, און מען טאר ניט זאגין די ערשטע ברכה פון די ספר תורה און ניט די לעצטע [די אנדערע] ברכה פון די ספר תורה, און מען טאר ניט זאגין מפטיר אין נביא [די הפטרה מיט די ברכות], סיידין עס זענען דא צעהן מענטשין צו זאמען: (ב) וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמע והכל שומעים ועונין אחריו אמן אלא בעשרה איינער זאל זאגין ברכו און ווייטער די ברכות יוצר אור ביז יוצר המאורות, און אהבה רבה ביז קריאת שמע און אלע זאלין הערין און נאך יעדער ברכה זאל מען ענטפערין אמן, און זיי זאלין שוין ניט דארפין זאגין די ברכות פון קריאת שמע, נאר זיי זאלין יוצא זיין מיט דעם הערין וואס זיי האבין געהערט פון דעם מענטש דיא ברכות פון קריאת שמע און זיי האבין גיענטפערט אמן, דאס טאר מען אנדערש ניט סיידין עס זענען דא צעהן מענטשין וזה הוא הנקרא פורס על שמע און דאס ווערט גערופין אין די גמרא פורס על שמע [איינער זאגט די ברכות פון קריאת שמע און אלע הערין און ענטפערין אמן] ואין אומרים קדיש אלא בעשרה מען טאר ניט זאגין קדיש סיידין עס זענען דא צעהן גרויסע מענטשין ואין הכהנים נושאים ידיהם אלא בעשרה כהנים טארין ניט דוכנען סיידין עס זענען דא צעהן מענטשין והכהנים מן המנין די כהנים זענען אויך פון די צעהן, אויב עס זענען דא צעהן מענטשין צו זאמען מיט דיא כהנים, זאלין די כהנים דוכנען שכל עשרה מישראל הם הנקראים עדה ווארום יעדערע צעהן יודין ווערין גערופין עדה שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט אויף די מרגלים עד מתי לעדה הרעה הזאת ביז ווי לאנג וועל איךווארטין דיא שלעכטע עדה, והיו עשרה און די שלעכטע מרגלים זענען גיוועזן צעהן שהרי יצאו יהושע וכלב ווארום יהושע מיט כלב זענען דאך ניט גיוועזן שלעכטע און אויסער יהושע מיט כלב זענען גיוועזן צעהן מרגלים און זיי רופט מען עדה:

וחנפי

תשמעו לי ויספתי ליסרה אתכם ונאמר וחנפי לב ישימו אף לא יבועו כי אסרם :

וחנפי לב ישימו אף אונ נאך זאגט דער פסוק דיא מענטשין וואס זייערע הערצער זענען פאלש זיי טוהען פארגרעסערין דעם כעס פון גאט לא ישועו כי אסרם וויל זיי שרייען ניט צו גאט אונ טוהען גיט תשובה ווען גאט שטראפט זיי, נאר יעדער מענטש מוז טאהן תשובה צו הקב"ה וועט ער גיהאלפין ווערין פון זיינע אלע צרות :

בהעלתך יום ד תורה

לחמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ו דמלוי וו אל
שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

טז כי נתנים נתנים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל־רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אתם לי : יז כי לי כל־בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכתי כל־בכור בארץ מצרים הקדשתי אתם לי : יח ואקח את־הלוים תחת כל־

ת"א כי לי כל בכור. בכורות ד :

אונקלוס

טז ארי אפרשא מפרשין אינון לי מגו בני ישראל חלף פתח כל ולדא בוכרא כולא מבני ישראל קריבית יתהון קדמי : יז ארי דילי כל בוכרא בבני ישראל באנשא ובבעירא ביומא דקטלית כל בוכרא בארעא דמצרים אקדשית יתהון קדמי : יח וקריבית ית ליואי

בעל הטורים

(טז) נתנים נתנים המה לי. בגמט' שאלה לא עשו מגל של זהב:

שפתי חכמים

א דק"ל איך אמר כי לי כל בכור דמשמע דעדיין הם שלו והא כתיב ואקח את הלוים משמע שכבר לקח ועוז"ם שלי היו בקו הדין כלומר מן הדין . וכתב הרא"ם שתקן בזה שאין כי לי כל בכור ר"ל עתה שהרי נפסלו משעשו העגל רק ר"ל היו שלו מתחלה ויסוד"ע גם כן הסיבה למה היו שלו בקו הדין משום שהגנתי כו' ועמד ולקחתי אותם לי במקום הקדשתי כדי שיפול עליו ואקח את הלוים תחת כל בכור שפירושו לקחתי עתה את אלה במקום שלקחתי אז את אלה והוסיף וא"ו על ולקחתי שהוא במקום הקדשתי לסורות שהם שני ענינים כי לי כל בכור ביום הכותי וגו' וגם הקדשתי אותם לעבודתי אז ומשעשאו נפסלו ולקחתי את הלוים תמורתן ואמר ועכשיו ואקח שלא תאמר ואקח בזמן שהקדשתי הבכורות לי שהרי תחת כל בכור כתיב דמשמע שיאלו

רש"י

(טז) נתנים נתנים. נתונים למשא נתונים לשיר : פטרת. פתיחת : (יז) כי לי כל בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין א שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים : הקדשתי אתם לי . עד שטעו בעגל ועכשיו ואקח את הלוים :

ליקוטים על התורה

(טז) כי נתונים נתונים המה לי . הקב"ה זאגט די לוים זענען צוא מיר צוויי מאהל גיגעבין גיווארין , איין מאהל זענען זייא גיגעבין גיווארין צו מיר ווייל זיי זענען גיטאהשט גיווארין פאר די בכורים , זענען זיי גיגעבין גיווארין צו מיר פאר די יודענס וועגין , דאס אנדערע מאהל זענען זיי גיגעבין גיווארין צו מיר צום בעדינען אין משכן , צו אלע ביהילפונג וואס אהרן מיט זיינע קינדער וועלין דארפין , צו היטען דעם משכן אונ צום זינגען ואברבנאלו :

פירוש לתורת אלהים

(טז) כי ווארום נתונים איבער גיגעבין צו טראגען דיא משא פון דעם משכן נתונים איבער גיגעבין צום שיר המה זענען דיא לוים לי צו מיר מתוך פון צווישען דיא קינדער ישראל תחת אויף דעם ארט פטרת דיא עפענונג כל רחם פון איטליכער מוטער־לייב בכור פון אלי ערשט גיבארענע יורין לקחתי אותם לי האב איך זייא גינומין צו מיר כלומר איך האב צו מיר גינומען דיא לוים אויף דעם ארט פון דיא בכורים פון דיא ישראל : (יז) כי לי ווארום צו מיר זענען גיוועזען דיא בכורים פון דיא ישראל באדם סייא דיא בכורים פון מענטשין אונ סייא די בכורים פון בהמות ביום אין דעם טאג אז איך האב גישלאגין אלי בכורים פון דעם לאנד מצרים . רש"י שרייבט גאט הט גזאגט דיא בכורים זענין מיינע גוועזן מן הדין ווארום בשעת אז איך האב גשלאגן די בכורים פון מצרים האב איך בעשיצט אויף דיא בכורים פון דיא ישראל אונ זייא זענען גיט גיהרגת גיווארען הקדשתי האב איך זייא צוא מיר גיהייליגט איידער זייא האבען זיך טועה גיוועזן אין דעם עגל : (יח) אונ היינט אז זייא האבען זיך טועה גיוועזן אין דעם עגל ואקח את הלוים האב

איך

בכור בבני ישראל: יט ואתנה את־
הלוים נתנים | לאהרן ולבניו מתוך
בני ישראל לעבד את־עבדת בני־
ישראל באהל מועד ולכפר על־
בני ישראל ולא יהיה בבני ישראל
נגף בגשת בני־ישראל אל־הקדש:
כ ויעש משה ואהרן וכל־עדת בני־
ישראל ללוים ככל אשר־צוה יהוה
את־משה ללוים כן־עשו להם בני
ישראל: כא ויתחטאו הלוים ויכבסו
בגדיהם וינף אהרן אתם תנופה לפני
יהוה ויכפר עליהם אהרן לטהרם:

חלף כל בוכרא בבני
ישראל: יט ויהבית ית
ליואי מסירין לאהרן
ולבנוהי מגו בני ישראל
למפלח ית פולחן בני
ישראל במשכן זמנא
ולכפרא על בני ישראל
ולא יהי בבני ישראל
מותא במקרב בני
ישראל לקודשא: כ ועבד
משה ואהרן וכל כנשתא
דבני ישראל לליואי
ככל די פקיד יי ית משה
לליואי כן עבדו להון
בני ישראל: כא ואדכיאו
ליואי וחורו לבושיהון
וארים אהרן יתהון ארמא
קדם יי וכפר עליהון
אהרן לדכואיהון:

ת"א ואתנה את. ערכין יא:

בעל הטורים

(יט) ואתנה את הלוים. ה' פעמים בני ישראל בפרשה, כנגד חמשה חומשי תורה. לוים ישראלים גרים עבדים משוחררים. וזהו קדש ישראל כהנים לוים ישראלים גרים עבדים משוחררים. ואהרן יבניו מקטירים וגו' ולכפר על בני ישראל. ואהרן יכפר על בני ישראל. הכא ולכפר על בני ישראל וא' לאשית תבואתה חבואת ה': ולכפר. ג' בתם', הכא ולכפר. ג' כתם'. ולכפר עון במנין הקן של דניאל מלמד שגלות מכפרת כמו קרבן: בדברי הימים. ושבועים שבעים נחתך על עמך ולהתם חטאת ולכפר עון

רשב"ם

(כא) ויתחטאו, כדכתיב לעיל הזה עליהם מי חטאת:

רש"י

(יט) ואתנה וגו'. ה' פעמים נאמר בני ישראל במקרא זה ב להודיע חבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין ה' חומשי תורה וכך ראיתי בב"ר: ולא יהיה בבני ישראל נגף. שלא יצטרכו לגשת אל ג הקדש שאם יגשו יהיה נגף: (כ) ויעש משה ואהרן וכל עדת וגו'. משה העמידן ואהרן הניפם וישראל ד סמכו את ידיהם:

שפתי חכמים

אלו ונכנסו אלו במקומם: ב והא דסמך רש"י זה לכאן משום דק"ל במאי שפי' במלת לקחתי אותם לי קאי אבכורים והוא ל' עבר כלומר לקחתי אותם לי דמה לריך הכ' לומר מה שכבר אמר בהם הקב"ה והלא לא בא אלא לפרש מה שרחק אותם משום שחטו בעגל ומפרן משום חיבתם ואף שרחק אותם אין רוצה להזכיר חטאתם אלא מזכיר שבחם ומעלתם שקרבם השם ית' לעבודתו תדע שהרי ה' פעמים הזכרו בפסוק אחד והוא מפני חבתם. ובים ספרי רש"י מלאתי הגירסא ואתנה את הלוים וגו' ה' פעמים כו' והוא יותר נכון: ג פי' שהי מקרא קלר שהיה לו לאמר ואתנה את הלוים וגו' ולכפר על בני ישראל ולא יצטרכו בני ישראל לגשת אל הקדש ולא יהיה וגו' שטעם נתינת הלוים לכהנים הוא שיעבדו הם העבודה שלא יצטרכו ישראל לגשת והטעם כדי שלא יהא בישראל נגף בגשתם שאם יגשו יהיה בהם נגף שזהו כונת הכ' לומר שהוא כהן ולאו דולא יהיה בבני ישראל נגף שהוא הלאו וכאלו אמר למה נתנו הלוים לאהרן ולבניו כדי שלא יצטרכו בני ישראל לכהנים בעבודה זו ויגשו אל הקדש ולמה לא יגשו אל הקדש כדי שלא יהיה בהם נגף. הרא"ם. ועוד י"ל דקשה לרש"י אטו מכשיו שלקח הלוים לא יגשו בגשתם אל הקדש והא כתיב והזר הקרב יומת, ולכך פי' ולא יהיה בהם נגף שלא יצטרכו לגשת אל הקדש דזולת זה יש לחוש שיהיה בהם נגף בגשת אל הקדש: ד דלא תימא שכלם הניפו או כלם סמכו. אלא ויעש מסתלק לכל אחד מה שעשה מהם שהעמידם וכו':

פירוש להורת אלהים

איך גנומען דיא לוים אויף דעם ארט פון אלע
בכורים פון דיא ישראל: (יט) ואתנה אונ איך האב
גיגעבין דיא לוים נתונים איבער גיגעבין צו אהרן
אונ צו זיינע זין פון צווישען דיא קינדער ישראל
לעבוד את עבודת צוא דינען דיא בעדינונג פון דיא
יודין אין דעם אוהל מועד ולכפר על בני ישראל אונ
צו פאר געבען אויף דיא קינדער ישראל ולא יהיה
אונ עס זאל ניט זיין אין דיא קינדער ישראל נגף
אמארד בגשת ווען דיא קינדער ישראל וועלין
גינעגן אל הקודש צום הייליקייט כלומר די ישראל
וועלין ניט בדארפען גינעהנען צוא דינען דיא
בעדינונג פון דעם הייליקייט ווארום אז זייא
וועלין יוא גינעהנען וועט זיין אין זייא אמארד:
(כא) ויתחטאו הלוים אונ דיא לוים האבען זיך
גירייניגט ויכבסו בגדיהם אונ זייא האבן גיוואשען
זייערע קליידער וינף אהרן אונ אהרן האט זייא
אויף גיהויבען איין אויף הייבונג פאר גאט
אונ האט אויף זיי פאר געבן לטהרם צו רייניגן זיי:

תרגום

להמשיך מנ"ה דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וַיֹּאמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה־
מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ
עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־
רֹאשָׁהּ׃ ב וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה
וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ׃ ג וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ
הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי׃ ד וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ
הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה
וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי׃ ה וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה
דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא
בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ ו מִי־
אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא
אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ׃

א וַאֲמַר לִי מָה אַתְּ חָזֵי וַאֲמָרִית חֲזֵיתִי וְהָא מְנָרְתָּא דְדַהֲבָא כֻּלַּהּ וְגוּלְתַהּ עַל רֵישַׁהּ וְשַׁבְעָא בוֹצִינָהָא בְעִלָּהּ שַׁבְעָא וְשַׁבְעָא דְמָרִיקִין מִנְּהוֹן מִשְׁחָא לְבוֹצִינַיָא דְעַל רֵישַׁהּ׃ ב וְתַרְתֵּין זֵיתִין בְּעִלָּהּ חַד מִימִין גּוּלְתָא וְחַד עַל שְׂמָאלְתַהּ׃ ג וַאֲתֵיבִית וַאֲמָרִית לְמַלְאָכָא דִּמְמַלֵּיל עִמִּי לְמֵימַר מָה אִלֵּין רִבּוֹנִי׃ ד וַאֲתֵיב מַלְאָכָא דִּמְמַלֵּיל עִמִּי וַאֲמַר לִי הֲלָא יָדַעְתָּא מָן אִינוּן אִלֵּין וַאֲמָרִית לָא רִבּוֹנִי׃ ה וַאֲתֵיב וַאֲמַר לִי לְמֵימַר דֵּין פִּתְגָמָא דַיְיָ עִם זְרֻבָּבֶל לְמֵימַר לָא בְחֵילָא וְלָא בִגְבוּרָא אֱלָהֵין בְּמֵימְרִי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ ו מָא אַתְּ חֲשִׁיבָא מַלְכוּתָא טִפְּשְׁתָּא קֳדָם זְרֻבָּבֶל הֲלָא כְמִישְׁרָא וִיגַלֵּי יָת מְשִׁיחֵיהּ דַּאֲמִיר שְׁמֵיהּ מִלְּקַדְמִין וְיִשְׁלוֹט בְּכָל מַלְכְּוָתָא׃

°ואומר קרי

מצודת דוד

(א) מה אתה רואה. במראה הנבואה: כולה. כל המנורה היתה זהב: וגולה על ראשה. ממעל על ראשה היה כמין ספל וכד היה השמן: ושבעה נרותיה עליה. ממעל בראשי קני המנורה היו שבעה נרותיה עם כמין בזיכין להשים בהם השמן והפתילות: שבעה ושבעה מוצקות. ר"ל לכל נר ונר היו שבעה צנורות שהשמן יוצק בהם מעצמו מן הגולה להמשך אל הנרות אשר על ראש המנורה: (ב) ושנים זיתים. עליהם שני אילני זית עמדו אצל המנורה: (ג) ואען ואומר. הרימותי קולי ואמרתי אל המלאך על מה באו אלה לרמז: (ד) הלא ידעת. הלא מעצמך תשכיל לדעת על מה מרמז: לא אדני. לא השכלתי לדעת: (ה) זה דבר ה'. ר"ל בזה ירמז כאלו אמר ה' על מלך המשיח הבא מזרע זרובבל: לא בחיל. ר"ל ממשלתו על הגוים לא יהיה בעבור חילו הרב ולא בכח זרועו לכבוש במלחמה אבל ימשול בם מבלי טורח מלחמה כי אם ברוחי כי אתן בלב הגוים להיות נכנעים לו וסרים למשמעתו ויהיה דומה לעריכות נרות המנורה שהיו מבלי טורח אבל הכל נעשה מעצמו כי הזיתים נתלשו מעצמן ונדרכו מעצמן ומעצמו נמשך השמן אל הגולה כאשר יאמר עוד למטה ומן הגולה נמשכו בעצמם דרך הצנורות אל הנרות: (ו) מי אתה הר הגדול. על מלך גוג יאמר מי אתה וגו', ר"ל מה כח יש בך התחשוב שאתה הר הגדול לעמוד בפני המשיח לבל יוכל לעבור לא כן הוא כי למולו תהיה כארץ מישור וקל יעבור ר"ל לא יהיה בך כח לעכב מה ע"י: והוציא. מלך המשיח יוציא האבן הטובה והחשובה להניחה ביסוד בנין בית המקדש: תשואות. אז ישמע קול הומיה אשר כלם יענו ויאמרו הנה לאבן הזה יש לה חן רב כי היא טובה ומשובחת עד מאד:

רש"י

(א) וגולה על ראשה. ל' מעין כמין ספל גדול עגול: ושבעה נרותיה. כמין בזיכין: שבעה ושבעת מוצקות. לכל נר ונר באין שבע צנורות קטנות: (ה) לא בחיל ולא בכח. שלכם תעשו את בנין ביתי כ"א ברוחי: (ו) מי אתה הר הגדול. הרי עבר הנהר שבטלתם המלאכה עד כה: האבן הראשה. אבן הבדיל שבראש הבונים: תשואות חן חן. מה נאה יהיה זה הבנין:

כתובים תהלים צ

תרגום

להמשיך מיסוד ומלכות דו"א נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידת דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ

א צְלוֹתָא דְצַלֵּי מֹשֶׁה נְבִיָּא דַיְיָ כַּד חָבוּ עַמָּא בֵית יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא עָנֵי וְכֵן אֲמַר יְיָ דִמְדוֹר בֵּית שְׁכִנְתָּךְ בִּשְׁמַיָּא אַתְּ הֲוֵיתָא לָנָא סָעִיד בְּכָל

מצודת דוד

(א) תפלה למשה. י"א מזמורים שמכאן עד לדוד מזמור משה אמרם ודוד יסדם בספרו: איש האלהים. ר"ל שהיה נביא: מעון. אתה לנו למחסה בכל דור ודור כמו המדור המגין

רש"י

(א) מעון. מדור ומנוס:

מזרם

פירוש עברי טייטש

(א) תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים די תְּפִלָּה האט דָוִד מְיַיחֵס געוועזן צו משה רבינו ווארום זיי האבין געהאט בְּקַבָּלָה אז משה רבינו האט געזאגט די תְּפִלָּה וואס ער ווערט גערופען אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן מיין גאט וואס דוא ביסט די וואהנונג פון דער גאנצער וועלט, עס איז גיטא

קיין

בְּדֹר וָדֹר: ב בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם
עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל: ג תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ
בְנֵי־אָדָם: ד כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר
וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: ה זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר
יַחֲלֹף: ו בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ:

תרגום

דר ודר: ב עד לא אתגלי קדמך דעמך עתידין למיחוב אתקנתא תתובא עד דלא טוריא אתנטלו ואתבריאת ארעא ויתבי תבל ומן עלמא הדין עד עלמא דאתי את הוא אלהא: ג תתיב בר נש על חובא עד מותא ואמרת תובו בני נשא: ד ארום אלף שנין בעינך סתחשבין קדמך היך יומא דאתמלי ארום יעיבר והיך מטרת ליליא: ה ואם לא תהייבין היתי עליהון מותא היך דמכין יהון ולעלמא דאתי היך עסבא דמתפרכא יתחלפון: ו דמין עובדיהון היך עסבא די בצפרא יגיץ ויסגי לרמשא מתמולל ומתיבש מן חורבא:

רש"י

(ב) ותחולל. ויסלת: (ג) תשב אנוש. ביסורין: עד דכא. עד שיהי' קרוב למות: ותאמר. ביסורין אלו שובו בני אדם: (ד) כי אלף שנים. של בני אדם הוא כיום א' של הקב"ה: כי יעבור. שכבר עבר: (ה) זרמתם שנה יהיו. עכשיו תשפתם לאותם השנים והבאתם לימים מועטים: בבוקר כחציר יחלוף. הנולד בלילה מת בבוקר לסוף השינה ואם בבוקר ילין מיד חלף עד בא הערב ימולל ויבש:

מצודת דוד

מוזרם וממטר: (ב) בטרם. עד לא ילדו ונבראו ההרים ועד לא ח ללת הארץ ותבל ומטרם בהיה העולם ועד סוף ימי העולם בכל עת אתה אל ר"ל חזק ובעל היכולת: (ג) תשב אנוש. שאתה משיב את האדם מן רוב אומן חזקו עד אשר יהי' מדוכא ביסורים המחלישים כח וכזה כאלו תאמר לבני אדם שובו מדרכיכם הרעי' על כי אין יסורין בלא עון: (ד) כי אלף שנים. ר"ל ע"י היסורים כאלו תאמר להאדם הלא אף אם היה אלף שנים הלא יהיו בעיניך כיום אתמול כאשר יעבור כי אחר שעבר הזמן מה לי אם היה זמן מרובה או זמן מועט הלא הלך לו ואיננו: ואשמורה בלילה. וכמו אשמרה אחת מאשמרות הלילה כי לאחר שעבר הזמן משמר אחד ואלף שנים לאחת תחשב: (ה) זרמתם. מרוצת חייהם המה כחלום השינה כי כהקילו אין דבר מדברי החלום כן אין ממש בחיי האדם: בבקר. ר"ל בימי הנעורים לבד מחדש ימחליף כח כחציר הזה שרק בבקר יחליף כח: (ו) בבקר ילין. אם בבקר ילין ומחליף כח הלא לערב בימי הזקנה ימולל ויבש ודומה הוא להציר שנתייבש אחר שזרחה החמה עליו כל היום:

פירוש ע"ט

קיין ארט וואו דוא זאלסט ניט זיין אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר דוא ביסט געוועזן אונ וועסט זיין נאר איינער אין דעם דור וואס מיר זענען, אויך אין די שפעטעריגע דורות וואס וועלין קומען נאך אונז: (ב) בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ איידער די בערג זענען בעשאפין געווארין וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל אונ מיט זיי צו זאמען האסטו בעשאפין די ערד אונ אלעם וואס אויף איהר איז נאך די ארדענונג וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל אונ אז מיר וועלין אוועק גיין פון דער וועלט אויף א אנדער וועלט ביסט דוא נאר נאט איינער אבער ניט מיר וועלין געפינען א אנדערין: (ג) תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא דוא טוהסט ווידער קערין דעם מענטשין צו דיר אפילו ער איז שוין אלט אונ צו בראכין אונ קען שוין מעהר ניט זינדיגען וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְּנֵי אָדָם פון דעסטוועגין זאגסטו איהר מענטשין קערט זיך אום מיט תשובה וועל איך אייך פארגעבין אייערע זינד, אונ זאגסט ניט האט דער מענטש נידארפט תשובה טאהן אין דער יוגענד, אבער היינט וועט אים ניט העלפין: (ד) כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ וואָרום ווען דער מענטש זאל לעבין טויזענד יאהר כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבוֹר איז אויך ביי דיר גלייך ווי נעכטין איז ער ערשט ניבארין געווארין וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה אדער ווי א דריטיל נאכט וואס עס איז נאך ווייניגער: (ה) זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ זייער שטראם-לעבין לויפט אזויא שנעל אוועק אזוי ווי דער חלום פון ביי נאכט בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלוֹף ער חאפט זיך אויף אין דער פריה אונ האט נאר ניט פון גאנצין חלום גלייך ווי דאס גראז איז פאר שווינדען געווארין: (ו) בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף אין דער פריה שפראצט דאס גראז אונ ווערט פארביטען ווי עס איז נעכטין געוועזן גרין אונ שוין לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ עס קומט אין נאווינט איז דם שוין פארוויאלעט אונ פאַרדארט, אזוי דאס לעבין פון מענטשין איז אוך אזוי, אין דער יוגענד בליהט דער מענטש אונ איז שוין אבער אויף די עלטער איז ער פארדארט אן קרעפטין:

עיקר תוי"ט **משנה** סנהדרין פ"ו **ברטנורא**

[א] נגמר. לחובה ולאידי דסקילה ליבא דקלסו ד' מיתות הוא מפרש מילי דידה כדיבא, כמ"י: (א) כמו וא"ו מילין כמו שהיה בין ב"ד של

כלי אמלעי דגלה דמלכות דילירס א אל

[א] נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו. בית הסקילה היה חוץ לב"ד שנא' הוצא את המקלל.

נגמר הדין. חוץ לב"ד. רחוק מב"ד (א) שמא בעיד שמוליכין אותו לבית הסקילי' ימלאו לו זכות ויפטר:

פרק ו א נִגְמַר הַדִּין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסָקְלוֹ אויב דער דין איז גיפסקנט געווארען מען זאל אים הרגענען פירט מען איהם צוא פאר שטייענען בית הַסְּקִילָה הָיָה חוּץ לְבֵית דִּין דער ארט וואו מען האט פאר שטיינט איז געוועזן ווייט פון בית דין שֶׁנֶּאֱמַר

אחד עומד על פתח ב"ד והסודרין בידו (אדם א׳ רוכב) הסוס [ב] רחוק ממנו כדי שיהא רואהו. אמר אחד יש לי ללמד עליו זכות הלה מניף בסודרין והסוס רץ [ג] ומעמידו. ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו. אפילו [ד] ד׳ וה׳ פעמים, ובלבד שיהא [ה] ממש בדבריו. מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו יוצא ליסקל. כרוז יוצא לפניו איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית, ופלוני ופלוני עדיו, כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו: ב היה רחוק מבית הסקילה י׳ אמות, אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין. שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע בני שים נא כבוד לה׳ אלהי ישראל ותן לו תוד׳ וגו׳ ויען

והסודרים בידו. להניף והוא סימן להחזירם: ובלבד שיהא ממש בדבריו. ואם אין ממש בדבריו פעם ראשונה ושניה בלבד מחזירין אותו דלמא מחמת בעתותא נסתתמו טענותיו ואולי תתישב דעתו עליו ויזכור טענותיו. יותר על כן אין מחזירין אותו ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שיעיינו אם יש ממש בדבריו אז מחזירין אותו ארבעה וה׳ פעמים: ופלוני ופלוני עדיו. שעבר עבירה פלוני׳ ביום פלוני בשעה פלוני במקום פלוני (ב) דלמא איכא דמזים להו: ב היה רחוק מבית הסקילה. דקרוב לבית הסקילה שמא תטרוף דעתו ולא יוכל להתודות: ותן לו תודה. ואע"ג דאין אדם נהרג ע"פ עצמו הריגת עכן הוראת שעה

מרע"ה שהיה לפני פתח אהל מועד ובין מחנה ישראל, הר"ם ועתוי"ט: [ב] רחוק כו׳. מתרחק מזה שהסודרין בידו מלא עיניו ובלבד שיוכלו לראותו אם יניף בסודרין, רש"י: [ג] ומעמידו. עד שיחקרו ב"ד אם יהא טעם בדבריו של זה, רש"י ועתוי"ט: [ד] ד׳ וה׳. הר"ם כתב אפי׳ כמה פעמי׳ ובכסף משנה כתב נ"כ הר"ב דל"ד: [ה] ממש. קאי אהיה הדומה לזכות, רש"י: (ב) הכי אמר אביי בגמ׳ ונ"ל דר"י דרש"ס נסיב אגל ודאי כשמזכיר ביום פלוני מזכירו בסתמא שיהי׳ יכול מחוכו בכמה במקום באותו חדש שנה ושבוע ואף לרבנן מודו דבגי בהכי דלא שייך טעמא דכדי

וארום עס שטייט אין פסוק הוצא את המקלל מען זאל ארויס פירען דעם וואס האט געפלוכט גאט אונ מען זאל איהם פאר שטיינען, אז דער פסוק זאגט מען זאל איהם ארויס פירען איז דאך דער ארט ניט געוועזן ביי בית דין אחד עומד על פתח בית דין איינער איז געשטאנען ביי די טיר פון בית דין והסודרין בידו אונ האט געהאלטין אגרויסע טוך (פאטשיילע) אין האנט ואדם אחד רוכב הסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אונ אמענטש האט געריטען אויף אפערד ווייט פון דעם מענטש וואס איז גישטאנען ביי דיא טיר פון בית דין, נאר דער וואס זיצט אויף דעם פערד זאל קענען זעהן וויא מען וועט אויף הייבען די טוך (פאטשיילע) ביי דיא טיר פון בית דין אומר אחד יש לי ללמד עליו זכות אויב איין דיין זאגט איך וייס צו לערנען אויף איהם אז ער איז גירעכט הלה מניף בסודרין דער וואס איז גישטאנען ביי דיא טיר פון בית דין האט אויף גיהויבען דעם סודר והסוס רץ ומעמידו אונ דער וואס איז גיזעסין אויף דעם פערד איז גילאפין אונ האט אויף גיהאלטין מען זאל איהם נאך ניט הרגענען ביז מען וועט זעהן אויב עס איז ריכטיג וויא דער דיין זאגט, אדער איין ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות אפילו ער אליין זאגט איך וייס צוא לערנען אויף מיר אז איך בין גירעכט מחזירין אותו ברייגנט מען איהם צוא ריק צוא בית דין אפילו ארבעה וחמשה פעמים ובלבד שיש ממש בדבריו מען האט געשיקט מיט איהם צווייא לומדים אויב די לומדים האבין גיזעהן אז זיינע רייד קען זיין אמת עס קען זיין ער זאל גירעכט זיין האט מען איהם געפירט צוא ריק צוא בית דין, מצאו לו זכות אויב בית דין האבין גיזעהן דער דין איז וויא ער זאגט פטרוהו האט מען איהם געהייסין גיין אהיים פריי ואם לאו אונ אז בית דין האבין גיזעהן דער דין איז ניט ווי ער זאגט יוצא ליסקל האט מען איהם צוריק געפירט צוא פארשטיינען, אויב אין וועג האט ער נאך אמאהל גיזאגט ער קען זיך גירעכט מאכין האבין דיא לומדים ווידער גיהערט אויב ער זאגט מיט אדין עס קען זיין ער איז גירעכט האט מען איהם געפירט צוריק צוא בית דין אויב בית דין האבין גיזעהן דער דין איז ניט וויא ער זאגט האט מען איהם צוריק געפירט צוא פאר שטיינען, אונ אזוי האט מען גיטאהן ביז פיר פינף מאהל אונ נאך מעהר אויב מען האט נאר גיזעהן אז עס קען זיין ער איז גירעכט אבער אז די לומדים האבין גיזעהן זיינע רייד איז נאריש דיא ערשטע צווייא מאהל האט מען איהם צוריק געפירט צוא בית דין מעהר נישט וכרוז יוצא לפניו אונ איינער איז געגאנגען פאר אויס אונ האט געשריגען איש פלוני בן פלוני דער מענטש וואס ער איז דער זוהן פון דעם מענטש יוצא ליסקל גייט פאר שטיינט צוא ווערין על שעבר עבירה פלונית ווייל ער האט גיטאהן דיא עבירה אין דעם טאג אונ אין דיא שעה אונ אויף דעם ארט ופלוני ופלוני עדיו דער מענטש אונ דער מענטש זענען דיא עדות כל מי שיודע לו זכות יבוא וילמד עליו ווער עס וייס איהם גירעכט צו מאכין זאל ער קומען צו בית דין זאגן: ב היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אז ער איז גיוועזן ווייט צעהן איילין פון דעם ארט וואס מען דארף איהם פארשטייגען אומרים לו התודה זאגט מען צוא איהם ער זאל זאגין וידוי שכן דרך המומתין מתודין אזוי איז דער שטייגער די וואס דארפין גיהרגת ווערין זאגין פריער וידוי שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא דער וואס זאגט וידוי האט עולם הבא שכן מצינו בעכן אזוי געפינען מיר ביי עכן שאמר לו יהושע יהושע האט גיזאגט צו איהם בני שים כבוד לאלהי ישראל ותן לו תודה מיין זוהן

שמטרוף כו', ועתוי"ט: (ג) לי' הכי כאשר זמם לעשות יה"ש שעדיו הם שזממו להעיד עליו, ועתוי"ט: [ו] מפשיטין. לפי שסוא ממהר למות, הר"ס: [ז] מלפניו. פרש"י ערותו: (ד) הוא לי' הבריותא ופרש"י שעליה: [ח] ואין האשה כו'. טעמא דלא מבדיכן לה הרהורי לסמיכה וליסרה בבזיון כזה דכתיב ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה ולא תבזהו, ועי' תוי"ט: [ט] ב' קומות. הכא וקומה שלו הרי כאן שלש, גמ' ועתוי"ט: [י] דוחפו כו'. בגמ' יליף להו מקראי, ועתוי"ט: [כ] על לבו. לי' הר"מ דוחפו על מתניו ומאחוריו והוא נהפך ונופל על לבו לארץ: (ה) פי' בערוך אסי' בקידה: [ל] ונותנ'. נתינה זו לאו דוקא דסקילה משמע ע"י השלכה, ועתוי"ט:

ויען עכן את יהושע ויאמר אמנם אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וגו'. ומנין שכפר לו וידויו, שנא' ויאמר יהושע למה עכרתנו יעכרך ה' ביום הזה היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעוה"ב. ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי. ר"י אומר אם הי' יודע שהוא מוזמם אומר תהא מיתתי כפרה על עונותי חוץ מעון זה. אמרו לו א"כ יהו כל אדם אומר כך כדי לנקות את עצמו: ג הי' רחוק מבית הסקילה ד"א, [ו] מפשיטין אותו בגדיו. האיש מכסין אותו [ז] מלפניו. והאשה מלפני' ומאחריה דברי רבי יהודה. וחכ"א האיש נסקל ערום ואין [ח] האשה נסקלת ערומה: ד בית הסקילה היה גבוה [ט] ב' קומות. אחד מן העדים [י] דוחפו על מתניו נהפך [כ] על לבו הופכו על מתניו. אם מת בה יצא ואם לאו השני נוטל את האבן [ל] ונותנה על לבו. אם מת בה יצא, ואם לאו רגימתו בכל

שעה היתה: כזאת וכזאת עשיתי. בגמ' מפרש שמעל בחרמים בימי משה: שהוא מוזמם. שעדיו הם זוממים (ג): לנקות את עצמו. מן הבריות ויוציאו לעז על הדיינים ועל העדים. ואין הל' כר' יהוד': ג מפשיטין את בגדיו. דכתיב ורגמו אותו ולא כסותו: מכסין אותו מלפניו. פרק אחד (ד) כלו' מעט ממנו מלפניו ואין הלכה כר"י: ד היה גבוה ב' קומות. ומפילו משם לארץ: הופכו על מתניו. שכשהוא מושכב פרקדן (ה) מגונה יותר:

גיב כבוד צו גאט און זיא מודה דיין עבירה ויען עכן את יהושע האט עכן געענטפערט צוא יהושע ויאמר און האט געזאגט אמנה אנכי חטאתי כזאת וכזאת עשיתי אמת איך האב געזינדיגט און אזוי האב איך געטאהן, האט עכן געזאגט וידוי ומנין שכיפר לו וידויו פון וואנען ווייסין מיר אז דער וידוי איז געוועזן אכפרה אויף זיינע זינד ער זאל האבין עולם הבא שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה יהושע האט געזאגט צו עכן וואס האסטו אונז פאר דארבין זאל גאט דיך פאר דארבין דעם היינטיגען טאג היום הזה אתה עכור נאר דם היינטיגען טאג ביזטו פאר דארבין ואי אתה עכור לעולם הבא צו עולם הבא ביסטו ניט פאר דארבין ואם אינו יודע להתודות אויב ער ווייס ניט ווי צו זאגין וידוי אומרים לו זאגט מען צוא אים אמור זאג תהא מיתתי כפרה על כל עונותי מיין טויט זאל זיין אכפרה אויף מיינע אלע עבירות, רבי יהודה זאגט אם היה יודע שהוא מוזמם אויב ער ווייס אז ער האט די עבירה ניט גיטאהן נאר די עדות אליין האבין אוים גיטראכט אליגען אויף איהם אומר זאל ער זאגין תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה מיין טויט זאל זיין אכפרה אויף אלע מיינע עבירות, נאר ניט אויף דיא עבירה, ווייל איך האב זיא ניט גיטאהן אמרו לו האבין דיא חכמים גיזאגט צו רבי יהודה אם כן יהו כל אדם אומרים כך אויב דוא הייסט אזוי זאגין וועלין אלע מענטשין אזוי זאגין כדי לנקות את עצמן זייא זאלין זיך ריין מאכין פון די עבירה, און מענטשין וועלין ריידין אויף דיא עדות און אויף בית דין אז מען האט אומזיסט געהרגעט אמענטש: ג היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות אז ער איז געוועזן ווייט פיר איילין פון דעם ארט וואס מען דארף אים פארשטיינען מפשיטין אותו את בגדיו האט מען פון איהם אראפ גיצויגין דיא קליידער האיש מכסין אותו מלפניו אזכר

פאר דעקט מען אים דיא ערוה פון פארינט והאשה מלפניה ומאחריה און אאשה פאר דעקט מען פון פארינט און פון הינטען דברי רבי יהודה אזוי זאגט רבי יהודה וחכמים אומרים און דיא חכמים זאגין האיש נסקל ערום אזכר פאר שטיינט מען נאקעט ואין האשה נסקלת ערומה אבער אאשה פארשטיינט מען ניט נאקעט נאר זיא גייט אין אירע קליידער: ד בית הסקילה היה גבוה שתי קומות דער ארט ווא מען פארשטיינט אים איז געוועזן הויך ווייא צוויי מענטשן. די הייך פון אמיטעלען מענטש רעכינט מען דריי איילין און דער ארט איז געוועזן הויך זעקס איילין האט מען דעם מענטש ארויף געפירט אויף דעם הויכין ארט אחד מן העדים דוחפו על מתניו אייגער פון די עדות האלט דעם מענטש ביא די לענדין און טוהט איהם אשטויס פאלט ער אראפ פון בארג, אויב ער איז געבליבען ליגען מיט דם פנים ארויף איז רעכט נהפך על לבו אויב ער איז אומגיקערט געווארין מיט די הארץ צו די ערד מיט דעם פנים אראפ הופכו על פניו קערט ער איהם אום אויף דיא לענדין ער זאל ליגען מיט דיא פלייצע אויף דיא ערד און מיט דיא הארץ פון הויבין אם מת בה יצא אויב ער איז געשטארבין מיט דעם ווארף איז גינוג ואם לאו און אויב ער איז נאך ניט געשטארבין השני נוטל את האבן ונותנה על לבו זאל דער אנדערער עדות נעמען דעם שטיין און לייגין אויף זיין הארץ דיא גמרא זאגט דער שטיין איז געוועזן שווער אז ביידע עדות האבין אים גימוזט אויף הייבין, און איין עדות האט דעם שטיין אוואורף געטאהן אויף זיין הארץ אם מת בה יצא אויב ער איז געשטארבין דורך דעם שטיין איז גינוג ואם לאו און אויב ער איז נאך ניט געשטארבין רגימתו בכל ישראל אלע יודין וואס זענען דארט געשטאנען מוזין ווארפין אויף איהם

שטיינער

המגדף. מברך את ה': והעובד ע"ג. דמי מגדף הוא דכתיב והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף, ואותה פרשה בעובד ע"ג מדברת: ואין דנין ב' ביום אחד. בב"ד אחד משום דלא מצי לאפוכי בזכותייהו דכל חד וחד אלא תלייתן של נשים הללו הוראת שעה היתה (ו) ואין למדים ממנה, ואין הלכה כר"א: משקעין. נועצין: העץ יוצא ממנה. כמין יתד הי' יוצא מן הקורה סמוך לראשו: ומקיף. סומך זו אצל זו כמו לתרוס שלא מן המוקף: ותולין אותו. בידיו: הקורה מוטה על הכותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ וראשה אחד מוטה ונסמך על הכותל וטעמא דר' יוסי לפי שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו (ז) ואמרה תורה כי קבור תקברנו מי שאינו מחוסר אלא קבירה יצא זה שמחוסר חפירה תלישה וקציצה ורבנן חפירה לא כלום היא ולא מיעטה תורה אלא שלא יהיה העץ במחובר מעיקרו (ח) והלכה כחכמים:

ישראל, שנא' יד העדים תהיה בו [מ] בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה. [נ] כל הנסקלים נתלין, דברי ר"מ. וחכ"א אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ג. האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ, דברי ר"א. וחכ"א האיש נתלה ואין האשה נתלית. אמר להם ר"א והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון. אמרו לו שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד. כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא (ממנה) ומקיף שתי ידיו זו על גב זו ותולין אותו. רבי יוסי אומר הקורה מוטה על הכותל ותולין אותו כדרך שהטבחין עושין ומתירין אותו מיד, ואם לן עובר עליו בל"ת, שנאמר לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי וגו', כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא ש"ש [ס] מתחלל:

אמר

[מ] בראשונה. לפי שאותו הדבר אצלם אמת שהשיגוהו בחושים וה"א אנחנו שאין אנו יודעים אלא מה ששמענו מהם ולפיכך צוה הש"י שיהיו העדים ממונים על הענין וזהו ענין נכבד. הר"מ: [נ] כל הנסקלין כו' ואין הלכה כו'. בגמ' פליגי בדרשא דקרא, ועתוי"ט: (ו) שעה הוראה לכך שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים ועשה סיג לשעה ותלאן לפרסומי מלתא ודן את כלם ביום אחד מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן, רש"י: (ז) מקבור תקברנו יתירא נפקא לן, רש"י: (ח) כלומר שמחוסר קצירה, ועתוי"ט: [ס] מתחלל. שמזכירין שם ברכו, רש"י. ולפיכך אמרו בגמרא שמשהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו ואח"כ תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כו':

שטיינער שנאמר וואָרום עס שטייט אין פסוק יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו די האַנט פון די עדות זאָל זיין אויף איהם צו ערשט איהם צו הרגנען ויד כל העם באחרונה און די האַנט פון גאַנצין פאָלק זאָל זיין אויף איהם צום לעצטין כל הנסקלין נתלין אַלע וואס ווערין פאר שטיינט איינגט מען זיא נאָך זייער טויט דברי רבי אליעזר אזוי זאָגט רבי אליעזר חכמים אומרים אונ דיא חכמים זאגין אינו נתלה אלא המגדף והעובד כוכבים דער וואס האט גילעסטערט גאט אָדער ער האט געדינט עבודת גלולים, אונ מען האט אים פאר שטיינט, דעם איינגט מען נאך דעם פאר שטיינען, אָבער אַנדערע מענטשין וואס מען האט פאר שטיינט איינגט מען ניט האיש תולין אותו כלפי העם אַזכר איינגט מען מיט דם פנים צום פאָלק והאשה פניה כלפי העץ אונ אַאשה איינגט מען מיט דם פנים צום האָלץ דברי רבי אליעזר אזוי זאגט רבי אליעזר וח"א אונ די חכמים זאגין האיש נתלה אַזכר איינגט מען ואין האשה נתלית אונ אַאשה איינגט מען ניט אמר רבי אליעזר האט רבי אליעזר גיזאגט וה"א שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון שמעון בן שטח האט דאך גיהאנגען ווייבער אין דיא שטאט אשקלון, מעג מען דאך איינגען ווייבער אמרו לו האבין דיא חכמים גיזאגט צו רבי אליעזר עס איז דאך דא נאך אקשיא אויף שמעון בן שטח שמונים נשים תלה ער האט גיהאנגין אכטציג ווייבער אין איין טאג ואין דנין שנים ביום אחד אונ אפילו צוויי מענטשין טאר מען נישט משפטין אין איין טאג צום הרגנן וויא אזוי האט ער געמשפט אכטציג מענטשין אין איין טאג צום הרגנן אונ מען האט זיא טאקע געהרגת אין איין טאג, נאר בייא שמעון בן שטח האט געמוזט אזוי זיין מען האט זיא געמוזט איינגען, אונ מען האט זיא געמוזט איינגען אלע אין איין טאג אונ מיט איין קאהל [עתוי"ט] אונ מיר לערנען ניט אפ פון איהם כיצד תולין אותו וויא איינגט מען איהם משקעין את הקורה בארץ מען זעצט אריין אבעלעק אין די ערד והעץ יוצא ממנה אונ אויבין בייא דעם שפיץ בעלעק גייט ארויס אשטיק האלץ ומקיף שתי ידיו זו על גבי זו אונ מען נעמט צו זאמען זיינע ביידע הענט אונ מען לייגט ארויף איין האנט אויף דיא אנדערע ותולה אותו אונ מען איינגט איהם אויף בייא דיא הענט, רבי יוסי זאגט מען שטעקט ניט אריין דעם בעלעק אין די ערד, נאר הקורה מוטה על הכותל דער בעלעק שטייט אויף דיא ערד אן נישפארט אויף אוואנט אין דער קרים ותולה אותו אונ מען איינגט איהם אויף דעם בעלעק כדרך שהטבחין עושין אזוי וויא די קצבים [קיילערס] איינגען אבהמה ומתירין אותו מיד אונ מען בינט איהם באלד אויף די הענט אונ מען נעמט איהם אראפ פון האלץ ואם לן אונ אויב ער האט גינעכטיגט אויף דעם האלץ עובר עליו בלא תעשה איז מען עובר אויף אלאו שנאמר וואָרום עס שטייט אין פסוק לא תלין נבלתו על העץ זיין טויטער קערפער זאל גיט נעכטיגען אויף דעם האלץ כי קבור תקברנו נאר באגראבין זאלסטו איהם כי קללת אלהים תלוי עס איז ניט שיין פאר גאט אז ער איינגט (כלומר) אזוי מיינט מען, מענטשין וועלין פרעגין מפני מה זה תלוי פאר וואס איינגט דער מענטש, וועט מען ענטפערין מפני שבירך את השם וייל ער האט גילעסטערט גאט ונמצא שם

ה אמר ר"מ בזמן שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת [ע] כביכול קלני מראשי קלני מזרועי א"כ כביכול המקום מצטער על דמם של רשעים שנשפך ק"ו על דמם של צדיקים. ולא זו בלבד אלא כל המלין את מתו עובר בל"ת. הלינו לכבודו, להביא לו ארון ותכריכים אינו [פ] עובר עליו. ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. אלא שני בתי קברות היו מתוקנין לב"ד אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין: ו נתעכל הבשר מלקטין את העצמו' וקוברין אותן במקומן והקרובים באים ושואלין בשלום הדיינים ובשלום העדים, כלומר דעו שאין בלבנו עליכם כלום. שדין אמת דנתם. ולא היו מתאבלין. אבל [צ] אוננין שאין אנינות אלא בלב:

ה בזמן שאדם מצטער. שפורענו' באה עליו בעונו: מה לשון אומרת. באיזה לשון שכינה קובלת ומגודדת עליו: קלני מראשי. ראשי כבד עלי וזרועי כבד עלי כאדם שהוא עיף: קלני. איני קל מראשי (ט): ולא זה בלבד. עובר בל"ת אם הלינו: לא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. לפי שאין קוברים רשע אצל צדיק (י): שני קברות היו מתוקנים לב"ד. לפי שאין קוברין מי שנתחייב מיתה חמורה אצל מי שנתחייב מיתה קלה והלכתא גמירי לה ב' ולא ד': ו נתעכל הבשר. כבר נתכפר לו במיתתו ובבזיונו (יא): מלקטין את העצמות. וקוברין אותו בקברות אבותיו: ולא היו מתאבלין. כדי שיהא בזיון כפרה להם. ואית דאמרי לפי שהאבלות אלא משיסתם הגולל ובאותה שעה אין מתאבלים עליהם שלא נגמרה כפרתן עד שיתעכל הבשר (יב) הואיל ואדחי האבילות אדחי:

[ע] כביכול. נאמר בהקב"ה כבאדם שיכול לאמר בו כן, רע"ב. ונמצא כ"ב משמשין בתחלת התיבה ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה חסב"י, ועתוי"ט: (ט) ומדכתיב קללת מפיק ליה ר"מ וכד"א קיל לית, ופריך האי כבד עלי כו' מבעיא ליה כלומר ולמאן מכנה ואומר איני קל ומפיק אלא כמ"ד קיל לי עלמא פרע"י אני מכנה ואיני רוצה להזכיר כבודו בעצמי, גמ': [פ] עובר. מרבויא דהקברנו גמ': (י) בגמ' מוכחי ליה מקרא: (יא) רע"ב ור"ל בזיון שעיכול ועתוי"ט: (יב) פי' הא' סוף פרע"י במשנה ופי' הב' סוף מהר"ם לפי המסקנא שהכסף' בגמרא בלע"א דחיכוס הקבר סותא וכין להס"ד וכין להמסקנא אבילות הליקוט יש לו אלא דלהס"ד עד שעת הליקוט שהוא בתר העיכול אין מתאבלין כדי שתהא בזיונן כפרה (והכ"מ מפרש שאין ראוי להתאבל עליהן כשעדיין לא נתכפרו) ואין כאן דחוי כלל ושום אבילות ולהמסקנא טעם דתהא בזיונן (או שאין ראוי כו') אין מספיק אלא עד התחלת העיכול דכיון שאז נגמרה כפרתן ראוי להתאבל עליהן והולכך לטעם דהואיל ואידחי ולפ"ז מ"ש הר"ב וכן הכ"מ עד שיתעכל ל"ד הוא אלא כלומר עד שיתחיל להתעכל, ועתוי"ט: [צ] אוננין. דאין זה כבוד לסרוג ואין כפרתו נמנעת בכך שאין אנינות אלא בלב, רע"ב ועתוי"ט:

שמים מתחלל ווערט גיפונען אז דער נאמען פון גאט איז פאר שעמט: ה אמר רבי מאיר רבי מאיר האט גיזאגט בזמן שאדם מצטער ווען א מענטש האט צער פון דיא יסורים וואס עס קומט אויף איהם פאר זיינע עבירות שכינה מה הלשון אומרת וויא זאגט גאט קלני מראשי קלני מזרועי איך בין ניט גרינג פון מיין קאפ אונ בין ניט גרינג פון מיין ארעם, דאס מיינט מען גאט האט אויך צער פון דעם מענטשין אונ די משנה זאגט אויף גאט אזעלכע ווערטער וויא עס קען גיזאגט ווערין אויף א מענטש אזוי וויא א מענטש וואס איז מיד זאגט, מיין קאפ איז אויף מיר שווער אזוי האט הקב"ה צער פון דיא יסורים וואס דער מענטש האט אם כן המקום מצטער על דמם של רשעים שנשפך אז גאט האט אזוי פיל צער אויף די בלוט פון די רשעים וואס עס ווערט פאר גאסין קל וחומר על דמם של צדיקים איז דאך גע־ווים אז גאט האט צער אויף דיא בלוט פון דיא צדיקים אז עס ווערט פאר גאסין ולא זו בלבד אמרו אונ ניט נאר דאס אליין האט מען גיזאגט, אז מען טאר ניט לאזין דעם טויטין איינגען בייא נאכט אויף דעם האלין אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה נאר ווער עס לאזט נעכטיגען א מת איז ער עובר אויף א לאו הלינו לכבודו אז ער לאזט נעכטיגען א מת, ווייל עס וועט זיין שיין פאר דעם מת להביא לו ארון ותכריכים דער ווייל וועט מען ברענגען א קאסטין, אריין צוא לייגין אינוויניג דעם מת! אדער ברעטער] אונ תכריכים וועט מען ברענגען אינו עובר עליו איז קיין עבירה אז מען לאזט איהם נעכטיגען ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו דער וואס מען האט איהם פאר שטיינט. האט מען איהם ניט בגראבין ביי זיינע עלטערין אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין נאר בית דין האבין אן גיבריט צוויא בית הקברות אחת לנהרגין ולנחנקין אויף איין בית הקברות האט מען בגראבין די וואס פלעגין גיהרגת ווערין דורך בית דין מיט א שווערד, אונ די וואס פלעגין דער ווארגין ווערין דורך בית דין ואחת לנסקלין ולנשרפין אונ אויף איין בית הקברות פלעגט מען בגראבין די וואס פלעגין פאר שטיינט ווערין אדער פאר ברענט ווערין דורך בית דין: ו נתעכל הבשר אז די פלייש זיינע איז פאר פוילט גיווארין אין קבר מלקטין את העצמות קלויבט מען צוזאמען די ביינער וקוברין אותן במקומן אונ מען בגראבט די ביינער אין דעם בית הקברות וואו זיינע עלטערין אונ זיין פאמיליע זענען בגראבין והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינים ובשלום העדים אונ דיא קרובים קומען צו דיא דיינים אונ זאגין צו זייא שלום זאל זיין אויף אייך, אונ זייא קומען צו די עדות אונ זאגין צו זייא אויך שלום זאל זיין אויף אייך כלומר דיא קרובים מיינען צו זאגין שאין בלבנו עליכם כלום מיר האבין ניט אין הארצין אויף אייך א שנאה שדין אמת דנתם ווארום איהר האט געמשפט וויא דער אמת איז ולא היו מתאבלין אונ מען איז ניט גיוועזן אבלים אויף איהם מען איז ניט גיזעסין שבעה אונ ניט געריסען די קליידער אבל אוננין אבער טרויערין מעגין דיא קרובים אויף איהם שאין אנינות אלא בלב ווארום דאס טרויערין איז אין הארץ וואס קיינער ווייסט ניט, דריבער מעג מען:

סלכה ס' כלס כלי סמילון דגלח דמלכות דכריאה בם

א"ר יהושע בן לוי כל הזובח את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתו' כאלו כברו להקב"ה בב' עולמים בעוה"ז ובעוה"ב, דכתיב זובח תודה יכבדנני. ואמר ר' יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה בזמן שבהמ"ק קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו, אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות כלם שנא' זבחי אלהים רוח נשברה, ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת, שנאמר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. היערוך שועך לא בצר אר"א לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאלמלי לא הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט, ר"ל אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה. רבי יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהיו הכל מאמצין את כחו ואל יהיו לו צרים מלמעלה:

רש"י

זובח את יצרו. לאחר שהסיתו לחטוא הוא זובחו והורגו ושב בתשובה ומתודה עליו: יכבדנני. שני נוני"ן דריש לשני כבודים: זבחי אלהים. לשון רבים משמע: לא תבזה. אין דרכך לבזותו: היערוך שועך לא בצר. כך היו אומרים חבריו לאיוב כלום הקדמת שועך לא בצר עד לא באת הצרה אם הי' ית עושה כן היו הכל מאמצין את כחך: כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה. אין צרים יכולין להסטינו מלמעלה: לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצים את כחו. שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ושלא יהיו לו מסטינים מלמעלה והכי משמע היערוך שועך אם באתה לערוך שוע כזאת תערכהו לא בצר שלא יהיה לך צרות ושהכל יהיו מאמצים כחך:

אמר רבי יהושע בן לוי כל הזובח את יצרו ומתודה עליו

רבי יהושע בן לוי זאגט דער מענטש וואס שעכט זיין יצר הרע, דער יצר הרע איז ביי איהם גלייך וויא ער וואלט גיוועזן גישאכטין, ער קען איהם ניט איינריידין צו טאהן עבירות, און ער איז זיך מתודה, ער האט חרטה אויף דיא זינד וואס ער האט געזינדיגט ביז איצט מעלה עליו הכתוב רעכונט אויף איהם דער פסוק כאלו כבדו להקב"ה בב' עולמים בעולם הזה ובעולם הבא גלייך ווי ער וואלט גינעבין כבוד צו הקב"ה אין ביידע וועלטין, אין עולם הזה און אין עולם הבא דכתיב זובח תודה יכבדנני וואראום עס שטייט אין פסוק דער מענטש וואס שעכט דעם יצר הרע און איז זיך מתודה. ער האט חרטה אויף זיינע עבירות גיט ער מיר צוויי מאהל כבוד אויף עולם הזה און אויף עולם הבא, ווייל עס שטייט דער ווארט יכבדנני מיט צוויי נונין, און עס שטייט ניט יכבדני, דריבער איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען צוויי מאהל יכבדני | צווייא מאהל כבוד ואמר רבי יהושע בן לוי נאך האט רבי יהושע בן לוי גיזאגט בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה קום זעה וויא גרויס זענען ביי הקב"ה די מענטשין וואס זענען בייא זיך נידעריג בזמן שבית המקדש קיים ווען דער בית המקדש איז געשטאנען אדם מקריב עולה שכר עולה בידו דער מענטש וואס האט מקריב גיוועזן אעולה האט ער געהאט שכר פאר אעולה מנחה שכר מנחה בידו דער מענטש וואס האט מקריב גיוועזן אמנחה האט ער געהאט שכר פאר אמנחה אבל מי שדעתו שפלה אבער דער מענטש וואס איז בייא זיך נידעריג מעלה עליו הכתוב רעכונט אויף איהם דער פסוק כאילו הקריב כל הקרבנות כלם גלייך וויא ער וואלט מקריב גיוועזן אלע קרבנות, שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה וואראום עס שטייט אין פסוק די קרבנות פון גאט איז דער מענטש וואס זיין גייסט איז אין איהם צובראכין ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת נאך מעהר האט איהם הקב"ה ליב אז זיין תפלה ווערט ניט פארמיאוסט שנאמר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה וואראום עס שטייט אין פסוק גאט פארשעמט ניט דעם מענטש וואס האט אצובראכין און אצור־שטויסן הארץ, עס שטייט אין פסוק היערוך שועך לא בצר זאלסט אנגרייטין דיין תפלה ניט ווען עס איז אצער אמר רבי אלעזר לעולם יקדים אדם תפלה לצרה רבי אלעזר זאגט אייביג זאל דער מענטש בעטין בייא גאט איידער דיא צרה קומט אז דיא צרה זאל ניט קומען שאלמלי לא הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט ווען אברהם אבינו וואלט ניט מתפלל גיוועזן פאר דיא יודינס וועגין ווען ער איז גיוועזן צווישען בית אל און עי, ווען דיא מענטשין פון עי האבין געהאט מלחמה מיט די יודין וואלט פון די יודין קיינער געבליבען און עס וואלט פון זיי קיינער אנטרונען גיווארין ריש לקיש אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה ריש לקיש זאגט דער מענטש וואס שטארקט זיך צו דאווענען מיט כונה אונטען אויף דיא וועלט, האט ער ניט קיין שונאים מקטריגים אויף זיין תפלה אין הימעל רבי יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהיו הכל מאמצין את כחו ואל יהיו לו צרים מלמעלה רבי יוחנן זאגט אייביג זאל אמענטש מתפלל זיין אז אלע מלאכים זאלין שטארקין זיין כח ער זאל קענען דאווענען מיט כונה און ער זאל ניט האבין שונאים אין הימעל:

זוהר (בהעלתך דף קנב ע"א) ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

ר"ש אמר ווי להאוא ב"נ דאמר דהא אורייתא אתא לאחזאה ספורין בעלמא ומלין דהדיוטי. דאי הכי אפילו בזמנא

דא אנן יכלין למעבד אורייתא במלין דהדיוטי ובשבחא יתיר מכלהו אי לאחזאה מלה דעלמא אפי' אינון קפסירי דעלמא אית בינייהו מלין עלאין יתיר. אי הכי נזיל אבתרייהו ונעביד מנייהו אורייתא כהאי גוונא אלא כל מלין דאורייתא מלין עלאין אינון ורזין עלאין. ת"ח עלמא עלאה ועלמא תתאה בחד מתקלא אתקלו. ישראל לתתא מלאכי עלאי לעילא. מלאכי עלאי כתיב בהו (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות. (האי באתר עלאה) בשעתא דנחתין לתתא (אע"ג דנחתין) מתלבשי בלבושא דהאי עלמא ואי לאו מתלבשי בלבושא כגוונא דהאי עלמא לא יכלין למיקם בהאי עלמא ולא סביל לון עלמא. ואי במלאכי כך אורייתא דברא להו וברא עלמין כלהו וקיימין בגינה עאכ"ו כיון דנחתת להאי עלמא אי לאו דמתלבשא בהני לבושין דהאי עלמא לא יכיל עלמא למסבל. וע"ד האי ספור דאורייתא לבושא דאורייתא איהו. מאן דחשיב דההוא לבושא איהו אורייתא ממש ולא מלה אחרא תיפח רוחיה ולא יהא ליה חולקא בעלמא דאתי בג"כ אמר דוד (שם קיט) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. מה דתחות לבושא דאורייתא. ת"ח אית לבושא דאתחזי לכלא ואינון טפשין כד חמאן לבר נש בלבושא דאתחזי לון שפירא לא מסתכלין יתיר. חשיבו דההוא לבושא גופא. חשיבותא דגופא נשמתא. כהאי גוונא אורייתא אית לה גופא ואינון פקודי אורייתא דאקרון גופי תורה האי גופא מתלבשא בלבושין דאינון ספורין דהאי עלמא. טפשין דעלמא לא מסתכלי אלא בההוא לבושא דאיהו ספור דאורייתא ולא ידעי יתיר ולא מסתכלי במה דאיהו תחות ההוא לבושא. אינון דידעין יתיר לא מסתכלין בלבושא אלא בגופא דאיהו תחות ההוא לבושא. חכימין עבדי דמלכא עלאה אינון דקיימו בטורא דסיני לא מסתכלי אלא בנשמתא דאיהי עקרא דכלא אורייתא ממש (ולעלמא) ולזמנא דאתי זמינין לאסתכלא בנשמתא דנשמתא דאורייתא:

יוסף לחק

מוסר

משערי תשובה לר"י דף ט' ע"א.

אם לא ידע ולא יתבונן כי התלאות מצאוהו מפני חטאיו אך יאמר כאשר אמרו הפלשתים כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא היה לנו בזאת יהיה קצף עליו מלפני ה' ויגדל עון זה מחטאת אחר דבתוכחות תחלה כתיב ויספתי ליסרה אתכם וכתיב אחרי כן על הכת הזו ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמוע לי וגו' כי כל כת האחרון בפרשה קשה מן הראשונה ואחר כן כתיב ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי והלכתי אף אני עמכם בקרי ואחרי

אם לא ידע ולא יתבונן כי התלאות מצאוהו מפני חטאיו אויב ער וועט ניט וויסען אונ וועט זיך ניט פארשטיין אז זיינע אונגליקען זענען איהם גער קומען וועגין זיינע זינד ואך יאמר כאשר אמרו הפלשתים נאר ער וועט זאגין וויא די פלשתים האבין גזאגט כי לא ידו נגעה בנו נישט דיא האנט פון גאט האט אונז גישלאגין מקרה הוא היה לנו וואס אונז איז גיווארין איז דאס נאר א טרעפונג בזאת יהיה קצף עליו מלפני ה' אז ער וועט אזוי זאגין וועט זיין אויף איהם א צארין פון גאט ויגדל עון זה מחטאת אחר דיא עבירה איז גרעסער פון אנדערע זינד וואס מענטשין טוהען זינדיגן דבתוכחות תחלה כתיב ויספתי ליסרה אתכם ווארום ווען גאט האט גישטראפט די יודין האט ער פריער גזאגט איך וועל מערין אייך צו שטראפין, איך וועל אייך נאך מעהר שטראפין וכתיב אחרי כן על הכת הזו ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמוע לי נאכדעם האט גאט גזאגט צו די זעלבינגע מענטשין אויב איהר וועט גיין מיט מיר טרעפענ־ דיג, איהר וועט זאגין דאס שלעכטץ וואס איז צו אונז גקומען איז ניט גקומען פון גאט נאר דאס האט אונז גיטראפין, אונ דריבער וועט איהר מיך ניט וועלין פאלגין כי כל כת האחת בפרשת קשה מן הראשונה ווארום צו יעדער טייל מענטשין וואס זענען דערמאנט אין די פרשה איז גיזאגט גיווארין שווערערע צרות ווי צו די פריערדיגע מענטשין ואחר כן כתיב ואם באלה לא תוסרו לי והלכתם עמי קרי והלכתי אף אני עמכם בקרי נאכדעם שטייט אין פסוק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תפלה פ"ח.

(א) כל דבר קדושה לא יהא אלא בתוך העדה מישראל שנא' ונקדשתי בתוך בני ישראל וכל אלו הדברים אם התחילו בהם בעשרה והלכו מקצתם אע"פ שאין רשאין יגמרו השאר: (ב) וצריך להיות כולם במקום אחד וש"צ עמהם במקום אחר. חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה, והיו תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין. תשעה בקטנה ויחיד בגדולה

(א) כל דבר קדושה לא יהא אלא בתוך העדה מישראל אלע הייליגע זאכין מוזין נאר גיזאגט ווערין צווישין א עדה [צעהן יודין] שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל ווארום עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט איך זאל געהייליגט ווערין צווישין דיא יודין וכל אלו הדברים די אלע זאכין וואס מיר האבין גיזאגט מען מוז האבין צעהן מענטשין אם התחילו בהם בעשרה אויב ווען מען האט אנגעהויבין זאגין זענען גיוועזן צעהן מענטשין והלכו מקצתן אונ אין מיטען זענען אביסול מענטשין אוועק גענאנגען אונ עס איז ניט געבליבען צעהן מענטשין אף על פי שאין רשאין אפילו זיי טארין ניט אוועק גיין פון דעסטוועגין יגמרו השאר זאלין די איבעריגע מענטשין ענדיגען וואס זיי האבין אנגעהויבין: (ב) וצריך להיות כלם במקום אחד ושליח צבור עמהם במקום אחד די אלע צעהן מענטשין דארפין זיין אויף איין ארט אונ דער חזן דארף אויך זיין מיט זיי אויף דעם זעלבינגען ארט חצר קטנה שנפרצה במלואת לחצר גדולת אויב א קליינער הויף איז אויפגיבראכין גיווארין אין גאנצין אין דעם גרויסין הויף והיו תשעה בגדולת ויחיד בקטנה מצטרפין אונ ניין מענטשין זענען גיוועזן אין גרויסין הויף אונ איין מענטש איז אין דעם קליינעם הויף, ווערט דער איינער גירעכינט צו די ניין, עס איז גלייך ווי דער צעהנטער וואלט אויך גיוועזן אין דעם גרויסין הויף, מעג מען זאגין אלע הייליגע זאכין וואס דארפין צעהן מענטשין תשעה בקטנה ויחיד בגדולה אין מצטרפין אבער אז ניין מענטשין

אין מצטרפין. צבור בגדולה וש"ץ בקטנה יוצאין י"ח. צבור בקטנה וש"ץ בגדולה אין יוצאין י"ח. שהרי הוא מופלג מהם ואינו עמהם במקום א' מפני שיש בגדולה פסין מכאן ומכאן הרי היא כמו מופלגת מן הקטנה ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא הרי היא כקרן זוית שלה: (ג) וכן אם היתה צואה בגדולה אסור להתפלל ולקרא ק"ש בקטנה. היתה צואה בקטנה מותר להתפלל ולקרות ק"ש בגדולה אם לא היה שם ריח רע

ואמר כן כתיב ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי. ופי' והלכתם עמי בקרי כי תאמרו מקרה הוא היה לנו. ואם אין האיש מכיר מעבדיו ואיננו יודע כי יש בידו עון אשר חטא עליו לפשפש במעשיו ולחפש דרכיו כענין שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה. ואם העלם יעלימו עיניו ונואלו ונשאו רעיוניו ולא הפרו דרכיו ולא ידעו מעשי ידיו ואשר עשו אצבעותיו ויאמר לא חטאתי חטאתו כבדה מאד כמו שנא'

מפני

מענטשין זענען אין דעם קליינעם הויף און איינער איז אין דעם גרויסין הויף, רעכנט מען זיי ניט צו זאמען, ווארום איינעם קען מען צו רעכענען צו ניין, אבער ניין צו איינעם קען מען ניט צו רעכענען, און פון קליינעם הויף קען מען צו רעכענען אין גרויסין הויף ווייל דער קליינער הויף איז אויפגיבראכין אין גאנצין זעהט דאס אויס ווי איין הויף, אבער פון גרויסין הויף קען מען ניט אריין רעכענען אין קליינעם הויף, ווייל דער גרויסער הויף האט דאך נאך ווענט בייא די זייטין, איז דאס ביי איהם גלייך ווי א אפענע טיר אבער ניט ווי איין הויף מיט דעם קליינעם הויף, דריבער ווערט דער איינער גירעכנט בזונדער צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן אויב אלע צעהן אדער ניין יודין זענען אין דעם גרויסין הויף, און דער חזן איז אין דעם קליינעם הויף, האבין זיי יוצא גיוועזן מיט דעם חזנ'ס דאווענען צבור בקטנה ושליח צבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן און אויב די אלע מענטשין זענען אין קליינעם הויף און דער חזן איז אין גרויסין הויף, האבין זיי ניט יוצא גיוועזן מיט דעם חזנ'ס דאווענען שהרי הוא מופלג מהם ואינו עמהם במקום אחד ווארום דער חזן איז ווייט פון זיי, און ער איז ניט מיט זיי אויף איין ארט מפני שיש בגדולה פסין מכאן ומכאן הרי היא כמו מופלגת מן הקטנה ווייל אין דעם גרויסין הויף איז דא ווענטליך פון ביידע זייטין נעבין דעם קליינעם הויף מיט דעם גרויסין, איז ער אזוי ווי אפגיטיילט פון דעם קליינעם הויף ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא הרי היא כקרן זוית שלה אבער דער קליינער הויף איז ניט אפגעטיילט פון דעם גרויסין הויף, ער איז אזוי ווי א ווינקיל פון גרויסין הויף, ווייל ער איז אין גאנצין אפין אין גרויסין הויף: (ג) וכן אם היתה צואה בגדולה אסור להתפלל ולקרוא קריאת שמע בקטנה אויב אין דעם גרויסין הויף איז געוועזן צואה טאר מען ניט דאווענען און ניט לייענען קריאת שמע אין קליינעם הויף היתה צואה בקטנה מותר להתפלל ולקרוא קריאת שמע בגדולה און אויב עס איז גיוועזן צואה אין דעם קליינעם הויף מעג מען דאווענען און לייענען קריאת שמע אין דעם גרויסין הויף אם לא היה שם ריח רע אויב אין דעם גרויסין הויף איז גיטא אשלעכטער ריח פון די צואה וואס אין

אויב מיט די אלע צרות וועט איהר אייך נאך ניט געמען אמוסר און איהר וועט גיין מיט מיר טרעפענדיג, איהר וועט זאגין אז די אלע צרות זענען ניט פון גאט געקומען נאר זיי האבין אייך גיטראפין, וועל איך אויך גיין מיט אייך טרעפענדיג, איך וועל אויף אייך ברייניגען אזעלכע צרות וואס איהר וועט געוויס האבין אטעות און מיינען אז דאס איז אייך געקומען טרעפענדיג ואחר כן כתיב נאכדעם שטייט אין פסוק ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי און אויב בייא דיא אלע צרות וואס אויף אייך וועט קומען וועט איהר מיך נאך ניט פאלגין און איהר וועט נאך גיין מיט מיר טרעפענדיג, איהר וועט זאגין אז די אלע צרות זענען ניט פון מיר צו אייך געקומען, נאר דאס האט אייך גיטראפין וועל איך מיט אייך גיין מיט כעס ווייל איהר זאגט אז דאס האט גיטראפין ופירוש והלכתם עמי בקרי כי תאמרו מקרה הוא היה לנו וואס עס שטייט איהר וועט גיין מיט מיר טרעפענדיג, מיינט מען איהר וועט זאגין וואס אונז איז גיווארין דאס איז אטרעפונג, עס האט אזוי גיטראפין ואם אין האיש מכיר מעבדיו אויב דער מענטש דערקענט ניט זיינע שלעכטע מעשים ואיננו יודע כי יש בידו עון אשר חטא און ער ווייסט ניט אז בייא איהם זענען דא עבירות עליו לפשפש מעשיו ולחפש דרכיו דארף ער זוכען צווישען זיינע מעשים און זיינע פירונג כענין שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה ווי עס שטייט אין פסוק מיר וועלין זוכען אונזערע וועגין און מיר וועלין זיי פארשטין ונאך פרעגין בייא צדיקים אויב אונזער פירונג איז גוט] ואם העלם יעלימו עיניו ונואלו ונשאו רעיוניו און אויב זייא וועלין אוועקקערין זייערע אויגין, זייא וועלין ניט אכטונג געבין אויף זייערע מעשים, און זייערע געדאנקען וועלין נארעש ווערין ולא הפרו דרכיו און זיינע געדאנקען האבין ניט גישטערט זיינע שלעכטע וועגין ולא ידעו מעשי ידיו ואשר עשו אצבעותיו און זיינע געדאנקען ווייסין ניט דיא עבירות וואס זיינע הענט און זיינע פינגער האבין גיטאהן ויאמר לא חטאתי און ער וועט זאגין איך האב ניט געזינדיגט חטאתו כבדה מאד איז זיין זינד זייער שווער כמו שנאמר הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי ווי עס שטייט אין פסוק גאט האט

גיזאגט

הכני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי: מפני שהיא מופלגת ממנת:

גיזאגט צו די יודין איך וועל דיך שטראפין ווייל דוא זאגסט איך האב ניט געזינדיגט : קליינעם הויף מִפְּנֵי שֶׁהִיא מוּפְלֶגֶת מִמְּנַת ווייל דער גרויסער הויף איז אפגיטיילט פון דעם קליינם הויף:

אונקלוס בהעלתך יום ה תורה

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה חידה ה דמלוי הה אל שם ב"ן שבעשית בניקוד חולם

כב ואחרי־כן באו הלוים לעבד
את־עבדתם באהל מועד לפני
אהרן ולפני בניו כאשר צוה יהוה
את־משה על־הלוים כן עשו להם: ס
כג וידבר יהוה אל־משה לאמר:
כד זאת אשר ללוים מבן חמש
ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא

כב ובתר כן עלו ליואי
למפלח ית פולחנהון
במשכן זמנא קדם אהרן
וקדם בנוהי כמא די
פקיד יי ית משה על
ליואי כן עבדו להון:
כג ומליל יי עם משה
למימר: כד דא די לליואי
מבר חמש ועשרין שנין
ולעילא ייתי לחיילא
חילא בפולחן משכן

ת"א זאת אשר ללוים. חולין כ: מבן חמש ועשרים שנה. שם:

רשב"ם

(כד) זאת אשר ללוים. מצות חדשה שעדיין לא נאמרה שבפ' מדבר סיני ובפרשת נשא צוה הקב"ה למנותם מבן ל' עד בן נ' שנה: לעבוד ולמשא. לשאת את המשכן ועתה בפרשה זו בא לפרש מצות עבודת משמרת משכן אשר חמש שנים לפני הל' שאינו ראוי למשא יהא ראוי ומצווה לשמירת משכן וכליו. ומבן נ' ומעלה שאינו ראוי לעבודת משא יהא ראוי לעבודת שמירה כמו שמפרש והולך, מבן כ"ה שנה ומעלה יבא לצבא צבא בעבודת אהל מועד. מלאכת שמירה כמו שמפו' לפנינו. ושרת את אחיו לשמור משמרת. ומבן חמשים

רש"י

(כג) כאשר צוה ה' וגו' כן עשו. להגיד שבח העושין והנעשה בהם שאחד מהן לא עכב: (כד) זאת אשר ללוים. שנים פוסלים בהם ואין המומין פוסלים בהם: מבן חמש ועשרים. ובמקום אחר אומר (במדבר ד) מבן שלשים שנה הא כיצד (חולין כד) מבן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן ל' עובד מכאן לתלמיד שלא ראה סי' יפה במשנתו בחמש שנים ו שוב אינו רואה:

שפתי חכמים

ה דאל"כ ל"ל הא כבר נאמר ויעש משה וגו' כתב הרא"ם אך קשה דמהכא משמע דעבודה דכתיב לעיל מיניה ויעש משה וגו' מ"ם דרשינן שבח העושה והנעשה בהן א"כ ויעש כן אהרן דלא כתיב לעיל מיניה בעשה אותה נימא לגופא הוא דאתא שקיים המצוה שנצטוה בה ולא להגיד שבחו וכן גבי ויעשו כן בפרשת בשלח דלא כתיב לעיל מיניה שעשה כן וכן בכמה מקומות שדרשו כן וכ"ל דודאי דבכל מקום דכתיב בתורה ויעש או ויעשו לא היה צריך לכתוב דמסתמא כל המצות שצוה משה קיימו וקבלו היסודים ולא כתיב ויעש אלא להגיד שבחן אבל הכא אי לאו קרא דכאשר צוה לא הוה דרשינן מקרא דויעש משה וגו' להגיד שבחן דס"א דלגופא אצטריך שקיימו המצוה דליכא למימר פשיטא די"ל דלאו מלתא דפשיטא הוא דהא הקב"ה בעצמו הצריך השתדלות לזה דקאמר למשה קח את הלוים ופרש"י קחם בדברים אשריכם כו' מפני שהמה אוסרים ומיחוס הלוים במצוה זו וכן בכורי ישראל שיפסלו מלהיות משרתי השם מ"ה אצטריך לגופא גומר שקיימו מה שלוה אבל שבחן אין ללמוד מכאן לכך כתיב קרא דכאשר לוה לאשמעינן שבחן: ו דמסתמא לא נתנה התורה אלו הה' שנים ללמוד הלא משום שהם הקלם כאחרון שצריך לשנות בלמודו א"כ מי

פירוש לתורת אלהים

(כב) וְאַחֲרֵי כֵן און דער נאך בָּאוּ הַלְוִיִּם זענען די לוים געקומען לַעֲבֹד צו דינען זייער בעדינונג אין אוהל מועד: (כג) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל משה און גאט האט גירעט צו משה אזוי צו זאגין: (כד) זאת הַדִּין דאזיגע דיא דינים וואס ווייטער וועלין שטיין זאל זיין צו דיא לוים מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה פון אזעלכע וואס זענען אלט פינף און צוואנציג יאהר וָמָעְלָה און אריבער אזעלכע וואס זענען אלט מעהר פין פינף און צוואנציג יאהר יָבֹא זאל ער קומען לִצְבָא צו הערשין צָבָא אהערשונג בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד אין דער בעדינונג פון דעם אהל מועד. רש"י שרייבט צוא פינף און צוואנציג יאהר האט ער זיך אן גיהויבען לערנען און האט זיך גילערינט ביז דרייסיג יאהר און פון דרייסיג יאהר האט ער אן גיהויבין צוא טוהן דיא עבודה און פון דאנען לערנען מיר אפ אז א תלמיד וואס האט גילערנט פינף יאהר און האט קיין פעולה געהאט וועט ער שוין ניט קענען לערנען

צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: כה וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד: כו וְשֵׁרֵת אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם: פ שלישי

אונקלוס

זִמְנָא: כה וּמִבַּר חַמְשִׁין שְׁנִין יְתוּב מֵחֵיל פּוּלְחָנָא וְלָא יִפְלַח עוֹד: כו וִישַׁמֵּשׁ עִם אֲחוּהִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִטַּר מַטְּרָא וּפוּלְחָנָא לָא יִפְלַח כְּדֵין תַּעְבֵּיד לְלֵיוָאֵי בְּמַטְּרַתְהוֹן:

ת"א ומבן חמשים שנה ישוב. עס:

רשב"ם

ישוב מצבא העבודה של משא, כדכתיב בפרשיות של מעלה מבן ל' עד בן נ': (כה) ולא יעבוד עוד. בעבודת משא, אלא ושרת את אחיו על שניהם הוא מוסב. בן חמש ועשרים ועד בן שלשים ומבן חמשים ומעלה ששניהם נפסלו מעבודת משא ומה יעשה ושרת זה וזה את אחיו לשמור משמרת ועבודת משא לא יעבוד: (כו) ככה תעשה ללוים במשמרותם. ה' שנים לפני חל' ומן חמשים ומעלה יהיו מצוים במשמרת המשכן:

בעל הטורים

(כה) ומבן. ב', ומבן כ' שנה ישוב מלאכת העבוד', ומבן אדם הליר יגתן שכיון שהגיע לכלל כ' שנה אינבו כה לעבוד עבוד' כהליר יגתן:

שפתי חכמים

שלא ראה סי' יפה בכל אלה השנים במשנתו שוב אינו רואה: י דקשה לרש"י הא כתיב אח"כ ושרת את אחיו אלא עכ"ל ולא יעבוד עוד עבודה בכתף וזהו שאמר את"ז ושרת את אחיו שר"ל עם אחיו אבל לא נשוב כמשמעו שהוא שירות עבד את אדוניו אלא ושר' עם אחיו בני עבדי וגרשון בנעיל' שערי' ופעיל' העגלו' ולשיר:

רש"י

(כה) ולא יעבד עוד. עבודת משא בכתף; אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות וזהו ושרת את אחיו עם אחוהי כתרגומו: (כו) לשמר משמרת. להנות סביב לאהל ולהקים ולהוריד בשעת המסעות:

פירוש לתורת אלהים

לערנען אזו לאנג ווי ער וועט לעבין: (כח) וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה אונ אזעלכע לוים וואס וועגען אלט פופציג יאר יָשׁוּב זאל ער צוריק קערין מִצְּבָא פון הערשאפט הָעֲבֹדָה די בעדינונג וְלֹא יַעֲבֹוד עוֹד אונ זאל שוין מער גיט ארבעטין צו טראגין די מַשָּׂא אויף די אקסלען: (כו) וְשֵׁרֵת אֶת אֶחָיו אונ זאל נאר העלפן ארבעטין ווייגע בְּרידער אין אֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמוֹר צו היטען מִשְׁמֶרֶת דאס הייסט זיי זאלין רוהען ארום דעם אהל מועד אונ זאלין צונעמען דעם מִשְׁכָּן אונ צו נויף שטעלין בְּשַׁעַת מען וועט דארפין וַעֲבוֹדָה אונ דיא ארבעט לֹא יַעֲבוֹד זאל ער גיט ארבעטין כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם אזוי זאלסטו טאן צו די לוים בְּמִשְׁמְרוֹתָם אין זייער היטונג:

נביאים זכריה ד

לתמשיך מנ"ת דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמת דהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצחיְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב יְדֵי זְרֻבָּבֶל יִסְּדוּ הַבַּיִת הַזֶּה וְיָדָיו תְּבַצַּעְנָה וְיָדַעְתָּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם: ג כִּי מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת וְשָׂמְחוּ וְרָאוּ אֶת־הָאֶבֶן הַבְּדִיל בְּיַד זְרֻבָּבֶל שִׁבְעָה־אֵלֶּה

תרגום

א וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר: ב יְדֵי זְרֻבָּבֶל שָׁרִיאָה לְמִבְנֵי בֵּיתָא הָדֵין וִידוֹהִי יְשַׁכְלְלוּנֵיהּ וְתִדְּעוּן אֲרֵי יְיָ צְבָאוֹת שַׁלְחַנִי לְאִתְנַבָּאָה לְכוֹן: ג אֲרֵי מַן הוּא דֵיכִי דְבַסַּר יוֹמָא דֵין עַל בִּנְיָנָא דְהוּא זְעֵיר הֲלָא יְתוּב וְיֶחְדֵי כַּד יֶחֱזֵי יָת אַבְנָא משקולתא

מצודת דוד

(ב) ידי זרובבל יסדו וגו'. זרובבל עצמו בנה היסוד מהבית הזה כן ידיו ישלימו את בנין הבית ר"ל ידי המשיח הבא מזרעו ישלימו להבית אבן היסוד מהבית העתיד ואמר ידיו ע"י המשיח הבא מזרעו כדרך שאמר כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע (לעיל ג) הנאמר על כהן הגדול הבא מזרעו אשר יכהן אז ואמר ענין השלמה על כי יהיה הבית האחרון והוא תשלום הבתים ולפי שבית העתיד תעמוד בעקים הבית הזה עצמו אמר תבצענה כאלו ישלים הבית הזה וכמ"ש גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון (חגי ב): וידעת. זה מאמר הנביא לישראל בבוא הדבר תדע אשר ה' אלהי אליכם ומאתו היו דברי: (ג) כי מי בז. אשר מי שהיה מבזה בלבו יום בנין בית הזה לחשבו יום קטנות לפי קוטן הבנין הנה ישמחו אז כאשר יראו את האבן המשקולת ביד המשיח הבא מזרע זרובבל המייסד את הבית: שבעה אלה. השמחות האלה שישמחו אז תהיה כפול שבעה

רש"י

(ב) תבצענה. לשון גמר: (ג) כי מי בז ליום. שיוסף הבית אשר הוקטן בעיניהם ישמחו עתה כשיראו כל

עֵינֵי יְהוָה הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל־הָאָרֶץ׃ י וָאַעַן וָאֹמַר אֵלָיו מַה־שְּׁנֵי הַזֵּיתִים הָאֵלֶּה עַל־יְמִין הַמְּנוֹרָה וְעַל־שְׂמֹאולָהּ׃ ה וָאַעַן שֵׁנִית וָאֹמַר אֵלָיו מַה־שְׁתֵּי שִׁבֲּלֵי הַזֵּיתִים אֲשֶׁר בְּיַד שְׁנֵי צַנְתְּרוֹת הַזָּהָב הַמְרִיקִים מֵעֲלֵיהֶם הַזָּהָב׃

מַשְׁקוּלְתָּא בִּידָא דִזְרֻבָּבֶל שִׁבְעָא גַדְבְּכִין כְּאִלֵּין קֳדָם יְיָ גְלַן עוֹבָדֵי בְּנֵי אֱנָשָׁא בְּכָל אַרְעָא׃ ד וַאֲתֵיבִית וַאֲמָרִית לֵיהּ מָא תְּרֵין זֵיתַיָּא הָאִלֵּין עַל יְמִין מְנַרְתָּא וְעַל שְׂמָאלָא׃ ה וַאֲתֵיבִית תִּנְיָנוּת וַאֲמָרִית לֵיהּ מָא תְּרֵין שׁוּבְלֵי זֵיתַיָּא דִבְיַד תְּרֵין אַסְקְרִיטָון דִּדְהַב דִּמְרִיקִין מִנְהוֹן מִשְׁחָא לְבוּצִינֵי דְּדַהֲבָא׃

רש"י

זה: (ד) מה שני הזיתים. מה רמז הוא: (ה) המריקים. שמן טוב ולהוב כמו זהב:

מצודת דוד

בערך הסתוגה ביש להם בעבור בזיון יום קטנות: עיני ה' וגו'. ר"ל לכן הראה הוא הוגת לב המבזה יום קטנות ולפיכן ישמחם בכפל שבפה בערך התוגה: (ד) אליו. אל המלאך הדובר כי: מה שני הזיתים. ר"ל למה בא הרמז בשני אילני זיתים ולא כא': על ימין המנורה. ר"ל על ימין הגולה שעל ראש המנורה ועל שמאלה אחד מזה ואחד מזה: (ה) מה שתי שבלי הזיתים. כי במראה הסוא ראה כאלו שתי ענפי זיתים נפלטו מעלמס ונפלו בתוך שני לנתרות של זהב ושם היו נדלכים מעלמס ושם היו מריקים השמן ללול כוזב אל הגולה וקלר למעלה ופירשו כאן ושאל למה היה הכל שנים שנים על מה מרמז השניים:

כתובים תהלים קז

להמשיך מיסוד ומלכות דז"א שין שין דלת יוד נפש שין שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אר ארנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א הֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ ב יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי
יְהוָה אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד־צָר׃ ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח
וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם׃ ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ עִיר
מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ׃ ה רְעֵבִים גַּם־צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם
תִּתְעַטָּף׃

א שַׁבַּחוּ קֳדָם יְיָ אֲרוּם טָב אֲרוּם לְעָלַם טוּבֵיהּ׃ ב יֵימְרוּן פְּרִיקַיָּא דַּיְיָ דִּי פְרִיקִינוּן מִן יַד מְעִיקָא׃ ג וּמֵאַרְעָתָא כַּנְשִׁינוּן מִמַּדִּינְחָא וּמִמַּעֲרְבָא מִצִּפּוּנָא וּמִן יַמָּא דָרוֹמָא׃ ד עַל עַמָּא דְבֵית יִשְׂרָאֵל אִתְנַבִּי וַאֲמַר עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל טְעוּ בְּמַדְבְּרָא בְּצַדְיֵי אוֹרְחָא קַרְתָּא דְמֵיתְּבָא לָא אַשְׁכַּחוּ׃ ה כַּפִּינִין לְחוֹד צְחִינִין נַפְשְׁתְּהוֹן תִּשְׁתַּלְהֵיָא׃

רש"י

(ב) יאמרו גאולי. כשיפדם מיד צר: (ד) תעו במדבר. וגו'. אף הם צריכים להודות:

מצודת דוד

(ב) יאמרו גאולי ה'. יאמרו הודו כו' על אשר גאלם מיד צר: (ג) ומארצות. הכנסים אשר קבלם מארצות הגולה כו לשוב למקומם: ומים. מאיי הים: (ד) תעו. פעמים תעו במדבר שממה ולא מצאו דרך ההולך לעיר מיושבת: (ה) רעבי'. יהיו רעבים ולמאים מחסרון לחם ומים: תתעטף. כהאדם סוא בצרה סוא מדוכה וכפוף וכאלו הוא עטוף קלתו בקלתו:

פירוש ע"ט

(א) הודו לַיְיָ כִּי טוב לויבּט אונ טוהט תְּפִלָּה צו גאט כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ ווארום זיין גינאד איז ביז אייביג אֲפִילוּ ווען דער מענטש איז אין א צָרָה טוהט אויך הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מיט איהם חֶסֶד: (ב) יֹאמְרוּ גְאוּלֵי יְיָ די אַלֶע אויסגעלייזטע פון גאט, וואס זיי זענען אויסגעלייזט געווארין פון אַצָרָה אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד צָר זאלין זיי וויסען אז נאר גאט האט זיי אויס געלייזט פון דער צרה אבער ניט דורך א טרעפונג זענען זיי אויסגעלייזט געווארין: (ג) וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם אונ פון די לענדער וואס זיי זענען געוועזן פאר־שפרייט האט זיי גאט איינגעזאמעלט מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם פון מזרח אדער מערב פון צפון אדער פון די אינזלען פון ים וואס אם מעהרסטין זענען זיי אין דרום זייט, האט נאר גאט זיי געבראכט אהיים מיט שָׁלוֹם: (ד) תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ די וואס זענען פארבלאנדזעט געווארין אין דער מִדְבָּר אדער אין אנדער וויסטען וועג עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ אונ זיי געפינען ניט א בּזעסענע שטאט מיט מענטשין: (ה) רְעֵבִים גַּם צְמֵאִים זיי זענען הונגעריג אויך דארשטיג נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף זייער בלוט ווערט אין זיי פערוויקולט, דאס הייסט זיי ווערין זייער בלאס פאר צרות:

משנה חולין פרק ט

עיקר תוי"ט

[א] והעלמות. שיש כהן מוח והוא אוכל והעלם סומך לו לפיכך מלטרף עמו, רש"י:

כלי אמלעי דהוד דמלכות דיליכה א אל אלה אלהי אלהים

העור והרוטב והקיפה והאלל [א] והעצמות

ברטנורא

העור והרוטב. משום דתנן בפרק בהמה המקשה גבי שליא, ואינה

פרק ט א העור אויב מען הט אראפגעצויגין אפעל איז אן גיקלעבט צוא דיא פעל, מען האט נאך פון אבהמה אונ אשטיקול פלייש

מטמאה טומאת אוכלים, ולא טומאת נבלות. תנא העור והרוטב. והאי דאפסיק משום דתנא בפ' בהמה המקשה. מלא בה בן ט' חי טעון שחיטה וחייב באותו ואת בנו תנא אח"כ אותו ואת בנו ואיידי דאיירי ביה בשחיטה שאינה ראויה תני בתריה (א) כסוי הדם ואיידי דתנא בכסוי הדם ונוהג בחיה ובעוף, תנא גיד הנשה דנוהג בחיה ולא בעוף, ואיידי דאיירי ביה בירך שנתבשל בה גיד הנשה בבליעת איסור תנא כל הבשר ובתריה הדר לעניינא קמייתא דשליא אינה מטמאה טומאת אוכלין:

[ב] והגידין והקרנים והטלפים מצטרפים לטמא טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבלות. כיוצא בו השוחט בהמה טמאה לנכרי ומפרכסת

העור והרוטב. העור של בהמה שהוטה כגון פחות מכביצה בשר ועורה מהובר בה מצטרף מפני שהוא שומר לבשר והשומרים מצטרפים לטומאה קלה שהוא טומאת אוכלים דכתיב בה על כל זרע זרוע אשר יזרע כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה (ב) חטה בקליפתה ושעורה בקליפתה ועדשין בקליפתן ואע"ג דבההוא קרא טהור הוא דכתיב ביה טעם משום דלא הוכשר דסמיך ליה וכי יותן מים על זרע דהוכשר טמא הוא: והרוטב. כשהוא קרושה (ג) דרך לאכלה עם הבשר ומצטרפת להשלים שיעור כביצה אבל אינה אוכל לקבל טומאה בפני עצמה: והקיפה. תבלין (ד) והם עצמם לאו אוכלים חשיבי אבל לאצטרופי מצטרפין: והאלל. גיד השדרה והצואר והוא רחב ולבן וקשה וקורין בלע"ז קפיל"ו ודוגמתו באיוב י"ג רופאי אליל כלכם שמתפסק אין לו רפואה להתחבר עוד, כך אתם דבר שאין בו רפואה אתם אומרים לרפאות אי נמי קרי התנא אלל לבשר שפלטתו סכין כשמפשיטין את הבהמה פעמים שהסכין עולה מן הבשר אלל העור ולא השיב אוכל, אבל מצטרף עם האוכל: והקרנים והטלפים. כל שחותכו ויוצא מהם דם אלל עקרן מלמטה שהן רכים, ומיהו באנפי נפשייהו לאו אוכלים נינהו: מצטרפין. משום שומר: לטמא טומאת אוכלין. להשלים שיעור כביצה שאין אוכלים טמאים מטמאים בפחות מכביצה (ה): אבל לא טומאת נבלות. אם מנבלה הן אין מטמאין, ואין מצטרפין לכזית להשלים שיעור נבלה לטמא אדם ובגדים שעליו דכתיב הנוגע בנבלתה ולא בעור שאין עליו כזית בשר והעור משלים לכזית שהנוגע בו אינו טמא לפי שאין שומר מצטרף לטומאת נבלות. וכן קיפה ורוטב לאו מין נבלה נינהו ואלל וגידים לאו בשר הן אבל אוכלין בעלמא הוו נהדי בשר: כיוצא בו. יש שהוא מטמא טומאת אוכלים להיות מקבל טומאה מן השרץ ומטמא אוכלים אחרים ואינו מטמא מאליו טומאת נבלות לטמא אחרי': השוחט בהמה טמאה לנכרי. ישראל ששחט בהמה טמאה לצורך נכרי ועודה מפרכסת, אע"ג דלא חזיא לנכרי דלא שריא שחיטה לבני נח עד שתמות הפ"ה הואיל וישראל שחט שחיטה מעלייתא היא והואיל דשחיטה שריא לגבי דישראל בבהמה טהורה משויא ליה מחשבתו אוכלא בשחיטה אף בטמאה לנכרי אבל נכרי בשחיטה לא משויא ליה מחשבתו אוכלא דלא אשכחן שחיטה לגביה (ו) וטמאה לישראל לא משויא ליה אוכלא דבטלה מחשבתו:

(א) וכלומר דתנא נמי ביה שחיטה שאינה ראויה: (ב) דאשר יזרע לא אצטריך וכמ"ש בריש עוקצים ואע"ג דלא שייכא אלא בזרעים מסקינן בגמרא דתלתא קראי כתיבי (פרש"י זרע זרוע יזרע) חד לשומר דזרעים וחד לשומר דאילנות כגו' פירות דאילנות וחד לשומר בשר בנים ודנים כו': (ג) חי' רש"י לאפוקי היוצא מן הבשר שקורין גלייר"א: (ד) פי' רש"י תבלין באנפי נפשייהו לא אכלי להו אנשי, ולעיל פ"ז מ"ה פי' דק דק: [ב] והגידין. שם נופל על הגידין הדופקים ועל שאין דופקים ועל הסקרי' ועל הקרומי' והמיתרים והעלבים. הר"מ: (ה) משמע דאינו נקבל טומאה מטמאים אף בפחות מכביצה ולא פי' כן ברפ"ד דתרומות: (ו) רש"י, ומסיים ובטהורה לישראל לא אצטריך למתני דכ"ש דשוי

גיט אראפ גענומען דיא שטיקול פלייש פון דיא פעל אונ ביידע צוזאמען די שטיקול פלייש מיט דיא שטיקול פעל זענען גרויס ווי אאיי קענען זיי טמא ווערין אויב זייא רירען אן אטומאה והרוטב אויב פאר גליווערטע יאהך מיט אשטיקול פלייש צו זאמען זענען גרויס וויא אאיי קענען זיי טמא ווערין אויב זיי רירען אן אטומאה והקיפה אונ דיא בשמים וואס איז געקאכט געווארין מיט אשטיקול פלייש צו זאמען, אויב די בשמים מיט די שטיקול פלייש צוא זאמען זענען גרויס וויא אאיי קענען זיי טמא ווערין אויב זייא רירען אן אטומאה והאלל דער ווייסער אדער וואס אין דיא שדרה מיט א שטיקול פלייש צו זאמען זענען גרויס ווי אאיי, קענען זיי טמא ווערין אויב זיי רירען אן אטומאה והעצמות אויב אביין מיט דיא מארך וואס אינוויינינג צו זאמען איז גרויס ווי אאיי קען ער טמא ווערין אויב ער רירט אן אטומאה והגידין די אדערין אויב זיי זענען גרויס וויא אאיי קענען זיי טמא ווערין אויב זייא רירען אן אטומאה והקרנים דיא הערנער פון אבהמה אויב ער הט אפ געשניטען אשטיקול פון דיא הערנער אונטען בייא דעם ווארציל ווא עס גייט ארויס בלוט אז מען שנייט מיט אשטיקול פלייש צו זאמען גרויס ווי אאיי קענען זייא טמא ווערין אויב זייא רירען אן אטומאה והטלפים דיא קלאהען אויב ער האט אפ געשניטען אשטיקול פון דיא קלאהען ווא עס גייט ארויס בלוט אז מען שניידט מיט אשטיקול פלייש צו זאמען גרויס וויא אאיי קענען זייא טמא ווערין אויב זיי רירען אן אטומאה מצטרפין לטמא טומאת אוכלין דיא אלע זאכין רעכונט מען צו זאמען מיט דיא שטיקול פלייש זיא זאל ווערין גרויס וויא אאיי, אז זיא וועט אנרירען אטומאה זאל זיא קענען טמא ווערין אבל לא טומאת נבלות אויב אבהמה איז גיפיגערט זענען דיא אלע זאכין ניט מטמא אזוי וויא דיא נבלה, אונ מען רעכונט ניט צו זאמען אייגע פון די אלע זאכין צוא אשטיקול פלייש פון די נבלה גרויס וויא אהאלבער איילבירט, צוא זאמען זאל דאס ווערין גירעכונט ווי אאיילבירט, די שטיקול פלייש זאל קענען מטמא זיין אמענטשין כיוצא בו נאך אזוי אגלייכין השוחט בהמה טמאה לעובד גלולים אויב איוד האט גישאכטין אבהמה טמאה נאפערד אאייזיל) פר אגעצענדינער דער געצענדינער זאל פון איר עסין ומפרכסת אונ די בהמה צאפילט נאך

מטמאה

מטמאה טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבלות, עד שתמות או עד שיתיז את ראשה. ריבה לטמא טומאת אוכלין ממה שריבה לטמא טומא' נבלות. ר' יהודה אומר האלל המכונס אם יש בו כזית במקום אחד חייב עליו: ב אלו שעורותיהן כבשרן [ג] עור האדם ועור חזיר של ישוב. ר' יוסי (גמ' יהוד') אומר אף עור חזיר הבר. ועור חטוטרו' של גמל הרכה, ועור הראש של עגל הרך, ועור הפרסות, ועור בית הבושת, ועור השליל, ועור שתחת האליה, ועור האנקה והכח והלטאה והחומט. ר"י אומר הלטאה [ד] כחולדה. וכולן שעיבדן או שהלך בהן כדי עבודה טהורין [ה] חוץ

אבל לא טומאת נבלות עד שתמות. דהא וכי ימות מן הבהמה כתיב: או עד שיתיז את ראשה. דהויא ליה ניסערא (ז) ונבלה מקיים דחשובה מתה ואפי' היא מפרכסת: ריבה הכתוב לטמא טומאת אוכלים. דהא איכא כל הני דלגבי אוכלים אוכלא נינהו ונבלה לא מקרי אע"ג דשייכי בה: האלל המכונס. האי אלל דסיפא לכ"ע הוי בשר שפלטתו סכין אלא העור(ח): המכונס. הנאסף למקום אחד דהואיל והחשיבה לא בטל וחשיב הבשר נבלה וחייב עליו (ט) אם נגע ונכנס למקדש או אכל קדש (י), ואין הלכה כר' יהודה: ב אלו שעורותיהן. מטמאין כבשרן: ועור חזיר של ישוב. מפני שהוא רך ואוכלין אותו: אף עור חזיר הבר. דסבר האי נמי רכיך, ואין הלכה כרבי יוסי: חטוטרת של גמל הרכה. כל זמן שלא טען משאוי: עגל הרך. כל זמן שהוא יונק: ועור הפרסות. כשחותכין הרגלים (יא) והוא רך: בית הבושת. בית הרחם של נקבה: ועור שתחת האליה. עור הזנב מתחת מקום שאין שער מפני שהוא רך: האנקה. ריז"ו: הלטאה. לוירד"א: חומט. לומג"ה: הלטאה כחולדה. עורה חלוק מבשרה, ואין הלכה כרבי יהודה: וכולן שעבדן. כל אלו שאמרו שהן מטמאים כבשר אם עבדן נעשו עור ובטלו מתורת בשר וטהורין: או שהלך בהן. ששטחן כדי להלוך בהן שהוא קצת עבודן (יב)

אוכלא מיד ששחטה: (ז) רש"י ולישנא דסוגיא דרפ"ב נקטי ושם פרש"י שלא יחתוך כל המפרקת לשנים, ועיין במש' כלים פ"ד מ"ב: (ח) כלומר באלל דרישא קאמרינן דכולהו אלל קאמר דמלטרפין ובאפי נפשייהו לא מטמאי ואתי ר"י למימר באלל גיד מודינא כו' אבל בשר שפלטתו כו', רש"י: (ט) ובגמ' והוא שכנסו ופרש"י דגלי דעתיה דלא בטליה מעיקרא אבל נתכנס מאליו כמו שכנסוהו תינוקות אחר הפשט לא הואיל ובטל מתחלה ונעשה עור או לא הדל הוי בשר: (י) רש"י, דאי אאכילה מאי בעי מכונס דהיינו שכנסי הא כיון דאכלו אין כינוס גדולה מזו והא דלא נקט עמא דלא תימא מדרבנן להכי קאמר חייבין עליו, תוס': [ג] עור האדם. כדמפרש טעמא בפ"ז דנדה דומיא דעלם מה עלם שבבלא עמו ואין גזעו מחליף (אם ניטל אינו חוזר) אף כל כו' ועור אין גזעו מחליף דמקומו נעשה צלקת (כלומר רושם כראה בה חרין או גומא ואין כולו חוזר), תוס': (יא) ובגמ' רכובה המגמרת עם הראש ופרש"י כל עור שעל עלם השוק מארכובה התחונה שמוהלים בשעת הפשטת בהמה: [ד] כחולדה. קמא דבשרצים נקיט: (יב) רש"י ולישנא דמתניתין שהלך משמע דלא סגי בשטיחה בעלמא והכי מוכח בהדיא בגמ' כדאמרי' כמה כדי עבודה ד' מילין, וכ"כ הר"מ: [ה] חוץ כו'. ואע"ג דמת אסור

מְטַמְּאָה טוּמְאַת אוֹכְלִין אויב זיא רירט אָן אַטוּמְאָה, ווערט זי טָמֵא וואָרום זי הייסט שוין אַעֶסְנְוואַרג אזוי וויא אַנדערע פליישׁ אֲבָל לֹא טוּמְאַת נְבֵלוֹת אָבער אַנְבֵלָה איז זיא נאך ניט, און ווער עס רירט איר אָן איז ניט טָמֵא עַד שֶׁתָּמוּת ביז זיא וועט שוין ניט האבין דאס לעבונג וועט זיא הייסין אַנְבֵלָה אוֹ עַד שֶׁיַּתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ אָדער ביז ער וועט אָפּ האקין דעם קאפּ פון דיא בְּהֵמָה אַפילו זיא וועט זיך נאך צאפּלען הייסט זי שוין אַנְבֵלָה צו מְטַמֵּא זיין רִיבָּה לְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין אַבְּהֵמָה ווערט מעהר טָמֵא ווייל זיא איז אַעֶסְנְוואַרג אויב זיא רירט אָן אַטוּמְאָה מִמַּה שֶׁרִיבָּה לְטַמֵּא טוּמְאַת נְבֵלוֹת ווייא זיא איז מְטַמֵּא אַנדערע ווייל זיא איז אַנְבֵלָה, רַבִּי יְהוּדָה זאגט הָאַלָּל הַמְכוּנָּס דא מיינט מען אַלל ווען מען שניידט אָפּ מיט דעם מעסער די פעל פון דיא פליישׁ פון די נְבֵלָה בלייבט שטיקלאך פליישׁ אויף די פעל, וואס דער מעסער שניידט איין אין די פליישׁ און לאזט דאס אויף די פעל אויף דעם ארט אַשטיקעל און אויף דעם ארט אַשטיקעל. אַזוי אין עטליכע ערטער, זאגט רַבִּי יְהוּדָה אויב עטליכע שטיקלאך פליישׁ זענען אויף איין ארט צו זאמען אִם יֵשׁ בּוֹ כְּזַיִת בְּמָקוֹם אֶחָד אויב די עטליכע שטיקלאך פליישׁ וואס זענען צו זאמען אויף איין ארט זענען גרויס וויא אַזיילבירט און איינער רירט דאס אָן ווערט ער טָמֵא חַיָּיב עָלָיו און אויב ער גייט אַריין אין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָדער ער עסט קָדָשִׁים איז ער חַיָּיב אַקָרְבָּן אָדער כָּרֵת: ב אֵלּוּ שֶׁעוֹרוֹתֵיהֶן כִּבְשָׂרָן דיא זאכין איז דיא פעל מְטַמֵּא אַזוי וויא דיא פליישׁ עוֹר הָאָדָם דיא פעל (דיא הויט) פון אַמענטשין וְעוֹר חֲזִיר שֶׁל יִשּׁוּב די פעל פון די חֲזִירִים וואס אָדערוען זיך צווישען מענטשין, דיא פעל זיינע איז ווייך און מען עסט איהר, רַבִּי יוֹסִי זאגט אַף עוֹר חֲזִיר הַבַּר די פעל פון אַווילדען חֲזִיר, איז אויך ווייך וְעוֹר חֲטוֹטֶרֶת שֶׁל גָּמָל הָרַכָּה דיא פעל פון דעם רוקען פון אַיונגען קעמעל וְעוֹר הָרֹאשׁ שֶׁל עֵגֶל הָרַךְ און די פעל פון קאפּ פון אַיונגע קאלב וואס זייגט וְעוֹר הַפְּרָסוֹת און די פעל פון די פיס פון אַבְּהֵמָה פון די קניה ביז די קלאהען [ועיין תוי"ט] וְעוֹר בֵּית הַבּוֹשֶׁת און די פעל פון די עֶרְוָה פון אַבְּהֵמָה אַנְקֵבָה וְעוֹר הַשְּׁלִיל און דיא פעל פון אַקאלב וואס מען האט איהר געפונען ביי איהר מוטער אין בויך וְעוֹר שֶׁתַּחַת הָאַלְיָה און דיא פעל פון דעם ווידיל פון אַבְּהֵמָה אויף די אונטערשטע זייט וואס דארט איז ניטא קיין האר וְעוֹר הָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחוֹמֶט און דיא פעל פון די פיר שְׁרָצִים, רַבִּי יְהוּדָה זאגט הַלְּטָאָה כְּחוּלְדָּה אַהַלְטָאָה איז אַזוי וויא אַחוּלְדָּה, דיא פעל אירע איז ניט וויא אירע פליישׁ, נאר וויא פעל וְכוּלָּן דיא אַלע וואס דיא מִשְׁנָה זאגט אַז דיא פעל האט דעם זעלביגען דין וויא די פליישׁ, דאס איז נאר אַז מען האט דיא פעל ניט אויסגיארבעט שֶׁעִיבְּדָן אָבער אַז מען האט אויסגיארבעט די פעל אוֹ שֶׁהָלַךְ בָּהֶן כְּדֵי עֲבוֹדָה אָדער מען האט אויסגי־

מעור האדם. ר' יוחנן בן נורי אומר ח' שרצים יש להן עורות: ג המפשיט בבהמה ובחיה בטהורה ובטמאה, בדקה ובגסה, לשטיח כדי אחיזה ולחמת עד שיפשיט את החזה. המרגיל כלו חבור לטומאה, ליטמא ולטמא. עור שעל הצואר, ר'

חוץ מעור האדם. דבר תורה עור אדם לאחר שעבדו טהור ומה טעם אמרו עור האדם שעבדו טמא גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין למטה לישב ולישכב עליהן: יש להן עורות. ואין אחד מהן שיהיה עורו מטמא כבשרו ודלא כת"ק דחשיב ארבעה מהן שעורותיהן כבשרן (יג), ואין הלכה כרבי יוחנן בן נורי: ג בטהורה ובטמאה. בין שהיא טהורה שחוטה והמפשיט טמא בין שהיא נבלה טמאה והמפשיט טהור, אם מפשיטו לעשות מן העור שטיח דהיינו מלע להציע ע"ג המטה או ע"ג שלחן כגון שקורע וחותך העור כלו לארכו מראש הבהמה ועד זנבה, ומתחיל להפשיט העור הוי חבור יד להוציא טומאה מן הנבלה אם נגע אדם טהור בעור ולהכנים טומאה לבשר אם טהורה היא: עד כדי אחיזה. שהן שני טפחים וטפי מהכי לא הוי יד להכנים ולהוציא טומאה, ואם הבשר טהור ונגעה טומאה ביותר משני טפחים אלו (יד) לא נטמאה הבשר ואם הבשר נבלה ונגע טהור ביותר מב' טפחים הללו לא נטמא הטהור: ולחמת. אם לא חתך העור מתחלה לארכו אלא מפשיטו כפול (טו) לאורך חמת ומתחיל מלאחר והופכו כלפי זנבה: עד שיפשיט את החזה. הוי חבור והנוגע בעור כנוגע בבשר בין ליטמא בין לטמא מפני שהחזה קשה להפשיט מכל האברים (טז): המרגיל. שמתחיל מרגלי הבהמה להפשיט ומפשיטו כפול לאורך חמת: כולו חבור. מפני שהחזה לסוף הפשטו הוא לפיכך כולו חבור עד החזה והנוגע בעור המופשט כנוגע בבשר בין ליטמא בין לטמא: עור שעל הצואר. מעצמו נפשט לפיכך אינו חבור לעשות המופשט הראשון חבור כדרך שהחזה עושה:

בשנאה וכל אדם אסור לעשות מעורו שטיחין מ"מ לא הוי אסורי דרבנן משום הך חששא שיהא טמא אלא משום אביו ואמו דחמיר טובא, תוס'. אבל בפ"ז דנדה כתבו דמותר בהנאה, ועתוי"ט: (יג) אבל לענין הנאה אף ת"ק מודה: (יד) כלומר שאם נפשט יותר מב"ט ונגעה טומאה כו', וע' תוי"ט: (טו) כלומר שהעור נשאר כפולה כמות שהיא ולא שטוח, וז' הר"ש עד שילא כל העור שלם בהקיפו: (טז) רש"י וא"כ לריב"נ סוף דמפרשי הכי והיינו דכפי' דברי ריב"נ מסיים רש"י דסא כלו חבור דקתני ל"ד כולו אלא עד החזה, ע"כ. ויתכן דבעיני שמפרשינן כן כדי שלא יהא סתם וא"כ מחלוקת דסתמא ריב"נ והחכמים פליגי בפי' דכולו חבור, ועתוי"ט:

שפרייט די פעל אויף דיא ערד און מען האט גיטרעטן אויף איהר, איז זיא שוין אביסעל אויס־גיארבעט גיווארין טהורין זענען די פעל טהור און האבין שוין ניט דיא טומאה פון אנבלה חוץ מעור האדם נאר די פעל פון אמענטש, אפילו מען האט איהר אויסגיארבעט איז זיא אויך מטמא. רבי יוחנן בן נורי זאגט שמונה שרצים יש להן עורות אכט שרצים וואס זייערע נעמען שטייען אין די תורה החולד והעכבר והצב והאנקה והכח והלטאה והחומט והתנשמת זייא האבין אפעל, זייערע פעל איז ניט מטמא די טומאה פון אנבלה: ג המפשיט בבהמה ובחיה אז איינער ציהט אפ די פעל פון אבהמה אדער פון אחיה בטהורה סיי די בהמה אדער די חיה זענען גישאכטין גיווארין און מען מעג זיי עסין, נאר דער וואס ציהט אפ די פעל איז טמא ובטמאה און סיי די בהמה אדער די חיה זענען נבלות וואס זיי זענען טמא, און דער וואס ציהט אפ די פעל איז טהור בדקה ובגסה סיי ביי איונגע בהמה און סיי ביי אאלטע בהמה לשטיח אויב ער ציהט אפ דיא פעל צו פאר שפרייטין איהר אויף אבעט אדער אויף אטיש [דהיינו ער שנייט איין די פעל דיא גאנצע ליינג פון די בהמה פון קאפ ביז צום וויידיל איבער די ליינג פון בויך און ער ציהט די פעל פון ביידע זייטין בויך אין דער הייך ארויף צום רוקין די פעל זאל אראפ גענומען ווערין גאנץ], די ערשטע שטיקול פעל וואס ער ציהט אפ פון די פלייש און די איבעריגע פעל אין גאנצין איז בהעפט צו די פלייש כדי אחיזה מען זאל איהר קענען אן נעמען, דאס איז ביז צוויי טפחים, הייסט די שטיקול פעל אזוי ווי אהאנט [אבהעפ־טונג] צו די גאנצע בהמה, אויב אמענטש וואס איז טהור ציהט אפ די פעל [אדער איין אנדער מענטש וואס איז טהור] רירט אן די שטיקול פעל און די בהמה איז אנבלה, ווערט ער טמא, און אויב די בהמה איז טהור און אטמא ציהט אפ די פעל אדער אטומאה רירט אן די שטיקול פעל, ווערט די בהמה טמא, און אויב די שטיקול אפ גיצויגענע פעל איז לייגער ווי צוויי טפחים אויב די בהמה איז אנבלה און אטהור רירט אן דיא שטיקול פעל וואס לייגער ווי צוויי טפחים, איז ער טהור, און אויב די בהמה איז טהור, און אטומאה רירט אן די שטיקול פעל וואס לייגער ווי צוויי טפחים, איז די בהמה טהור ולחמת עד שיפשיט את החזה און אויב ער ציהט אפ די פעל צו מאכין פון איר אלאגיל [אבייטיל], ער האט ניט איין געשניטען די פעל אין די ליינג נאר ער האט איינגעשניטען נעבין קאפ קיילעכדיג ארום האלדז און ער ציהט אפ די פעל קיילעכדיג, ער הייבט אן צו ציהען פון קאפ און בייגט אריבער די פעל און ציהט אראפ ביז צום וויידיל עד שיפשיט את החזה די שטיקול פעל וואס איז אפ גיצויגין ביז צו די ברוסט הייסט ווי אהאנט [בהעפטו] צו דיא גאנצע בהמה אויב די בהמה איז אנבלה און אטהור רירט אן די שטיקול פעל וואס פאר דיא ברוסט, ווערט ער טמא, און אויב די בהמה איז טהור און אטומאה רירט אן די שטיקעל פעל וואס פאר די ברוסט, ווערט די בהמה טמא המרגיל אויב ער האט אן גיהויבין אפ צו ציהען דיא פעל [צו אלאגיל קיילעכדיג] פון די פיס צום קאפ כולו חבור לטומאה דיא גאנצע פעל ביז צוא דיא ברוסט איז אבאהעפטונג צו די פלייש אז מען רירט אן די פעל איז גלייך ווי מען וואלט אן גערירט די פלייש ליטמא ולטמא אויב די בהמה איז טהור און אטומאה

יחכ"א וכו'. והל' כחכמים: ד עור שיש עליו כזית בשר. במקום אחד: הנוגע בציב היוצא ממנו. דלופה ותלתול היוצא מאותו בשר ותלוי ודבוק במקצת, ובאותו ציב ליכא כזית אבל מצורה הוא לכזית: ובשערה. שבעורה כנגד אותו בשר: טמא. דשערה הוי שומר: מטמא במשא. שהרי נשא כזית נבלה: ולא במגע. דא"א ליגע ביחד, וב' נגיעות אינן מצטרפות: לא במגע ולא במשא. כדמפרש טעמא בסיפא שהעור מבטלו: ומודה ר"ע. דאע"ג דלא הוי כזית מצורה במקום א' בכה"ג כגון שתחב ב' חצאי זיתים בקיסם, כלומר עץ דק והסיטן שהוא טמא והלכה כר"ע: ה קולית. כל עצם שיש בו מוח קרוי קולית וקולית המת הנוגע בה בין סתומה בין נקובה טמא דהא עצם כשעורה במת מטמא במגע ובמשא כדכתיב או בעצם אדם: וקולית המוקדשים.

יוחנן בן נורי אומר אינו חבור, וחכ"א חבור עד שיפשיט את כולו: ד עור שיש עליו כזית בשר, הנוגע בציב היוצא ממנו, ובשערה שכנגדו טמא. היו עליו כשני חצאי זיתים, מטמא במשא ולא במגע. דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר לא במגע ולא במשא. ומודה רבי עקיבא בשני חצאי זיתים שתחבן בקיסם. [ו] והסיטן שהוא טמא. ומפני מה ר' עקיבא מטהר בעור מפני שהעור מבטלן: ה קולית המת וקולית המוקדשים, הנוגע בהן בין סתומים בין נקובים טמא. קולית נבלה וקולית השרץ, הנוגע בהן סתומים טהורים, נקובים כל

[ו] והסיטן. וס"ה בלא תמיהים ונגע בהן דטמא דהא"ה אפי' במשא לא ליטמו דאם שבא לכלל מגע בא לכלל משא. לר"ע (כלומר דלר"י איבעיא לן בגמרא) וקשכל יש נוגע ותוזל ונוגע אלא משום דפליג ר"ע אר"י בעור שיש עליו שתי חצאי זיתים קאמר דבקיסם כה"ג מודי ליה, תו', וביטת הר"מ בהיפך, עתוי"ט: (יז) לא מי"ח דכל דהטוא כתפס ידים כמ"ש פר"ב בפ"ק דשבת וזו בידים שהם טהורים בודאי כמוך נטילתן ולא אסח דעתייהו וכמ"ש בפ"ג דידי': (יח) קאי אפגול שלא יפגלוהו כדלון כמ"ש בסוף פסחים: (יט) שנותר בהן מוח אין לזמנו ושמשוהו עלמות הללו, כמ"י: (כ) דכהכן נמי דליט בת"כ פ' שמיני פ"י בנבלתם לא מן העלמות ולא מן הסינים כו': (כא) הכי יליף ליה

שהפגול והנותר מטמאין הידים (יז) דגזרו בהו רבנן משום חשדי כהונה (יח) ועללי כהונה וגזרו אף בעלמות ששמשו את הנותר (יט): קולית נבלה. נבלה אין עלמותיה מטמאין דכתיב בנבלתה ולא בעלמות וכן שרץ (כ) הלכך

סתומים טהורים אף מלטמא במשא וכ"ש במגע דא"א לו ליגע במוח שבפנים ואע"ג דשומר מכניס ומוליא טומאה ה"מ בדבר שאפשר (כא) ליגע בטומאה עלמה ואפי' לא נגע בה אלא בשומר טמא אבל היכא דא"א ליגע בטומאה עלמה אין שומר מטמא: נקובים כל שהוא. אפי' כחוט השערה שאפשר להכניס בו חוט השערה של ראשו או זקנו

רירט אן די פעל ווערט די בהמה טמא, אונ אויב די בהמה איז אנבלה אונ אטהור רירט אן די פעל ווערט ער טמא עור שעל הצואר דיא פעל וואס אויף דעם האלדז, רבי יוחנן בן נורי זאגט אינו חבור דאס איז קיין בהעפטונג די פעל ווערט ניט טמא אונ איז ניט מטמא וחכמים אומרים אונ דיא חכמים זאגין חבור עד שיפשיט את כולו די פעל איז אבאהעפטונג מיט די פלייש אונ זיא קען טמא ווערין אונ מטמא זיין סיידין ער ציהט אראפ דיא גאנצע פעל קען נים דיא פעל טמא ווערין אונ ניט מטמא זיין; ד עור שיש עליו כזית בשר אויב עס איז דא אויף אפעל פון אנבלה אשטיקעל פלייש גרוים ווי אאיילבירט הנוגע בציב היוצא ממנו אונ עס איינגט אראפ פון דעם כזית פלייש אשטיקול פלייש דין ווי אפאסעק, אונ דער פאסעק איז נאר אביסול בהעפט צו דעם כזית פלייש, אונ אין דעם פאסעק איז ניטא אכזית, דער פאסעק הייסט ציב, אז מען רירט אן דעם ציב ובשערה שכנגדו אדער מען רירט אן די האר וואס אויף די פעל געגין דעם כזית פלייש טמא דער וואס רירט אן ווערט טמא היו עליו כשני חצאי זיתים אויב אויף די פעל פון אנבלה איז דא צוויי שטיקלאך פלייש, ווייט איינע פון דיא אנדערע, יעדער שטיקול פלייש איז גרוים ווי אהאלבער איילבירט מטמא במשא אויב מען האט גיטראגין די פעל ווערט מען טמא, ווארום מען האט דאך גיטראגין פלייש גרוים ווי אאיילבירט ולא במגע אבער אז ער הט אן גערירט איין שטיקול פלייש נאבדעם די אנדרע שטיקול פלייש, ווערט ער נים טמא דברי רבי ישמעאל אזוי זאגט רבי ישמעאל, רבי עקיבא זאגט לא במגע ולא במשא סיי מען טראגט די פעל אונ סיי מען רירט אן דיא פלייש פון די פעל ווערט מען ניט טמא ומודה רבי עקיבא אונ דאס איז רבי עקיבא מודה בשני חצאי זיתים שתחבן בקיסם והסיטן שהוא טמא אויב מען האט גענומען צוויי שטיקלאך נבלה, יעדער שטיקול נבלה איז גרוים ווי אהאלבער איילבירט, אונ מען האט זיא ארויף געשטאכין אויף אדינגע שטיקול האלץ ווייט איינע פון די אנדערע, דער וואס טראגט די שטיקול האלץ ווערט טמא ומפני מה רבי עקיבא מטהר בעור פאר וואס זאגט רבי עקיבא אז די צוויי שטיקלאך פלייש ועגען צו גיקלעבט אויף די פעל, אונ מען טראגט די פעל איז מען טהור מפני שהעור מבטלן יעדער שטיקול פלייש באזונדער וייל ער איז ניט גרוים וויא אאיילבירט ווערט ער בטל צו דיא פעל, איז די פעל מבטל די פלייש גלייך וויא עס וואלט קיין פלייש ניוועזן אויף דיא פעל, דריבער איז די פלייש ניט מטמא: ה קולית המת אביין פון אמת וואס אין איהם איז דא מארך וקולית המוקדשים אונ אביין פון אקרבן וואס אין איהם איז דא מארך, נאר דער קרבן איז גיוועזן פגול, אדער דער ביין איז געבליבען אויף נאך דיא צייט ווען מען טאר איהם שוין ניט עסין הנוגע בהן דער וואס רירט אן די ביינער בין סתומים בין נקובים טמא סיי זיי זענען פאר מאכט אונ סיי זיי זענען גילעכערט זענען זייא אלץ טמא קולית נבלה אביין פון אנבלה וואס אין איהם איז דא מארך וקולית השרץ אונ אביין פון אשרץ וואס אין איהם איז דא מארך הנוגע בהן

דער

שהוא מטמאים במגע. מנין שאף במשא ת"ל הנוגע והנושא, את שבא לכלל מגע בא לכלל משא. לא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא: ו ביצת השרץ המרוקמת טהורה ניקבה כל שהוא טמאה. עכבר שחציו בשר וחציו אדמה, הנוגע בבשר טמא, באדמה טהור. רבי יהודה אומר אף הנוגע באדמה שכנגד הבשר טמא: ז האבר והבשר [ז] המדולדלין בבהמה. מטמאין טומאת אוכלים במקומן וצריכין [ח] הכשר. נשחטה הבהמה הוכשרו בדמיה, דברי ר"מ, ר' שמעון אומר לא

והרי הוא מיטמא בכך: מנין שאף במשא. אקולית דנבלה קאי דשרץ אינו מטמא במשא: ו ביצת השרץ. יש בשמנה שרצים שמטילין ביצים כגון הצב והלטאה והחומט: המרוקמת. שנוצר בה אפרוח (כב): טהורה. לפי שא"א ליגע באפרוח שבפנים: ניקבה כל שהוא טמאה. ואע"פ שלא נגע שהשומר מכניס ומוציא טומאה כדבר שאפשר ליגע: עכבר שחציו בשר. יש מין עכבר שאינה פרה ורבה אלא מעצמו נוצר מן האדמה כאשפה המגדלת תולעים ואם עדיין לא נשלמה בריאת העכבר אלא מלדו האחד הימני או השמאלי הנוגע בבשר טמא באדמה שכנגדו טהור: ר"י אומר כו'. ואין הלכה כר"י: ז האבר והבשר המדולדלים בבהמה. נתלש ממנו אבר דהיינו בשר וגידים ועצמות או נתלש ממנה בשר לבדו ועדיין הן מעורין בה במקצת ויש הפרש בין אבר לבשר מן ההי שהאבר מטמא אדם וכלים כנבלה והבשר שאינו אבר טהור מכלום כדילפינן מקרא דכתיב וכי ימות מן הבהמה ממקצת בהמה כגון אבר ממנה וסיפיה דקרא הנוגע בנבלתה יטמא מדכתי' וכי ימות משמע כעין מיתה בעינן שאינו עושה חליפין לאפוקי בשר שעושה חליפין שאם יתלוש בשר מן הבהמה בשר אחר עולה תחתיו: מטמאין טומאת אוכלין. אם חישב עליהן להאכילן לנכרי (כג) הוי אוכל לקבל טומאה ולטמא אחרים דטומאת עצמו אין כאן עד שיתלשו כולן (כד) אבל מקבלין טומאה מן השרץ ומטמאין בה את אחרים: וצריכין הכשר. לבא במים לאחר שנדלדלו ואח"כ מקבלים טומאה לעולם: נשחטה הבהמה. נטהרו מלטמא עוד משום נבלה ואע"פ שאסורים באכילה משום ובשר בשדה טרפה ידי נבלה טהרו (כה) דאין שחיטה עושה ניפול (כו): הוכשרו בדמיה. לקבל טומאה בלא הכשר אחר כדין בהמה שנשחטה ואלא מוננה דם שהיכשר בשרה באותו דם:

בגמ': (כב) וז"ל הר"מ ענין מרוקמת שיש בה ככר שרטוט תואר ב"ח ואבריו בתוך הביצה כדכתיב אשר עושיתי בסתר רוקמתי בתחתיות ארץ, ע"כ. ובגמ' מרבינן לה מהטמאים: [ז] המדולדלין. זה ע"מ שיהיו בענין שאי אפשר שידבקו ולא שירפאו בשום פנים, הר"מ: (כג) וכן ל' רש"י דלריכים מחשבה כדתנן במ"כ פ"ג דעוקצים והא דפירשו לעכו"ם ה"ה לישראל דנעכו"ם אסור אמ"ה כמו לישראל אלא דלת"ק א"ל אוכל שאהה יכול כו' ולא פירשו לעכו"ם אלא דעכו"ם דשייך איכא דאכלי אבל בישראל דשייר עסקינן דלא שכיחי: (כד) בגמרא ילפינן לה מקרא: [ח] הכשר. וא"ל בהאי אבל שסופו לטמא טומאה חמורה (ותנן במ"ג פ"א דעוקצים) שזה א"ל הכשר דאינו נטמא טומאת אבל מן החי עד שימות ובמא לא יבא לידי טומאה חמורה דשמא ישחטנה ואין שחיטה עושה ניפול, רש"י: (כה) כלומר ידי

דער וואס רירט אן די ביינער סתומים טהורים אויב די ביינער זענען פאר מאכט, זענען זייא טהור נקובים כל שהוא אויב די ביינער זענען גילעכערט, אפילו אגאנץ דינע לעכיל וואס נאר אהאר קען אריין גיין מטמא במגע אז מען רירט אן דעם ביין ווערט מען טמא מנין שאף במשא פון וואנען ווייסין מיר אז מען טראגט אזוי אביין פון אנבלה אפילו מען רירט איהם ניט אן איז מען אויך טמא תלמוד לומר הנוגע והנושא שטייט אין פסוק דער וואס וועט אן רירען אונ דער וואס וועט טראגין את שבא לכלל מגע בא לכלל משא דיא זאכין וואס זענען מטמא אז מען רירט זיי אן זענען זיי מטמא אז מען טראגט זיי לא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא דיא זאכין וואס זענען ניט מטמא אז מען רירט זיי אן זענען ניט מטמא אז מען טראגט זיי: ו ביצת השרץ המרוקמת טהורה אאיי פון אשרץ וואס אין איהר איז בשאפין געווארין אקליינער שרץ אונ ער איז נאך אין דיא איי איז די איי טהור ניקבה כל שהוא טמאה אויב עס איז גיווארין אלעכיל אין די איי אפילו די לעכיל איז גאנץ קליין, וואס נאר אהאר קען אריין גיין, איז דיא איי טמא עכבר שחציו בשר וחציו אדמה אמויז וואס ער איז העלפט פלייש אונ העלפט ערד הנוגע בבשר טמא אז מען רירט אן די העלפט וואס איז פלייש איז מען טמא באדמה טהור אונ אז מען רירט אן די העלפט וואס איז ערד איז מען טהור, רבי יהודה זאגט אף הנוגע באדמה שכנגד הבשר טמא אפילו ער רירט אן די העלפט וואס איז ערד אויב ער רירט אן נעגין די העלפט וואס איז פלייש איז ער טמא: ז האבר והבשר המדולדלין בבהמה אויב עס איז אפ געריסען גיווארען פון אלעבעדיגע בהמה אגאנצער אבר (דער ביין מיט די פלייש מיט די אדערין) נאר אביסעל איז ער נאך באהעפט צו די בהמה, אדער עס איז אפ געריסען גיווארין פון אלעבעדיגע בהמה אשטיק פלייש אונ זיא איז נאך אביסעל באהעפט צו די בהמה מטמאין טומאת אוכלין במקומן אויב דער בעל הבית פון די בהמה האט געטראכט ער זאל געבין דעם אבר אדער די שטיק פלייש צוא אגוי ער זאל זייא עסין, אונ אשרץ אדער איין אנדער טומאה האט אן גערירט דעם אבר אדער די שטיק פלייש אזוי ווי זיי זענען נאך אויף זייער ארט באהעפט צו די בהמה ווערין זיי טמא, אונ קענען מטמא זיין איין אנדער זאך וצריכים הכשר אונ זייא דארפין אן גיברייט ווערין טמא צו ווערין, דאס מיינט מען עס זאל אויף זיי ארויף גיגאסין ווערין וואסער אדער איין אנדער משקה פאר די טומאה נשחטה בהמה אויב די בהמה איז גישאכטען גיווארין הוכשרו בדמיה זענען זייא אן געברייט גיווארין טמא צו ווערין דורך דיא בלוט פון די שחיטה אונ אפילו עס קומט ניט אויף זיי וואסער קענען זיי אויך טמא ווערין דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר ורבי שמעון אומר אונ רבי שמעון

זאגט

מתה הבהמה. הבשר שנדלדל: צריך הכשר. לקבל טומאה מן השרץ אם לא הוכשר משנדלדל דטומאת נבלה אין בו דמיתה עושה נפול (כז) ונחשב כאלו נפל אותו האבר או אותו הבשר המדולדל ואינו נעשה נבלה עמה במיתתה אלא כאלו פירש מהיים הוא ובשר הפורש מן החי טהור: האבר מטמא משום אבר מן החי. דמיתה עושה ניפול כדפרשינן ואינו נעשה נבלה עמה הלכך אינו מטמא משום נבלה ואיכא בין אבר מן החי לאבר מן הנבלה דבשר הפורש מאבר מן החי לא מטמא שהרי אפי' בשר הפורש מן החי לא מטמא כ"ש בשר הפורש מאבר מן החי ואלו בשר הפורש מאבר מן הנבלה מטמא כבשר הפורש מן הנבלה עצמה: ור"ש מטהר. א"א לאוקמי מלתיה דר"ש אאבר דסיפא דמה נפשך אי מיתה עושה נפול ליטמא משום אבר מן החי ואי אינו עושה נפול ליטמא משום אבר מן נבלה הלכך ע"כ ר"ש ארישא קאי האבר והבשר המדולדלים בבהמה מטמאין טומאת אוכלין במקומן. ור"ש מטהר האבר (כח) כ"ז שמעורה בבעלי חיים שאינו מטמא טומאת אוכלים וטעמא דר"ש דאמר קרא מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכילו לעכו"ם בהיתר קרוי אוכל ומטמא טומאת אוכלים לאפוקי אבר והבשר המדולדלים שאסורים לעכו"ם משום אבר מן החי ומשום בשר מן החי שאינן קרוין אוכל ואין מטמאין טומאת אוכלים, והלכה כר"מ בשתיהן: ח המדולדלים באדם טהורים. דאדם כי ימות כתיב: מת האדם הבשר טהור. דמיתה עושה ניפול ובשר שפירש מן האדם החי טהור: האבר מטמא משום אבר מן החי. ודין האבר שפירש מן האדם החי שהוא מטמא כ"ז שהוא אבר שלם מטמא במגע ובמשא ובאהל אבל כזית בשר שפירש ממנו או עלם כשעורה שפירש ממנו טהור ואבר שפירש מן המת וחזר ופירש מאותו אבר כזית בשר או עלם כשעורה טמא: ור"ש מטהר. באבר מן המת נמי כמו באבר מן החי דסבר כשם שאבר מן החי בשר הפורש ממנו או עלם כשעורה הפורש ממנו טהור ה"נ באבר מן המת (כט), ואין הלכה כר"ש:

הוכשרו. מתה הבהמה הבשר צריך הכשר. האבר מטמא משום אבר מן החי, ואינו מטמא משום אבר נבלה, דברי ר"מ. ור"ש מטהר: ח האבר והבשר המדולדלין, באדם טהורין. מת האדם, הבשר טהור. האבר מטמא משום אבר מן החי, ואינו מטמא משום אבר מן המת, דברי ר"מ. ור' שמעון מטהר:

אע"פ דמטמא טומאת נבלה מסרו: (כו) (כז) בגמרא יליף לסו מקרא: (כח) וס"ה לבשר כ"ז כו' וכדמסיים לאפוקי האבר והבשר כו': (כט) וכ"כ הר"מ ואל תתמה דגדולה מזו אלינו לר"מ שאמר שלא אמרו על אבר דמטמא אלא אע"ה כדתנן בפ"ו דעדיות מ"ב, ומ"מ רש"י ותוס' לא פירשו כן אלא דה"ק ס"ל או כר"א או כר"כ דסתם מ"ג ור"ש ס"ל כר"י דסתם וסכי מסתבר דלא להפליג במחלוקת. ומהוי"ט:

זאגט לא הוכשרו זיי זענען ניט אנגיברייט גיווארין טמא צוא ווערין דורך דיא בלוט פון דיא שחיטה דריבער קענען זייא אנדערש ניט טמא ווערין סיידין עס וועט אויף זייא ארויף קומען וואסער אדער איין אנדער משקה מתה הבהמה אויב דיא בהמה איז געפיינגערט הבשר צריך הכשר דיא פלייש וואס איז אפ געריסען גיווארין פון דיא בהמה איידער זיא איז גיפיינגערט קען אנדערש ניט טמא ווערין פון אשרץ אדער פון איין אנדער טומאה סיידין עס זאל אויף איהר ארויף גיגאסין ווערין וואסער אדער איין אנדער משקה האבר מטמא משום אבר מן החי דער אבר איז מטמא אזוי וויא אאבר וואס פאלט אראפ פון אלעבעדיגע בהמה ואינו מטמא משום אבר נבלה און ער איז ניט מטמא אזוי וויא אאבר פון אנבלה. ווארום עס איז גלייך וויא ער וואלט אראפ גיפאלין פון די בהמה איידער די בהמה איז גיפיינגערט דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר ורבי שמעון מטהר רבי שמעון קריגט אויף דעם ערשטין דין פון די משנה און ער זאגט אז אאבר אדער אשטיק פלייש וואס זענען אפ געריסען גיווארין פון אלעבעדיגע בהמה און זענען נאך אביסעל באהעפט צו די בהמה קענען ניט טמא ווערין נאר זיי זענען טהור: ח האבר והבשר המדולדלין באדם טהורין אויב עס איז אפ געריסען גיווארין פון אלעבעדיגען מענטש אאבר (דער ביין מיט דיא פלייש מיט די אדערין) אדער אשטיק פלייש איז אפ געריסען גיווארין און זיי זענען נאך אביסעל באהעפט צו דעם מענטש זענען זיי טהור מת האדם אויב דער מענטש איז געשטארבין הבשר טהור דיא שטיק פלייש וואס איז אפ געריסען גיווארין ווען ער האט גילעבט איז טהור ווארום עס איז גלייך וויא זיא וואלט אראפ גיפאלין איידער ער איז געשטארבין האבר מטמא משום אבר מן החי אבער דער אבר איז מטמא אזוי ווי אאבר וואס פאלט אראפ פון אלעבעדיגען מענטש ואינו מטמא משום אבר מן המת און ער איז ניט מטמא אזוי וויא אאבר פון אמת (ווארום דער דין איז אז עס פאלט אראפ אאבר פון אלעבעדיגען מענטש איז דער אבר מטמא און אויב פון דעם אבר איז אראפ גיפאלין אשטיקעל פלייש אפילו גרוים ווי אאיילבירט אדער עס איז אראפ געפאלין אביינדיל גרוים וויא אגערשטין זענען זייא ניט מטמא, און אויב עס איז אראפ געפאלין פון אמת אאבר און פון דעם אבר איז אראפ געפאלין אשטיקעל פלייש גרוים ווי אאייל-בירט אדער אביינדיל גרוים ווי אגערשטין זענען זייא אויך מטמא) דברי רבי מאיר אזוי זאגט רבי מאיר ורבי שמעון מטהר און רבי שמעון זאגט אזוי וויא אאבר וואס פאלט אראפ פון אלעבעדיגען מענטש אויב פון דעם אבר פאלט אראפ אשטי-קעל פלייש אפילו גרוים וויא אאיילבירט אדער אביינדיל גרוים ווי אגערשט איז די פלייש אדער דער ביינדיל טהור, אזוי אאבר וואס פאלט אראפ פון אמת אויב פון דעם אבר פאלט אראפ אשטיקל פלייש אפילו גרוים ווי אאיילבירט אדער אביינדיל גרוים וויא אגערשט, איז דיא פלייש אדער דער ביינדיל טהור [ועיין בהרע"ב ותוי"ט]:

סלכס ס' כלס כלי סמילון דסוד דמלכות דבכיאס במוכן

אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיין מים ראשונים מצוה ואחרונים חובה מיתיבי מים ראשונים ואחרונים חובה אמצעיים רשות מצוה לגבי רשות חובה קרי לה. גופא מים ראשונים ואחרונים חובה אמצעיים רשות ראשוני' נוטלין בין בכלי בין ע"ג קרקע אחרוני' אין נוטלין אלא בכלי, ואמרי לה אין נוטלין ע"ג קרקע. מאי בינייהו איכא בינייהו קינסא. מים ראשוני' נוטלין בין בחמין בין בצונן, אחרונים אין נוטלין אלא בצונן, מפני שחמין מפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא. אמצעיים רשות אר"נ ל"ש אלא בין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לגבינה חובה. א"ר יהודה בריה דרב חייא מפני מה אמרו

חובה. עליפא ממצוה ולקמן מפרש מאי חובותייהו: מצוה. לשמוע דברי חכמים: אמצעיים. שנוטלים בין תבשיל לתבשיל בעלמא: מצוה לגבי רשות וכו'. משום דתנא אמצעיים בהדייהו קרי לראשוני' חובה דאע"פ שאינן אלא מצוה חשובות הן אצל הרשות להקרותם חובה: בין בכלי. מתחתיהם לקבלם: קינסא. אם נותן שפאי עצים וקסמים תחתיהן למאן דאמר כלי הכא לאו כלי הוא ולמאן דאמר אין נוטלין על גבי קרקע שפיר דמי, ולקמן מפרש משום דרוח רעה שורה עליהן כשהן על גבי קרקע: מפעפעין. אעפ"כ מרככין את הידים ומבליעין

אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיין רב אידי בר אבין האט געזאגט פון רב יצחק בר אשיין'ס וועגין מים ראשונים מצוה ואחרונים חובה עס איז א מצוה מען זאל וואשין די הענט איידער מען געמט עסין, אונ אז איינער האט גיגעסין אונ האט ניט געוואשין די הענט פריער, האט ער ניט מקיים גיווען די מצוה, אבער נאך דעם עסין מוז מען וואשין די הענט, דאס איז מים אחרונים, זאגט די גמרא מיתיבי איך וועל דיר פרעגין א קשיא מיר האבין ילפי' גט מים ראשונים ואחרונים חובה אמצעים רשות [ו]אשין די הענט פאר דעם עסין אונ נאך דעם עסין מוז מען, אונ וואשין די הענט אין מיטען עסין צווישען איין גיקעכץ אונ דאס אנדערע איז ווי מען וויל, זעהן מיר דאך אז מען מוז וואשין די הענט פאר דעם עסין, ענטפערט די גמרא מצוה לגבי רשות חובה קרי לה ווייל דאס וואשין אין מיטען עסין איז ווי מען וויל, אונ דאס וואשין פאר דעם עסין איז א מצוה, דריבער איז דאס וואשין פאר דעם עסין גענגין דאס וואשין אין מיטען עסין, גלייך ווי מען וואלט געמוזט, ווארום מען מוז דאך טאן א מצוה גופא מים ראשונים ואחרונים חובה ואמצעיים רשות מיר האבין גילערינט וואשין די הענט פאר דעם עסין אונ נאך דעם עסין מוז מען, אונ וואשין די הענט אין מיטען עסין צווישען איין גיקעכץ אונ דאס אנדערע איז ווי מען וויל ראשונים נוטלין בין בכלי בין על גבי קרקע די וואסער וואס מען וואשט די הענט פאר דעם עסין מעג מען וואשין אין א כלי אונ מען מעג וואשין אויף די ערד אחרונים אין נוטלין אלא בכלי די וואסער וואס מען וואשט די הענט נאך דעם עסין [דאס איז מים אחרונים] מוז מען נאר וואשין אין א כלי ואמרי לה אין נוטלין על גבי קרקע אנדערע זאגין די מים אחרונים טאר מען ניט וואשין אויף דיא ערד מאי בינייהו וואס איז דער חילוק צו מיר זאגין אז מים אחרונים מוז מען וואשין אין א כלי, צו מיר זאגין אז מים אחרונים טאר מען ניט וואשין אויף די ערד, ענטפערט די גמרא איכא בינייהו קינסא דער חילוק איז אויב אויף דיא ערד איז אויםגעשפרייט שפענדליך אדער אנדערע זאכין, דער וואס זאגט אז מים אחרונים מוז מען וואשין אין א כלי, טאר מען ניט וואשין אויף די שפענדליך אדער אויף איין אנדער זאך וואס איז ניט א כלי, אונ דער וואס זאגט אז מים אחרונים טאר מען ניט וואשין אויף די ערד, אבער אויף שפענדליך אדער אויף אנדערע זאכין וואס זענען אויםגעשפרייט אויף די ערד מעג מען יא וואשין מים אחרונים מים ראשונים נוטלין בין בחמין בין בצונן דיא וואסער וואס מען וואשט מיט זיי די הענט פאר דעם עסין [דאס הייסט מים ראשונים], מעג מען וואשין סיי מיט ווארעמע וואסער אונ סיי מיט קאלטע וואסער אחרונים אין נוטלין אלא בצונן אבער מים אחרונים טאר מען ניט וואשין מיט ווארעמע וואסער נאר מיט קאלטע וואסער מפני שחמין מפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא ווארום ווארעמע וואסער מאכין ווייך די הויט פון דיא פינגער ווערט איינגעזאפט אין די הויט דאס שמוטציגקייט פון די עסין אונ עס קען זיך ניט ריין אפוואשין [ווארום אין די צייט פון די גמרא פלעגט מען עסין גיקעכץ אן לעפיל, נאר מיט די הענט, דריבער פלעגין די הענט זיין שמוטציג, אונ מען פלעגט מוזין וואשין די הענט אין מיטען עסין צווישין איין ערליי גיקעכץ אונ איין אנדער ערליי גיקעכץ, אונ נאך דעם עסין פלעגט מען אויך מוזין וואשין די הענט] אמצעיים רשות דיא וואסער וואס מען וואשט דיא הענט אין מיטען עסין איז קיין מצוה אונ ניט מען מוז נאר ווי מען וויל אמר רב נחמן לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל רב נחמן זאגט דאס איז נאר אז מען דארף וואשין די הענט צווישען איין גיקעכץ אונ דאס אנדערע גיקעכץ אונ בידע גיקעכצין זענען מילכיג אדער בידע זענען פליישיג, איז ווייא מען וויל אבל בין תבשיל לגבינה חובה אבער אז איין גיקעכץ איז פליישיג אונ איין גיקעכץ איז מילכיג, מוז מען וואשין דיא הענט צווישען איין גיקעכץ אונ דאס אנדערע גיקעכץ אמר רב יהודה בריה דרב חייא רב

בהם את זוהם התבשיל: שמלח סדומית יש. ואמרו חכמים על כל אכילתך אכול מלח וכיון דנגע במלח כי הדר יהיב ידיה אעיניה מסמי להו ולפיכך צריך לנטלם: ומשתכח כי קורטא בכורא. אינה מצויה אלא קורט בכור: כל מלחא. מדד מלח כמו וימודו בעומר וכלו בעומרא: מאי. צריך ליטול אחריו או לא: משום זוהמא. שריחן מסריח ונראות מאוסות: דכנשי נשווראה. שמכבדין פירורי אוכלים מן הבית: מנקירותא. לנקר בבית משום נקיון: מהדר אבתריה שרא דעניותא. שר הממונה על העניות הי' רודף ללכדו ולהביאו לידי עניות: איבלי. על עשבים שבאפר: נפל בידאי. שלא יוכל ללקט הפירורין מבין העשבים ויהיו למדרס רגלים ואלכדנו בכך: שמעיה. ההוא גברא לההוא שרא: דקאמר ווי דאפקי' מביתיה. הוליאני זה ממקום מנוחתי:

מים אחרונים חובה שמלח סדומית יש שמסמא את העינים, אמר אביי ומשתכח כי קורטא בכורא. א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי כל מלחא מאי. א"ל לא מבעיא. אמר אביי מריש ה"א האי דלא משו מיא בתראי על ארעא משום זוהמא אמר לי מר משום דשריא רוח רעה עלייהו. ואמר אביי מריש ה"א האי דכנשי נשוראה משום מנקירותא אמר לי מר משום דקשי לעניותא. ההוא גברא דהוה מהדר עליה שרא דעניותא ולא הוה יכיל ליה דקא זהיר אנשורא טובא, יומא חד כרך ריפתא איבלי אמר השתא ודאי נפיל בידאי בתר דאכיל איתי מרא עקרינהו ליבלי שדנהו לנהרא שמעיה דקאמר ווי דאפקיה ההוא גברא מביתיה:

יְהוּדָה דֶער זוּהְן פוּן רַב חִיָּיא הָאט גֶיזָאגְט כִּפְנֵי מַה אָמְרוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים חוֹבָה פַאר וָואס הָאט מֶען גֶיזָאגְט אַז מַיִם אַחֲרוֹנִים מוּז מֶען וַואשִׁין שֶׁמֶּלַח סְדוֹמִית יֵשׁ שֶׁמְּסַמָּא אֶת הָעֵינַיִם וַוייל עֶס אִיז דָא זַאלְץ פוּן סְדוֹם וָואס דִי זַאלְץ מַאכְט בְּלִינְד דִי אוֹיגִין, אוּנ דִיא חֲכָמִים הָאבִּין גֶיזָאגְט נָאךְ יֶעדֶער עֶסִין זָאל מֶען עֶסִין זַאלְץ, קֶען דָאךְ זַיין אַז אִין דִי זַאלְץ אִיז גִיוֶוען אַריין גֶעמִישְׁט דִי זַאלְץ פוּן סְדוֹם אוּנ עֶר הָאט מִיט דִי הֶענְט אָנְגֶערִירְט אַשְׁטִיקוּל זַאלְץ פוּן סְדוֹם נָאכְדֶעם וֶועט עֶר מִיט דִי הֶענְט אָנְרִירִין אַאוֹיג וֶועט דִי אוֹיג בְּלִינְד וֶוערִין, דְרִיבֶּער הָאט מֶען גִיזָאגְט אַז בַּאלְד נָאךְ דֶעם עֶסִין מוּז מֶען וַואשִׁין דִי הֶענְט אָמַר אַבַּיֵי וּמִשְׁתַּכַּח כִּי קוּרְטָא בְּכוֹרָא אַבַּיֵי זָאגְט אִין אַכּוֹר [דָאס אִיז דְרַייסִיג סָאָה] זַאלְץ קֶען זִיךְ גֶעפִינֶען אַקְלֵיין שְׁטִיקוּל זַאלְץ פוּן סְדוֹם אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְרָבָא לְרַב אַשִׁי רַב אַחָא דֶער זוּהְן פוּן רָבָא הָאט גֶיזָאגְט צוּ רַב אַשִׁי כָּל מִלְחָא מַאי אוֹיבּ אֵיינֶער הָאט גִימָאסְטִין זַאלְץ, דַארְף עֶר נָאכְדֶעם וַואשִׁין דִי הֶענְט אָדֶער נֵיין אָמַר לֵיהּ לָא מִיבָּעְיָא הָאט רַב אַשִׁי גֶיזָאגְט צוּ רַב אַחָא מֶען דַארְף גָאר נִיט פְרֶעגִין, גֶעוִוים דַארְף מֶען נָאכְדֶעם וַואשִׁין דִי הֶענְט אָמַר אַבַּיֵי מֵרֵישׁ הֲוָת אָמִינָא הַאי דְלָא מָשׁוּ מַיָּא בַּתְרָאֵי עַל אַרְעָא מִשּׁוּם זוּהֲמָא אַבַּיֵי זָאגְט אִין אָנְהֵייבּ הָאבּ אִיךְ גֶיוָואלְט זָאגִין דָאס וָואס מֶען טָאר נִיט וַואשִׁין מַיִם אַחֲרוֹנִים אוֹיף דִי עֶרְד אִיז דֶער טַעַם וַוייל דִי מַיִם אַחֲרוֹנִים זֶענֶען מִיאוּס, וֶועט דָאס מִיאוּס מַאכִין דִי שְׁטוּבּ אָמַר לִי מַר הָאט מַיין רֶבִּי צוּ מִיר גֶיזָאגְט מִשּׁוּם דְשַׁרְיָא רוּחַ רָעָה עֲלַייְהוּ וַוייל אוֹיף דִי וַואסֶער אִיז דָא אַרוּחַ רָעָה, דְרִיבֶּער אַז מֶען וֶועט אוֹיסְגִיסֶען דִי מַיִם אַחֲרוֹנִים אוֹיף דִי עֶרְד טָאמֶער וֶועט אֵיינֶער אַרוֹיף טְרֶעטִין אוֹיף דִי וַואסֶער וֶועט עֶר זַיין אִין אַסַכָּנָה וְאָמַר אַבַּיֵי מֵרֵישׁ הֲוָת אֲמִינָא הַאי דְכַנְשֵׁי נְשׁוּרָאָה מִשּׁוּם מְנַקִּירוּתָא נָאךְ הָאט אַבַּיֵי גֶעזָאגְט אִין אָנְהֵייבּ הָאבּ אִיךְ גִיוָואלְט זָאגִין וָואס מֶען קֶערְט צוּ זַאמֶען דִי קְרוּשֶׁעלִיךְ עֶסִינְוַוארְג פוּן דֶער עֶרְד אִיז דָאס וֶועגִין רֵיינְקַייט עֶס זָאל זַיין רֵיין אִין שְׁטוּבּ אָמַר לִי מַר הָאט דֶער רֶבִּי צוּ מִיר גִיזָאגְט מִשּׁוּם דְקָשֵׁי לַעֲנִיוּתָא וַוייל דָאס בְּרֵיינְגְט אָרֶעמְקַייט, דֶער מֶענְטְשׁ וָואס לָאזְט לִיגֶען קְרוּשֶׁעלִיךְ עֶסִינְוַוארְג אוֹיף דִיא עֶרְד וֶועט עֶר וֶוערִין אָרֶעם הַהוּא גַבְרָא דַהֲוָה מְהַדַּר עֲלֵיהּ שָׂרָא דַעֲנִיוּתָא וְלָא הֲוָה יָכִיל לֵיהּ דֶער שַׂר פוּן אָרֶעמְקַייט הָאט אַמָאהל גִיוָואלְט אָרֶעם מַאכִין אַמֶענְטְשִׁין אוּנ עֶר הָאט נִיט גִיקָענְט דְקָא זָהִיר אַנְשׁוּרָא טוּבָא וַוייל עֶר אִיז גִיוֶוען שְׁטַארְק גֶעהִיט עֶר זָאל נִיט לָאזִין לִיגֶען קְרוּשֶׁעלִיךְ עֶסִינְוַוארְג אוֹיף דִי עֶרְד יוֹמָא חַד כָּרַךְ רִיפְתָּא אִיבְלֵי אַמָאל הָט גִיטְרָאפִין דֶער מֶענְטְשׁ הָאט גִיגֶעסִין בְּרוֹיט אוֹיף גְרָאז אָמַר הָאט דֶער שַׂר פוּן אָרֶעמְקַייט גִיזָאגְט הַשְׁתָּא וַדַּאי נָפִיל בִּידָאִי אִיצְט וֶועט שׁוֹין דֶער מֶענְטְשׁ אַרַיין פַאלִין אִין מַיינֶע הֶענְט אִיךְ וֶועל אִים שׁוֹין קֶענֶען אָרֶעם מַאכִין, וַוייל דִי קְרוּשֶׁעלִיךְ עֶסִינְוַוארְג וֶועלִין אַרַיין פַאלִין צְוִוישִׁין דִי גְרָאז אוּנ עֶר וֶועט זֵיי נִיט קֶענֶען אַרוֹיס נֶעמֶען אוּנ מֶענְטְשִׁין וֶועלִין קוּמֶען אוֹיף דֶעם אָרְט וֶועלִין זֵיי טְרֶעטִין אוֹיף דִי קְרוּשֶׁעלִיךְ בָּתַר דְאָכִיל נָאכְדֶעם וִוי דֶער מֶענְטְשׁ הָאט אָפְּגִיגֶעסִין אַיְיתִי מָרָא עַקְרִינְהוּ לִיבְלֵי שַׁדִינְהוּ לְנַהֲרָא הָאט עֶר גֶענוּמֶען אַרִידֶעל אוּנ הָאט אוֹיסְגִיגְרָאבִּין דִי עֶרְד מִיט דִיא גְרָאז מִיט דִיא קְרוּשֶׁעלִיךְ וָואס אוֹיף דִי עֶרְד אִיז גִילֶעגִין אוּנ הָאט אַלְץ אַרַיין גֶעוָוארְפִין אִין טַייךְ שַׁמְעֵיהּ דְקָאמַר וַוי דְאַפְקֵיהּ הַהוּא גַבְרָא מִבֵּיתֵיהּ דֶער מֶענְטְשׁ הָאט גִיהֶערְט וִוי דֶער שַׂר הָאט גִיזָאגְט וַויי צוּ מִיר דֶער מֶענְטְשׁ הָט מִיךְ אַרוֹיס גֶוָוארְפִין פוּן זַיין שְׁטוּבּ:

זוהר (בהעלתך דף קנג ע"ב) ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

וביום הקים את המשכן. ר' חייא פתח (תהלים קיב) פזר נתן לאביונים לדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד. פזר נתן לאביונים. מאי פזר כד"א (משלי יא) יש מפזר ונוסף עוד. יכול פזור בעלמא קמ"ל פזר נתן לאביונים. כיון דיהיב למסכני האי פזורא יאות. מאי ונוסף עוד. בכלא. ונוסף עוד בעותרא. ונוסף עוד בחיי. האי קרא הכי מבעי ליה יש מפזר ויוסיף עוד מאי ונוסף אלא ההוא אתר דשרי ביה מותא הוא גרים ליה דיתוסף מחיים דלעילא לאוספא ליה. אמר רבי יהודה אמר רבי חייא קרא אסהיד דכל מאן דיהיב למסכני אתער אילנא דחיי לאוספא לההוא אילנא דמותא

וכדין אשתכח חיים וחדו לעילא וכד כא דגריס דא בשעתא דאצטריך ליה ההוא אילנא דחיי קאים עליה וההוא אילנא **דמותא** אגין עלוי ובג"כ ונוסף עוד (כד"א) (תהלים קיב) לדקתו עומדת לעד. מאי עומדת לעד עומדת עליה דבר כא **לזמנא** ליה קיומא וחיים כמה דאיהו יהיב ליה חיים ואתער לגבי היין. ה"כ יהבין ליה ואינון תרי אילנין (יהבין ליה) **וקיימין** עליה לשיזבא ליה ולאוספא ליה חיין. קרנו תרום בכבוד. ת"ח על מה דאמרן ההוא (קב א) קרן תרום. וכמה **בכבוד** דלעילא דהאי. ב"כ גריס לחברא לון כחדא ולארקא ברכאן לעילא ותתא. רבי אבא אמר בכל זמנא דמשכנא **אתקם** בעובדיהון דבני נשא כדין ההוא יומא יומא דחדוה לכלא ומשה רבות קדישא אתרק בהנהו זולינין ונהרין כלהו **מאן** דגריס דא גריס ליה (כההוא עלמא דאתי) דישתזיב בהאי עלמא ויהא ליה חיים בעלמא דאתי. הה"ד (משלי יא) וצדקה תציל ממות וכתיב (שם ד) וארח צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום:

הלכה פסוקה

יוסף לחק

מוסר

הרמב"ם הלכות תפלה פ"ח.

(א) ש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתן. **כיצד בשעה** שהוא מתפלל והם שומעין ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה הרי הם כמתפללין. בד"א כשאינו יודע להתפלל אבל היודע אינו יוצא י"ח אלא בתפלת עצמו: (ב) בד"א בשאר ימות השנה חוץ מר"ה ויוה"כ של שנת היובל אבל בשני ימים אלו ש"ץ מוציא את היודע כשם שמוציא מי שאינו יודע מפני שהם ברכות

(א) שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן דער חזן מעג דאוונען פאר פיל מענטשין און זייא זענען יוצא מיט זיין דאוונען כיצד וויא אזוי בשעה שהוא מתפלל והם שומעין ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה הרי הם כמתפללין אז דער חזן דאווינט און אלע הערין (יעדער ווארט וואס ער דאווינט) און זייא ענפערין אמן נאך יעדער ברכה, איז גלייך וויא זייא אליין וואלטין געדאווינט במה דברים אמורים ווען זענען דיא רייד געזאגט געווארין כשאינו יודע להתפלל אז זייא קענען ניט דאוונען, זענען זייא יוצא מיט דעם וואס זייא הערין וויא דער חזן דאווינט און ענפערין אמן אבל היודע אבער דער מענטש וואס ווייס אליין צוא דאוונען אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו איז ער ניט יוצא מיט דעם וואס דער חזן דאווינט, נאר ער אליין מוז דאוונען:

(ב) במה דברים אמורים ווען זענען דיא רייד געזאגט געווארין אז דער מענטש וואס קען דאוונען מוז אליין דאוונען און ער איז ניט יוצא מיט די תפלה וואס דער חזן דאווינט בשאר ימות השנה אין אנדערע טעג פון יאהר חוץ מראש השנה ויום הכפורים של שנת היובל אויסער ראש השנה פון אלע יאהר, און יום כפור פון יובל (ווארום יום כפור פון יובל האט מען אויך געדאווינט מלכיות זכרונות שופרות אזוי וויא ראש השנה פון אלע יאהר) אבל בשני ימים אלו אבער דיא צוויא טעג, ראש השנה פון אלע יאהר און יום כפור פון יובל שליח צבור מוציא את היודע כשם שמוציא מי שאינו יודע איז דער חזן מוציא מיט זיין דאוונען אפילו דעם מענטש וואס קען אליין דאוונען גלייך וויא ער איז מוציא דעם

משערי תשובה לר"י דף טו ע"ב.

תרע ותשכיל כי מוסר הש"י לטובת האדם כ"א חטא איש לפניו ויעש הרע בעיניו מוסר השם אליו לשתי תועלות הא' לכפר על חטאיו ולהעביר את עונו, כמ"ש ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי ובתחלואי הגוף אבל חלה השם בו ירפא חולי נפשו כי העון חולי הנפש כמ"ש רפאה נפשי כי חטאתי לך ונא' כי יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון, והשנית להוכיחו ולהשיבו מדרכיו הרעים כמ"ש אך תיראי אותי תקחי מוסר ואם לא קבל המוסר ולא ניחת מפני התוכחה ולא מל ערלת לבבו אוי לנפשו כי

תדע ותשכיל כי מוסר השם יתברך לטובת האדם יעדער מענטש דארף וויסען און פארשטיין וואס גאט שטראפט דעם מענטש איז דאס פון זיין טובה וועגין כי אם חטא איש לפניו ויעש הרע בעיניו ווארום אויב א מענטש האט געזינדיגט פאר גאט און ער האט גיטאהן וואס ביי גאט הייסט שלעכט און אויך איהם קומט דער שטראף פון גאט מוסר השם אליו לשתי תועלת איז אויף איהם דער שטראף פון גאט געקומען וועגין צוויי זאכין האחד לכפר על חטאיו ולהעביר את עונו איין זאך איז דורך דעם שטראף וועט איהם גאט מוחל זיין דיא זינד וואס ער האט גיטאהן כמו שנאמר וויא דוד המלך האט גיזאגט פאר גאט ראה עניי ועמלי ושא לכל חטאתי זעה מיין פיין און מיינע צרות און זיי מיר מוחל מיינע זינד ובתחלואי הגוף אשר חלה השם בו ירפא חולי נפשו און מיט דעם וואס גאט האט איהם קראנק געמאכט זיין קערפער וועט ער היילין די קראנקייט פון זיין נשמה כי העון חולי הנפש ווארום די עבירות מאכין קראנק די נשמה כמו שנאמר וויא דוד המלך האט גיזאגט פאר גאט רפאה נפשי כי חטאתי לך הייל מיין נשמה ווארום זיא איז קראנק ווייל איך האב גע־זינדיגט צו דיר ונאמר נאך איז גיזאגט גיווארין דורך דעם נביא ישעיה בל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון דער וואס רוהט אין ארץ ישראל וועט ניט זאגין איך בין קראנק גיווארין, ווייל דאס פאלק וואס זיצט אין ארץ ישראל וועלין זיינע עבירות זיין פאר־געבין, און אז הקב"ה האט איהם מוחל גיוועזן זיינע עבירות דארף ער שוין ניט קראנק זיין, ניט זיין קערפער און ניט זיין נשמה והשנית דאס אנדערע זאך וועגין וואס עס קומט יסורים אויף דעם זינדיגער להוכיחו ולהשיבו מדרכיו הרעים צו שטראפין איהם ער זאל אוועק גיין פון זיינע שלעכטע וועגין כמו שאמר הכתוב וויא דער פסוק זאגט הקב"ה האט גיזאגט צו דיא יודין איך האב אייך גישטראפט אך תיראו אותי תקחו מוסר ווייל איהר זאלט פאר מיר מורא האבין איהר זאלט אייך נעמען אשטראף איהר זאלט שוין ניט מעהר זינדיגען ואם לא קיבל המוסר און אויב ער האט ניט גענומען אמוסר ולא ניחה מפני תוכחה און ער איז

בייא

שבל יסורין ונשא עונו ולא נרצה עונו אבל נכפל ענשו כאשר ביארנו :

ארוכות ואין רוב היודעין אותן יכולים לכוין דעתן כש"ץ. לפיכך אם רצה היודע לסמוך בשני ימים אלו על תפלת ש"ץ להוציאו י"ח הרשות בידו :

בייא זיך ניט נידעריג געווארין וועגין די שטראף וואס גאט האט איהם געשטראפט ולא מל ערלת לבבו אונ ער האט ניט געעפינט זיין פארשטאפטע הארץ אוי לנפשו איז וויי צו זיין נשמה כי סבל יסורין ונשא את עונו ולא נרצה עונו ווארום ער האט געליטען יסורים אונ האט געטראגין אויף זיך דעם שטראף פון זיינע זינד אונ די זינד האט מען איהם ניט מוחל געוועזן אבל נכפל ענשו כאשר ביארנו זיין שטראף איז נאך גע־טאפילט געווארין וויא מיר האבין שוין גירעט פון דער זאך :

מענטש וואס קען ניט אליין דאווענען מפני שהם ברכות ארוכות ווייל די ברכות זענען לאנגע ואין רוב היודעים אותן יכולים לכוין דעתן כש"ץ אונ אפילו דיא מענטשין וואס ווייסין אליין צו דאווענען, דאס מערסטע פון זייא ווייסין אבער ניט אזוי פרום צו דאווענען מיט כונה וויא דער חזן דאווינט לפיכך אם רצה היודע לסמוך בשני ימים אלו על תפלת שליח צבור להוציאו ידי חובתו הרשות בידו דריבער אפילו דער מענטש וואס קען אליין דאווענען אויב ער וויל די צוויא טעג [ראש השנה פון אלע יאהר אונ יום כפור פון יובל] ניט דאווענען אליין נאר ער וויל זיך פארלאזין אויף די תפלה פון חזן ער זאל איהם מוציא זיין, מעג ער :

אונקלוס כ"ו פסוקי שמו"ת נגד מילוי ב"ן וי' ה' ו' ה' ותעשה ממנו צירוף והיה בניקוד ששי ליל ו תורה

ט א ומליל יי עם משה במדברא דסיני בשתא תניתא למפקהון מארעא דמצרים בירחא קדמאה למימר : ב ויעבדון בני ישראל ית פסחא בזמניה : ג בארבעת עשרא יומא

ט א וידבר יהוה אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר : ב ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו : ג בארבעה עשר יום

ת"א וידבר ה' אל משה. פסחים ו:

ויעשו בני. פסחים ו יומא מז: במועדו. פסחים סו עב יומא מז:

בעל הטורים

(א) וידבר ה' אל משה. סמך פרשת פסח לטהרת לוים, רמז שהלוים משפיעים: (ב) במועדו. מגא ו', לאחר ו' שעות זמן

רשב"ם

(ב) ויעשו בני ישראל. לפי שפסח מצרים לא נהג אלא יום אחד ולא היה כשאר קרבנות עתה בשנבנה

רש"י

(א) בחדש הראשון. פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר ח למדת (פסחים פ"ק, ספרי) שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו ט אלא פסח זה בלבד: (ב) במועדו. (שם) אף בשבת,

שפתי חכמים

ח שנאמר בה בחדש השני: ט מדכתיב בארבעה עשר יום וגו' במדבר סיני נ"ל הא כתיב בתחלת הפרשה במדבר סיני אלא לו; לך שכל מ' שנה כו'. וא"ת ולמה לא הכריחן משה שיעשו הפסח וי"ל שהיו ערלים שלא היו נמולין שבמדבר לא היו מלין את בניהם וא"ת א"כ מאי זה גנות כו' והא לא היו יכולין לעשות. וי"ל שהם גרמו מכח עונותיהם שאלולי סיה החטא היו נכנסין לא"י בעוד

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) בשנה השנית ויעשו בני ישראל את הפסח וגו'. בפרק קמא דפסחים בעי תלמודא אמאי קדמיה קרא איתו מעשה דשאו את ראש בני ישראל שבתחלת הספר לכך פרשה דהכא שהרי האי מעשה תחלה הוא שהרי בכאן כתיב בחדש הראשון שהוא ניסן והתם כתיב באחד לחדש השני שהוא אייר ומשני אין מוקדם ומאוחר בתורה, ומ"מ יש ליתן טעם בדבר שלפי שכל תולדת כהנים היה באהל מועד ושם נמי כתיב באהל מועד וסמיך לאותה פרשה מדבר בדגלים ובחנייתם שהיה סביב למשכן הלכך קדמיה קרא. ורש"י פי' שלא התחיל הספר בהאי פרשה מפני שראה שמדבר בגנותן של ישראל שלא עשו אלא פסח זה כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר ואי קשיא מאי גנות הוא זה והלא כביאת הארץ תלאו הכ' שנאמר והיה כי יביאך וגו' ועבדת את העבודה הזאת וגם פסח זה לא היו מקריבים כי אם על פי הדבור י"ל דהגנות הוא שאם זכו ולא חטאו היו נכנסים לארץ משנה שניה והיו עושין פסח בכל שנה ושנה:

פירוש לתורת אלהים

(א) וידבר אונ גאט האט גירעט צוא משה אין דער מדבר סיני בשנה השנית אין דעם אנדערין יאהר לצאתם מארץ מצרים אין זייער אוים גיין פון דם לאנד מצרים בחדש הראשון אין דעם ערשטין חדש דאס איז דער חדש ניסן לאמר אזוי צו זאגין : (ב) ויעשו אונ זיי זאלין מאכין בני ישראל די קינדער ישראל את הפסח דעם קרבן פסח במועדו אין זיין צייט : (ג) בארבעה עשר

ליקוטים על התורה

(ב) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. דער אור החיים פרעגט פאר וואס הייבט זיך אן דער פסוק מיט אוא"ו ויעשו אונ זייא זאלין מאכין, עס דארף דאך שטיין יעשו, די יודין זאלין מאכין דעם קרבן פסח אין זיין צייט, דער תירוץ איז ווארום דער דין איז אז אייגער דינט עבודה זרה אדער ער איז מודה אז דיא עבודה זרה איז אויך אגאטס־ליבקייט, טאר ער ניט עסין דעם קרבן פסח, אונ דיא יודין האבין געמאכט דעם עגל, האבין זיי ניט געוואוסט אויב הקב"ה האט אנגענומען זייער תשובה אונ האט זיי מוחל געוועזן דיא עבירה פון עגל טענין זיי מאכין אקרבן פסח, טאמער האט אבער הקב"ה ניט אנגענומען זייער תשובה, טארין זייא ניט

בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ ד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח׃ ה וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי

אונקלוס

בְּיַרְחָא הָדֵין בֵּין שִׁמְשַׁיָּא תַּעַבְדוּן יָתֵיהּ בִּזְמָנֵיהּ כְּכָל גְּזֵירָתֵיהּ וּכְכָל דְּחָזֵי לֵיהּ תַּעַבְדוּן יָתֵיהּ׃ ד וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּד פִּסְחָא׃ ה וַעֲבַדוּ יָת פִּסְחָא בְּנִיסָן בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רשב"ם

תמשכן הוצרך לצוות שיעשוהו כעיקר מצותו לדורות

בעל הטורים

סחיפס: במועדו. בא"ם ב"ס סיפוקף בגימ׳ בסבס: (ד) לעשת הפסח. לעשת חסר ו׳ לומר לך שלא עשו במדבר אלא אותו פסח

רש"י

במועדו אף י בטומאה: (ג) בכל חקתיו. אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה: ובכל משפטיו. אלו מצות שעל גופו ב ממקום אחר כגון שבעת ימים למצה ולביעור חמץ, (ס"א מצות שבגופו, שה תמים זכר בן שנה, שעל גופו, צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו, שחוץ לגופו. מצה וביעור חמץ): (ד) וידבר משה וגו׳. (ספרי) מה ת"ל והלא כבר נאמר (ויקרא כג) וידבר משה ל את מועדי ה׳ אלא כששמע פרשת מועדים מסיני אמר להם וחזר

שפתי חכמים

נ׳ ימים כדפרש"י בפסוק נוטעים שנהגו וגו׳ (תוס׳ קידושין דף נא): י ר"ל מבמועדו שני דכתיב בקרא דריש ליה משום דבכל ילפינן מבמועדו שראשון דפסח דוחה את השבת דילפינן מועדו מועדו מקרבן תמיד שכתוב ביה במועדו וקרבן תמיד דוחה את השבת ומייתר ליה במועדו שני למדרש שדוחה את הטומאה (בספרי), א"כ י"ל מחד קרא נפקא תרווייהו משום דהי ניניהו נפקא, והא דכתיב בסמוך איש איש כי יהיה טמא וגו׳ ופסח פסח לא׳ בחדש השני משמע דטמאים נדחים לפסח שני, היינו דוקא כשיש דאיש נדחה אבל אין לצבור נדחין והכא איירי בצבור או רוב צבור שטמאים וכשנטמאו מחלה הטהורים יאכלו אותו בטהרה והטמאים עושים לעצמן בטומאה (פסחים עט) ודוקא טומאת מת הוא דדחי ולא שאר טומאות (פסחים עז): כ ה"ג

ככל חקותיו אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה, ככל משפטיו אלו מצות שעל גופו צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו ושחוץ לגופו כלומר ממקום אחר כגון שבעת ימים וגו׳ וכן כתב הרמב"ן והרא"ם. אבל מה שבספרים כתיב בכל משפטיו כו׳ שבעת ימים למצה ולביעור חמץ ע"ם הוא, דאל"כ בפסח שני נמי כן כתיב ובמשפטו דאפ"ה בפסח שני מצה וחמץ עמו בבית כדפרש"י לקמן. (וע׳ בקל"ע ובכח"י) שמיישבין גי׳ רש"י שלפנינו: ל אבל לא הוקשה לרבותינו ז"ל מדוע שנה הקב"ה לצות כאן על הפסח והלא בכל גוס כפ׳ אמור משני בלא תימא שבמדבר היו פטורים משום דביאת הארץ תלה בה׳ לפיכך חזר ושנאה כאן אבל מאמר משה לישראל שאינו כתוב כו לעשות את הפסח בחדש הזה אלא לעשות פסח סתם שמורה שלא נוה לשם רק דין הפסח בלבד הוקשה לרבותינו ז"ל מה ת"ל כו׳, הרא"ם. ולי נראה דהוקשה להם ז"ל למה ליה נמכתב כלל וידבר משה וגו׳ לא הו"ל הנה ויעשו בני"י את הפסח וגו׳ דממתמא כיון שצוה לו הקב"ה פידבר ודאי הוא שאמר להם לוי פש"י דהא כמתלה הסדר כתיב דבר אל אהרן ואמרת אליו וגו׳ וכתיב ויעש כן אהרן וגו׳ ולא נאמר בקרא בדבר משה אל אהרן לוי הסם ימ"ש אלא מסתמא הוא שאמר לו לוי הסם מדכתיב אחר זה ויעש אהרן וגו׳ וכן מה שכ׳ וידבר פ׳ אל משה קח את הלוים ולא מצינו שאמר להם משה לישראל נוי הסם אלא סמך הקרא על מה שכ׳ אח"ז ויעש משה ואהרן וכל עדת בני"י וגו׳ וכן בפרשה ויהי אנשים אשר היו

ליקוטים על התורה

מאכין דעם קָרְבַּן פֶּסַח, דְרִיבֶּער הָאט הַקב"ה גֶיזָאגְט צוּ משֶׁה זָאג דִי יוּדִין מֶען זָאל בְּרֵיינְגֶען דִי לָיִים זֵיי זָאלִין הֵיסְּען דָעם מִשְׁכָּן ווָארוּם מֵיין שְׁכִינָה ווֶעט זֵיין אִין מִשְׁכָּן, אִיז שֵׁיין אֲצֵייכִין אַז אִיךְ הָאבּ זֵייא מוֹחֵל גֶיוֶועזְן דִיא זִינְד פוּן עֵגֶל. נָאךְ אֲצֵייכִין ווֶעל אִיךְ זֵיי גֶעבִּין אַז אִיךְ הָאבּ זֵייא מוֹחֵל גֶיוֶועזְן דִי זִינְד פוּן עֵגֶל, וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח, דוּא זָאלְסְט זָאגִין דִי יוּדִין זֵייא זָאלִין אַקָּרְבַּן פֶּסַח אוֹיךְ מַאכִין׃

פירוש לתורת אלהים

יום אִין פֶערְצֶעהֶנְטִין טָאג בַּחוֹדֶשׁ הַזֶּה אִין דֶם דָאזִיגְן חוֹדֶשׁ נִיסָן בֵּין הָעַרְבַּיִם צְווִישֶׁען דִי אֳבִינְטְען תַּעֲשׂוּ זָאלְט אִיהר אִיהם מַאכִין אִין זַיין צַייט כְּכָל חֻקֹּתָיו אַזוֹי ווִי אַלֶע זַייגֶע גִיזֶעץ דָאס מֵיינְט מֶען דִי מִצְוֹת אוּנ דִי דִינִים ווָאס גִיהֶערִין צוּם קָרְבַּן פֶּסַח אַלֵיין דְהַיינוּ מֶען זָאל בְּרֵיינְגֶען אַשֶׁעפְּס אַזָכָר ווָאס אִיז אַלְט אַיאר אוּנ עֶר זָאל זַיין גַאנְץ אָן אַפֶּעלֶער וּכְכָל מִשְׁפָּטָיו אוּנ אַזוֹי ווִיא אַלֶע זַייגֶע דִינִים דָאס מֵיינְט מֶען דִיא אַנְדֶערֶע מִצְוֹת אוּנ דִינִים ווָאס גֶהֶערִין דֶר צוּא דְהַיינוּ אוּם עֶרֶב פֶּסַח מוּז מֶען אוֹיס רוּימֶען חָמֵץ אוּנ מֶען טָאר נִיט עֶסִין חָמֵץ אַלֶע זִיבֶּען טֶעג פֶּסַח נָאר מַצּוֹת תַּעֲשׂוּ אוֹתוֹ זָאלְט אִיהר אִיהם מַאכִין׃ (ד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אוּנ משֶׁה הָאט גִירֶעט צוּ דִיא קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל זֵייא זָאלִין מַאכִין דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח׃ (ה) וַיַּעֲשׂוּ אוּנ זֵיי הָאבִין גִימַאכְט אַקָּרְבַּן פֶּסַח בָּרִאשׁוֹן אִין דֶעם עֶרְשְׁטִין חוֹדֶשׁ דָאס אִיז נִיסָן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר אִין דֶעם פֶערְצֶעהֶנְטִין טָאג אִין חוֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם צְווִישֶׁען דִיא אֳבִינְטְען בְּמִדְבַּר סִינַי אִין דֶער מִדְבַּר סִינַי הָאבִּין זֵייא דֶעגְצָמָאהל גִיהַאכְט דֶעם קָרְבַּן פֶּסַח כְּכֹל אַזוֹי ווִיא גָאט הָאט גִיבָּאטִין אֶת מֹשֶׁה צוּ משֶׁה כֵּן עָשׂוּ אַזוֹי הָאבִין גִיטָאהן דִי

יִשְׂרָאֵל׃ ו וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא׃ ז וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

י וַהֲווֹ גּוּבְרַיָּא דִּי הֲווֹ מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא וְלָא יְכִילוּ לְמֶעְבַּד פִּסְחָא בְּיוֹמָא הַהוּא וּקְרִיבוּ קֳדָם מֹשֶׁה וְקֳדָם אַהֲרֹן בְּיוֹמָא הַהוּא׃ ז וַאֲמָרוּ גּוּבְרַיָּא הָאִנּוּן לֵיהּ אֲנַחְנָא מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא לְמָא נִתְמְנַע בְּדִיל דְּלָא לְקָרָבָא יָת קוּרְבָּנָא דַּייָ בִּזְמַנֵּיהּ בְּגוֹ

ת"א ויהי אנשים. פסחים ו סוכה כה:

בעל הטורים

גלגל: (ו) אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. בגימ' אלו שהיו נושאים ארונו של יוסף: אשר היו טמאים. בגימ' זה למת מצוה:

רש"י

וחזר והזהירם בשעת מעשה: (ו) לפני משה ולפני אהרן. (ספרי) כששניהם יושבין בבית המדרש באו ושאלום. ולא יתכן לומר זה אחר זה, שאם משה לא היה יודע אהרן מנין לו: (ז) למה נגרע. (שם) אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה, אמרו לו יזרק הדם מ עלינו בכהנים טהורים ויאכל הבשר לטמאים (ס"א לטהורים כ"ג רא"ם), אמר להם עמדו ואשמעה כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו. אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה (סנהדרין פ"ק), וראויה היתה פרשה זו נ להאמר ע"י משה כשאר כל התורה כולה

שפתי חכמים

טמאים לנפש אדם וגו' ק"מ שדבר לו השם דיני פסח שני דלא עליהו שאמר להם משה אלא מסתמא אמר להם א"כ למה נאמר וידבר משה וגו' היה לו לסמוך אחריו ויעשו את הפסח וגו' ואין לומר דקודם לכן לא אמר להם דיני פסח ועכשיו הוא אמר להם מ"מ כתיב וידבר משה והא כבר כתיב וידבר משה את מועדי ה' וגו' מש"ה דרשו מה שדרשו אלא כשתשמע כו', כן נראה לי: ם דק"ל למה אמרו למה נגרע הרי טמאי' היו וטמא אסור להקריב קרבן בימי טומאתו ולמה היה ספק למשה שאמר להם עמדו ואשמעה וגו' ואיך שכח משה פרשה שילוח טמאים שנאמר לו בכ"ח ניסן. ומתרץ אין כו', ועיקר שאלתו היה רק על זריקת הדם עליהם בטומאה כדם חטאת שהיא קדשי קדשים ובשרם נאכל לטהורים כ"ש פסח שקל: נ מקשים שעולם אין סולם זה במם

פירוש לתורת אלהים

די קינדער יִשְׂרָאֵל׃ (ו) וַיְהִי אונ עס איז געוועזן אֲנָשִׁים מענטשן אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים וואס זיי זענען געוועזן אום ריין לְנֶפֶשׁ אָדָם פון אטויטען מענטש כלומר זיי האבין זיך מטמא געוועזן צו אמת וְלֹא יָכְלוּ אונ זייא האבין ניט גיקענט לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח מאבין דעם קרבן פסח בַּיּוֹם הַהוּא אין דעם זעלבין טאג ווארום דער מענטש וואס איז טמא טאר ער דעם קרבן פסח גיט עסין וַיִּקְרְבוּ אונ זיי האבין גינעהנט לִפְנֵי מֹשֶׁה פר משה אונ פר אהרן בַּיּוֹם הַהוּא אין דעם זעלבינגען טאג (עיין רש"י)׃ (ז) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים האבין די מענטשין גיזאגט צוא משה אֲנַחְנוּ טְמֵאִים מיר זענען אום ריין מחמת מיר האבין זיך מטמא גיוועזן צוא אמת פרעגין מיר דיך לָמָּה נִגָּרַע ווארום זאלין מיר זיין געמינערט לְבִלְתִּי הַקְרִיב מיר זאלין ניט מקריב זיין אֶת קָרְבַּן יְיָ דעם קרבן פון גאט דאס הייסט דעם קרבן פסח בְּמוֹעֲדוֹ אין זיין צייט בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צווישען די קינדער יִשְׂרָאֵל. רש"י שרייבט משה האט זיי גיפרעגט מען טאר גיט מקריב זיין א קרבן ווען מען איז טמא האבין זייא צוא איהם גיזאגט לא׳ מען מקריב זיין אונזער קרבן פסח אונ די כהנים וואס זענען טהור זאלין שפריצען דיא

ליקוטים על התורה

(ו) וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים וגו'. דער קשיא פון זייער שאלה איז גיוועזן, עס זענען גיוועזן צוויי ערליי טומאות, א טומאה וואס גייט ארויס פון דעם מענטש, דהיינו א מצורע וואס מען האט איהם ארויס געשיקט פון אלע דרייא מחנות, פון מחנה שכינה אונ פון מחנה לויה אונ פון מחנה ישראל, אדער א זב אונ א זבה וואס מען האט זייא ארויס געשיקט נאר פון צוויי מחנות, פון מחנה שכינה און פון מחנה לויה, נאך איז דא א טומאה וואס מען ווערט טמא נאר פון אנדירען, מען רירט אן א מת אשרץ א נבלה דער מענטש ווערט נאר ארויס געשיקט פון מחנה שכינה אליין. דריבער האבין דיא מענטשין גיזאגט מיר האבין דאך אנדירנע טומאה, מיר זענען נאר טמא וואס מיר האבין אנגערירט א מת אונ מיר מעגין זיין צווישען אלע יודין אפילו צווישען לוים אויך, פאר וואס זאלין מיר זיין ערגער פון אלע יודין מיר זאלין ניט מקריב זיין דעם קרבן פסח, אמת עסין דעם קרבן פסח וועלין מיר ניט טארין, אבער מקריב זיין דעם קרבן פסח דארפין מיר דאך מעגין, וויא עס שטייט אין פסוק לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת קָרְבַּן ה'. פאר וואס זאלין מיר גיערגערט זיין פון אלע יודין מיר זאלין גיט מקריב זיין דעם קרבן פון גאט, פאר וואס זאלין מיר זיין אפגעשייד פון אלע יודין גלייך וויא מיר וואלטין גיוועזן אפיקורסים אדער ניט געמלת, קים דעם קשיא איז גיענטפערט דיא קשיא פון אור החיים ואברבנאל׃

ח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ
וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם: פ
ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ
אִישׁ כִּי־יִהְיֶה־טָמֵא׀ לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ
רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה
פֶסַח לַיהוָה: יא בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם
יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים

אונקלוס

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ח וַאֲמַר
לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד
דְאֶשְׁמַע מַה דְּיִתְפַּקַּד
מִן קֳדָם יְיָ עַל דִּילְכוֹן:
ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר: י מַלֵּיל עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר גְּבַר גְּבַר
אֲרֵי יְהֵי מְסָאַב לִטְמֵי
נַפְשָׁא דַאֲנָשָׁא אוֹ בְאוֹרַח
רְחִיקָא לְכוֹן אוֹ לְדָרֵיכוֹן
וְיַעֲבֵיד פִּסְחָא קֳדָם יְיָ:
יא בְּיַרְחָא תִנְיָנָא
בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא
בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַעַבְדוּן
יָתֵיהּ עַל פַּטִּיר וּמְרָרִין

ת"א איש איש כי יהיה טמא. פסחים סו סז לב זבחים כב בכורו' ל: או בדרך רחקה לכם. פסחים צג נזיר סג: בחדש השני. זבחים כב: על מצות. פסחים ל לט קטו קכ קדושין לו:

בעל הטורים

(י) טמא לנפש. יש פסיק בין טמא לנפש, לומר לך שיש חילוק בין הטמאים איש נדחה ואין צבור נדחין: או בדרך רחקה. בגי' זהו מהפקופה בעל ה"א נקוד כאלו לא נכתב: ועשה פסח לה' בחדש השני. לפי שכשמעברים השנה אז הוי במקום ניסן ולפי

שפתי חכמים

הפירש לעיל מינים. וי"ל דאי לא פי' אמרי ילוך אמה כו' סייתי לומר דמה שנא נאמרה פרשה זו בשם משה סוף לעניו של משה

רש"י

אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן שמגלגלין זכות ע"י זכאי:
(י) או בדרך רחוקה. נקוד עליו לומר לא שרחוקה ודאי

ליקוטים על ההורה

(ח) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם משה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה וגו' לָכֶם. ווייל משה האט גיזעהן אז זייערע רייד איז מיט אֱמֶת, אונ זיי האבין גרוים צער אויף דעם וואס זיי קענען ניט מקיים זיין די מצות פון הקב"ה. דריבער האט משה געוואוסט אז הקב"ה וועט אים געווים זאגין דעם דין אין זייער זכות, אונ ער האט גיזאגט צוא דיא מענטשין איהר זאלט שטיין אונ ווארטין איך וועל הערין וואס גאט וועט געבעטען צו אייך, איהר זענט זוכה אז פון אייערטוועגין וועט גאט ריידין מיט מיר דעם דין. אונ אז אייך האט מיר גאט ניט געוואלט זאגין דעם דין, אונ מיר זעהן דיא ענוה פון משה, ער האט ניט גיזאגט איך וועל הערין וואס גאט וועט צוא מיר זאגין, נאר ער האט גיזאגט צו די מענטשין איך וועל הערין וואס גאט וועט געבעטען צוא אייך:

(י) אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ וגו' וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וגו' ווייל דיא תורה זאגט אדין אז דער מענטש וואס האט ניט געקענט מאכין דעם ערשטין קרבן פסח אין חדש ניסן זאל ער מאכין דעם אנדערין קרבן פסח אין חדש אייר, זאגט אונז די תורה נאך אדין, אז אגוי האט זיך מגייר גיווען אין די טעג פון פונפצעהנטין טאג אין ניסן ביז דעם פערצעהנטין טאג אין אייר (עיין רמב"ם הלכות ק"פ פ"ה), נאך אגייע זאך טאג אין אייר זאל ער אויך מאכין אקרבן פסח אין פערצעהנטין טאג אין אייר. ווייל ער איז ניט גיוועזן אין מצרים, דערציילט אונז די תורה, מיר וואלטין זאגין אז אגר זאל קיין טאהל מאכין אקרבן פסח. ווייל יעדער גר וואס איז זיך מגייר דריבער זאגט אונז די תורה אז אגר מוז אויך מאכין אקרבן פסח אזוי וויא אלע יודין, ווייל יעדער גר וואס איז זיך מגייר איז זיין נשמה אגלגול פון איד, איז דאך זיין נשמה אויך גיוועזן אין מצרים:

פירוש להורת אלהים

בלוט אויף דעם מזבח פון אונזערטוועגין אונ דאס פלייש לאזין עסען דיא מענטשין וואס זענען טהור: (ח) וַיֹּאמֶר האט משה צו זיי גיזאגט עִמְדוּ שטייט אונ ווארט ביז איך וועל פרעגין השי"ת וְאֶשְׁמְעָה אונ איך וועל הערין מַה יְצַוֶּה וואס גאט וועט צו אייך גביטען: (ט) וַיְדַבֵּר יְיָ האט גאט גירעט צו משה אזוי צו זאגין: (י) דַּבֵּר רייד צו דיא קינדער ישראל אונ זאלסט זייא אזוי זאגין אִישׁ אמענטש אז ער וועט זיין אום ריין לָנֶפֶשׁ בְּחֵמֶת ער האט זיך מטמא גיוועזן צו אמת או אדער ער וועט זיין בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה אין אווייטען וועג (עיין רש"י) לָכֶם צו אייך או אדער לְדוֹרוֹתֵיכֶם צו אייערע דורות

מצות השם

(יא) [שם] (פסח קל) שכל מי שלא עשה פסח ראשון בזמנו הוא בלווי מיוחד לשחוט הפסח השני ביום י"ד באייר שנאמר בחדש השני בארבעה עשר יום לחדש יעשו אותו וגו':

אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא וגו'. (דאס איז א מצות עֲשֵׂה) דער מענטש וואס האט ניט געקענט מאכען דעם קרבן פסח ערב פסח דעם פערצעהנטען טאג אין ניסן (ווייל ער איז געווען טמא אדער ער האט ניט געקענט קומען אין ירושלים זאל ער מאכען אקרבן פסח דעם פערצעהנטען טאג אין חודש אייר דאס הייסט פסח שני) פארען נאכט:

יאכלהו: יב לא־ישאירו ממנו עד־בקר ועצם לא ישברו־בו ככל־חקת הפסח יעשו אתו: יג והאיש אשר־הוא טהור ובדרך לא־היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי ׀ קרבן יהוה לא הקריב במעדו חטאו ישא האיש ההוא: יד וכי־יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה כחקת הפסח

אונקלוס: ייכלוניה: יב לא ישארון מניה עד צפרא וגרמא לא יתברון ביה ככל גזירת פסחא יעבדון יתיה: יג וגברא דהוא דכי ובאורח לא הוה ויתמנע למעבד פסחא וישתיצי אנשא ההוא מעמיה ארי קורבנא דיי לא קריב בזמניה חוביה יקביל גברא ההוא: יד וארי יתגייר עמכון גיורא ויעבד פסחא קדם יי כגזירת פסחא וכדחזי ליה כן

ת"א לא ישאירו. פסחים לה: ועלם לא. שם פה: ככל חקת הפסח יעשו אתו. שם לא לה יומא לא זבחים פט: והאיש אשר הוא טהור. פסחים פט לג: וחדל לעשות הפסח. שם לג: ונכרתה הנפש. שם לא: חטאו ישא. שם כריתות ז:

בעל הטורים

שבחמשה עשר בו ירד המן לכך עושים בו פסח יום אחד: (יג) ובדרך. ד' במס'. הכא, ואידך וילך בדרך אביו ובדרך אמו ובדרך ירבעם בן נבט, ואידך ובדרך חטאים לא עמד. וזה הוא ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח שעושה כדרך שעשה ירבעם שהלך בדרך חטאים שבטל הקרבנות והחטיא את ישראל גם זה בהיינו בדרך ומבטל מלעשות הפסח: וחדל. ב' במס'. הכא, ואידך וחדל לעולם דפסה בכרת וזה הוא וחדל לעולם לעולמו של יובל דהיינו חמשים שנה כדין הייבי כריתות דלא מפקי חמשים:

רש"י

אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה. פסח שני מלה והמץ עמו בבית ע ואין שם יו"ט ואין איסור חמץ אלא עמו באכילתו: (יד) וכי יגור אתכם גר ועשה פסח. (פסחים לג, ספרי) יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד ת"ל חקה אחת וגו' אלא כך משמעו וכי יגור אתכם גר ובא עת לעשות פסח עם חביריו כחקה וכמשפט יעשה:

שפתי חכמים

שאמר כל סדבר הקשה וגו' אבל עכשיו שפי' אשרי ילוד אשה וגו' שהקרא מדבר בכבודו של משה א"כ למה לא נאמרה פרשה זו בפה משה ל"ם ורבויה כו': ס וא"ת למה נאמר רחוקה כו', וי"ל שאם נאמר בדרך ולא רחוקה הייתי אומר דוקא אם היא רחוקה אז יעשה פסח שני אבל אם הוא חוץ לאסקופת העזרה לא לכך כתיב רחוקה ונקדו למדרש אתא לא רחוקה ממש, כמו שפירשתי לעיל גבי נרצות את למן וק"ל: ע וא"ם והיאך סמך זה אדלעיל מיכים, וי"ל דק"ל ל"ל הנקוד' ללמד שאפי' אינו אלא חוץ לאסקופ' העזרה נקרא רחוק ויעשה פסח שני בלאו נקודה נמי יש ללמוד זה מדסמיך דין רחוקה אל דין מי שהיה טמא כלמד מהיקשא מהדדי מה טמא אפי' היה בעיר כיון שהוא חוץ לעזרה עושה פסח שני אף מה דכתיב או שהוא בדרך רחוקה אפי' הוא חוץ לעזרה שהוא עושה פסח שני וא"כ קשה ל"ל הנקודה אפי' מלת רחוקה נמי א"ל לפי מה שפירשתי לעיל, ומתרץ דאתא לאשמעינן הנקודה דאף פסח שני אם היה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטת הפסח לא יעשה פסח שני. ואין להקשות השיטה מה"ת

פירוש לתורת אלהים

ועשה זאל ער מאכין אקרבן פסח צו גאט: (יא) בחדש השני אין דעם אנדערין חודש בארבעה עשר יום אין פערצעהנטין טאג אין חודש בין הערבים צווישען דיא אבינטען יעשו אותו זאלין זייא איהם מאכין על מיט מצות אום גזייערטע קוכען ומרורים אונ ביטערע קרייטעכצער יאכלהו זאלין זיי איהם עסין: (יב) לא ישאירו זייא זאלין ניט לאזין פון איהם ביז מארגין פריא ועצם אונ א ביין זאלין זייא אין איהם ניט צו ברעכין ככל חקת הפסח אזוי וויא אלע די גיזעץ פון דעם קרבן פסח יעשו אותו זאלין זייא איהם מאכין: (יג) והאיש אונ דער מענטש וואס איז טהור ובדרך אונ איז ניט גיוועזן אין וועג וחדל אונ וועט פאר מיידען צו מאכין דעם קרבן פסח ונכרתה הנפש וועט פאר שניטין ווערין דאס זעלביגע לייב פון איהר פאלק כלומר דער מענטש איז חייב כרת כי קרבן יי ווייל ער האט ניט מקריב גיוועזן דעם קרבן פון גאט אין זיין צייט חטאו דער זעלביגער וועט ליידין זיין זינד: (יד) וכי יגור אתכם גר אונ אז עס וועט וואהנען מיט אייך אגר כלומר ווען איינער וועט זיך מגייר זיין ועשה זאל ער מאכין

מצות השם

(שם) [תשא] (מצוה קנא) לאכול בשר פסח שני בליל ט"ו כאייר על מלה ומרור שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו:
(יב) [תשב] (לאו רלא) שלא להותיר מבשר פסח שני שנא' לא ישאירו ממנו עד בקר:

ואכלתם אותו בלילה ההוא וגו על מצות ומרורים יאכלוהו
ודאס איז אמצות עשה מען זאל עסין דעם פסח שני

דיא נאכט וואס געהער צום פונפצעהנטען טאג אין אייר אונ מען זאל אים עסין מיט מצה אונ מרור:
לא ישאירו ממנו עד בוקר ודאס איז אמצות לא תעשה מען טאר גים לאזען אשטיקול פלייש פון קרבן פסח ביז אין דער פריה:

וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ: ס

רביעי טו וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן

אונקלוס

יַעֲבֵיד קְיָמָא חַד יְהֵא לְכוֹן וּלְגִיוֹרַיָא וּלְיַצִיבַיָא דְאַרְעָא: טו וּבְיוֹמָא דְאִתָּקַם יָת מַשְׁכְּנָא חֲפָא עֲנָנָא יָת מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא וּבְרַמְשָׁא הֲוָה עַל

ת"א וביום הקים את המשכן. שבועות טו:

בעל הטורים

ונכרתה הנפש ההיא. ס"ת אשה, לומר לך אחד האיש ואחד האשה בכלל עונשין: (טו) וביום הקים את המשכן. ז' פעמים כתיב בפרשה כנגד ז' משכנות: ובערב. ד' במס', הכא, ואידך ובערב תאמר מי יתן בקר. ומקטירים לה' וגו' בבקר ובערב, ובערב חתרתי לי בקיר ביחזקאל שהיה מתנבא על הגלות וזהו ובערב חתרתי לי בקיר כשאת בגולה תאמר מי יתן ערב כשהוא ערב שנאמר בו מקטירים לה' בבקר ובערב וכמראה אש עד בקר:

רש"י

(טו) המשכן לאהל העדות. המשכן העשוי להיות אהל ללוחות פ העדות: יהיה על המשכן. כמו הוה על

שפתי חכמים

לחלק, ומתרץ כיון שמצינו דבלא"ה נמי חלוקים הם דהא פסח שני מלא ומצה עמו בבית כו' א"כ ה"א בכה"ג נמי יש לחלק מ"ה באה הנקודה: פ דקשה לרש"י דהא משכן הוא היריעות התחתונו' כמו שפרש"י בפ' במדבר ואהל הם יריעות עזים אשר עליהם ואיך נאמר המשכן לאהל שמשמעותו שהמשכן הוא לצורך אהל, לכן פי' העשוי לאהל כו' וק"ל. והרא"ם פי' הוסיף מלת העשוי קודם מלת לאהל מפני שלמ"ד לאהל מורה על ההיות התכליתית כאלו אמר להיות אהל ובזולת תוס' מלת העשוי היה נראה שההיות התכליתית דבקה עם מלת כסה לומר כסה הענן את המשכן כדי להיות אהל אבל עם מלת העשוי תהיה ההיות התכליתית דבקה עם המשכן שהמשכן עשוי כדי להיות אהל ומלת להיות הוא פירוש למ"ד לאהל ומה שהוסיף מלת ללוחות העדות מפני שהלוחות הם עדות לישראל ולא האהל משא"כ גבי משכן העדות שפרש"י שהוא עדות לישראל וגו' מפני שמלת משכן מורה על השכינה שהוכן בתוכו משא"כ מלת לאהל. (נח"י) כבר בארתי היטב ריש פרשת תרומה דלפעמים קורא ללוחות העדות ולפעמים קורא להתורה

נסיעת ישראל במדבר

(טו) וביום הקים את המשכן וגו'. הכתובים האלה מספרים הנהגת בני ישראל בנסיעתם ובחנותם ע"פ ה' כל ימי היותם במדבר, באמרו ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים היה להם לשאול למשה על מה אנחנו יושבים במדבר ולמה לא נסע לארץ נושבת לארץ הכנעני אשר שמה בארץ הזאת נועד לנו מקום מנוחתנו עד עולם, כמ"ש ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ וגו' מקום הכנעני וגו' עכ"ז לא היו קצים בישיבתם במדבר ולא הפצירו במשה מנהיגם להוליכם משם לארץ הכנעני אבל היו שומרים משמרת ה' ולא ימרו ולא יקוצו בעכובם ואיחורם. ולהיפך כשהיה הענן ימים מספר אע"פ שהיה להם מי מנוחות ונאות עדן ועגם בדרך כהם, עכ"ז לא היו מבקשים ממשה לשבת שם יותר זמן, אבל ע"פ ה' יחנו וע"פ ה' יסעו. כפי מה שיורה הענן היו הם נוסעים וחונים. ואמר עוד ויש אשר יהיה הענן מערב ועד בקר וגו', הכתוב בא להגיד שכמו שלא היו חוששים לצרכם ככה לא היו חוששים לטרחם ועמלם, כי פעמי' קרה שהיה הענן שוכן בערב ומתמיד שם עד הבקר ומיד בהשכמה הי' נעלה הענן, ועכ"ז היו נוסעים, והוא טורח גדול, כי היו המה סבורים שיעמדו שם איזה זמן ופרקו העגלות ויניחו משאם מעל שכמם כמנהג הבאים מן הדרך, ולא היו אומרים הן עתה באנו מן הדרך ולא נחנו עוד ולמה נשוב אל הדרך מיד, ויותר קשה מזה מה שאמר או יום ולילה ונעלה הענן ונסעו, כלומר הלכו כל היום והנו בתחלת הלילה ובלילה הוא עצמו נעלה הענן, והיה להם להתרעם ולומר הלא אתה ידעת חניתנו ואיך נלך בלילה, אבל הם לרוב הכנעתם היו מיד נוסעים, והכלל שאין פוצה פה מהם ומצפצף בתלונות ע"ז, והנהגה זו היה כל הארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר, וזכר הכתוב שמלבד האות הנזכר שהיה בהענן הנה היה שם דבור אלהי מצוה ומודיע למשה מתי יחנו ומתי יסעו, וע"ז אמר את משמרת ה' שמרו ע"פ ה' ביד משה כי גם ע"י האות הענן

לא היו נוסעים זולת דבר ה' ומצותו. וכדי שמשה רבע"ה לא יצטרך לצאת לכל שבט ושבט להודיעו מה יצוה ה' אותו לכן צוהו ית' אמר זה, עשה לך שתי חצוצרות כסף וצוהו שיהיו מכסף ולא ממתכת אחר מפני כבודו של משה שיהיו' הכל כדרך המלכים. עוד ספר הכ' דבר שהיה במסע הראשון שאמר משה אל חובב בן רעואל המדיני והוא יתרו חותן משה ובעבור שהסבה עולם אשר נקרא חובב ומה שאמר לו הוא נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם ר"ל אע"פ שנתעכבנו פה בסיני לא תחשוב שכן נעשה בכל מסע ומסע, כי במצות גבוה עשינו זה, אבל עתה נמהר נחישה את הדרך, כי כן היה אם לא שנכנס חטא המרגלים לשתאחר במדבר ארבעים שנה, והיה תכלית דבריו לכה אתנו והטבנו לך וגו'. ר"ל שיתנו לו נחלה בארץ ישראל כשירשוה, ויתרו השיבו שלא ילך עמהם בעבור שהיתה סבה כי יש לו בארצו נחלה בלי מצרים ולא יצטרך לנחלתם, ומשה השיבו אל נא תעזוב אותנו שרצה לומר לו בזה טענות, הא' הוא כי אם היה יתרו רוצה לילך לארצו מיד אחרי שבא שמה וראה את משה, היה לו בזה טענה ראויה, אבל אחרי שישב בסיני שנה אחת וראה מתן תורה וישיבת משה בהר ימים רבים מבלי מאכל ומשתה וקרון פני משה שהוא מעשה ה' כי נורא הוא ותכונת המשכן והקמתו עם פלאות המשכן ותכונת הנשיאים וסדר הדגלים, איך יהיה אפשר שאחרי ראותו כל זה יעזוב אותם, וע"ז אמר אל נא תעזוב אותנו, ומלת נא מל' עתה, כלומר אחרי ראותך עתה את כל זה אל נא תעזוב אותנו, ועוד עשה טענה שנית כי על כן ידעת חנותנו במדבר ונתעכבת אתנו פה ימים רבים בארץ השוממה הזאת וכיון שכל כך סבלת מהטורח עד כה כדי להתקרב אל האלהים ולהשיג אמונתנו אין ראוי שתעזבנו עתה, ואם תרצה לשוב לארצך ולמולדתך בעבור שהיית שם נכבד מאד כהן מדין, הנה גם בתוך בני ישראל תקנה כבוד גדול מאד והיית לנו לעינים שיהיו עיני כל ישראל עליך ועצתך

פירוש לתורת אלהים

אַקָרְבָּן פֶּסַח צוּ נֶעמֶען מִיט אַלֶע יוּדֶען גְלַייךְ װֶען דִי צַייט װֶעט קוּמֶען כְּחֻקַּת הַפֶּסַח אַזוֹי װִיא דִיא גִיזֶעץ פוּן דֶעם קָרְבָּן פֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ אוּנ אַזוֹי װִי זַיינֶע דִינִים כֵּן יַעֲשֶׂה אַזוֹי זָאל דֶער גֵר טָאהן חֻקָּה אַחַת אֵיין גִיזֶעץ יִהְיֶה זָאל זַיין לָכֶם צוּ אַייךְ וְלַגֵּר אוּנ צוּ אַגֵר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ אוּנ צוּ אַיין אַלְט גִיזֶעסִינֶעם אִין דֶעם לַאנְד: (טו) וּבְיוֹם אוּנ אִין דֶעם טָאג װָאס דֶער מִשְׁכָּן אִיז אוֹיף גִישְׁטֶעלְט גִיוָוארִין כִּסָּה הֶעָנָן הָאט דֶער װָאלְקִין בַּאדֶעקְט דֶעם מִשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדוּת װָאס דֶער מִשְׁכָּן אִיז גִיוֶועזֶען אַגִיצֶעלְט אוֹיף דִיא

מצות השם

(שם) [שסג] (לאו רלב) שלא לשבור עצם מעצמות הפסח שנא' ועצם לא ישברו בו:

וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ דָאס אִיז אַמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה מֶען טָאר נִיט צוּ בְּרֶעכֶען אַ בֵּיין פוּן דִיא בֵּיינֶער פוּן קָרְבַּן פֶּסַח:

כמראה־אש עד־בקר: טז כן יהיה
תמיד הענן יכסנו ומראה־אש
לילה: יז ולפי העלות הענן מעל
האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל
ובמקום אשר ישכן־שם הענן שם
יחנו בני ישראל: יח על־פי יהוה
יסעו בני ישראל ועל־פי יהוה יחנו
כל־ימי אשר ישכן הענן על־
המשכן יחנו: יט ובהאריך הענן
על־המשכן ימים רבים ושמרו בני־
ישראל את־משמרת יהוה ולא

משכנא כחיזו אשתא
עד צפרא: טז כן הוה
תדירא עננא חפי ליה
וחיזו אשתא בליליא:
יז ולפום אסתלקות עננא
מעילוי משכנא ובתר
כן נטלין בני ישראל
ובאתרא דשרי תמן
עננא תמן שרן בני
ישראל: יח על מימרא
דיי נטלין בני ישראל
ועל מימרא דיי שרן כל
יומין דשרי עננא על
משכנא שרן:
יט ובאורכות עננא על
משכנא יומין סגיאין
ויטרון בני ישראל ית
מטרת מימרא דיי ולא

ת"א על פי ה' יחנו. סנה לג פירוכין נס:

בעל הטורים

(יז) העלות. ב', העלות הענן. ועד העלות העולה, וזהו שאמרו כשאין היו ישראל ראויים שיעשו להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי משה אלא שגרם החטא: ובמקום. ב' במס', הכא, ואידך ובמקום גדולים אל תעמוד שלא היו נכנסין לא להיכל ולא לדבירים אלא לאחוריהם זהו ובמקום אשר ישכן שם הענן דהיינו לפניהם אז

רש"י

המשכן, וכן צ כל לשון הפרשה: (יז) העלות הענן. כתרגומו הסתלקות ק וכן ונעלה הענן, ולא יתכן לכתוב ולפי עלות הענן ועלה הענן שאין זה לשון סלוק אלא צמוח ועליה כמו (מלכים א יח) והנה עב קטנה ככף איש עולה מים: (יח) על פי ה' יסעו. שנינו במלאכת המשכן כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה תקעו והריעו ותקעו ולא היה מהלך עד שמשה אומר קומה ה' ונסע דגל מחנה יהודה, זו ר בספרי: ועל פי ה' יחנו. כיון שהיו ישראל חונים עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין סוכה ולא היה נפרש עד שמשה אמר שובה ה' רבבות אלפי

שפתי חכמים

העדות ולמשכן העדות, ועיין גם ריש פרשת פקודי ובשא"מ: צ נ"א מפני שכל הפרשה מוסב על ההוה בכל יום תמיד ככתוב כן יהיה תמיד דאין מדרך הל' לומר כסה הענן את המשכן ל' עבר ואח"כ ובערב יהיה על המשכן ל' עתיד אלא זה נמשך מזה וע"ש יהיה ל' עתיד ע' לעיל פרשת בשלח בפסוק אז ישיר: ק ולא מל' עליה דא"כ ולפי עלות הענן מבע"ל שהוא מבנין הקל ולא העלות שהוא מבנין נפעל: ר וזה דאמרינן לעיל שנינו במלאכת המשכן זה הכל במשנה במלאכת המשכן עד תקעו והריעו ותקעו אבל מה שאמר לא היה מהלך עד שאמר משה קומה ה' אינו במלאכת המשכן, ועל זה אמר זו בספרי, וע"ש אח"כ ונסע דגל מחנה יהודה וגם מה שפי' ע"פ ה' יחנו כיון שהיו כו' כל זה

נסיעת ישראל במדבר

שנחנו, כי היה יתכן יוען וחכם, ואם רצים לשוב אל ארצך בעבור הנחלות שיש לך שם, הנה כאשר תלך עמנו ג"כ יהי' לך כרמים ונחלות. כי והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך, ר"ל והיינו כאחד מחשובי הנשיאים בירושת הארץ שהיא יותר טוב מכל מה שתעזוב לך בארצך:

פירוש לתורת אלהים

לוחות עדות ובערב אונ אין אלע אבינט יהיה פלעגט
זיין אויף דעם משכן כמראה אש אזוי ווי אנשטאלט
פון פייער עד בוקר ביז אין דער פריה: (טז) כן יהיה
אזוי איז גיוועזן אלע טאג תמיד הענן יכסנו דער ענן פלעגט
בעדעקין דעם משכן ומראה אונ אנישטאלט פון
פייער איז גיוועזן אלע נעכט איבער דעם משכן:
(יז) ולפי אונ נאך דעם העלות אז דער ענן האט זיך
אפ גיטאהן פון דעם אוהל ואחרי כן האבין דער
נאך די ישראל גיצויגין דאס הייסט זיי האבין אפ
גיטרעטין פון דעם ארט אונ זענען טייטר גיגאנ־
גען ובמקום אונ אויף דעם ארט וואו דער ענן האט
גערוהט שם יחנו דארטין האבין גירוהט די קינדער
ישראל על פי יי דורך גאטס גיבאט האבין די
ישראל גיצויגין אונ דורך גאטס גיבאט האבין
זיי גירוהט נוארום אז דער ענן פון נאט האט זיך
אפ גיטאהן פון דעם משכן האבין זיי געוואוסט
אז מען דארף אוועק גיין פון דעם ארט אונ דארט
וואו דער ענן פון גאט האט ווידער גירוהט האבין
זיי געוואוסט אז מען דארף דארט רוהען הייסט
דאס דורך גאטס צווי: (יט) ובהאריך אונ אז דער
ענן האט זיך פאר לייגערט אויף דעם משכן.

יסעו: כ ויש אשר יהיה הענן ימים
מספר על־המשכן על־פי יהוה
יחנו ועל־פי יהוה יסעו: כא ויש
אשר יהיה הענן מערב עד־בקר
ונעלה הענן בבקר ונסעו או יומם
ולילה ונעלה הענן ונסעו: כב או־
ימים או־חדש או־ימים בהאריך
הענן על־המשכן לשכן עליו יחנו
בני־ישראל ולא יסעו ובהעלתו
יסעו: כג על־פי יהוה יחנו ועל־פי
יהוה יסעו את־משמרת יהוה שמרו

נטלין: כ ואית דהוה
עננא יומין דמנין על
משכנא על מימרא דיי
שרן ועל מימרא דיי
נטלין: כא ואית דהוה
עננא מרמשא ועד
צפרא ומסתלק עננא
בצפרא ונטלין או יימם
ולילי ומסתלק עננא
ונטלין: כב או תרין יומין
או ירחא או עידן בעידן
באורכות עננא על
משכנא למשרי עלוהי
שרן בני ישראל ולא
נטלין ובאסתלקותיה
נטלין: כג על מימרא
דיי שרן ועל מימרא דיי
נטלין ית מטרת מימרא
דיי נטרין על מימרא דיי

רש"י

ישראל הוי אומר ע"פ ה' וביד משה: (כ) ויש. כלומר ופעמים: ימים מספר. ימים מועטים: (כב) או ימים.

פירוש לתורת אלהים

כלומר ער האט זיך פארזאהמט און האט גערוהט אויף דעם משכן ימים רבים פיל טעג ושמרו האבין די קינדער ישראל געהיט את משמרת יי דם היטונג פון גאט דאס הייסט זיי האבין גערוהט ארום דעם משכן ולא יסעו און האבין ניט גיצויגין: (כ) ויש און עס איז גיוועזן אזוי אצייט אשר יהיה הענן וואס דער ענן איז גיוועזן ימים מספר ווייניג טעג אויף דעם משכן האבין די ישראל די עטליכע טעג אויך גירוהט: (כא) ויש און אמאל האט דער ענן גירוהט איבער דעם משכן נאר פון אבינט ביז אין דער פריא ונעלה און דער ענן האט זיך אפ גיטאהן אין דער פריא ונסעו האבין די ישראל אוועק גיצוגן פון דעם ארט או יומם ולילה אדער דער ענן האט גערוהט אטאג מיט אנאכט ונעלה הענן און דער נאך האט ער זיך אפ גיטאהן ונסעו האבין דיא ישראל גיצויגין: (כב) או יומים אדער אמאהל האט דער ענן גערוהט צוויי טעג אדער אחודש או ימים אדער אמאהל האט ער זיך פאר לייגגערט און האט גירוהט איבער דעם משכן איאהר בהאריך ווי פיל דער ענן האט זיך פאר זאהמט אויף דעם משכן לשכון עליו ער זאל אויף איהם רוהען יחנו האבין די ישראל אויך אזוי פיל גירוהט ולא יסעו און האבין ניט גיצויגין ובהעלותו און אז ער האט זיך אפ גיטאהן יסעו האבין די ישראל דאמאלס ערשט גיצויגין: (כג) את משמרת דאס היטונג פון גאט שמרו האבין זיי געהיט על פי יי דורך גאט'ס צווי ביד משה און דורך משה. רש"י שרייבט אז עס איז געקומען די צייט וואס גאט האט גיוואלט אז די ישראל זאלין ציהען האט זיך דער ענן צו נויף געוויקילט און האט זיך ארויף געצויגין איבער די בני יהודה אזוי ווי אבאלקין האבין די כהנים געבלאזין אויף דיא טרומייטין תקיעה תרועה תקיעה און דער וואלקין האט זיך ניט אפ גיטאן פון שבט יהודה ביז משה האט גיזאגט קומה יי האט זיך דער וואלקין תיכף אפ גיטאהן און דער דגל מחנה יהודה האט אן גיהויבין צו ציהען און אלע מחנות האבין נאך גיצויגין אזוי ווי דער סדר איז גיוועזן פון די דגלים און אז עס איז ניקומען אויף דעם ארט וווא גאט האט גיוואלט די ישראל זאלין רוהען איז דער ענן גיווארין אזוי ווי ארויך און איז ארויף געגאנגען און האט זיך געצויגין איבער די בני יהודה אזוי ווי אסוכה און האט זיך ניט אפ געשייד ביז משה האט גיזאגט שובה יי האט זיך דער ענן אפ גיטאהן און האט גערוהט איבער דעם משכן ווי פיל עס איז געוועזן דער

על־פי יהוה ביד־משה: פ
י א וידבר יהוה אל־משה לאמר: ב עשה לך שתי חצצרת כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את־המחנות:
ג ותקעו בהן ונועדו אליך כל־העדה אל־פתח אהל מועד:

בידא דמשה: י א ומליל יי עם משה למימר: ב עביד לך תרתין חצוצרן דכסף נגיד תעביד יתהן ויהוין לך לערעא כנשתא ולאטלא ית משריתא: ג ויתקעו בהון ויזדמנון לותך כל כנשתא לתרע משכן זמנא:

יום ו   כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

ד ואם־באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל: ה ותקעתם תרועה ונסעו המחנות

ד ואם בחדא יתקעון ויזדמנון לותך רברביא רישי אלפיא דישראל: ה ותתקעון יבבתא

ת"א עשה לך שתי חצוצרה. יומא ג ר"ס לג מנחות כח עקדה שער טז: כסף. מנחות שם: והיו לך. מנחות כח: ותקעתם. ר"ס לד ערכין י:

בעל הטורים

לגדיהם אל תעמוד למקום שם גדולים: (כג) ביד משה. וסמיך ליה עשה לך שתי חצוצרות כסף שלא היו אלא בידו שבחייו נגנזו: לך שתי. אותיות שלך שמשלו עשאם: שתי חצוצרות. כנגד אברהם ויעקב שעשו מלחמה באומות וגלחום: כסף. ולא

רשב"ם

ולא בפסח מצרים: (ב) והיו לך למקרא העדה. לך יהיו החצוצרות לקריאה ולמחנות יהיו צריכין למסע. למסע. שם דבר הוא כמו נסיעה: את המחנות. כמו למחנות: (ג) ותקעו בהן. בשתיהן:

רש"י

שנה כמו (ויקרא כה) ימים ש תהיה גאולתו: (ב) עשה לך. (שיהיו תוקעין לפניך כמלך ויהי בישורון מלך): עשה לך. משלך (עשה לך אתה עושה ומשתמש בהם ולא אחר): למקרא העדה. כשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם ותקראם לאסוף אליך תקראם ע"י חצוצרות: ולמסע את המחנות. בשעת סלוק מסעות תתקעו בהם לסימן ת נמצאת אתה אומר ע"פ ג' היו נוסעים ע"פ הקב"ה וע"פ משה ועל פי חצוצרות: מקשה. מהעשת תעשה בהקשת הקורנס: (ג) ותקעו בהן. בשתיהן והוא סימן למקרא העדה שנא' ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד: (ד) ואם באחת יתקעו. הוא סימן למקרא הנשיאים שנאמר ונועדו אליך הנשיאים ואף הן יעידתן א אל פתח אהל מועד ומגזרה שוה ב הוא בא בספרי: (ה) ותקעתם תרועה. סימן מסע המחנות תקיעה תרועה ותקיעה

שפתי חכמים

שניהו הכל במלאכת המשכן: ש דסדר מעלות חשיב קרא (נח"י) ועי' לעיל במ"ש בפ' חיי שרה בפסוק השב הנערה אתנו ימים: ת בשעת סילוק המחנות. וברוב ספרים גרסינן סילוק המסעות פי' בשעת סילוק המסעות של כל השלשה מחנות של כל דגל ודגל ואין שיהיה הגירסא תקן בזה שלא תאמר כשהיו רוצים ליסע היו תוקעים בחצוצרות דזה אינו דהרי מתחלה היה הענן מקפל ואחר כך היה משה אומר קומה ה' ואח"כ היו תוקעים, לכן פי' בשעת סילוק המחנות שהיו מכינים את עצמן ליסע לא היו נוסעים עד שתקעו בחצוצרות: א דאל"כ נחלקו עדה ונשיאים בב' דברים, הא דלריך לפרש זה משום דק"ל דבקרא כתיב ונועדו אליך וגו' ולא פי' לאיזה מקום שיהיו יתועדו יחד. ל"ס ואף כו' דמלתא דפשיטא היא דכועדו נועדו לג"ש: ב כתיב הכא ונועדו וגבי עדם

פירוש לתורת אלהים

רעדן פון גאט דורם שטייט על פי יי: (א) וידבר יי און גאט האט גירעט צו משה אזוי צו זאגין: (ב) עשה לך מאך צו דיר שתי חצוצרות כסף צוויי זילבערנע טרומייטין מקשה געהאמערט תעשה אותם זאלסטו זיי מאכין כלומר זיי זאלין זיין אויס גישלאגין פון איין שטיק והיו לך און זיי זאלין זיין צו דיר למקרא העדה צו רופין דיא עדה כלומר אז דוא וועסט דארפין רעדין מיט די סנהדרין אדער מיט דעם איבעריגען פאלק און דוא וועסט זיי וועלין רופין זיי זאלין זיך איין זאמלען צו דיר זאל מען בלאזין מיט די טרומייטין וועט דאס זיין אסימן אז מען רופט זיי ולמסע און מאכין ציען די מחנות כלומר אז די ישראל וועלין דארפען ציהען זאל מען אויך בלאזין מיט די חצוצרות זאל דאס זיין אסימן אז מען דארף ציהען: (ג) ותקעו בהן און אז מען וועט בלאזין מיט ביידע חצוצרות איין תקיעה זאל דאס זיין אסימן אז מען רופט די עדה ונועדו אליך זאלין זיי זיך פאר זאמלען גאר די עדה צו דער טיר פון אוהל מועד: (ד) ואם באחת יתקעו און אז זייא וועלין בלאזין איין תקיעה מיט איין טראמייט זאל דאס זיין אסימן אז מען רופט נאר די נשיאים ונועדו און זיי זאלין זיך צו דיר איין זאמלען

הַחֹנִים קֵדְמָה: ו וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה
שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה
תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם:
ז וּבְהַקְהִיל אֶת־הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא
תָרִיעוּ: ח וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ
בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם: ט וְכִי־תָבֹאוּ מִלְחָמָה

אונקלוס

וְיִטְּלוּן מַשְׁרִיתָא דְּשָׁרְיָן
קִדּוּמָא: ו וְתִתְקְעוּן
יַבָּבָא תִּנְיָנוּת וְיִטְּלוּן
מַשְׁרִיתָא דְּשָׁרְיָן דָּרוֹמָא
יַבָּבָא יִתְקְעוּן לְמַטַּלָנֵיהוֹן:
ז וּבְמִכְנַשׁ יָת קְהָלָא
תִּתְקְעוּן וְלָא תְיַבְּבוּן:
ח וּבְנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא
יִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא
וִיהוֹן לְכוֹן לִקְיָם עָלַם
לְדָרֵיכוֹן: ט וַאֲרֵי תֵיעֲלוּן
לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַרְעֲכוֹן

ת"א ותקעתם תרועה שנית. סוכה נג ר"ה לד: תרועה יתקעו. סוכה שם ערכין י: ובהקהיל את הקהל. סוכה שם ר"ה לד ערכין י: ובני אהרן. סוכה שם:

בעל הטורים

וכך שלא להזכיר קול העם ברעה: (ח) לדרתיכם. (ט) וכי תבאו מלחמה. רמז למלחמת גוג העתידה שתבא לימות המשיח:

רש"י

ג כך הוא נדרש בספרי מן המקראות [ר"ה לד]: (ז) ובהקהיל את הקהל וגו'. לפי שהוא אומר ד והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות מה מקרא העדה תוקע בשני כהנים ובשתיהן שנא' ותקעו בהן וגו' אף מסע המחנות בשתיהם ה יכול מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע ומעתה אין חילוק בין מקרא העדה למסע את המחנות ת"ל ובהקהיל את הקהל וגו' לומר שאין תרועה למקרא העדה והוא הדין לנשיאים הרי סימן לשלשתם מקרא העדה בשתים ושל נשיאים באחת וזו וזו אין בהם תרועה ומסע המחנות בשתים ע"י תרועה ותקיעה: (ח) ובני אהרן יתקעו. במקראות ובמסעות הללו:

שפתי חכמים

כתיב ונועדו גם לקמן פתח אהל מועד אף כאן פתח אהל מועד: ג דכתיב ותקעתם תרועה משמע תקיעה ואחר כך תרועה וכתיב תרועה יתקעו משמע תרועה ואחר כך תקיעה הא כיצד אלא תקיעה ותרועה ותקיעה ואין להקשות דלמא שתי תרועות באמצע דלא מצינו שתי תרועות זה אחר זה, דהא דכתיב שני פעמים תרועה אחד לגופו לג"ש מיום הכפורים וכל ג"ש לריך להיות מופנה: ד דקשה לרש"י חדא הא כתיב לעיל ותקעו ונועדו וגו' ועוד מהיכא תיתי תקיעה תרועה ותקיעה דלריך למכתב תתקעו ולא תריעו, ומתרץ לפי שהוא אומר והיו לך וגו': ה הוקשה לו דהוה ה"א מה מסע המחנות כו' לכך אלטריך למיעוטא:

ליקוטים על התורה

(ט) וְכִי תָבוֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם וגו'. מִלְחָמוֹת זענען געווען צווייערליי, אדער דיא יודין זענען ארויס געגאנגען פון זייער לאנד מאכין א מלחמה מיט דיא פעלקער וואס ארום זיי וויל זייא האבין געוואלט פארגרעסערין זייער לאנד דאס הייסט מלחמות הרשות, אדער די פעלקער זענען אריין געקומען אין ארץ ישראל מאכין א מלחמת מיט דיא יודין אוועק נעמען פון דיא יודין א שטיק לאנד דאס הייסט מלחמות חובה. מיר ווייסין ביי איודישע מלחמה איז געווען דער עיקר אויב זייא זענען געווען צדיקים זענען זיי געווען זיכער אז זייא וועלין איין נעמען דיא מלחמה, דריבער אז דיא יודין האבין געוואלט ארויס גיין פון זייער לאנד צו מאכין א מלחמה זענען זייא געווען ניט ארויס געגאנגען צוא דיא מלחמה סיידין זייא האבין געוואוסט אז אלע זענען צדיקים, ווי דער פסוק זאגט

פירוש לתורת אלהים

הנשיאים די הארען ראשי די עלצטע וואס האבין צו באפעלין איבער די טויזינט פון די ישראל: (ה) ותקעתם און איהר וועט בלאזין מיט ביידע חצוצרות תרועה אשאלונג כלומר אז מען וועט בלאזין איין תקיעה תרועה תקיעה זאל דאס זיין א סימן אז די ישראל זאלין אוועק ציהען פון דעם ארט וואס זיי האבין גערוהט ונסעו און זיי זאלין ציהען המחנות די שארין החונים וואס זיי רוהען אויף מזרח זייט: (ו) ותקעתם און איהר זאלט בלאזין מיט ביידע חצוצרות תרועה שנית דאס אנדערע מאהל תקיעה תרועה תקיעה ונסעו זאלין ציהען המחנות די מחנות וואס רוהען אויף דרום זייט, גאר עס שטייט דאך דא אין די פסוקים אז סיי צו רופין דיא עדה און סייא צו דיא ציהונג זאל מען אלץ בלאזין מיט ביידע חצוצרות, ווי אזוי וועט מען וויסען ווען מען בלאזט צו רופין די עדה און ווען מען בלאזט פון ציהען וועגין זאגט דער פסוק תרועה יתקעו איין תרועה זאל מען בלאזין למסעיהם צו ציהונג וועגין ציהונג זאל מען בלאזין איין תקיעה תרועה תקיעה: (ז) ובהקהיל און אז מען דארף דאס קהל פאר זאמלען תתקעו זאלט איהר בלאזין איין תקיעה אליין מיט ביידע חצוצרות ולא תריעו אבער א תרועה זאלט איהר ניט בלאזין, אבער אז מען דארף נאר רופין דין נשיאים זאל מען נאר בלאזין א תקיעה מיט איין טראמייט, און ווער זאל בלאזין זאגט דער פסוק: (ח) ובני אהרן און דיא קינדער פון אהרן די כהנים יתקעו בחצוצרות זאלין בלאזין מיט די חצוצרות והיו לכם און זיי זאלין זיין צו אייך לחקת עולם צו אגיוועץ אויף אייביג לדורותיכם צו אייערע דורות: (ט) וכי תבואו און אז איהר וועט קומען אין דער מלחמת

בארצכם

בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם׃
י וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ פ חמישי

עַל מְעִיקֵי דִּמְעִיקִין לְכוֹן וּתְיַבְּבוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וְיֵעוֹל דּוּכְרָנֵיכוֹן לְטָבָא קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִתְפָּרְקוּן מִסָּנְאֵיכוֹן׃
י וּבְיוֹם חֶדְוַתְכוֹן וּבְמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן וְתִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא עַל עֲלָוָתְכוֹן וְעַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְדוּכְרָנָא קֳדָם אֱלָהֲכוֹן אֲנָא יְיָ

ת"א כאברכם על הלר. ס' הזוהר פ' ויקהל: וכראשי. ר"ה כא כה: ותקעתם. שם לד זבחים כח ערכין ג יג: והיו לכם לזכרון. ר"ה לב: אני ה'. שם:

בעל הטורים

מכאו מלחמה. בגימ' מלחמת גוג: מכאו. אותיות אבות שזכות האבות עומד במלחמה: והרעותם בחצוצרות. ע"ש לוע החלוצעם האלרן ... עם בשבט ברזל: (י) שמחתכם. בגימטריא גם ביום השבת: ובמועדיכם. מלא וי"ו כנגד פסח עלרת ר"ה יה"כ סכות

רש"י

(י) על עלתיכם. [ספרי ערכין יח] בקרבן לבור ו הכתוב מדבר: אני ה' אלהיכם. מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות שנאמר ותקעתם הרי שופרות לזכרון הרי זכרונות אני ה' אלהיכם זו מלכיות:

שפתי חכמים

ו מדכתיב על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והוקש שלמים לעולה דכל עולה קדשי קדשים היא ושלמים מקלתן ק"ק ומקלתן קדשים קלים כגון שלמי לבור הם ק"ק ושלמי יחיד קדשים קלים הם לכך הוקשו שלמים לעולה מה עולה אינה אלא ק"ק אף שלמים אינן אלא קדשי קדשי' דהיינו שלמי לבור והדר ילפי' עולה משלמי' מה שלמים שהיא קדשי קדשים הוא קרבן לבור דאי אתה מולא קדשי קדשים בשלמים אלא בקרבן לבור אף עולה מדבר בקרבן

פירוש לתורת אלהים

בְּאַרְצְכֶם אין אַייער לַאנד עַל הַצַּר אויף דֶעם בַּלֵיידִיגֶער חַצּוֹרֵר אֶתְכֶם דֶער וָואס בּאַלֵיידִיגְט אַייךְ וַהֲרֵעֹתֶם זָאלְט אִיהר שַׁאלִין בַּחֲצוֹצְרוֹת מִיט דִיא טְרָאמֵייטִין וְנִזְכַּרְתֶּם אוּנ אִיהר וֶועט וֶוערִין גֶידַאכְט פַאר אַייֶער גָאט וְנוֹשַׁעְתֶּם אוּנ אִיהר וֶועט וֶוערִין גֶיהָאלְפִין פוּן אַייֶערֶע פֵיינְט: (י) וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם אוּנ אִין דֶעם טָאג פוּן אַייעֶר פְרֵייד וּבְמוֹעֲדֵיכֶם אוּנ אִין אַייֶערֶע יָמִים טוֹבִים וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם אוּנ אִין אַייֶערֶע רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּתְקַעְתֶּם זָאלְט אִיהר בְּלָאזִין מִיט דִי טְרָאמֵייטֶען עַל עוֹלוֹתֵיכֶם בַּייא אַייֶערֶע עוֹלוֹת וְעַל זִבְחֵי אוּנ אַייֶער שֶׁעכְטוּנְג פוּן שְׁלָמִים וְהָיוּ אוּנ דָאס זָאל זַיין צוּ אַדֶערְמַאנוּנְג כְּלוֹמַר דֶער מִיט וֶועט אִיהר וֶוערִין גֶידֶענְקְט פַאר אַייֶער גָאט אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אִיךְ בִּין אייער

ליקוטים על התורה

שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרוֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט. דֶער מֶענְטְשׁ וָואס רֶעכְנְט דֶר פֶערד זַייְנֶער וֶועט אִיהם הֶעלְפִין אִין דֶער מִלְחָמָה דָאס אִיז פַאלְשׁ, נָאר הִנֵּה עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו, הַקָּבָּ"ה קוּקְט נָאר אוֹיב זֵיי זֶענֶען צַדִּיקִים, זָאגְט דִי תּוֹרָה וְכִי תָבוֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם, אַז אִיהר וֶועט קוּמֶען צוּא אַ מִלְחָמָה אִין אַייֶער לַאנְד. עַל הַצַּר הַצּוֹרֵר אֶתְכֶם אוֹיף דֶעם שׂוֹנֵא וָואס וִויל אַייךְ טָאהן שְׁלֶעכְטְ עֶר וִויל בַּייא אַייךְ אַוועק נֶעמֶען דִיא לַאנְד, זָאלְט אִיהר נִיט גֵיין צוּא דִיא מִלְחָמָה בִּיז פְרִיעֶר וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצוֹצְרוֹת וֶועט אִיהר טְרוּמֵייטֶערִין, אִיהר וֶועט אוֹיסְרוּפִין דִיא יוּדִין זָאלִין אַלֶע טָאהן תְּשׁוּבָה וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וֶועט אִיהר דֶערְמַאנְט וֶוערִין פַאר גָאט, וֶועט אִיהר גֶיהָאלְפִין וֶוערִין פוּן אַייֶערֶע פֵיינְד, זָאגְט דִיא תּוֹרָה אוּנ נִיט נָאר וֶוען עֶס וֶועט זַיין אַ צָרָה דַארְפְט אִיהר טָאהן תְּשׁוּבָה, נָאר אֲפִילוּ וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם, וֶוען אִיהר וֶועט זַיין פְרֵיילִיךְ, אוֹיף אַחֲתוּנָה אוֹיף אֵיין אַנְדֶער שִׂמְחָה אָדֶער יוֹם טוֹב, זָאלְט אִיהר אַייךְ טְרוּמֵייטֶערִין, אוֹיסְרוּפִין מֶען זָאל זַיין גֶעהִיט פוּן עֲבֵירוֹת וָואס קוּמֶען דוּרְךְ שִׂמְחָה, הַקָּבָּ"ה זָאל אֵייבִּיג אַייךְ גֶעדֵיינְקֶען צוּם גוּטֶען, אוּנ אִיהר זָאלְט אֵייבִּיג גֶעדֵיינְקֶען דִיא מוֹרָא פַאר גָאט:

מצות השם

(י) [מסד] (עשה קנב) לתקוע בחלולרות במקדש עם הקרבת הקרבן מקרבני המועדות שנא' וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחלולרות על עולותיכם וגו':

וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת וגו' וְדָאס אִיז אַמִצְוַת עֲשֵׂה וֶוען דֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז גֶעוֶוען אוּנ מֶען הָאט מַקְרִיב גֶעוֶוען קָרְבָּנוֹת יוֹם טוֹב אָדֶער רֹאשׁ חוֹדֶשׁ הָאט מֶען גֶעבְּלָאזֶען מִיט טְרוּמֵייטֶען דִי טְרוּמֵייטֶען הָאבֶּען דֶערְוֶועקְט דִיא הֶערְצֶער פוּן דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבֶען גֶעהֶערְט דָאס בְּלָאזֶען זַייא זָאלֶען טָאהן תְּשׁוּבָה אוּנ זָאלֶען דֶערְמַאנְט וֶוערֶען צוּ גוּטֶען פַר גָאט:

יא ויהי בשנה השנית בחדש השני
בעשרים בחדש נעלה הענן מעל
משכן העדת: יב ויסעו בני־ישראל
למסעיהם ממדבר סיני וישכן הענן
במדבר פארן: יג ויסעו בראשנה
על־פי יהוה ביד־משה: יד ויסע דגל
מחנה בני־יהודה בראשנה
לצבאתם ועל־צבאו נחשון בן־
עמינדב: טו ועל־צבא מטה בני
יששכר נתנאל בן־צוער: טז ועל־
צבא מטה בני זבולן אליאב בן־
חלן: יז והורד המשכן ונסעו בני־

אלהכון: יא והוה בשתא
תניתא בירחא תנינא
בעשרין לירחא אסתלק
עננא מעלוי משכנא
דסהדותא: יב ונטלו בני
ישראל למטלניהון
ממדברא דסיני ושרא
עננא במדברא דפארן:
יג ונטלו בקדמיתא על
מימרא דיי בידא
דמשה: יד ונטל טיקס
משרית בני יהודה
בקדמיתא לחיליהון ועל
חיליה נחשון בר
עמינדב: טו ועל חילא
שבטא דבני יששכר
נתנאל בר צוער: טז ועל
חילא שבטא דבני זבולון
אליאב בר חילון:
יז ומתפרק משכנא
ונטלין בני גרשון ובני

ת"א ויהי בשנה. שם ג תענית כט: מדבר פארן. שבת פט:

בעל הטורים

שמיני עלרת: (יד) ויסע דגל מחנה בני יהודה. בכולם כתיב ונסע וביהודה כתיב ויסע חסר מ' שכל מ' שנה שהיו במדבר היו

שפתי חכמים

לבור: ז דהיינו שופרות וזכרונות: ח כמ"ש בפ' יתרו: ט פירוש ממדבר פארן שקראו לו קברות התאוה נסעו לחצרות ואחר כך כתיב ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן הא כבר היו במדבר פארן דהיינו קברות התאוה כמ"ש הרא"ם. ועוד קברות התאוה במדבר פארן היה ר"ל מדבר פארן היה גבול גדול ויש בו מקום שנקרא קברות התאוה וחצרות והכל היה במדבר פארן ולבסוף כמו לסוף גבול מדבר פארן וזהו שנאמר בסוף הפרשה ויחנו במדבר פארן: י שלא תטעה לומר ממסע שני כמו מקברות התאוה לפי שמצינו שקראו למקום הנערה, נ"ס ממסע זה: פי'

רש"י

הרי זכרונות ז אני ה' אלהיכם זו מלכיות וכו':
(יא) בחדש השני. נמצאת אתה אומר שנים עשר חודש חסר י' ימים עשו בחורב שהרי בר"ח סיון חנו שם ח ולא נסעו עד עשרים באייר לשנה הבאה:
(יב) למסעיהם. כמשפט המפורש למסע דגליהם מי ראשון ומי אחרון: במדבר פארן. קברות התאוה במדבר פארן ט היה ושם חנו ממסע י זה: (יז) והורד המשכן. כיון שנוסע דגל יהודה נכנסו אהרן ובניו

פירוש לתורת אלהים

אייער גאט (עיין רש"י): (יא) ויהי אונ עס איז גיוועזן בשנה השנית אין אנדערין יאהר וואס דיא ישראל זענען ארויס גיגאנגען פון מצרים בחדש השני אין דעם אנדערין חודש בעשרים בחדש אין צוואנציג טאג אין חודש נעלה איז אפ גיטאהן גיווארין דער ענן פון דעם משכן העדות: (יב) ויסעו אונ די קינדער ישראל האבין גצויגען למסעיהם צו זייער ציאונג כלומר אזוי ווי עס איז צו זייא אויס גיזעצט גיווארין וועלכער דגל עס זאל גיין צום ערשטען אונ וועלכער דגל זאל גיין צום אינטערשטען ממדבר זייא האבין גיצויגען פון דער מדבר סיני אונ דער ענן האט גערוהט אין מדבר פארן: (יג) ויסעו אונ זייא האבין גיצויגען בראשונה צום ערשטען מאהל על פי יי דורך גאטס צווי ביד דורך משה: (יד) ויסע אונ ער האט גיצויגען דגל דיא פאן פון מחנה יהודה בראשונה צום ערשטען לצבאותם צו זייער הערשפט ועל צבאו אונ איבער זיין הערשפט האט גיהאט צו בפעלען נחשון ער איז גיוועזן דער זוהן פון עמינדב: (יז) והורד אונ ער איז גיווארין צו נויף גילייגט דער משכן. רש"י שרייבט אז דער דגל מחנה יהודה האט אוועק גיצויגען איז אריין גיגאנגען אהרן מיט זיינע זיהן אונ האבין אראפ גינומען דאס פרוכת אונ האבין מיט איהם צוא גידעקט דעם ארון אונ די בני גרשון אונ די בני מררי האבין צו נויף גילייגט דעם משכן אונ האבין איהם אריין גלייגט אין די וועגין אונ האבין אוועק גיצויגען מיט די וועגין אזוי ווי עס שטייט ווייטער אין פסוק ונסעו זייא האבין אוועק גיצויגען בני

גרשון ובני מררי נשאי המשכן :
יח ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם
ועל־צבאו אליצור בן־שדיאור :
יט ועל־צבא מטה בני שמעון
שלמיאל בן־צורישדי : כ ועל־צבא
מטה בני־גד אליסף בן־דעואל :
כא ונסעו הקהתים נשאי המקדש
והקימו את־המשכן עד־באם :
כב ונסע דגל מחנה בני־אפרים
לצבאתם ועל־צבאו אלישמע בן
עמיהוד : כג ועל־צבא מטה בני

מררי נטלי משכנא :
יח ונטל טיקס משרית
ראובן לחיליהון ועל
חיליה אליצור בר
שדיאור : יט ועל חילא
שבטא דבני שמעון
שלומיאל בר צורישדי :
כ ועל חילא שבטא דבני
גד אליסף בר דעואל :
כא ונטלין בני קהת נטלי
מקדשא ומקימין ית
משכנא עד מיתיהון :
כב ונטל טיקס משרית
בני אפרים לחיליהון ועל
חיליה אלישמע בר
עמיהוד : כג ועל חילא
שבטא דבני מנשה

ת"א ונסעו הקהתים. עירובין כ
שבועות יז מגילה לח :

רש"י

ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון שנאמר [במדבר ד] ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות והארון וכלי הקדש של משא בני קהת עומדים מכוסין ונתונין על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן ואח"כ ונסעו הקהתים : (כא) נשאי המקדש. נושאי דברים המקודשים : והקימו את המשכן. בני גרשון ובני מררי כ שהיו קודמים להם מסע שני דגלים ל היו מקימין את המשכן כשהיה הענן שוכן וסימן החנייה נראה כדגל מחנה יהודה והם חונים ועדיין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים היו בני גרשון ובני מררי מקימין את המקדש וכשבאים בני קהת מוצאים אותו על מכונו ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וזהו

שפתי חכמים

כ פי' מקרא קצר הוא כאומר והקימו המקימים או והקימו דבק עם בני גרשון ובני מררי שנזכרו' למעלה שלא יתכן לומר והקימו הקהתים עד בואם של בני גרשון ומררי והוסיף לומר כשהיה הענן שוכן וסימן החנייה כו' שבזולת זה היה נראה שבני גרשון ומררי שנסעו קודם נסיעת המחנות חנו במקום שנראה להם וא"ס זה שהרי כתיב על פי ה' יחנו ועי' עד בואם טרם בואם כי הכונה במאמר זה אינו אלא לומר בבואם בואם היה המשכן על מכונו והיו מכניסין בו תיכף הארון וכל כלי הקדש : ל פי' כי בני גרשון ובני מררי היו נוסעים קודם נסיעת המחנות, והא דכתיב ויסע דגל מחנה יהודה ואח"כ כתיב והורד המשכן ככל פי' הרא"ם ויסע דגל מחנה יהודה שהוכן לנסוע ולא שנסע ממש כמו שמפורש שם בארוך וא"כ היו בני מררי ובני גרשון קודמין לבני קהת שני דגלים כי קודם שנסע דגל מחנה יהודה מיד שראו שהענן מסתלק נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענים בעגלות ונסעו והארון וכלי קדש של משא בני קהת עומדים מכוסים ונתונים על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן, ודו"ק ותמצא

פירוש לתורת אלהים

גרשון און בני מררי נושאי די וואס האבין גיטראגין דעם משכן, און דער ארון מיט דיא כלי הקודש זענען גישטאנען אויף זייער ארט צו גידעקט ביז עס האט גיצויגען דער דגל פון מחנה ראובן אזוי וויא ווייטער שטייט : (כא) ונסעו הקהתים און אז דער דגל מחנה ראובן האבין אוועק גיצויגען האבין דער נאך גצויגען די בני קהת נושאי די וואס האבין גיטראגין די היילינע זאכין דאס הייסט דער ארון מיט דעם שלחן און די מנורה און די מזבחות מיט זייערע כלי שרת והקימו און דיא בני גרשון און דיא בני מררי האבין אויף־גישטעלט דעם משכן אידער דיא בני קהת זענען געקומען. רש"י שרייבט דיא בני גרשון מיט דיא בני מררי וואס זיי זענען פריער גינאנגען מיט דיא ערשטע צוויי דגלים פאר דיא בני קהת אז זיי האבין גיזעהן אז דער ענן האט זיך ארויף גיצויגין איבער דעם דגל מחנה יהודה איז דאס גיוועזן אסימן אז די ישראל וועלין אויף דעם ארט רוהען האבין זיי זיך תיכף גישטעלט אויף דעם ארט דער ווייל אידער דיא בני קהת זענען אנגעקומען האבין דיא בני גרשון מיט די בני מררי אויף גישטעלט דעם משכן און אז דיא בני קהת זענען געקומען מיט דיא היילינע זאכין וואס זיי האבין גיטראגין האבין זיי גיטראגין דער משכן איז שוין אויף גישטעלט גיוועזן האבין

מנשה גמליאל בן־פדהצור: כד ועל־
צבא מטה בני בנימן אבידן בן־
גדעוני: כה ונסע דגל מחנה בני־דן
מאסף לכל־המחנת לצבאתם ועל־
צבאו אחיעזר בן־עמישדי: כו ועל־
צבא מטה בני אשר פגעיאל בן־
עכרן: כז ועל־צבא מטה בני נפתלי
אחירע בן־עינן: כח אלה מסעי בני־
ישראל לצבאתם ויסעו: ס כט ויאמר
משה לחבב בן־רעואל המדיני

אונקלוס

גמליאל בר פדהצור:
כד ועל חילא שבטא דבני
בנימן אבידן בר גדעוני:
כה ונטל טיקס משרית
בני דן מכנש לכל
משריתא לחיליהון ועל
חיליה אחיעזר בר
עמישדי: כו ועל חילא
שבטא דבני אשר
פגעיאל בר עכרן:
כז ועל חילא שבטא דבני
נפתלי אחירע בר עינן:
כח אלין מטלני בני
ישראל לחיליהון ונטלו:
כט ואמר משה לחובב
בר רעואל מדינאה

רשב"ם

(כט) לחובב הוא יתרו כדכתיב מבני חובב חותן

בעל הטורים

מלמוהיו לארון כאלו לא נסע: (כה) מאסף. ג' במס', הכא, ואידך ואין איש מאסף אותם הביתה ברחוב בגבעה, ואידך וכמעיר מאחרי הקולר ואין מאסף שבט דן על שהי' ממסה פסל על כן אין איש מאסף שהפסל היה סולט אותם ועמלק הרג בהם זכפלו כהמיר מאחרי הקולר ואין מאסף: (כח) ויסעו. ג' במס'. הכא, ואידך ויסעו ויהי חתת אלהים, לומר מה שם היה חתת אלהים על כל הסביבותיהם אף כאן. ד"א ויסעו דהכא ר"ת ויסעו דהכא פ"ת דהתם לפי שיעקב היער ע"א מתוכם לסיכך

שפתי חכמים

הכל מבואר כ"ל: מ כמו שפרש"י בפרשת במדבר דגל יהודה במזרח ושל ראובן בדרום ושל אפרים במערב ושל דן בצפון, לכך צריך להפסיק ברוחב שני דגלים וצריך להיות אוכלסי' מרובי' אבל למ"ד כקורה היו מהלכין ר"ל זא"ז ומפיק לה ממאסף לכל המחנות ולפי' זה אפי' לא היו אוכלסין מרובין יכול לאסוף מה שמאבדין וא"ת שבט של יהודה היה מרובה ביותר משבט דן דשבט של יהודה היו קס"ו אלפים וד' מאות ושבט של דן לא היו כ"א קנ"ז אלפים ושש מאות כדכתיב בפ' במדבר (ג"א) כיון שיהודה היה נ סע תחלה משפני שהוא המלך לפיכך נסיעה האחרונה לבני דן שהיה מרובה באוכלסין אחר יהודה: נ ובהכייתן היו הולכים כתיבה כדכתיב בפ' במדבר. וא"ת למ"ד כקורה היו מהלכין היאך מפרש כאשר יחנו כן יסעו. וי"ל כאשר יחנו איש על דגלו ועל מחנהו כן יסעו וכתיב וחנו בני ישראל איש על דגלו ואיש על מחנהו, מלאתי: ס דקשה ליה דאלה מסעי משמע שהולך לפרש המקומות שחנו בהם ונסעו משם והכא לא מפרש זה אלא לקמן כולהם מסעי מפרש, ועז"ע זה סדר מסעיהם ר"ל דאלה מסעי פי' זה סדר מסעיהם היאך היו נוסעים מי לראשון ומי אחרון: ע כלומר ביום שהסתלקו' הענן דלא היתה כיון שהענן הולך לפניהם שלשה ימים לתור להם מנוחה בודאי נסעו ביום שאח"ז, מש"ה מפרש מיד, והרא"ם פי' ביום ההוא נסעו פי' בחדש השני כל' כו אבל ויסעו ב"י למסעיהם דלעיל פי' ויסעו כמשכב המפורש למסע דגליהם: פ דק"ל שחותן משה שכתיב בקרא אין מפרש בקרא אהייא קאי

רש"י

משמעות המקרא והקימו מקימי המשכן אותו עד טרם בואם של בני קהת: (כה) מאסף לכל המחנות. תלמוד ירושלמי. לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו. איות מאן דאמר כתיבה היו מהלכין ומפיק לה מן (במדבר ב) כאשר יחנו כן יסעו. מ ואית דאמרי כקורה היו מהלכין נ ומפיק ליה מן מאסף לכל המחנות: (כח) אלה מסעי. זה ס סדר מסעיהם: ויסעו. ביום ההוא ע נסעו: (כט) חובב. (ספרי) הוא פ יתרו שנאמר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) מאסף לכל המחנות. לפי שהיה אחרון וכל מי שהיה מאבד בשביל שום דבר היה מתעכב ממהן לכך נקרא מאסף:

משלי חכמים

(כט) ויאמר משה לחובב וגו'. משה האט געזאגט צו זיין שווער (צו יתרו) גייא מיט אונז וועלין מיר

פירוש להורת אלהים

זיי איינגוויינג אריין גיטראגין דעם ארון אונ דעם שולחן אונ די מנורה אונ די מזבחות: (כה) ונסע דגל

אונ עס האט גיצויגען דיא פאן פון מחנה בני דן מאסף ער איז גיוועזן דער איין זאמלער פון אלע מחנות. רש"י שרייבט ווייל דער שבט דן איז גיוועזן פיל מענטשין דרום איז ער גיגאנגען צום אינטר־שטין אונ וועלכער פון אלע מחנות האט עפעס פאר לארין האבין זיי דאס איין גיזאמעלט אונ האבין דאס אפגיגעבין צו וועמען דם הט גיקערט רופט זיי דער פסוק מאסף לכל המחנות: (כח) אלה דם איז גיוועזן דער סדר מסעי בני ישראל דיא ציהונג פון דיא קינדער ישראל לצבאותם צו זייערע הערשאפט ויסעו אונ זייא האבין גיצויגין: (כט) ויאמר משה לחובב בן רעואל אונ משה האט גיזאגט צו חובב

חֹתֵן מֹשֶׁה נֹסְעִים ׀ אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָֹה אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי־יְהוָֹה דִּבֶּר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל: ל וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֵךְ כִּי אִם־אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ: לא וַיֹּאמֶר אַל־

חֲמוּהִי דְמשֶׁה נָטְלִין אֲנַחְנָא לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ יָתֵיהּ אֶתֵּן לְכוֹן אִיתָא עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ אֲרֵי יְיָ מַלֵּיל לְאַיְתָאָה טָבָא עַל יִשְׂרָאֵל: ל וַאֲמַר לֵיהּ לָא אֵיזֵיל אֱלָהֵין לְאַרְעִי וּלְיַלָּדוּתִי אֵיזֵיל: לא וַאֲמַר לָא כְעַן תִּשְׁבּוֹק

בעל הטורים

נסעו ביד רמה ושכינה לפניהם אבל בני דן שהיו בירכתם ע"ז, נסעו לאחור ולא לר"ש שהיה הענן סולק אותם ומתלק סי' סורג

רש"י

(שופטים ד) מבני חובב חותן משה ומה ת"ל (שמות ב) ותבאנה אל רעואל אביהן מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא ושמות הרבה היו לו יתר ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה חובב על שחיבב את התורה וכו': **נסעים אנחנו אל המקום.** (ספרי) מיד עד ג' ימים צ אנו נכנסין לארץ שבמסע זה הראשון נסעו ע"מ להכנס לארץ ישראל אלא שחטאו במתאוננים ומפני מה שתף משה עצמו עמהם שעדיין לא נגזרה גזרה עליו וכסבור שהוא ק נכנס: (ל) **אל ארצי ואל מולדתי.** [ספרי] אם בשביל נכסי אם ר בשביל משפחתי: (לא) **אל נא**

שפתי חכמים

אי קאי ארעואל או אחובב בנו, ומתרץ דקאי אחובב שהוא יתרו כמ"ש מבני וגו', רא"ם. ויש מקשים והא כבר פי' זה בפ' וישמע יתרו וע"ק למה לו להזכיר והרבה שמות היו לו כו', וי"ל משום דק"ל דכתיב חובב בן רעואל וגו' מת"נ אי חובב הוא יתרו ורעואל היה אביו א"כ יתרו לאו רעואל שמו ואי חובב הוא בנו של יתרו שהוא רעואל א"כ לאו חובב שמו וא"כ היאך אלינו שני שמות נקראו לו. לכך מתרץ רש"י חובב הוא יתרו והוא נקרא ג"כ רעואל ואל תתמה שיתרו היה בנו רעואל ואביו נמי נקרא שמו רעואל דגבי אביו היה שם העלם שלו רעואל לאפוקי יתרו על שם מעשיו נקרא רעואל שנעשה ריע לאל: צ מדלא כתיב הולכים אנחנו ומדכתיב נוסעים משמע במסע לאשונה רק שחטאו במתאוננים והא דפרש"י עד שלשה ימים כו' הוכחתו מדכתיב בפרשה זו וייסעו מהר ה' דרך שלשת ימים. ק וא"ת והא פירש רש"י בפ' שמות ביד אמר שתרלה לשלוח אני אין רוצי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד ע"מ שמשה היה יודע שנגזרה גזרה. וי"ל דודאי ידע משה שהוא לא יכניסם לארץ ויהיה רלא ובבי' עליהם אבל ע"מ יכנס לא' מהם. א ל קשה דבסוף פ' שמות פי' רש"י שפשט לפרעה תרלה ולא כפשו' לשיטם מלכי אמורי כשאביאם אל הארץ משמע שלא יכנס כלל וי"ל דודאי סבר שיכנס אבל כיבוש ארץ ישראל היה י"ד שנה וחותן י"ד שנה קסבר שהקב"ה אמר לו שלא ירשה אבל יכנס וימות שם, לכך נקט רש"י הכא כסבור שהוא נכנס ולא נקט שהוא יכניסם דהא ידע שהוא לא יכניסם וגם בפ' חי"ח פרש"י שאלמלא חטאו בזה היו נכנסים לארץ ולא נקט היו מכניסין את ישראל, וא"ת והא פרש"י בפ' בהעלת תביאמו מכם נתנבא שלא יכנס לא"י משמע שספי' לא יכנס כאחד מיבראהו בארץ והכא פרש"י כסבור שהוא נכנס. וי"ל דניבא ולא ידע מה ניבא: ר מדכתיב אל אל כ"ס.

פירוש לתורת אלהים

דאס מיינט מען יתרו דער זוהן פון רעואל המדיני וואס ער איז געוועזן פון מדין חותן משה וואס יתרו איז געוועזן דער שווער פון משה אונ משה האט צו אים אזוי געזאגט נוסעים אנחנו מיר ציהען צו דעם ארט וואס גאט האט געזאגט אותו דאס לאנד וועל איך צוא איך געבין כלומר צו די ישראל. רש"י שרייבט משה האט אים געזאגט נאך דריי טעג וועלין מיר קומען אין ארץ ישראל ווארום גאט האט זייא געוואלט תיכף אריין פירען אין ארץ ישראל נאר ישראל האבין געזינדיגט איז גגזר געווארין זיי זאלין גיין פערציג יאהר אין דער מדבר לכה אתנו גייא מיט אונז וועלין מיר דיר גוטס טאן כי יי דבר ווארום גאט האט גירעט גוטס אויף דיא ישראל כלומר גאט האט גירעט אז ער וועט די ישראל גוטס טאן אונ דאס גוטס וואס גאט וועט מיט אונז טאהן וועלין מיר טאהן אויך מיט דיר אזוי וויא ווייטער וועט שטיין: (ל) ויאמר אונ יתרו האט גיזאגט אליו

משלי חכמים

גוטעס טאהן מיט דיר, האט יתרו גיזאגט איך וועל ניט גיין מיט אייך, איך וועל גיין אין מיין לאנד. האט נאך אמאהל משה גיבעטין בייא יתרו ער זאל גיין צו זאמען מיט די יודין אין ארץ ישראל, איז שוין יתרו בעשטאנען ער זאל גיין מיט די יודין, דארפין מיר וויסען פאר וואס פריער האט יתרו ניט גיוואלט גיין מיט די יודין נאכדעם איז ער בעשטאנען ער זאל יוא גיין מיט דיא יודין, נאר דער פירונג איז בייא בעלי בתים דער מענש וואס איז ניט רייך ער פארדינט ווייניג ווערין ניט געשפייזט יא שטוב מענטשין אלע גלייך, דער בעל הבית נייל ער דארף האבין כח צוא ארבעטין עסט ער אשטיקול פלייש אלע טאג צוא מיטאג. די שטוב מענטשין דאס ווייב מיט דיא קינדער עסין קיין פלייש, אז דער בעל הבית ווערט אביסול רייכר עסין די שטוב מענטשין אויך אלע טאג אשטיקול פלייש, נאר די דינסט עסט קיין פלייש. אז דער בעל הבית ווערט נאך אביסול רייכער גיט מען די דינסט אויך אשטיקול פלייש, אבער די מענטשין וואס זענען ביי די ארבעט אין פעלד זייא גיט מען פראסטע עסין, אבער אז דער בעל הבית איז א גרויסער גביר וועט מען די פעלד ארבעטער אויך געבין אשטיקול פלייש, דאס זעלביגע איז געוועזן ווען די יודין זענען געוועזן אין ארץ ישראל פלעגט הקב"ה שיקען דיא ברכה צו דיא יודין,

צוא אים צוא משה לא אלך איך וועל ניט גיין מיט איך כי אם נייערט אל ארצי צו מיין לאנד ואל מולדתי אונ צו מיין גיבורט אלך וועל איך גיין: (לא) ויאמר האט משה גיזאגט צו יתרו אל נא איך בעט דיך דו

נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ כִּי עַל־כֵּן יָדַעְתָּ
חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם:
לב וְהָיָה כִּי־תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב
הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ

אונקלוס

יָתָנָא אֲרֵי עַל כֵּן יְדַעְתְּ
כַּד הֲוֵינָא שָׁרַן בְּמַדְבְּרָא
וּגְבוּרָן דְּאִתְעֲבִידָן לָנָא
חֲזֵיתָא בְּעֵינָךְ: לב וִיהֵי
אֲרֵי תֵיזִיל עִמָּנָא וִיהֵי
טָבָא הַהוּא דִּי יוֹטִיב יְיָ

רשב"ם

משה: (לא) כי על כן [אשר] ידעת. ונתת על לב צרכנו בחנותנו במדבר, וגם היה לנו לעינים לתת לנו עצה טובה כדכתיב וישמע יתרו. דוגמת

שפתי חכמים

ר"ל אם בשביל נכסי שיש לי אם נחלה אלך ואמכור אם בשביל משפחתי כדי לגיירם כדמליצו וילך לו אל ארצו דפרש"י לגייר את בני משפחתו אבל דעתו היה לחזור להם ולא לדור שם. מלאתי בשם מוהר"ל אבהמס מפראג: ש דק"ל למה בקש ממנו שילך עמו והלא השליכה הוא לטובתו ומאחר שאינו רוצה בטובה יניחהו, ועז"ש כדי שלא יאמרו כו': ת ר"ל על שראה נסים וגבורות מה שעשה הקב"ה לישראל וה"ק והיית לנו לעינים כלומר שראית הכל בעיניך: א דלפעם לאשון קשה מלא לנו לכן פי' ד"א כו' ולפי ד"א קשה כיון שהשכינה ביניהם שמאיר עיניהם ע"י משה ומה להם ליתרו, ולכן פי' ד"א כו', ולפעם אחרון לחוד קשה דהל"ל והיה לנו כעינים. לכן לריך לכל הטעמים: ב דושנה

בעל הטורים

כהם: (לב) והיה הטוב הטוב. ה' טעמים טובה כתיב כאן כנגד חמש מאות אמה דושנה של יריחו בנתנו לבניו: והטבנו. טוב. הטוב

רש"י

תעזב. אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחבה ש סבור היה שיש לגרים חלק בארץ עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו: כי על כן ידעת חנתנו במדבר. כי נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חנותנו במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו לנו: כי על כן ידעת. כמו על אשר ידעת כמו [בראשית לח] כי על כן לא נתתיה לשלה בני [שם יח] כי על כן עברתם [שם יט] כי על כן באו [שם לג] כי על כן ראיתי פניך: והיית לנו לעינים. לשון עבר ת כתרגומו. ד"א לשון עתיד א כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו. ד"א שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו שנאמר [דברים י] ואהבתם את הגר: (לב) והיה הטוב ההוא וגו'. מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה ב של יריחו ת"ק אמה על ת"ק אמה והניחוהו מלחלוק אמרו מי שיבנה בהמ"ק בחלקו הוא יטלנו ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב שנאמר ובני קני חותן משה עלו מעיר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לא) כי על כן ידעת חנותנו במדבר. פי' על כן אני מתנה פניך שתלך עמנו לפי שידעת חנותנו והנסים והגבורות שעשה עמנו הקב"ה והיית לנו לעינים שהכותים מתך שמנו יאמרו לא עזב ארצו ואת נחלתו אם לא מפני שראה וידע גדולות של הקב"ה והטובות

ליקוטים על התורה

(לב) וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב ה' עִמָּנוּ וגו'. ביא דער וועלט איז דער פירונג אז איינער פארלאנגט אזאך פון זיין חבר אונ דער חבר וויל דאס ניט טאהן, אונ ער בעט נאך אמאהל פון איהם די זעלביגע זאך, מוז ער איהם איצט עפעס פארבעסערין פון פריער, אז משה האט ניבעטין ביי יתרו ער זאל גיין מיט דיא יודין צו זאמען אונ יתרו האט ניט געוואלט גיין, אונ משה האט איהם נאך אמאהל גיבעטין ער זאל מיט גיין, וואס האט משה איצט צו גיזאגט צו יתרו מעהר ווי פריער, נאר פריער האט משה גיזאגט צוא יתרו כי ה' דבר טוב על ישראל, דאס מיינט מען הקב"ה האט אונז צו גיזאגט גוטס נאך מעהר ווי פיל מיר וועלין דארפין, דאס איבעריגע וואס מיר וועלין ניט דארפין וועלין מיר דיר געבן. אויף דעם האט יתרו געענטפערט דארף איך דין נעמען פון אייך וואס איהר וועט האבין איבעריגע איך וועל בעסער גיין צו מיין אייגענע לאנד, וויא משה האט געזעהן אז ער האט וויינינג צו גיזאגט צו יתרו דריבער וויל ער ניט גיין מיט איהם, האט ער איהם שוין איצט בעסער גיזאגט הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו, דיא זעלביגע גוטס וואס גאט וועט אונז געבין וועלין מיר דיר אויך געבין, דוא וועסט נעמען מיט אונז אגלייכין חלק אין ארץ ישראל:

פירוש לתורת אלהים

זאלסט אונז ניט פאר לאזין. רש"י שרייבט מען זאל ניט זאגין יתרו האט זיך ניט מגייר גיוועזן מחמת ליבשאפט צו הקב"ה נאר ער האט געמיינט גרים וועלין אויך האבין אחלק אין ארץ ישראל אבער אז ער ווייס אז גרים האבין קיין חלק אין ארץ ישראל האט ער דיא ישראל אוועק גילאזין אונ איז אוועק גיגאנגען דרום האט ער איהם גיזאגט איך בעט דיך פאר לאז אונז ניט כי על כן דען ווייל דוא ווייסט אונזער רוהונג אין דער מדבר והיית לנו לעינים אונ די גרויסע נסים וואס צו אונז איז גיטאן גיווארין האסטו גיזעהן מיט דיינע אייגען: (לב) והיה אונ עס וועט זיין כי תלך עמנו אז דו וועסט גיין מיט אונז והיה דם זעלביגע גוטס אשר ייטיב וואס גאט וועט

משלי חכמים

אז די יודין זענען גיוועזן גאנץ פרום אונ דיא ברכה איז גיוועזן נייער פיל איז געקומען די ברכה צוא דיא פעלקער אויך פיל, דאס איז אלץ גיוועזן נאך די בייזקייט פון די יודין אין תורה אונ מצות, דאס ערשטע מאהל האט משה גיזאגט צוא זיין שווער יתרו גיי מיט אונז ווארום גאט האט גיזאגט ער וועט געבין גוטעס על ישראל, אבער די יודין דאס הייסט מעהר וויא די יודין דארפין, פון דאס איבעריגע וואס וועט בלייבען פון די יודין וועלין מיר דיר געבין, האט יתרו געענטפערט אז איך וועל גיין אין מיין לאנד וועל איך אויך האבען דאס איבעריגע ברכה וואס דיא יודין דארפין שוין ניט, דריבער האט משה נאך אמאהל געזאגט צו יתרו ניט דאס איבעריגע וועלין מיר דיר געבען נאר הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך, די זעלביגע גוטס וואס הקב"ה וועט אונז געבען דאס וועלען מיר דיר געבען (וע"ג):

עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ:
לג וּנְטַלוּ מִטּוּרָא דְאִתְגְּלִי
עֲלוֹהִי יְקָרָא דַייָ מַהֲלַךְ
תְּלָתָא יוֹמִין וַאֲרוֹן קְיָמָא
דַייָ נָטֵל קֳדָמֵיהוֹן מַהֲלַךְ
תְּלָתָא יוֹמִין לְאַתְקָנָאָה
לְהוֹן אֲתַר בֵּית מֵישְׁרֵי:
לד וַעֲנַן יְקָרָא דַייָ מַטֵּל

וְהֵטַבְנוּ לָךְ: לג וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהֹוָה
דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהֹוָה
נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה: לד וַעֲנַן יְהֹוָה

ת"א ויסעו מהר ה'. שבת קיז מנחות כט:

רשב"ם

עינים הייתי לעור: (לג) מהר ה'. כי עדיין לא זזו מכנגד הר חורב שהוא במדבר סיני וזה לאחר שהוקם המשכן כמשפ"ש למעלה. ומ"מ אצל הר סיני היו עד עתה: דרך שלשת ימים. הלכו עוד ג' ימים שלא

רש"י

התמרים וגו' [שופטים א]: (לג) דרך שלשת ימים. מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד ג שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד: וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים. (ספרי. ב"ב יד) זה הארון היוצא עמהם ד למלחמה ובו שברי לוחות מונחים ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חניה: (לד) וענן ה' עליהם יומם. שבעה עננים כתובים במסעיהם ארבע מד' רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם ה מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך

שפתי חכמים

קלקע שמנה: ג דאל"כ דרך שלשת ימים ל"ל: ד פי' זה הארון הנוסע לפניהם הוא היוצא עמהם למלחמה שבשאר מקומות מקודם שהוריד הלוחות שניות ואינו הארון שעשה בצלאל אחר י"כ ואהל שבתוכו הלוחות שניות מאחר ארון והושמו בארון שעשה בצלאל הושמו בו שברי הלוחות אז נשארו בו והוא הי' יוצא עמהם למלחמ' והוא הנוסע לפניהם אבל הארון שהיו בו הלוחות שניות הי' בתוך המחנות היה נוסע כדכתיב בזאת הפרשה: ה והז' עננים מינה בספרי וענן ה' עליהם וענן עומד ובעמוד ענן אהה הולך ובהאליך הענן ובהעלות הענן אם לא יעלה הענן כי ענן ה' על המשכן וכלם שייכים במסע ובחניות בני ישראל (עיין בג"א והורג

דעת זקנים מבעלי התוספות

שעשה לעמו: (לג) וארון ברית ה' נוסע לפניהם וגו'. ובכל הלילה הזה הענן שוכן על הארון שהרי לא היו יכולין לילך ג' ימים רצופים לילה ויום דטא אמרינן האומר שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו ויישן לאלתר ובבקר היו נוסע מעל הארון והלויים היו מתקנין נסיעותיהם קודם שיסעו המחנות וזהו נוסע לפניהם לפי פשוטו שהיתה נסיעה דארון באותן שלשה ימים עד שבאו למדבר פארן אבל כשבאו למדבר שלחו המרגלים כדכתיב ושלח אותם משם

פירוש לתורת אלהים

מיט אונז גוטס טאן וְהֵטַבְנוּ לָךְ וועלין מיר מיט דיר אויך דאס גוטס טאן. רש"י שרייבט וואס פאר איין גוטס האבין זיי דער נאך מיט אים גיטאן בשעת די ישראל האבין צוא טיילט דאס לאנד ארץ ישראל האבין זיי גילאזט אשטיק פעט לאנד פון יריחו וואס איז גרויס גיוועין פינף הונדערט איילין אונ האבין גיזאגט אין וועמס חלק דר בית המקדש וועט גיבויעט ווערין דער וועט נעמען דאס שטיק לאנד אונ דער ווייל האט מען דאס גיגעבין צוא די קינדער פון יתרו: (לג) וַיִּסְעוּ אונ די ישראל האבין גיצויגען מֵהַר יְיָ פון גאטס בארג דאס איז דר בארג סיני דֶרֶךְ וועג שְׁלֹשֶׁת יָמִים דריי טעג כלומר דריי טאג ריין. רש"י שרייבט די דריי טאג רייז זענען זייא גיגאנגען אין איין טאג ווארום גאט האט זייא גיוואלט גלייך אריין ברענגען אין ארץ ישראל וארון אונ דער ארון דאס פאר זיכערהייט פון גאט נוסע לפניהם האט גיצויגען פאר זייא דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים דריי טאג רייז כלומר דער ארון איז דרייא טאג רייז פריער גיגאנגען פאר די ישראל לָתוּר צוא אוים זוכען צוא זייא איין ארט וואס זיי זאלין דארטין רוהען. רש"י שרייבט דאס איז ניט דער ארון פון דעם משכן נאר עס איז גיוועין איין אנדערער ארון וואס ער פלעגט גיין מיט זייא אין דער מלחמה אונ אין דעם ארון זענען גילעגען די ערשטע לוחות וואס משה האט צו בראכען: (לד) וַעֲנַן אונ דער וואלקען פון גאט פלעגט תמיד זיין איבער זייא יוֹמָם בייא טאג בְּנָסְעָם ווען זייא פלעגין

ליקוטים על התורה

(לג) וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' וגו' וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וגו'. די גמרא זאגט די יודין זענען אנטלאפין פון בארג סיני, אזוי וויא אקינד אנטלויפט פון חדר ווייל ער וויל נים לערנען, אזוי האבין די יודין נים גיוואלט לערנען נאך תורה אונ מצות אויף דעם בארג סיני אונ זענען פון איהם אנטלאפין. אונ וואס מען דארף לויפין אין דריי טעג זענען זייא גילאפין אין איין טאג, אונ ווייל דער ארון איז גענאנגען פאראוים אז די יודין זענען גילאפין איז דער ארון אויך גילאפין אין איין טאג וואס מען דארף לויפין אין דרייא טעג, אונ די יודין האבין גיזאגט פאר קערם ווייל דער ארון לויפט זענען מיר אויך גילאפין, אונ דער ארון וואס איז געגאנגען פאר די מחנה דאס איז גיוועין דער ארון מיט די צוברראכענע לוחות, אונ דער ארון מיט די גאנצע לוחות זענען אייביג גיוועין אין די מחנה. אונ אויף דעם ארון וואס אין די מחנה האט אייביג בדעקט אוואלקין פון הקב"ה, דריבער זאגט דער פסוק וענן ה' עליהם יומם, אלע טעג שטענדיג איז גיוועין דער וואלקין פון גאט אויף די גאנצע מחנה פון וועגין דעם ארון, אונ אפילו בנסעם מן המחנה ווען זיי האבין אפגעצויגין פון די מחנה, פון דעסטוועגין האט געדוהט. אונ בדעקט דר וואלקין דעם ארון, ווייל די שכינה איז קיין מאהל נים אוועק געגאנגן פון די יודין די גאנצע צייט וואס זיי זענען גיוועין אין דער מדבר אפילו ווען זייא האבין געזינדיגט:

עֲלֵיהֶ֖ם יוֹמָ֑ם בְּנָסְעָ֖ם מִן־הַֽמַּחֲנֶֽה׃ ס
ששי לה וַיְהִ֛י בִּנְסֹ֥עַ הָאָרֹ֖ן וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֑ה
קוּמָ֣ה ׀ יְהוָ֗ה וְיָפֻ֙צוּ֙ אֹֽיְבֶ֔יךָ וְיָנֻ֥סוּ
מְשַׂנְאֶ֖יךָ מִפָּנֶֽיךָ׃ לו וּבְנֻחֹ֖ה יֹאמַ֑ר

עֲלֵיהוֹן בִּימָמָא בְּמִטַּלְהוֹן מִן מַשְׁרִיתָא׃
לה וַהֲוָה בְּמִטַּל אֲרוֹנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְגְּלֵי יְיָ וְיִתְבַּדְּרוּן סַנְאָךְ וְיִעְרְקוּן בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִן קֳדָמָךְ׃
לו וּבְמִשְׁרוֹהִי אֲמַר תּוּב

ת"א ויסי בנסוע. שבת קטו פ"ז כד ידים סו מקרים מ"ב פכ"ח: ובנחס יאמר. יבמות סג כ"ק מג:
°ובנחה קרי

רשב"ם

חנו עד סוף ג' ומפני טורח הדרך: (לח) קומה ה'.

בעל הטורים

סמוך, ייפוי, והסבנו. בגימ' כיליחו: (לד) בנסעם. ב' במס' בנסעם מן המחנה. בנסעם מקדם. מה נסלן מרדו אף כאן נמי מרדו: טעם נוני"ן הפוכין שרלה לסעביר שכפים שאותיותיסם חמשים את הירדן שסוא רחב חמשים אלא שהחטא גרמו. טעם אחר לנוני"ן הפוכין כדאיתא בשבת פרק כל כתבי שאין זה מקומו ונתבה כאן להפסיק בין פורעניות לאשוכה לפורעניות טייס ומשה נוני"ן הסוכין לומר שמקומה לפני ב' פרשיות לפניה ואלו לא היו נוני"ן הפוכין לא הייתי יודע אם לאחר ב' פרשיות אם לפני ב' פרשיות לכך עשאום הסוכין לומר לפני ב' לפניה והוא אחר ונסע אהל מועד מחנה הלוים בפ' במדבר סיני שמשם עד סכא ב' פרשיות: (לה) ויסי בנסוע. וי סים לאומות בנסוע: ויהי. עולה כ"ח שנלחם עם ל"א מלכים: בנסוע. מלמד שסיס מתכפגי ולא סים נוסע ממקומו עד שמשה סיה אומר קומה ס': בנסוע הארון. כשנוסע הארון מסיע עמו המרכבה וחיות הקודש: בנסע באטב"ח משמל: בנסע. בא"ת ב"ש שסמ"ז שסוא בגימ' בכבוד המרכבה: בנסע. בגימ' יעקב שדמות יעקב אשר הוא חקוק בכסא סכבוד נוסע עמהם: (לו) ובנחה. כתיב בה"א, כנגד ארבעה דגלים ומחנה לוים. בפסוק ויסי בנסוע י"ב תיבות

שפתי חכמים

ובנח"י): ו וסיכן מקומו לעיל בפ' במדבר כמו בדגלים ובמסעות דכתיב ונסע אהל מועד מחנה הלוים וגו' ואחר פסוק זה סיה ראוי להכתב ולכך עשה הקב"ה סנוני"ן לסימניום כ"ל מכאן עד ספרשה ב' לפרש סיתה ראויה להכתב ולכך הסך סנוני"ן לומר שמקומו בפ' ב' ולמעלה ולא בפ' ב' ולמטה: ז וא"ת בשלמא פורעניות אחרונה ויהי העם כמתאוננים אלא פורעניות ראשונה מה היא י"ל דכתיב לעיל מיניה ויסעו מהר ה' הל"ל ויסעו מהר אלהים אלא כתינוק סבורח מבית הספר והוא גם כן פורעניות

רש"י

והורג נחשים ועקרבים: מן המחנה. ממקום חנייתן: (לה) ויהי בנסע הארון. עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו ו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות ז לפורענות וכו' כדאיתא בכל כתבי הקדש [שבת קטו]: קומה ה'. לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך שלשת ימים היה משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר [תנחומא בויקהל]: ויפצו איביך. המכונסין: וינסו משנאיך. אלו הרודפים: משנאיך. אלו שונאי ישראל שכל השונא את ישראל שונא את מי

דעת זקנים מבעלי התוספות

משם ממדבר סיני ואז נסעו בלא ארון כדכתיב ויעפילו לעלות וגו' וארון ברית ה' ומשה לא משו מתוך המחנה והיא היתה בתשובה שמשו אחר אותן שלשה ימים. ומה שכ' דרך שלשת ימים ר"ל בדרך ג' ימים כמו כי שם ימים עשה ה' שסילוסו בשבת ימים: (לה) קומה ה' וגו'. פי' אם יתאספו לבא על ישראל יפוצו ולא ימלא בהם שנים כיחד ואם יבאו ינוסו ולא תהיה לסס תקומה זו היא תפלת הדרך עלהם: (לו) ובנחה יאמר וגו'. כשסים

נסיעת ישראל במדבר

(לה) ויהי בנסוע הארון וגו'. הנה בשני פסוקים האלה [ויהי בנסוע וגו' ובנחה יאמר וגו'] יש שבעה אלפי"ן ודרשו רז"ל שיתא אלפי שני הוה עלמא וחד חריב, וכיון שהעולם כולה בנוים ומיוסדת על חדוש העולם, יש להבין שיש לו סוף, כי כל דבר שיש לו התחלה יש לו סוף בהכרח, ואות אלף השבי רשומה במלת אלפי, לרמוז שיתא אלפי, והשביעית נחתמה במלת ישראל, לרמוז כמו שהעולם נברא בשביל ישראל, כמו שדרשו בפ"ר

פירוש לתורת אלהים

פלעגין ציען פון דער מחנה. רש"י שרייבט זיבען וואלקען פלעגין גיין מיט די ישראל פיר וואלקען ארום זייערע פיר זייטין אונ איין וואלקען אונטען אונ איינער איז גיוועזן אויבען אונ איין וואלקען פלעגט גיין פאר זייא אונ האט פאר גלייכט דיא וועגין: (לה) ויהי אונ עס איז גיוועזן בנסע הארן אז דער ארון האט גיצויגען ויאמר משה האט משה גיזאגט קומה שטייא אויף יי גאט. רש"י שרייבט וייל דער ארון פלעגט גיין דרייא טאג ווייז פאר דיא ישראל דרום האט משה גיזאגט צום ארון שטייא אונ ווארט אויף אונז אונ זאלסט דיך מעהר ניט דער ווייטערין פון אונז ויפצו אונ זיי זאלין ווערין צו שפרייט איביך דיינע פיינט וינסו אונ זייא זאלין אנטלויפען משנאיך דיינע שונאים מפניך פון פאר דיר (עיין רש"י): (לו) ובנחה אונ אז דער ארון האט גערוהט יאמר האט משה גיזאגט שובה יי גאט זאל

ליקוטים על התורה

(לה) ויהי בנסע הארון וגו'. פאר ויהי בנסע שטייט אנון אונ נאך דעם ווארט ישראל שטייט אנון, אונ די נונין שטייען פארקערט ואגט די גמרא צוויי טעמים אויף דיא פארקערטע נונין, איין טעם איז צו ווייזן אז דיא פרשה ויהי בנסע איז אזוי ווי אבעזונדער ספר פון חומש, איז דיא תורה זיבען ספרים. בראשית, שמות, ויקרא, אונ פון אנהייב במדבר ביז ויהי בנסע, פון ויהי בנסע ביז ישראל, אונ פון ויהי העם כמתאוננים ביז דעם סוף ספר במדבר, אונ דעם ספר דברים, ווי עס שטייט אין פסוק חצבה עמודיה שבעה, זיבען זיילין איז דא אין דיא תורה, דאס מיינט מען די זיבען ספרים, נאך א טעם איז וייל פריער שטייט איין פורענות ואין עבירה) ויסעו מהר ה' די יודין האבין אוועק געצויגן פון בארג סיני ווי א קינד וואס אנטלויפט פון חדר וייל ער וויל ניט לערנען אזוי זענען דיא יודין אנטלאפין פון בארג סיני, מען זאל זייא ניט געבין נאך תורה אונ מצות, נאכדעם שטייט נאך א פורענות נאך א עבירה) ויהי העם כמתאוננים, וייל עס זאל ניט שטיין צוויי עבירות אונ פורענות איינע נעבין די אנדערע, דריבער האט מען גישטעלט אין מיטען דיא צוויי פסוקים ויהי בנסע הארון אונ ובנחה יאמר, אונ דריבער שטייען נונין וייל דער אות נ' מאכט נפילה פאלין. וייל יודין זענען גישטראפט גיווארין אונ זענען געפאלין וועגין די צוויי עבירות. אונ דריבער שטייען די נונין פארקערט, זייער פאלין זאל פארקערט ווערין צו גוטען:

שובה יהוה רבבות אלפי ישראל: פ
יא א ויהי העם כמתאננים
רע באזני יהוה וישמע יהוה ויחר
אפו ותבער בם אש יהוה ותאכל
בקצה המחנה: ב ויצעק העם אל-

אונקלוס

יי שרי ביקרך בגו רבבן
אלפיא דישראל: א והוה
עמא כד מסתקפין ביש
קדם יי ושמיע קדם יי
ותקיף רוגזיה ודליקת
בהון אשתא מן קדם יי
ושיציאת בסיפי
משריתא: ב וצוח עמא

ת"א ויהי העם כמתאננים. שבת קיז:

בעל הטורים

שיש בפסוק ולכל היד החזקה שהוא סוף התורה. ובפסוק התחלה יש בו שבעה תיבות כמו שיש בפסוק בראשית שהוא תחלת התורה, לומר שהוא חשוב ס"ת בפ"ע. ומתחיל בו' ומסיים בל', שם הליכות עולם לו. כל פרשה שיש בה כדי ללקט פ"ה אותיות וכו ויהי בנסע מלילין אותו מפני הדליקה לכך סמוך לו ותבער בם אש ה' לומר לך שמלילין הפ' שיש בה פ"ה אותיות מן הסא ומ"כ השילה שעולה פ"ה מללת מדיכה של גיהנם: (א) כקלס

רשב"ם

שהיה אז מסתלק שכינה מעל הכפרת: (א) ויהי העם כמתאוננים. כמו שמצינו בפ' פרה ותקצר נפש העם בדרך. וידבר העם באלהים ובמשה. וארון ברית ה' נוסע לפניהם כל אותן ג' ימים לתור להם מנוחה. כי הענן הולך על הארון: כמתאננים
סמחנם

רש"י

שאמר והיה העולם שנאמר [תהלים פג] ומשנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד: (לו) שובה ה'. מנחם תרגמו לשון מרגוע וכן [ישעיה ל] בשובה ונחת תושעון: רבבות אלפי ישראל. מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ח ושתי רבבות: (א) ויהי העם כמתאננים. (ספרי) אין העם אלא רשעים ט וכן הוא אומר [שמות יז] מה אעשה לעם הזה ואומר [ירמיה יג] העם הרע הזה וכשהם כשרים קרואים עמי שנאמר [שמות ה] י שלח עמי [מיכה ו] עמי מה עשיתי לך: כמתאננים. אין מתאוננים אלא לשון עלילה מבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום וכן הוא אומר בשמשון [שופטים יד] כי תואנה הוא מבקש: רע באזני ה'. תואנה שהיא רעה באזני ה' שמתכוונים שתבא באזניו ויקניט אמרו אוי לנו כמה לבטנו כ בדרך הזה שלשה ימים שלא נחנו מענוי הדרך: ויחר אפו. אני הייתי מתכוין לטובתם שתכנסו לארץ מיד: בקצה המחנה. במוקצין שבהם לשפלות אלו ערב רב רבי שמעון בן מנסיא אומר בקצינים ל שבהם ובגדולים: (ב) ויצעק העם אל משה. (ספרי) משל למלך בשר

שפתי חכמים

שסר: מס': ח שרבבה ואלפים ר"ל שני רבבות ושני אלפים דאם ר"כ לא היה ל"ל אלא שובה ה' רבבות ישראל כי סתם רבבה בכל מקום הוא עשרת אלפים ולא תמלא בשום מקום שיזכיר הכ' אחר הרבבה גם האלפים: ט וא"ת והלא מלינו העם שהם לדיקים שנאמר ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה, וי"ל כשהם רשעים לא נקרא להם גם אחד אלא העם: י וא"ת והלא מלינו עמי כשהן רשעים שנאמר ועמי לא התבונן, וי"ל דה"פ שהיו קודם לכן עמי ועתה לא התבונן, מלאתי: כ לבטנו טרחנו: ל וא"ת והא פרש"י לעיל אין העם אלא רשעים והכא פי' רש"י בקצינים ובגדולים וא"ל דה"פ דמה שנא' הכא בקצינים ובגדולים ר"ל העשירים שברשעים נקראים גדולים דהא לקמן פי' רש"י והזקנים הראשונים היכן היו כו', ומאחר אלא באש תבערה מתו משמע דהם היו הזקנים שבמצרים ואותן זקנים הם לדיקים וגדולי הדור, וי"ל דודאי מ"ש ויהי העם וגו' ותבער בם אש ה' קאי ארשעים של העם שכתיב לעיל, וכשבערה בהם אש בערה גם כן בגלתי מתאוננים וע"ש ותאכל בקצה המחנה מיירי בקצינים ובגדולים שבהן ועל אותן לדיקים פרש"י לקמן באש תבערה מתו:

דעת זקנים מבעלי התוספות

שכן שוכן על המשכן היה אומר יהי רלון שיעשו כל האלפים והרבבות של ישראל במקומם במספרם ולא יחסר מהן איש ושוכם כמו הסיבה ודומה לו ושב ה' את שבותך:
(א) ויהי העם כמתאוננים. כאוננים על המת ומתאבלים על מה שהיה הקב"ה רולה להכניסן לארץ כי היו מקטני אמנה והואגין

נסיעת ישראל במדבר

בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית בשבילם נברא העולם, וישראל היו תחלה במחשבה, כן בשביל ישראל יהיה סוף וקץ להעולם, שישתנה העולם הזה ויהיה עולם אחר, בלי יצר הרע, ולכך הפרשה מסוימת בנוני"ן בתחלה ובסוף, לבשר כי ילך עד היובל הגדול שהוא אלף דור והיה העולם בטל ויחזור לתוהו ובוהו. ומה שבאו הנוני"ן הפוכים כי כשם שמכתב האות בתיקונו כראוי מורה על קיום דבר כך הפוך האות ובמולו מסדורו הראוי מורה על בטול דבר ותקונו, וע"כ הנו"ן הפוכה: (א) ויהי העם כמתאוננים וגו'. מה' מה יתאונן אדם חי כי היו כואבים ומצטערים בהכנסם עתה במדבר, וההתאוננות זה היה רע באזני ה', לפי שלא היו הולכים שמחים אלא מיצרתים ודואגים, ואמר בכ"ף הדמיון כמתאוננים לסורות שהיו מגמגמין זה ולא היו מפרשין אותו מפני פחד משה כדי שלא ישמע, ולכך אמר וישמע ה'

פירוש לתורת אלהים

רוהען רבבות ביא צוויא מאהל צעהן טויזנט אלפי ישראל אונ צוויי טויזנט פון די ישראל דאס מיינט מען די מחנה לוים וואס זייא זענען געוועזן צווייא אונ צוואנציג טויזנט (עיין רש"י): (א) ויהי אונ עס איז געוועזן העם דאס פאלק כמתאוננים זייא האבן געזוכט אבלבול וויא אזוי זיי זאלין זיך אפ שיידין פון הקב"ה רע זייא האבן גירעדט שלעכטע רייד מיט דיא רייד זאלין זייא דערצערענען גאט זייא האבן גיזאגט וויא איז אונז וואס מיר האבן זיך אזוי אן געמיד אין וועג מיר זענען גינאנגען דריי טאג דורך אנאנד אונ מיר האבן זיך ניט אפ גערוהט וישמע יי אונ גאט האט דאס גיהערט ויחר אפו אונ עס האט גיברענט זיין צארין ווארום גאט האט געמיינט זייא לטובה זייא זאלין גיך קומען אין ארץ ישראל אונ זייא האבין דאס אן גענומען פאר ארעה ותבער אונ עס האט גיברענט אין זיי אפייער פון גאט ותאכל אונ עס האט פאר ברענט בקצה המחנה אין עק פון דער מחנה. רש"י שרייבט צווייא פירושים איין פירוש איז בקצה המחנה אין דיא

משה ויתפלל משה אל־יהוה ותשקע האש: ג ויקרא שם־המקום ההוא תבערה כי־בערה בם אש יהוה: ד והאספסף אשר בקרבו התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר:

עַל מֹשֶׁה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְאִשְׁתְּקַעַת אֶשָּׁתָא: ג וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא דְלֵיקְתָא אֲרֵי דְלֵיקַת בְּהוֹן אֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ: ד וְעַרְבְרְבִין דִּי בֵינֵיהוֹן שְׁאִילוּ שְׁאֶלְתָּא וְתָבוּ וּבְכוֹ אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ מַאן יוֹכְלִנָנָא בִּשְׂרָא:

ת"א והאספסף. תענית כט ערכין טו:

בעל הטורים

שמחה. בגימ' שקלינים: (ד) מי יאכילנו בשר. אע"פ שהיה להם בשר הרבה הם היו סבורים לעבור הירדן מהרה ואמרו אנו צריכים להלחם בכנענים ולא נוכל לעבור מקנינו עמנו ולכך אמרו מי

שפתי חכמים

ט דאל"כ ולמקו אל ה' מיבעי ליה: ג דק"ל ויבכו גם בני ישראל משמע שגם האספסוף בכו והרי לא כתיב לפניו שבכו לכך פירש רש"י בפסוק וישובו גם בני ישראל ויבכו עמהם כ"ל דגם קאי על התאוו תאוה שערב רב שבו מאחרי ה' והתאוו לבשר וישובו גם בני ישראל והתאוו לבשר ואח"כ ויבכו עמהם כ"ל שהניהם בוכין ערב רב שנאספו עליהם בצאתם ממצרים: וישובו.

רש"י

ודם שכעס מ על בנו והלך הבן אצל אוהבו של אביו ואמר לו לך ובקש עלי מאבא: ותשקע האש. (שם) שקעה במקומה בארץ שאילו הזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח: (ד) והאספסף. אלו (שם) גם בני ישראל נ ויבכו עמהם: מי יאכלנו בשר. וכי לא היה להם בשר והלא כבר נאמר [שמות יב] וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו' וא"ת אכלום

נסיעת ישראל במדבר

ס', ולא מצא: (ד) והאספסוף וגו'. הם העם שנאספו אל ישראל

משלי חכמים

(ד) והאספסף אשר בקרבו התאוו תאוה וגו'. דער ערב רב האבען געגלוסט צוא עסען פלייש, אונ זייא האבען אנגערייצט די יודין זיי זאלען אויך וועלין עסען פלייש, האבען דיא יודין געוויינט אונ האבען געזאגט ווער וועט אונז געבען עסען פלייש מיר געדיינקען דיא פיש וואס מיר האבען געגעסען אין מצרים אומזיסט, דער מיינונג פון דיא יודין איז געווען למשל צוויי סוחרים זענען געפאהרען אין וועג אונ זענען געקומען צוא מיטאג אין אגאסט הויז האט מען פאר זייא געגעבען גוטע שפייזען פעטע פלייש פיש אונ נאך טייערע שפייזין, צום פלייש האט מען זיי געגעבען גוטע אונגערקעס שלאטען געמאכט מיט בוימאייל, זייא האבען אפגעגעסען אונ באצאהלט אונ ווייטער געפאהרען, אויף מארגען זענען געקומען דיא צווייא סוחרים אין איין אנדער גאסט הויז אונ האבען דארט גאר נים געטראפען צום עסען, האט איין סוחר געזאגט צום אנדערין ווא איז נעכטיגער גאסט הויז מיט דיא גוטע פיש אונ מיט דיא גוטע פלייש, האט דער אנדערער געזאגט וואס דארפסטו דערמאנען דיא גוטע פיש אונ פלייש וואס מיר האבען נעכטין געהאט צו עסען, וואס דארפסטו גאר ריידען פון זייא דאס איז אומזיסט, דאס וועלען מיר שוין אין דעם גאסט הויז נים האבען, הלואי וואלטען מיר געהאט די אונגערקעס מיט דיא שלאטין וואס מען האט אונז גיגעבען צו די פלייש מיר זאלען קענען פאר טרייבען פון אונז דעם הונגער, דאס זעלביגע האבען געזאגט די יודין זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, מיר זאלען געדיינקען דיא פיש וואס מיר האבען געגעסען אין מצרים.

פירוש לתורת אלהים

ערגסטע פון דער מחנה דאס מיינט מען דאס ערב רב אונ דער אנדערער פירוש איז בקצה המחנה מיינט מען אין דיא קצינים אונ דיא גרעסטע חשובים פון זייא: (ב) ויצעק האט דאס פאלק גע־שריגען צו משה ער זאל פאר זייא מתפלל זיין צו השי"ת ויתפלל האט משה מתפלל גיוועז צו גאט איז דאס פייער שטיל גיווארין: (ג) ויקרא אונ ער האט גירופען דעם נאמען פון דעם ארט תבערה דאס איז אלשון ברענין כי בערה ווארום עס האט אין זיי גיברענט אפייער פון גאט: (ד) והאספסף אונ דאס איין זאמלונג אשר בקרבו וואס איז גיוועזן צווישין איהם כלומר דאס ערב רב וואס האט זיך איין גזאמילט צו דיא ישראל בשעת זייא זענען ארויס גיגאנגען פון מצרים התאוו האבין גיגלוסט תאוה אגלוסטונג וישבו אונ זייא האבין זיך ווידער גיקערט ויבכו אונ זייא האבין גימאכט וויינען גם בני ישראל די קינדער פון ישראל כלומר דאס ערב רב האט גימאכט וויינען די ישראל אויך מיט זיי ויאמרו אונ זייא האבין גיזאגט מי יאכילנו ווער וועט אונז געבין עסין פלייש כלומר ווא וועלין מיר

דאס איז אומזיסט וואס מיר וועלען פון דעם ריידען, דאס וועלען מיר דא אין דער מדבר געוויס גים האבען, הלואי זאלען מיר האבען את השומים ואת הבצלים ואת הקשואים ואת האבטיחים ודאס איז געמען פון אזעלכע ערד פרוכטען עס איז אבער אונזערע קערפערס פארטריקענט מיר האבען גאר נים, נאך אפשט קענען מיר זאגען והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה עס זענען דא דרייא ערליי מענטשין אין דעם פירונג פון עולם הזה, די צדיקים ווילען גים הנאה האבען פון

ה זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים: ו וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־

ה דְּכִירִין אֲנַחְנָא יָת נוּנַיָא דַּהֲוֵינָא אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מַגָּן יָת בּוֹצִינַיָא וְיָת אֲבַטִּיחַיָא וּכְרָתֵי וּבוֹצְלֵי וְתוּמֵי: ו וּכְעַן נַפְשָׁנָא תְאֵיבָא לֵית כֹּל מִדַּעַם אֱלָהֵן לְמַנָּא

ת"א זכרנו את. יומא עה ס' סוכר פ' בכר סיני: את הקשאים. שם ע"ז כב: ועתה נפשנו. יומא שם:

רש"י

והלא בכניסתם לארץ נאמר [במדבר לב] ומקנה רב היה לבני ראובן וגו' אלא שמבקשים עלילה: (ה) אשר נאכל במצרים חנם. א"ת שמצריים נותנים להם דגים חנם והלא כבר נאמר (שמות ה') ותבן לא ינתן לכם אם תבן לא היו נותנין להם חנם דגים היו נותנין להם חנם ומהו אומר חנם חנם ע מן המצות [ספרי]: את הקשאים. אמר ר' שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שהן קשים למניקות אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק משל למלך כו' כדאיתא בספרי: הקשאים. הם קוקומברו"ש בלעז: אבטחים. בורק"ש: החציר. כרישין פוריל"ש

שפתי חכמים

בימד: ס מקשים סשונם מאי ק"ו הוא זה דלמא הא דלא נתנו להם תבן משום דאמרו נרפים הם וגו', אבל דגים לאכילה היו נותנים להם, וי"ל דהוכחתם הוא מה הועיל פרעה בתקנתו שלא יתנו להם תבן כדי שתכבד עליהם העבודה דלמא יקנו להם תבן מן המצריים במעות אלא ודאי יודע היה פרעה שהמצריים היו שונאים את ישראל שאפי' במעות לא ימכרו לכן וכ"ש שלא יתנו להם בחנם, ואין להקשות הא אמרינן במס' סוטה כשהיו הולכין בני ישראל לשאוב מים מן הנהר היה הקב"ה מזמין להם דגים בכדיהם כו', וי"ל שהם התרעמו בודאי על דגים גדולים, ועז"ש א"ת שמצריים נותנים להם כו' והיינו לדגים גדולים: ע פי' שלא היה אז מזונותינו ע"י קיום המצות כמו שהן עכשיו שהמזונות הם שכר לפעולתנו שאם נקיים המצות האדמה תתן יבולה ואם לאו לא תתן הארץ יבולה אבל במצרים היו מזונותינו באים בלא

דעת זקנים מבעלי התוספות

ודואגין מן המלחמה: (ה) זכרנו את הדגה. ל' וידגו לרוב בקרב הארץ קריסינס"ה בלע"ז ואח"כ מפ' את הקשואים ואת האבטחים:

עניני בשר תאוה

ישראל ולא היו מישראל, והם הערב רב: (ה) את הקשואים ואת האבטיחים וגו'. היו מבזין המזון הנכבד שהיה להם במן, וכדי להוציא עליו דבה היו מביאין ראיה מהפירות הפחותים

שהיו להם חנם, וידוע שהיו במצרים פירות לרוב, וכמוני שכתוב כגן ה' כארץ מצרים, אבל לא הזכירו מן הפירות החשובים, כי מהחשובים לא היו נותנים להם. וכן מה שהזכירו הדגה כי היו נותנים להם מהדגים הנבאשים שהיה להם ארבעה וחמשה ימים משנולדו, כי מהחשובים החיים שנולדו היום לא היו נותנים להם, וע"כ לא אמר זכרנו את הדגים, או את הדג, כי בכ"מ שמוזכר דגה הוא דג המת הנבאש, כדכתיב והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור, וכלל הדבר כי היו קלים במתנה החשובה ועיקר כוונתם לא היתה אלא להטיל דופי במן ולהוציא עליו דבה, וע"כ הזכיר בכל הפרשה הטעם שהוא ל' גנאי ולזה נסמכה פרשה זו לפרשת ותדבר מרים בהוצאה דבה על משה ונסמכה לפרשת מרים ג"כ פרשת מרגלים שהיו מוציאי דבת הארץ:

פירוש לתורת אלהים

גֶעמֶען פְלֵיישׁ צוּ עֶסין: (ה) אוּנ וִוידֶער הָאבִּין זַייא גִיזָאגְט זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה מִיר גִידֶענְקֶען דִיא פִישׁ אֲשֶׁר נֹאכַל וָואס מִיר פְלֶעגִין עֶסִין אִין מִצְרַיִם אוּמְזִיסְט. רש"י שְׁרַייבְּט וִויא שִׁיקְט זִיךְ דָאס אַז מֶען זָאל זַייא גֶעבִּין פִישׁ צוּ עֶסִין אוּמְזִיסְט אִין פָּסוּק שְׁטֵייט וְתֶבֶן פַּרְעֹה הָאט גִיזָאגְט מֶען זָאל זַיי קֵיין שְׁטְרוֹי גֶעבִּין אִיז שׁוֹין אַבָּל שֶׁכֵּן אַז מֶען הָאט זַייא קֵיין פִישׁ גִיגֶעבִּין אוּמְזִיסְט. נָאר אַזוֹי אִיז דֶער פְּשַׁט חִנָּם אוּמְזִיסְט מִיר הָאבִּין נִיט בַּדַארְפְט הַאלְטִין מִצְוֹת אֵת הַקִּשֻּׁאִים מִיר פְלֶעגִין עֶסִין דִיא קִירְבֶּסֶען וְאֵת הָאֲבַטִּחִים אוּנ דִי בּוּרִיקֶעס וְאֶת הֶחָצִיר אוּנ דָאס קְרוּיט וְאֶת הַבְּצָלִים אוּנ דִיא צִיבֶּעלֶעס וְאֶת הַשּׁוּמִים אוּנ דִיא קְנָאבֶּעל: (ו) וְעַתָּה אוּנ אַצוּנְד נַפְשֵׁנוּ אִיז אוּנְזֶער לַייבּ פָאר דַארְט אֵין כֹּל מִיר הָאבִּין קֵיין שׁוּם זַאךְ

ליקוטים על התורה

(ה) זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם, מִיר גֶעדֵיינְ־קֶען דִי פִישׁ וָואס מִיר הָאבִּין גִיגֶעסִין אִין מִצְרַיִם אוּמְזִיסְט אוּנ אַז מִיר זָאלִין אִיצְט קוּמֶען אִין מִצְרַיִם וֶועלִין מִיר אוֹיךְ עֶסִין פִישׁ אוּמְזִיסְט, פְרֶעגְט רש"י אֲפִילוּ שְׁטְרוֹיא וָואס זַייא הָאבִּין גֶעדַארְפְט צוּ דִי אַרְבֶּעט הָאט מֶען זַייא נִיט גִיגֶעבִּין אוּמְזִיסְט וִוי אַזוֹי הָאט מֶען זַיי גִיגֶעבִּין פִישׁ אוּמְזִיסְט נָאר דִי יוּדִין אַלֵיין דֶערְצֵיילֶען וִוי אַזוֹי זַיי הָאבִּין גִיגֶעסִין פִישׁ אוּמְזִיסְט, וַוייל אַלֶע יָאהר אִין חֹדֶשׁ אָב הָייבְּט זִיךְ אוֹיף דֶער טַייךְ נִילוּס אוּנ פֶערְפְלֵייצְט אַלֶע פֶעלְדֶער אוּנ אַלֶע גֶערְטְנֶער פוּן מִצְרַיִם, צוּ עֶנְדֶע דְרַיי טֶעג פַאלְט אָפּ דִיא וַואסֶער צוּרִיק, אוּנ דִי פִישׁ וָואס דֶער נִילוּס הָאט גִיבְּרֵיינְגְט אִין דִי פֶעלְדֶער אוּנ אִין דִי גֶערְטְנֶער פְלֶעגִין בְּלַייבִּין לִיגְן צְוִוישְׁן דִיא עֶרְד פְרוּכְטִין, אוּנ וֶוען דִי יוּדִין הָאבִּין גֶעקְלִיבֶּען דִי שְׁטְרוֹי אִין דִי פֶעלְדֶער אוּנ גֶערְטְנֶער פְלֶעגִין זַייא גֶעפִינֶען פִיל פִישׁ צְוִוישְׁן דִיא קִשֻּׁאִים אוּנ הָאֲבַטִּיחִים אוּנ חָצִיר בְּצָלִים שׁוּמִים וְדָאס זֶענֶען גֶעוֶוען פוּן עֶרְד פְרוּכְטִין) אוּנ דִי פִישׁ הָאבִּין זַייא גִיגֶעסִין אוּמְזִיסְט:

מִשְׁלֵי הַחֲכָמִים

דִיא וֶועלְט נָאר וֶוען עֶס הוּנְגֶערְט אִים עֶסְט עֶר, אוּנ עֶס אִיז אִיהם קֵיין אוּנְטֶערְשִׁייד וָואס עֶר עֶסְט עֶר וַויל נָאר זַאט וֶוערֶן, אוּנ אֲפִילוּ אַנְדֶערֶע זַאכֶען וָואס עֶר אִיז מְחוּיָב צוּא טָאהן, אִיז עֶר צוּפְרִידֶען אַז עֶר הָאט קֵיין תַּאֲוָה, נָאר אוֹיב דִיא תַּאֲוָה שְׁטַארְקְט זִיךְ אוֹיף אִיהם זֶעהְט עֶר צוּ שְׁטִילֶען דִי תַּאֲוָה מִיט וָואס מֶען מֶעג עֶר זָאל נִיט קוּמֶען צוּא אַעֲבֵירָה, אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין זֶענֶען דָא וֶוען עֶר עֶסְט וַויל עֶר הֲנָאָה הָאבֶּען פוּן דֶעם עֶסֶען, אוּנ זוּכְט מִיט אַלֶע מֶעגְלִיכְקֵייטֶען עֶר זָאל הָאבֶּען גוּט צוּא עֶסֶען פִישׁ פְלֵיישׁ אוּנ נָאךְ גוּטֶע שְׁפַּייזִין, אוּנ מִיט אַנְדֶערֶע תַּאֲוֹת וֶוען עֶר טוּהט דִיא תַּאֲוָה וַויל עֶר פוּן אִיהר הֲנָאָה

הַמָּן עֵינֵינוּ: ז וְהַמָּן כִּזְרַע־גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח: ח שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן:

עֵינָנָא: ז וּמַנָּא כְּבַר זְרַע גִּידָא הוּא וְחֶזְוֵיהּ כְּחֵיזוּ בְּדוּלְחָא: ח שָׁיְטִין עַמָּא וְלָקְטִין דְּצָבֵי טָחִין בְּרֵיחַיָא אוֹ דְּצָבֵי דָּאִיךְ בִּמְדוּכְתָּא וּמְבַשְּׁלִין לֵיהּ בְּקִדְרָא וְעָבְדִין יָתֵיהּ גְּרִיצָן וַהֲוָה טַעְמֵיהּ כִּטְעַם דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא:

ת"א וסמן כזרע גד. סס: סמו ספס ולקסו. סס: וטחנו. סס: ובשלו. סס: עגות. סס: וסיס טעמו. סס:

רשב"ם

מצטערים מטורח הדרך: (ז) והמן כזרע גד הוא. ומראהו כמראה הבדולח. כלומר נראה קשה ויבש ולכך היו אוכרים ונפשנו יבשה. כאדם שאוכל חטים יבשים. וא"כ למה חרה אף של הקב"ה כאמור לפנינו. ועתה מפרש טעם של חרון אף שהרי כשטחנו ברחים או דכו במדוכה אז והיה טעמו כטעם לשד השמן, מתחלף טעמו שהיה מתחלה מתוק כצפיחית בדבש כזיתים ואגוזים קודם טחינה. אבל לאחר טחינה או כתישה במכתשת אז והיה טעמו נעשה עתה טעמו כלחלות של שמן. ובשר שמן כמו שמן זיתים ואגוזים לאחר טחינה שנתחלף טעמו ולפיכך וישמע ה' ויחר אפו. שכשרוצים טוחנים אותם ונעשה כשמן ואין מאכלם יבש. כאן כתיב והיה טעמו. שנתחלף טעמו הראשון. אבל בפ' בשלח כתיב וטעמו כצפיחית בדבש, שזה הוא טעמו קודם שיש בהם טעם שמן. לשד. כלו עיקר. כמו נהפך לשדי בחרבוני קיץ, נהפך לחלוחו כיובש תאנים שנתייבשו: (ח) שטו.

בעל הטורים

מי יאכילנו בשר: (ח) טעמו. ד', והיה טעמו כטעם לשד השמן שאכן מואב מנעוריו ושקט הוא על שמריו על כן עמד טעמו בו וישנו את טעמו בשנותו את טעמו גבי דוד. מואב שהיה שקט עמד טעמו אבל דוד שגלה ממקום למקום בשנותו את טעמו. ודור המדבר אע"פ שגלו ממקום למקום לא שינו את טעמן בשביל

שפתי חכמים

שוס קיוס מלות: פ דק"ל הא המן לכן הוא והגד שחור הוא ולמה אמר כזרע גד אלא כו': צ מדכתיב והמן עינו כעין הבדולח מה כעותא שהיה כעין הבדולח והא כדיך במדוכה ובשלו בפרור ואז היה נשתנה, לכ"פ ולא ירד ברחים כו': ק פי' של נהפך לשדי

רש"י

ותרגום: ית מזליניא וכו': (ו) אל המן עינינו. מן בשחר מן בערב: (ז) והמן כזרע גד. מי שאמר זו לא אמר זו ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו והקב"ה הכתיב בתורה והמן כזרע גד וגו' כלומר ראו באי עולם על מה מתלוננים בני והמן כך וכך הוא חשוב. כזרע גד. עגול כגידא פ זרע קוליינד"ר: הבדלח. שם אבן טובה קריסטא"ל: (ח) שטו. אין שייט אלא ל' טיול אישבני"ר בלא עמל: וטחנו ברחים וגו'. לא ירד ברחים ולא בקדרה ולא במדוכה צ אלא משתנה הי' טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין: בפרור. קדרה: לשד השמן. לחלוח של שמן, כן פירשו דונש ודומה לו (תהלים לב) נהפך לשדי בחרבוני קיץ והלמ"ד יסוד ק נהפך לחלוחי

פירוש לתורת אלהים

ניט בִּלְתִּי נייעֶרְט אֶל הַמָּן צום מָן איז אונזֶערֶע אוגין כְּלוֹמַר מִיר עֶסין מֶעהר ניט אין דֶער פְּרִי אונ אויף דֶער נאכְט נאר מָן, דֶער מִדְרָשׁ שְׁרייבְּט אַז דיא יודין האבין גיגֶעסין דֶעם מָן האבין זייא קֵיין אויסגַאנְג גיהאט דרום האבין זַייא גיזָאגְט איז דֶען מֶעגְלִיךְ דֶער מֶענְטְשׁ וואס עֶסְט זָאל קֵיין אויס־גאַנְג האבין דֶער סוף וֶועט זַיין אַז פון דֶעם מָן וֶועלִין מִיר גִישְׁוואלין וֶוערין אונ עֶס וֶועט אונְז אויף בְּלָאזִין אונזֶערֶע גְדֶערִים אונ נאט האט דָאס זַיי גיטָאן לְטוֹבָה וָוארום אַז אֵיינֶער האט בַּדַארְפְט זַיין אויסגאַנְג האבין האט עֶר גֶעמוּזְט גֵיין וַוייט פון דֶער מַחֲנֶה דרום האט הקב"ה גיטָאהן אַז זַייא זָאלִין ניט דַארְפִין דֶעם אויסגַאנְג אונ זַייא האבין אוים גִליינְט פאר אַרָעה. זָאגְט דֶער פָּסוּק: (ז) וְהַמָּן אונ דֶער מָן איז גיוֶועזֶען זֵייעֶר חָשׁוּב אונ האט אין זיךְ גיהאט גרויסֶע מַעֲלוֹת אַזוֹי וויא וַוייטֶער וֶועט שְׁטֵיין, רש"י שְׁרייבְּט הקב"ה האט דָאס גֶעשְׁרִיבֶּען אין דֶער תּוֹרָה וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד אַנְטְקֶעגִין די רֵייד פון די יִשְׂרָאֵל וָוארום די יִשְׂרָאֵל האבין גֶעקְרִיגְט אויף דֶעם מָן אונ האבין גיזָאגְט בִּלְתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ האט נאט גֶעשְׁרִיבֶּען אין דֶער תּוֹרָה וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד כְּלוֹמַר נאט זָאגְט אִיהר אַלֶע לייט פון דֶער וועלְט זֶעהְט וויא טֵייעֶר דֶער מָן איז אונ האט אין זיךְ אַזֶעלְכֶע מַעֲלוֹת אונ מַיינֶע קִינְדֶער קְרִיגֶען אונ רֵיידֶען אויף איהם. איצט רֶעכִינְט דֶער פָּסוּק דיא מַעֲלוֹת וְהַמָּן אונ דֶער מָן איז גיוֶועזֶען קַיילִיכְדִיג כִּזְרַע גַּד הוּא אַזוֹי וויא דיא זָאמֶען פון קוליינְדֶער וְעֵינוֹ אונ זַיין גִישְׁטַאלְט איז פון קְרִיסְטַאל: (ח) שָׁטוּ הָעָם דָאס פָאלְק האט זיךְ פַאר שְׁפְּרֵייט וְלָקְטוּ אונ האבין גֶעקְלִיבֶּען וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אונ עֶס איז גיוֶועזֶען גְלַייךְ ווי מֶען האט דָאס גימָאלִין אין מֶיהל אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה אָדֶער גְלַייךְ ווי מֶען וואלְט דָאס גיקְלַאפְּט אין שְׁטֵייסֶעל וּבִשְּׁלוּ אונ גְלַייךְ ווי מֶען וואלְט דָאס גִיקָאכְט בַּפָּרוּר אין אַטָאפּ וְעָשׂוּ אוֹתוֹ עֻגוֹת אונ מֶען וואלְט דֶער פון גימַאכְט קוּכֶענְס כְּלוֹמַר וואס פאר אַטַעם זַיי האבין גיוואלְט האבין

ט וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־הַמַּחֲנֶה לָיְלָה
יֵרֵד הַמָּן עָלָיו׃ י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־
הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח
אָהֳלוֹ וַיִּחַר־אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי
מֹשֶׁה רָע׃ יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה

ט וְכַד נְחִית טַלָּא עַל
מַשְׁרִיתָא לֵילְיָא נָחֵית
מַנָּא עֲלוֹהִי׃ י וּשְׁמַע
מֹשֶׁה יָת עַמָּא בָּכַן
לְזַרְעֲיָתְהוֹן גְּבַר בִּתְרַע
מַשְׁכְּנֵיהּ וּתְקֵיף רוּגְזָא
דַּיְיָ לַחֲדָא וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה
בִּישׁ׃ יא וַאֲמַר מֹשֶׁה

ת"א וכלרש. שם: וישמע משה. שבת קל יומא פה:

רש"י

בתרבוני קיץ ורבותינו פרשוהו ל' שדים אך אין ענין שדים אצל שמן וא"א לומר לשד השמן לשון (דברים לב) וישמן ישורון שא"כ היה המ"ם נקוד קמ"ץ קטן וטעמו למטה תחת המ"ם עכשיו שהמ"ם נקוד פתח קטן (סגול) והטעם תחת השי"ן לשון שמן הוא והשי"ן הנקודה בקמץ גדול ואינה נקודה בפתח קטן מפני שהוא סוף פסוק. ד"א לשד לשון נוטריקון ליש שמן דבש ר כעיסה הנלושה בשמן וקטופה בדבש, ותרגום של אונקלוס דמתרגם דליש במשחא נוטה לפתרונו של דונש ש שהעיסה הנלושה בשמן להלוחית שמן יש בה: (י) בכה למשפחותיו. משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי, ורבותינו אמרו למשפחותיו על עסקי משפחות על עריות ת הנאסרות להם

שפתי חכמים

וגו': ר פי' ליטת שמן ודבש יז"ש אחר זה כעיסה הנלושה בשמן וקטופה בדבש: ש וא"ת והלא יותר נוטה לפתרונו של נוטריקון, וי"ל דבנוטריקון הוזכר דבש והתרגום לא מזכיר דבש. והרא"ם כתב וז"ל פי' ולא לפתרון של רבותינו ז"ל שפירשו מל' שדים אבל לא נאסוקי ל' נוטריקון שגם היא נוטה לפתרונו של דונ"ש: ת וא"ת כבר נאסרו להם עריות ולמה לא בכו כבר. וי"ל דקודם שנחלקו המחנות היו הכל מעורבים ביחד והיו שכיחות אצלן העריות אבל משנחלקו למחנות היו כל שבט ושבט לבד ולא היו נשים של שבט זה אצל שבט זה אלא הכל של שבט אחד. א"נ עד שלא היו נחלקין למחנות היו כל השבטים מעורבין זה בזה והיו שכיחין אצל אחר נשים שאינן עריות לא היו חוששין על העריות אבל משנחלקו ונשאר כל שבט ושבט בפ"ע ולא נשארו בהדדי אלא העריות דהיינו של אותו שבט לכך בכו, ודלא כפי' הרא"ם שפי' אע"פ שהיתה כל התורה מסורה בידו של משה מ"מ אפשר שלא נאמרם פ' עריות לישראל עד סמוך לנסיעתן מהר סיני. (קל"ח) בשם בעל מנחה בלולה שלדפו תלונת העריות לתלונת המן לפי שאמרו

במדרש שהמועט היה מגלה על הממזרים כן של מי הוא שבאיזה פסל שנמצא עומר שלו הוא היה אביו לכך נהרעמו על המן, ועיקר

פירוש לתורת אלהים

זיי אין דעם מן געפילט והיה טעמו אונ זיין טעם איז געוועזן כטעם אזוי ווי דער טעם פון פעטקייט פון שמאלץ אדער אזוי ווי טייג וואס איז גיקנעטין מיט שמאלץ אונ איז גיפרעגילט מיט האניק: (ט) וברדת הטל אונ אז דר טאה האט גנידערט אויף דער מחנה ביי נאכט ירד המן האט דער מן גנידערט אויף איהם: (י) וישמע משה אונ משה האט גיהערט את העם בוכה אז דאס פאלק וויינט צו זייערע משפחות כלומר די משפחות פלעגין זיך איין זאמלען צו זאמען אונ האבין גיוויינט כדי זיי זאלין מפרסם זיין זייער שלעכטס, אונזערע היילינגע חכמים זאגין אזוי איז דער טייטש למשפחותם זיי האבין דרום געוויינט ווייל הקב"ה האט זיי פאר באטין אז זיי טארין ניט נעמען פאר וויבער זייערע פריינד איש איטליכער מענטש האט גיוויינט ביי דער טיר פון זיין גיצעלט ויחר אונ עס האט גיברענט דער צארין פון גאט ובעיני אונ אין די אויגין פון משה איז דאס שלעכט גיפעלין: (יא) ויאמר משה אל יי האט משה גיזאגט צו

ליקוטים על התורה

(י) ויחר אף ה' מאד וגו'. פאר וואס האט אזוי שטארק גיברענט דער צארין פון גאט אויף דיא יודין, ווייל גאט האט געוואסט דעם מיינונג פון דיא יודין, אז זיי האבין בעסער גיוואלט ארבעטין אין מצרים, דער גוף זאל ארבעטין אונ דיא נשמה זאל זיין פרייא, זייא זאלין מעגין טאהן וואס זייא ווילען, אונ ניט דער גוף זאל זיין פרייא אונ דיא נשמה זאל זיין פארבונדען וואס זיא מעג יוא טאהן אונ וואס זי טאר ניט טאהן ודאס הייסט זייא האבין בעסער גיוואלט ארבעטין קערפערליך אונ ניט גייסטליך) דריבער האבין זיי גיזאגט מיר האבין טאקי אין מצרים ניט מער גיגעסין נאר קישואים בצלים אבטחים חציר שומים אונ פיש האבין מיר גיגעסין אזעלכע שלעכטע וואס מען גיט דאס אוועק אומזיסט. פון דעסט־וועגין זענען מיר גיוועזן צופרידען ווייל עס איז גיוועזן אומ־זיסט אן מצות:

משלי חכמים

תאוה האבין, נאר פון דעסטוועגין אעבירה טוהט ער ניט, אונ ווען עס הונגערט אים ניט אדער ווען ער האט קיין תאוה איז ער אויך צוא פרידען אדער ווען ער געפינט ניט בשרה עסען וועט ער ניט עסען טרפה. ידער ער זאל טאהן זיין תאוה מיט איסור. דאס טוהט ער ניט. עס זענען אבער דא אדריטע טהייל מענטשין וואס ער וויל נאר הנאה האבען פון דיא וועלט, אונ אז ער האט קיין תאוה שטארקט ער זיך מיט אלע מעגליכקייט ער זאל יוא האבען א תאוה, אונ אז ער האט אפגינעסען אונ ער איז שוין זאט אונ עס איז נאך דא צו עסען האט ער צער פאר וואס ער קען ניט מעהר עסען, פון דיא דריטע טהייל מענטשין זענען געוועזן דער ערב רב זיי האבען אויך געגעסען דעם מן, אונ האבען ניט געהאט אתאוה צוא אנדערע עסענווארג זענען זייא ניט געוועזן צופרידען ווי דער פסוק זאגט והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה דער ערב רב האט געגלוסט זייא זאלען האבען אתאוה וועלען זיי קענען הנאה האבען פון דער וועלט אז זיי האבען ניט געגלוסט צוא קיין זאך האבען זייא דאך קיין פערגעניגען געהאט:

לָמָה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם הַזֶּה עָלָי׃
יב הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֵת כָּל־הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו׃
יג מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעָם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תְּנָה־לָּנוּ

קֳדָם יְיָ לְמָא אַבְאֶשְׁתָּא לְעַבְדָּךְ וּלְמָא לָא אַשְׁכְּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ לְשַׁוָּאָה יָת מַטּוֹל כָּל עַמָּא הָדֵין עֲלָי׃ יב הַאָב אֲנָא לְכָל עַמָּא הָדֵין אִם בְּנַי אִינוּן דַּאֲמַרְתְּ לִי סוֹבַרְהִי בְּתוּקְפָךְ כְּמָא דִמְסוֹבַר תּוּרְבְּיָנָא יָת יַנְקָא עַל אַרְעָא דְּקַיֶּימְתָּ לַאֲבָהָתוֹהִי׃ יג מְנָן לִי בִּשְׂרָא לְמִתַּן לְכָל עַמָּא הָדֵין אֲרֵי בָכַן עֲלַי לְמֵימַר הַב לָנָא

ת"א כאשר ישא. סנהדרין ח:

רשב"ם

◦חסר א

במו משוטי בארץ. שוטטו בחוצות ירושלים: (יב) ילדתיהו. ילד את אלמודד, הרי ילד את אחרים לפיכך יאמר וירשתם אותם. ילדתיהו. שניהם בח"רק לפי שמפעיל שלהם דומה כענין מפעיל אבל ישב שה"א בגוף האדם יאמר וישבתם. ישן וישנתם. כל

בעל הטורים

המן שנא' כו וטעמו שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן: (יא) ולמה לא מצאתי חן. חסר אל"ף ואידך גבי איוב עריה יצאתי חסר אל"ף לומר אם לא מצאתי חן בעיניך למה יצאתי מבטן אמי: (יב) האומן. סגין על הה"א שבחמשה דברים אב זוכה לבניו, ואלו הן. בנוי, בכח, בעושר, בחכמה, בשנים. בנוי שנאמר יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם. בכח שנא' גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך. בעושר שנא' נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, כל היום חונן ומלוה וזרעו לברכה. בחכמה שנא' תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשרים בכל הארץ וכתיב לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך. בשנים דכתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה, וכשם שהאב זוכה לבנים כך מחייב אותם בחמשה דברים מילופה דכתיב יחולו על ראש יואב ואל כל בית אביו ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם. זב תחת הכח שהזיבות מתשש הכח. מצורע תחת הנוי כי הצרעת מגונה על הבריות. ומחזיק בפלך זוה שאין בו חכמה. ונופל בחרב קלר ימים. וחסר לחם זה עוני תחת העושר, כמלא שהצדיק מזכה לבניו בחמשה דברים והחייב

שפתי חכמים

אלוהם על איסור העריות, ע"כ: א וכא עתיד במקום דינוני אבל לא עתיד כמשמעו דאם במשמעו מאין ידע זה ומלת כי משמש הכא ל' דהא שהוא ל' אשר: ב נ"ל שאחיו סובלין מהם:

רש"י

(ספרי): (יב) כי תאמר אלי. שאתה אומר אלי א שאהו בחיקך והיכן אמר לו כן (שמות לב) לך נחה את העם ואומר (שמות ו) ויצום אל בני ישראל ע"מ שיהיו סוקלים אתכם ב ומחרפים אתכם: על האדמה אשר נשבעת לאבותיו

עניני בשר תאוה

(יב) האנכי הריתי את כל העם הזה וגו' כי תאמר אלי וגו' על האדמה אשר נשבעת לאבותיו. יובן היות שכונת משה הי' לומר להקב"ה שמלך הדין אין אנכי מחויב לשאת את עולם הכבד עלי כי לא בני הם, ואמנם עכ"ז הייתי מקבל עלי כל הטרחות בשמחה אם הייתי שומע דבור בשורה ממך שתאמר בפירוש שאת אותם כאשר ישא האומן את היונק על האדמה אשר נשבעתי לאבותיו, דהנה בזה אתה מפיל עלי עול כבד הייתי מקבל בשמחה יען כי הייתי מבושר מכניסת הארץ שאתה אומר בפירוש לשאתם על האדמה, אבל מה שלב לי הוא שאתה גוזל עלי משאת את עולם ואין אתה מבשר אותי בתוך הדברים על ביאת ארץ ישראל שאז הייתי מתנחם מן העול הכבד והיה נהפך אנלי לששון ולשמחה, וז"ש האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו והנותי היא כי תאמר אלי בזה הלשון שאהו בחיקך כאשר ישא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) כי תאמר אלי שאהו בחיקך. כי לולי זה הייתי בורח והולך: (יג) תנה לנו בשר. שלא כסוגן שאלו שהרי המן הי' מתהפך להם לאותו טעם שהיו שואלים שנא' ויתן להם שאלתם בשר שור ובהמה כבר היה להם שנא' וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וא"ת אכלום במדבר הרי נאמר ומקנה רב וגו', מכאן אמר ר' שמואל לא נתאוו אלא לעריות שנא' וימטר עליהם כעפר שאר יין שאר אלא עריות שנא' איש אל כל שאר בשרו, הרי שבקשו להתיר עריות והב"א בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו ולכך אמר ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע. באותה שעה אמר משה להקב"ה לפי שהיה אחי מי בישא ויתן נגבאם שהיו בשעת זקנים שנתמנו מהר סיני שנא' ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ועכשיו אני צריך שנא' לא אוכל לבדי לשאת והיכן היו אותן שבעים זקנים אלא שמתו במתאוננים שנאמר

פירוש להורת אלהים

צו נאט לָמָה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וָוארום דָאסְטוּ שְׁלֶעכְטֶס גִיטָאהן צוּ דַיין קְנֶעכְט וְלָמָּה לֹא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וָוארום הָאבּ אִיךְ נִיט גִיפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אוֹיגֶין לָשׂוּם צוּ טָאן (וָואס דוּ טוּהסְט) אֶת מַשָּׂא דִי לַאסְט פוּן גָאר דֶעם פָאלְק עָלַי אוֹיף מִיר׃ (יב) הֶאָנֹכִי הָאבּ אִיךְ דֶען גִיטְרָאגִין אֵת כָּל הָעָם גָאר דָאס פָאלְק כְּלוֹמַר בִּין אִיךְ דֶען זֵייעֶר מוּטֶער וָואס הָאט זֵיי גִיטְרָאגִין אִם אָדֶער בִּין אִיךְ דֶען זֵייעֶר פָאטֶער וָואס הָאט גִימַאכְט גִיבָּארִין זֵיי כִּי תֹאמַר אַז דוּא טוּסְט מִיר זָאגִין שָׂאֵהוּ טְרָאג זֵיי אִין דַיין שׁוֹיס כַּאֲשֶׁר אַזוֹי וִוי עֶס טְרָאגְט דֶער צִיהֶער דָאס זֵיין קִינְד עַל הָאֲדָמָה אוֹיף דִי עֶרְד כְּלוֹמַר צוּ דֶעם לַאנְד אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ וָואס דוּ הָאסְט גִישְׁווֹארִין צוּ גֶעבִּין זֵייעֶרֶע עֶלְטֶערִין׃ (יג) מֵאַיִן פוּן וַואנֶען זָאל אִיךְ

נעמען

בִּשְׂרָא וְנֵיכוּל: יד לֵית אֲנָא יָכִיל בִּלְחוֹדִי לְסוֹבָרָא יָת עַמָּא הָדֵין אֲרֵי יַקִּיר מִנִּי: טו וְאִם כְּדֵין אַתְּ עָבֵיד לִי קְטוּלְנִי כְעַן קְטוֹל אִם אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְלָא אֶחֱזֵי בְּבִשְׁתִּי: טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ

בָּשָׂר וְנֹאכֵלָה: יד לֹא־אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת־כָּל־הָעָם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי: טו וְאִם־כָּכָה ׀ אַתְּ־עֹשֶׂה לִּי הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל־אֶרְאֶה בְּרָעָתִי: פ
טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי

ת"א אספה לי שבעים איש. יומא כח קידושין לב סנהדרין ז ח:

בעל הטורים

והחייב מחייב לבניו בה' דברים אלופם: (טז) אספה לי שבעים איש. כנגד שבעים נפש שירדו למצרים, וכנגד ע' אומות, וכנגד ע' שמות שיש להקב"ה. ואלו הן, אל, אלהים, אדני, אחד, אדון, אדיר, אהיה, אמן, אמת, אלך האפים, אחרון שאין מוסר מלכותו לאחר, אמונה, אשכול הכופר, ברוך, בורא, גדול, גאה, גואל, גבור, דגול, הודע. ועד, זוכר, חי, חסיד, חנון, חוקר, חסין, חכם, טוב, טהור עינים, יפה, יושב סתר, כבוד, מכתתר, נורא, נשגב, נאה, נוצר חסד, נושא עון, נושא פשע, נושא חטא, נוקם, נוטר, נקם, יושב קדם, סלה, סומך, עליון, עוזר, עזוז, פודה, פוקד, ציר, צבי, צבאות, קדוש, קנא, קרוב. רחום, רם, ראשון שלא קבל מלכותו מאחר, רב חסד. שומר, שופט, שלטון, שר. שוכן עד, תמים, תקיף. וע' שמות של ישראל, ואלו הן, אחת נעורים, אילי הצדק, אלופים, אחים, אהובים, און, אם, אישים, אפרים, אדירים, אלילים, אגוז, איומה, אגודה. בנים, בני אל חי, בני אברהם, בני יצחק, בכור, בחורים, בתי, ברה, בעולה. גוי, גדול, גן נעול, גל נעול, גפן, העמוסים, והנשואים, זרע קדש, חכמים, טובים, יתומים, יקרים, ישראל, ישורון, יעקב, יוסף, יהודים, ילדים, ידידים. כנה, כלה, כרם, כהנים, מערכים, מלכים. מעין התום, נחלה, נדיבים, נאוה, נער, נטע, סגולה, עליונים, ענוים, עדה, עברים, עבדים, עמים, פדוים, צורים, צאן, צדיקים, קדושים, קניים, רעים, רבים, שבטי יה, תמימים. ע"כ. ושבעים שמות לירושלים, תגין על ה"א דאספה לומר לך שיהיו בקיאין ויודעין בה' חומשי תורה:

רש"י

לאבותיו. אתה אומר לי לשאתם ג בחיקי: (טו) ואם ככה את עשה לי. תשש כחו של משה כנקבה ד כשהראהו הקב"ה הפורעניות שהוא עתיד להביא עליהם על זאת אמר לפניו א"כ הרגני תחלה: ואל אראה ברעתי. ברעתם היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וזה אחד מתקוני סופרים ה בתורה לכינוי ולתקון לשון: (טז) אספה לי. הרי תשובה לתלונתך ו שאמרת לא אוכל אנכי לבדי. והזקנים הראשונים היכן היו והלא אף במצרים ישבו עמהם שנאמר (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל אלא באש תבערה

שפתי חכמים

ג דקשה לרש"י דקרא הכי משמע כאשר ישא האומן את היונק על האדמה וכי אומן נושא את היונק על האדמה אשר נשבע, ומתרץ דעל האדמה וגו' קאי אשאהו בחיקך: ד דה"א של קרא ואם ככה ר"ל שעתיד אתה לעשות כן לישראל את עושה לי ר"ל כנקבה עשית לי כלומר דלא אומרי' לנוכח לנקבה כמו שאומרים אתה לזכר והטעם מוכיח שיש הפסק בין ככה לאת דא"ל דקאי על לא אוכל וגו' כי אין הצער של התלונה גורם כ"כ רעה שיאמר הרגני לא הרוג אלא בשביל הפורעניות שהוא עתיד להביא על ישראל אמר זה: ה ר"ל כדרך סופרים כשכותבים ספרים מניחין אותן דרך כתיבתן כך לוה הקב"ה למשה כשכתב התורה לתקן הלשון: ו דאל"כ מה ענין פרשה זו אצל פרשת התלונות הסמוכה

עניני בשר תאוה

האומן את היונק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו, שאז הגם שאתה מכביד יותר העול עלי שהוא כמדרגת האומן את היונק עכ"פ הייתי מתנחם בזה ובזה ובמה כי בזה נמלא שזכיתי להתגדל מביאתי נהרן ישראל:

דעת זקנים מבעלי התוספות

והאספסוף אשר בקרבו פליגי בה ר' שמעון בן אבא ור' שמעון בן מנסיא חד אמר האספסף זה ערב רב וחד אמר אלו שבעים זקנים שנא' בהם אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וכתיב בהם ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה ודרשינן בקצינים שבמחנה אלו הם הדרין ורצוין היו לעדפם עם נדב ואביהוא מפעת מתן תורה שנא' ויחזו את האלהים ונאמר ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו וגו' וכמו שתרגם ואל רברבי בני ישראל לא הוה נזקא מכלל שהיו ראוין נזוק לשלחם יד אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה והמתין לנדב ואביהוא עד שמיני למלואים כדפרש"י לעיל ולזקנים עד כאן, וכן כתיב בתהלים ותבער אש בעדתם ואין עדה אלא סנהדרין שנא' ואם מעיני העדה: (טו) ואל אראה ברעתי. כי טוב לי למות מיד ולא נביותי מתנוונה והולך כידם: (טז) אספה לי שבעים איש. מהו לי ומהו איש ולא אמר אנשים אלא מיוחדים כביכול שיהו דומין לי שנאמר כי ה' איש מלחמה ושיהו דומין לך שנא' והאיש משה ענו מאד. וכן דרשי' בסנהדרין ד"א לי שיהיו מקיימין הסמיכה והאמן שלי וז"ש הכ' הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה בשביל אגודה שלי של סנהדרין מיוסדת הארץ יאם אין הכן אין שמים. משל לפלטרין גדולים בנויה על הסיכות כל זמן שהספינות מחוברות

פירוש לתורת אלהים

נעמען פלייש לתת צו געבין צו נאר דעם פאלק כי יבכו וואס זיי וויינען אויף מיר לאמר צו זאגין תנה לנו גיב אונז פלייש מיר זאלין עסין: (יד) לא אוכל איך אליין קאן ניט לשאת טראגין די משא פון דעם פאלק כי כבד ווארום עס איז פאר מיר צו שווער: (טו) ואם ככה אונ אז דוא ווילסט מיר אזוי טאהן הרגני בעט איך דיך דוא זאלסט מיך בעסער הרגנען אם אויב איך האב געפונען חן אין דיינע אויגין. רש"י שרייבט הקב"ה האט געוויזען צו משה דיא פורעניות וואס ער וועט ברענגען אויף דיא ישראל פאר דעם וואס זייא זינדיגען האט משה גיזאגט צו הקב"ה ברענג מיך בעסער אום ואל אראה אונ איך זאל ניט זעהן אין מיין בייז כלומר דאס בייז וואס וועט קומען אויף די ישראל: (טז) ויאמר האט גאט גיזאגט צו משה אספה לי זאמיל צו מיר שבעים זיבעציג מאן פון די זקנים פון די ישראל

שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ׃ יז וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ

קדמי שבעין גברא מסבי ישראל די ידעת ארי אינון סבי עמא וסרכוהי ותדבר יתהון למשכן זמנא ויתעתדון תמן עמך: יז ואתגלי ואמלל עמך תמן וארבי מן רוחא די עלך ואשוי עליהון ויסוברון

ת"א והתיצבו שם. קידושין עו סנהדרין יז לו: וירדתי. שקלים מ"ג פ' י"א: ונשאו אתך. קידושין עו סנהדרין יז לו:

בעל הטורים

(יז) עמך. בגימ' יהו דומין: ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם. כי אני לא אכחרה ולא אתן מרותי עליהם כי אני אמרתי כי אתה לבדך תשא אותם ואתה אמרת לא תוכל לשאת משא כל העם הזה בחר לך מי שישא עמך ואתן מרוחך עליהם לכן כתיב ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש אבל אלדד ומידד שלא היו מכלל השבעים נאמר בהם ותנח עליהם

שפתי חכמים

לם: ז כך היו אוכלים ושותים ומסתכלים בשכינה: ח דאם נ"כ כיון דכבר היו שוטרי העם למה לריך עכשיו למנותם: ט וא"ת ולמה מפרש רש"י זה יותר מכלם. וי"ל לפי שלא כתיב כאן עמידה

רש"י

מתו ורחוים היו מסיני לכך דכתיב (שמות כד) ויחזו את האלהים שנהגו קלות ראש כנושך פתו ומדבר בפני ז המלך וזהו (שם) ויאכלו וישתו ולא רצה הקב"ה ליתן אבלות במתן תורה ופרע להם כאן: אשר ידעת כי הם וגו'. אותם שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים ח בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם שנא' (שמות ה) ויכו שוטרי בני ישראל עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן: ולקחת אותם. קחם בדברים אשריכם שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום: והתיצבו שם עמך. כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו חביבין אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקב"ה (ספרי): (יז) וירדתי. זו אחת ט מעשר ירידות הכתובות בתורה: ודברתי עמך. ולא עמהם: ואצלתי. כתרגומו י וארבי כמו (שמות כד) ואל אצילי בני ישראל: ושמתי עליהם. למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח ע"ג מנורה והכל מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום: ונשאו אתך. התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהם טרחנים

דעת זקנים מבעלי התוספות

פלטרין של גבן עומדים נסתלקו הספינות נפלו הפלטרין: אשר ידעת. כי הם שהוכו בשבילם במצרים כדאמר ויכו שוטרי בני ישראל שכל מי שמוסר עצמו על ישראל זוכה לגדולה ולכבוד ולרוח הקדש: (יז) וירדתי. מלמד שיום זה היה חביב לפני הק' ב"ה כיום מתן תורה שנא' כי ביום השלישי ירד ה' על הר סיני: ואצלתי מן הרוח אשר עליך. משל למלך שהיה לו פרדס נאה

פירוש לתורת אלהים

אֲשֶׁר יָדַעְתָּ אַזֶעלְכֶע וָואס דוא קָאנְסְט זֵיי כִּי הֵם וָואס זֵיי זֶענֶען גִיוֶועז זִקְנֵי הָעָם דִי עֶלְצְטֶע פוּן דֶעם פָאלְק וְשׁוֹטְרָיו אוּנ זֵייעֶרֶע שׁוֹטְרִים כְּלוֹמַר פוּן דִי מֶענְטְשִׁין וָואס דִי מִצְרִים הָאבִּין זֵיי גִימַאכְט פַאר שׁוֹטְרִים אִיבֶּער דִי יִשְׂרָאֵל זֵייא זָאלִין צוּ שְׁטֶעלִין דִי צָאל פוּן דֶער אַרְבֵּייט אוּנ דִי שׁוֹטְרִים הָאבִּין זִיךְ אוֹיף זֵייא מְרַחֵם גִיוֶועז אוּנ הָאבִּין זֵייא נִיט צוּ גִישְׁפַּארְט זֵייא זָאלִין אַרְבֵּייטֶען דִיא צָאל אוּנ מַחֲמַת דֶעם דָאזִיגִין זֶענֶען דִיא שׁוֹטְרִים גִישְׁלָאגִין גִיוָוארִין זָאלְסְטוּ זֵייא מַאכִין פַאר עֶלְצְטֶע אִיבֶּער דִיא יִשְׂרָאֵל פַאר דֶעם וָואס זֵיי הָאבִּין פְרִיעֶר גִיהַאט צַעַר זָאלִין זֵיי הַיינְט הָאבִּין אַגְדוּלָה. רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל מֹשֶׁה הָאט גִיזָאגְט צוּ הקב"ה אִיךְ קָאן אַלֵיין אוֹיף מִיר נִיט טְרָאגִין דִי מַשָׂא פוּן דִי יִשְׂרָאֵל הָאט אִיהם גָאט נֶהֶייסֶען נֶעמֶען דִיא זִיבֶּעצִיג מַאן זֵייא זָאלִין אִיהם הֶעלְפֶען אוּנ וֶוען זֵייא זֶענֶען גִיוֶוען אִין מִצְרַיִם הָאבִּין זֵיי אוֹיךְ גִיהַאט זְקֵנִים נָאר אִין דֶעם פַייעֶר פוּן תַּבְעֵרָה זֶענֶען זֵייא פַאר בְּרֶענְט גִיוָוארִין פַאר דֶעם זִינְד וָואס זֵייא הָאבִּין גִיהַאט פוּן מַתַּן תּוֹרָה וָוארוּם בְּשַׁעַת זֵייא הָאבִּין גִיגֶעסִין אוּנ גִיטְרוּנְקֶען הָאבִּין זֵיי גִיקוּקְט אוֹיף דֶער שְׁכִינָה אוּנ דָאס הַייסְט זֵיי הָאבִּין זִיךְ נוֹהֵג גִיוֶועז בְּקַלּוּת רֹאשׁ נָאר גָאט הָאט זֵיי דֶערְנָסְטְמָאל נִיט גִיוָואלְט שְׁטְרָאפִין וָוארוּם עֶר הָאט נִיט גִיוָואלְט פַאר שְׁטֶערִין דִי שִׂמְחָה פוּן מַתַּן תּוֹרָה דְרוּם הָאט גָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל נֶעמֶען אַנְדֶערֶע זִיבֶּעצִיג זְקֵנִים אוּנ זָאל זֵייא מַאכִין פַאר עֶלְצְטֶע אַזוֹי וִויא נוייטֶער שְׁטֵייט וְלָקַחְתָּ אוּנ דוּא זָאלְסְט זֵייא נֶעמֶען אֶל אֹהֶל מוֹעֵד צוּם אֹהֶל מוֹעֵד רש"י שְׁרַייבְּט גָאט הָאט אִיהם גִיזָאגְט דוּא זָאלְסְט זֵייא אַיין נֶעמֶען מִיט גוּטֶע רֵייד אוּנ זָאלְסְט זֵייא זָאגִין וואל אַייךְ וָואס אִיהר זֶענְט אוֹיס גֶעקְלִיבֶּען גִיוָוארִין צוּ וֶוערֶען עֶלְצְטֶע אִיבֶּער יִשְׂרָאֵל וָואס זֵייא זֶענֶען גָאטְס קִינְדֶער וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם אוּנ זֵייא זָאלִין זִיךְ שְׁטֶעלִין דָארְטִין מִיט דִיר כְּלוֹמַר דִי זִיבֶּעצִיג מַאנֶען זָאלִין זִיךְ מִיט דִיר שְׁטֶעלִין אִין אֹהֶל מוֹעֵד: (יז) וְיָרַדְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל אַרָאפּ נִידֶערֶען כְּלוֹמַר אִיךְ וֶועל מִיךְ דָארְטִין בַּוַוייזִין וְדִבַּרְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל דָארְטִין

אתך במשא העם ולא־תשא אתה
לבדך: יח ואל־העם תאמר
התקדשו למחר ואכלתם בשר כי
בכיתם באזני יהוה לאמר מי
יאכלנו בשר כי־טוב לנו במצרים
ונתן יהוה לכם בשר ואכלתם:
יט לא יום אחד תאכלון ולא יומים

אונקלוס

עמך במטול עמא ולא
תסובר את בלחודך:
יח ולעמא תימר אזדמנו
למחר ותיכלון בשרא
ארי בכיתון קדם יי
למימר מאן ייכלננא
בשרא ארי טב לנא
במצרים ויתן יי לכון
בשרא ותיכלון: יט לא
יומא חד תיכלון ולא
תרין יומין ולא חמשא

רש"י

וסרבנים: ולא תשא אתה לבדך. (ספרי) הרי תשובה למה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי: (יח) התקדשו. הזמינו עצמכם י לפורעניות וכן הוא אומר (ירמיה יב) הקדישם

שפתי חכמים

כמו באחרים: י ואינו ל' גדולה: י דאל"כ התקדשו ל"ל סיס לו

דעת זקנים מבעלי התוספות

ובכך שואל לשמרו לימים א"נ השומר אינו יכול לשמרו כלו לבד אלא הביא עוד אחרים שישמרו עמו, אמר לו המלך לך נתתי הפרדס לשמרו וכל שכר שמירתו נתתי לך ועכשיו אתה אומר להביא אחרים חייך שאיני נותן לאם שכר שמירה משלי אלא מתוך שכר שגדלתי לך. א"ל הקב"ה למשה לך נתתי רוח ודעת לפרנס בני ולא הייתי מבקש שמרים ואתה אמרת לא אוכל לבדי, חייך לא ישלו משלי אלא ואצלתי מן הרוח אשר עליך ואעפ"כ משה לא חיסר כלום תדע לך שהרי למחר ארבעים שנה אמר לו הקב"ה למשה קח את יהושע ונתת מהודך עליו שלא חסר ממנו כלום. משל לנר שהיה דולק והדליקו ממנו כמה נרות ואור דליקתו לא חסר: (יט) לא יום אחד וגו'. למה נאמר כל הפרטות הללו שכל אלו עולין כל הימים שנלטוו ישראל יום ויומים הרי שלשה וחמשה הרי שמונה ועשרה הרי י"ח ועשרים יום הרי ל"ח וחדש ימים מכ"ט יום הרי פ"ז יום וכמנין זה יש שבתות וימים טובים בשנה הרי חמשים שבתות יש בשנת הלבנה שעולה שנ"ד ימים וד' מפסח וב' ימים משבועות וב' ימים מר"ה וא' של יוה"כ הרי נ"ט וד' מסכות הרי ס"ג וד' שבתות מחדש העבור הרי ס"ז ס"פ וקרי כלהו רחמנא כל אותן הימים (שיאכל הימים) שיאכלו הבשר לא יהי' להם שום מום. ולי נראה לפרש לא יום לא יהי' לכם אכילה ביוה"כ ולא בשני ימים של שבועות שהוא יום שמחה לפני, א"נ בשני ימים של ר"ה שהוא יום זכרון לפני ולא בחמשה ימים שבין יוה"כ לסכות ויום סכות בכלל שהם ימי שמחה לישראל על שנתכפרו עונותיהם ולא בעשי"ת ולא בעשרים יום הרי כ"א יום שלא יהיה להם בכ"א יום שישראל גומרין בהן את ההלל בגולה שהם ימי שמחה לישראל, ולכך כתיב יום ולא כתיב ימים כמו שאמרתי

פירוש לתורת אלהים

מיט דיר ריידין ואצלתי און איך וועל אפ שיידין פון הרוח פון דער נבואה אשר עליך וואס איז אויף דיר ושמתי און איך וועל טאן אויף זיי. רש"י שרייבט משה איז אין דער צייט גלייך גיוועזן צו א ליכט וואס ברענט און איטליכער צינד דער פון אן נאך ליכט און פון דעסטוועגין ווערט פון דער ערשטער ליכט ניט ווייניגער דאס ליכטיגקייט אזוי האט גאט אפ גישייד פון דיא נבואה פון משה און האט גיטאהן אויף די זיבעציג מענטשין און פון דעסט־וועגין איז פון דער נבואה פון משה ניט ווייניגער גיווארין ונשאו און זיי וועלין העלפין ליידין מיט דיר במשא העם אין דער משא פון דעם פאלק ולא תשא און דו וועסט שוין ניט ליידין אליין: (יח) ואל העם און צום פאלק זאלסטו זאגין התקדשו גרייט אייך אן צו מארגין ואכלתם בשר און איהר וועט עסין פלייש כי ווארום איהר האט גיוויינט אין די אויהערין פון גאט לאמר צו זאגין מי יאכילנו בשר ווער וועט אונז מאכין עסין פלייש כי טוב עס איז אונז בעסער גיוועזין אין מצרים ונתן וועט אייך גאט געבין פלייש ואכלתם און איהר וועט עסין: (יט) לא יום אחד ניט איין טאג וועט איר עסין דאס פלייש

ליקוטים על התורה

(יח) ואל העם תאמר וגו' כי בכיתם וגו'. הקב"ה האט גיזאגט צו משה דוא זאלסט זאגין צו די יודין ביז מארגין פריה, זאלט איהר אייך הייליגען איהר זאלט טאהן תשובה און איהר זאלט ווערין הייליג וועט איהר עסין פלייש מיט הייליגקייט, ווארום אייער זינד איז גרויס ווייל איהר האט געוויינט און איהר האט געזאגט ווער וועט אונז געבין עסין פלייש אז איהר האט גיוואלט עסין פלייש האט איר געדארפט בעטין ביי הקב"ה וואלט ער אייך גיגעבין פלייש, אזאיר האט געוויינט דאס איז אצייכען אז איהר גלויבט ניט אז גאט קען אייך געבין פלייש, און איהר טראכט אז דאס איז אפרפאליגע זאך איהר וועט שוין קיין מאהל ניט האבין פלייש צום עסין, דריבער האט איהר קיין אנדער מיטל צום עסין פלייש נאר סיידין איהר וועט צוריק גיין אין מצרים, לייקנט איר דאך דעם כח פון הקב"ה (אור החיים):

(יט) לא יום אחד תאכלון וגו'. ווייל גאט וויל אייך ווייזין זיין כח אז ער קען אייך יוא געבין פלייש, אפילו אין דער מדבר, און איהר דארפט ניט גיין אין מצרים וועגין עסין פלייש, דריבער אויב איהר וועט ניט טאהן תשובה ביז אין דער פריה וועט גאט אייך געבין עסין פלייש דרייסיג טעג, און איהר וועט מוזין עסין פלייש און נאכדעם וועט איהר גישטראפט ווערין, ווייל הקב"ה ווייס אז דאס פלייש עסין וואס איהר ווילט איז נאר אתירוץ און אין אמת מיינט איהר נאר ניט דיא פלייש, איהר מיינט נאר איהר ווילט גיין צוריק אין מצרים איהר זאלט אראפ ווארפין פון זיך תורה און מצות, אבער אז איהר וועט טאהן תשובה איהר וועט חרטה האבין

וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם: כ עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר־יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי־מְאַסְתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָּצָאנוּ מִמִּצְרָיִם: כא וַיֹּאמֶר

אונקלוס

יוֹמִין וְלָא עַסְרָא יוֹמִין וְלָא עַסְרִין יוֹמִין: כ עַד יְרַח יוֹמִין עַד דִּי תְקוּצוּן בֵּיהּ וִיהֵי לְכוֹן לְתַקְלָא חֲלָף דְּקַצְתּוּן יָת מֵימְרָא דַיְיָ דִּשְׁכִינְתֵיהּ שַׁרְיָא בֵּינֵיכוֹן וּבְכֵיתוּן קֳדָמוֹהִי לְמֵימַר לְמָא דְנַן נְפַקְנָא מִמִּצְרָיִם: כא וַאֲמַר מֹשֶׁה

ת"א עד חדש ימים. יומא מה העיות ס מגילס כ כט כתובות כו נזיר ה:

רשב"ם

דומיהן פתחין, וכן מן ירד וירדתם: (כ) עד אשר יצא מאפכם. כתרגום: למה זה יצאנו ממצרים. שאמרתם זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים, לפי שאתם כפוי טובה תלקו. ואלו הייתם מתאוים בשר ולא נתרעמתם על יציאת מצרים לא הייתם לוקים כל כך כמו בשאר הזנות שיש מהם שלא לקו: (כא) ויאמר משה שש מאות אלף וגו'. צריך לפרש זה דוגמא שפירשתי לא יוכל העם לעלות אל הר סיני. אף כאן משה היה מתירא על מה שאמר הקב"ה ואכלו חדש ימים וגם

בעל הטורים

סכות פי' סכות מאת השם ולא מצל משה וכשאמר לו יהושע כלאם אמר מי יתן כל עם ה' נביאים כאלו הענים בתת ה' את רוחו עליהם ולא כשבעים הזקנים שאצל מרוחי ונתן עליהם: (כ) לזרא. באל"ף שמצאו בו כל מיני טעמים חוץ מאחד והוא טעמו של לויתן (כי עין לא ראתה וגו'): לזרא. בגימ' נחולי

שפתי חכמים

לומר אל העם תאמר למחר תאכלו בשר, ועוד מה הזמנה לריכה לאכילה אלא לפורעניות הכתוב בסוף הבאה עליהם ע"י אכילת הבשר: כ שנתמאלין פי' שחולין: ל שתמאסו בו ע"פא דומה לכם כו': מ וזרא הוא ל' מפזר ומפלר כמו הנה הוא זורה דאל"ף מתחלף בה"א כלומר שיזרו אותן מפיהם ואהם כלו' שלא ירלו

רש"י

ליום הריגה: (כ) עד חדש ימים. זו בכשרים ב שמתמלין על מטותיהן ואח"כ נשמתן יוצאה וברשעים הוא אומר הבשר עודנו בין שיניהם, כך היא שנויה בספרי. אבל במכילתא שנויה חילוף הרשעים אוכלין ומצטערין שלשים יום והכשרים הבשר עודנו בין שיניהם: עד אשר יצא מאפכם. כתרגומו די תקולון ל ביה יהא דומה לכם כאלו אכלתם ממנו יותר מדאי עד שיוצא ונגעל לחוץ דרך האף: והיה לכם לזרא. (ספרי) שתהיו מרחקין אותו מ יותר ממה שקרבתם, ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש לשון שקורין לחרב זרא: את ה' אשר בקרבכם. אם לא

עניני בשר תאוה

(כא) ויאמר משה שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת בשר אתן להם וגו' הצאן ובקר ישחט להם וגו'. רבו הפירושים על מאמר זה של משה שאמר כזאת לפניו ית', והנראה דהנה כבר נודע שבעשרה מאמרות נברא העולם, והקשו שמה והלא במאמר אחד יכול להבראות כו', והענין הוא שלא נודע כי במלך ב"ו כמה יקר הדבור מה שמוליא מפיו וכי רק בכמו מעט מה שמרמז נעשה הכל כל מה שלבו חפץ ואף כי הוא לריך פועלים ועניינים אין לעשות עכ"ז על מסכה שאפשר נסיות בידי אדם בלי ספק יעשה, אף כי מאמר שמלך הקב"ה אלף אלפים ק"ו במאמרו עושה רושם ונברא ונעשה הכל. במאמר פיו, והנה באמת בכל הנסים מאז אמר הקב"ה שיהיה נס היה הדבר מורגש, באת הדבר ילא מפי המלך הקב"ה כבר נברא ונעשה הדבר וכבר הבין הנביא במראה כל הענין טרם לאה הדבר בעולם, כמ"ש בהנבואה זכרים כמה פעמים מה שראה במראה הנבואה ענין הנבואה מה שבא אח"כ, אבל כאן כיון שראה משה רבינו שאף שאמר הקב"ה שלמחר יאכלו בשר מ"מ לא נשתנה הענין ולא נברא ולא נעשה שום דבר, ע"כ הבין שהוא ענין טבעי ולזה

דעת זקנים מבעלי התוספות

באמריתי: עד חדש ימים. כלומר אותה אכילה תהיה כמו חדש שנחרב בו הבית בראשונה ובשניה ואם נדונו בשרפה י"ל שרמז להם שידונו בשרפה כמו הבית שנא' וילא אש בליון וע"כ נ"ל כן דליכא למימר שיאכלו מן הבשר חדש שלם דהא כתיב והבשר עודנו בין שיניהם וגו': (כא) ויאמר משה שש מאות. מקשים העולם היאך עולה על דעתו של משה לומר דבר זה וכי לא היה יודע שהיה בידו של הקב"ה להספיק שאלתם. ופי' הגאון רבי נסים דה"ק ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו כלומר עם רב הם ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים כלומר אמרת בלף וכחמה כדכתיב עד אשר ילא מאפכם

ליקוטים על התורה

אויף דעם וואס איהר ווילט צוריק גיין אין מצרים, אונ איר האט נעמען אויף זיך פון דעם גוטען ווילען צו היטען דיא תורה אונ דינען גאט אונ אריין גיין אין ארץ ישראל, וועט איהר אויך עסין פלייש, אבער איהר וועט ניט געשטראפט ווערין וועגין דעם פלייש. איר וועט עסין דיא פלייש פון היילינקייט ואה"ת במ"ח:

פירוש לתורת אלהים

וְלֹא יוֹמַיִם אונ ניט צוויי טעג וְלֹא חֲמִשָּׁה אונ ניט פינף טעג וְלֹא עֲשָׂרָה אונ ניט צעהן טעג וְלֹא עֶשְׂרִים אונ ניט צוואנציג טעג: (כ) עַד חוֹדֶשׁ בִּיז אַיין חוֹדֶשׁ טעג כְּלוֹמַר איהר וועט דאס פלייש עסין דרייסיג טעג אונ עס וועט אייך פאר מיאוסת ווערין עַד אֲשֶׁר בִּיז עס וועט ארויס גיין פון אייערע נאז לְעֶבֶר וְהָיָה אונ עס וועט צו אייך זיין אַדערוויטערונג כְּלוֹמַר איהר וועט דאס פלייש איצט מער פיינט האבין ווי איהר האט דאס פריער ליב געהאט יַעַן דער וועגין כִּי מְאַסְתֶּם וואס איהר האט פאר מיאוסת גאט אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וואס רוהט צווישין אייך וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו אונ איהר האט געוויינט פאר איהם לֵאמֹר צו זאגין לָמָּה זֶּה וואָרום זענען מיר ארויס געגאנגען פון מִצְרָיִם: (כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה האט משה געזאגט שש

מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים׃
כב הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם׃ פ
כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲיַד יְהוָה תִּקְצָר עַתָּה תִרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם־לֹא׃
כד וַיֵּצֵא

אונקלוס

שִׁית מְאָה אַלְפִין גַּבְרָא רִיגְלָאָה עַמָּא דִּי אֲנָא בֵּינֵיהוֹן וְאַתְּ אֲמַרְתְּ בִּשְׂרָא אֶתֵּן לְהוֹן וְיֵיכְלוּן יְרַח יוֹמִין׃
כב הֲעָאן וְתוֹרִין יִתְנַכְסוּן לְהוֹן הֲיִסְפְּקוּן לְהוֹן אִם יָת כָּל נוּנֵי יַמָּא יִתְכַּנְשׁוּן לְהוֹן הֲיִסְפְּקוּן לְהוֹן׃
כג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲמֵימְרָא דַייָ יִתְעַכַּב כְּעַן תֶּחֱזֵי הַיְעָרְעִנָּךְ פִּתְגָמִי אִם לָא׃
כד וּנְפַק

ת"א ויאמר משה שש מאות. סוטה יב: הצאן ובקר. חולין יז כו:

בעל הטורים

מעים: (כב) אם את כל דגי הים יאסף להם. פי' ימים להם ל'

רשב"ם

אמר והיה לכם לזרא ושאל בן הקב"ה אתה אמרת ואכלו חדש ימים והלא שש מאות אלף רגלי לבד הנשים והטף זהלא כל צאנם וכל בקרם לא יספיק להם חדש ימים והיאך תקיים זה הדבר. או תכלה אותם וישארו מעט, ויסתפקו ער חדש שהרי אמרת והיה לכם לזרא או תעשה להם נסים להביא להם בשר ממקום אחר:

רש"י

שנטעתי שכינתי ביניכם ב לא גבה לבבכם ליכנס לכל הדברים הללו: (כא) שש מאות אלף רגלי. לא חש למנות את הפרט שלשת אלפים היתרים, ור' משה הדרשן פירש שלא בכו אלא ם אותן שיצאו ממצרים: (כב) הצאן ובקר ישחט. (ספרי) זה אחד מארבעה דברים שהי' רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו. רבי עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים הצאן ובקר וגו' הכל כמשמעו מי יספיק להם כענין שנא' (ויקרא כה) ומצא כדי גאולתו ואיזו קשה זו או (במדבר כ) שמעו נא המורים ע אלא לפי שלא אמר ברכים חסך לו הכתוב ולא נפרע ממנו וזו של מריבה היתה בגלוי לפיכך לא חסך לו הכתוב. רבי שמעון אומר ח"ו לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך מי שכתוב בו (שם יב) בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק לנו אלא כך אמר שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת בשר אתן לחדש ימים ואח"כ תהרוג אומה גדולה כזו הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו ותהי אכילה זו מספקתן עד עולם וכי שבחך הוא זה אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך השיבו הקב"ה ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי הטוב בעיניך ביד ה' תקצר בעיניהם יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפי' שעה אחת: (כג) עתה תראה היקרך דברי. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר אי אפשר לעמוד על הטפל פ מאחר שאין מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם סופן לדון אחריך אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו ואם אתה נותן להם דקה יאמרו גסה בקשנו חיה ועוף בקשנו דגים וחגבים בקשנו אמר לו א"כ יאמרו שקצרה ידי אמר לפניו הריני הולך ומפייסן אמר לו עתה תראה היקרך דברי שלא ישמעו לך הלך משה לפייסן (זה קאי גם לרש"י לעיל) אמר להם היד ה' תקצר (תהלים עח) הן הכה צור ויזובו מים וגו' הגם לחם יוכל תת אמרו פשרה היא זו צ אין בו כח למלאות

שפתי חכמים

אפי' להשים כו שירחיקוהו לגמרי יותר ממה שהיו מקרבין אותו תחלה: ג דאל"כ בקרבכם ל"ל: ס (נח"י) אבל הילודים במדבר לא בכו שלא היו יכולים לומר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים ואע"ג דכתיב ויבכו גם בני ישראל אפ"ה ס"ל דלא בכו הילודים במדבר: ע הוי אומר לאן ובקר קשה משמעו נא המורים כלומר ואם על אותו דיבור נענש כ"ש כזה ולמה לא נפרע מזה לפי כו': פ הטפל ר"ל ריב: צ ר"ל לעשות פשרה באם אפשר שלכך שלחן שאין

דעת זקנים מבעלי התוספות

בבר אתן להם ביום אחד כדי לאכול חדש ימים: (כב) הצאן וב"ך ישחט להם. כלומר על מה שאמרת לספיק ידעתי כי כל תוכל אכל מה שעל האדם לעשות מה ישים וכי יוכלו בני אדם לאסיף ביום אחד לצורך שש מאות אלף רגלי עד חדש ימים ואם את כל דגי הים יאסף כלומר אם יסיו כל דגי הים נלודים במצודה ולא יהיו צריכים כי אם לאסוף כלום יכילין לאסוף ביום אחד לצורך חדש ימים: (כג) ויאמר ה' אל משה היד ה' תקצר. כלו' כמו שבידי לספפיק כן בידי לאחוז בידם עד שיתקיימו דברי

עניני בשר תאוה

תמה מאד שאחרי שאם רב המה לא יספיק להם בשר שסביני

פירוש לתורת אלהים

מאות אלף איין ערך פון זעקס הונדערט טויזענד מאן רגלי העם די פוס גייער פון דעם פאלק אשר אנכי בקרבו וואס איך בין צווישען איהם ואתה אמרת אונ דוא זאגסט בשר אתן להם איך וועל זיי געבין פלייש ואכלו חודש ימים אונ זיי וועלין האבין צו עסין אויף אגאנצין חודש: (כב) הצאן ובקר ווען די שאף אונ רינדער וועט געשאכטין ווערין צו זיי ומצא להם וועט דען גינוג זיין פון זייערט וועגין אם את כל דגי אדער ווען אלע פיש פון דעם ים וועט איין גיזאמעלט ווערין צו זיי ומצא להם וועט גינוג זיין פון זייערט וועגין (עיין רש"י): (כג) ויאמר יי האט גאט גיזאגט צו משה היד יי תקצר איז דען די מאכט פון גאט קורץ אז איך זאל זיי ניט קאנען גינוגען טאהן עתה תראה איצט וועסטו זעהן היקרך דברי אויב

משה וידבר אל־העם את דברי
יהוה ויאסף שבעים איש מזקני
העם ויעמד אתם סביבת האהל:
כה וירד יהוה | בענן וידבר אליו
ויאצל מן־הרוח אשר עליו ויתן על־
שבעים איש הזקנים ויהי כנוח
עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו:
כו וישארו שני־אנשים | במחנה שם

אונקלוס

משה ומליל עם עמא
ית פתגמיא דיי' וכנש
שבעין גברא מסבי עמא
ואקים יתהון סחרנות
משכנא: כה ואתגלי יי'
בעננא ומליל עמיה ורבי
מן רוחא די עלוהי ויהב
על שבעין גברא סביא
והוה כד שרת עליהון
רוח נבואה ומתנבאין
ולא פסקין: כו ואשתארו
תרין גברין במשריתא

ה"א ויתנבאו: ולא. סנהד' יז: וישארו שני אנשים. שם שם:

בעל הטורים

זיגוס ויצא ויאסף וזה הוא כאסיפה כשלשה פני נשו: (כה) כנוח. ב' במסרה, ויהי כנוח עליהם הרוח, ואידך כנוח כפות רגלי

רש"י

שאלתנו וזהו שנאמר ויצא משה וידבר אל העם כיון שלא שמעו לו ויאסף שבעים איש וגו': (כה) ולא יספו. לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו, כך מפורש בספרי. ואונקלוס תרגם ולא פסקו, שלא פסקה נבואה מהם: (כו) וישארו

ענייני בשר תאוה

לזה השיב הקב"ה עתה תראה היקרך דברי היד ה' תקצר, ומה נכתב מאמר התרגום המימרא דה' יתעכב דהיינו שאף שלא נעשה הדבר לא יתאמר אף ברגע, וע"כ עתה תראה היקרך דברי. והיינו ברגע הנז תראה אם יקרך דברי, והיינו שתיכף

דעת זקנים מבעלי התוספות

וזש"ה ויטוש על המחנה וגו' וכאמתים על פני הארץ מגונה שלא היו צריכין אפי' בהושטת יד. ד"א הלאן והקר וגו' בודאי משה היה יודע שיש כח ביד הקב"ה להספיק אלא ה"ק אתה אסרת נהם

פירוש לתורת אלהים

עם וועט געשעהן מיינע רייד אם לא אויב ניט (עיין רש"י): (כד) ויצא משה איז משה אונ געגאנגען וידבר אל העם אונ ער האט גירעט צום פאלק את דברי יי' די רייד פון גאט. רש"י שרייבט רבן גמליאל דער זון פון ר' יהודה הנשיא זאגט חס ושלום אז משה זאל זאגין אז גאט וועט זיי ניט קאנען גינוגען טאן נאר אזוי האט משה גיזאגט צו הקב"ה מען קאן ניט בשטיין אקעגין קריג וייל זיי זוכין נאר אבלבול וועסטו זיי שוין ניט קאנען גנוגען טאהן ווארום אז דוא וועסט זיי געבין רינדערין פלייש וועלין זיי זאגין מיר ווילן שעפסין פלייש אדער אז הוא וועסט זייא געבין שעפסין פלייש וועלין זייא זאגין מיר ווילין רינדערין פלייש אדער זיי וועלין זאגין מיר ווילען עופות האט גאט צו איהם גיזאגט אז עס איז יוא אזוי וועלין זיי דאך זאגין איך קאן זיי ניט גינוגען טאהן האט משה גיזאגט איך וועל גיין מיט זיי ריידין זיי זאלין שוין ניט וועלין פלייש האט גאט גיזאגט צו משה זייא וועלין דיך בעודאי ניט פאלגין איז משה גיגאנגען אונ האט זיי געזאגט קענדען גאט אייך ניט געבין וואס איהר ווילט ער האט אייך דאך גיגעבין דעם מן אונ פון אפעלזין האט ער אייך גיגעבין וואסער ווארום קריגט איהר אויף איהם בעט אים בעסער וועט ער אייך געבין וואס איהר ווילט האבין זיי גיזאגט ער האט קיין מאכט צו געבין אונז פלייש אונ האבין ניט גיוואלט הערין צו משה ויאסף אונ ער האט איין גיזאמילט זיבעציג מאן פון די זקנים פון די ישראל ויעמד אותם אונ ער האט זיי גישטעלט סביבות האוהל ארום דעם געצעלט: (כה) וירד יי' בענן אונ גאט האט אראפ גענידערט כלומר ער האט זיך באוויזען אין איין וואלקין וידבר אליו אונ האט גירעט צו משה ויאצל מן הרוח אונ גאט האט אפגישייד פון דער נבואה וואס אויף משה ויתן אונ האט גיגעבין אויף די זיבעציג אלטע לייט ויהי אונ עס איז גיוועזן כנוח עליהם הרוח אז עס האט גערוהט אויף זיי די נבואה ויתנבאו האבין זיי נביאות געזאגט ולא יספו אונ זיי האבין מער קיין נביאות גיזאגט נאר דעם טאג אבער ניט ביער אונ דער תרגום מאכט דעם פשט ולא יספו זיי האבין שוין ניט אויף גיהערט נביאות צו זאגין ווארום די נבואה האט זיך ניט אפ גיטאהן פון זיי (כו) וישארו אונ עס איז גיבליבען צוויי מענטשין אין

ליקוטים על התורה

(כו) וישארו שני אנשים במחנה וגו'. דער מדרש זאגט אלדד אונ מידד זענען גיוועזן ברידער פון משה, פון זיין מוטער אבער ניט פון זיין פאטער ווארום ווען עמרם

אונקלוס

שום חד אלדד ושום תנינא מידד ושרת עליהון רוח נבואה ואינון בכתיביא ולא נפקו למשכנא ומתנבאין במשריתא: כז ורהט עולימא וחוי למשה ואמר אלדד ומידד מתנבאין במשריתא:

האחד ׀ אלדד ושם השני מידד ותנח עלהם הרוח והמה בכתבים ולא יצאו האהלה ויתנבאו במחנה: כז וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים במחנה:

ת״א מתנבאים. סס:

בעל הטורים

רשב״ם

(כו) בכתבים. שנכתבו לצאת אל האהל ולא יצאו

הכהנים. לומר לך שנחה עליהם השכינה כמו על האהרן: (כו) ותנח. ב׳ במס׳, (עמ״ש בפרשת נח): (כז) מתנבאים. מתנבאים נוטליקון מ״ם תנו״ח כפ״ו בג״ן אלהי״ם קרי ביה מת כלומר שהיו אומרים משה מת ויהושע מכניס ישראל לארץ: יהוש״ע מכני״ס:

רש״י

שני אנשים. (ספרי) מאותן שנבחרו אמרו אין אנו כדאין לגדולה זו: והמה בכתבים. במבוררים שבהם לסנהדרין ונכתבו כולם נקובים בשמות וע״י גורל לפי שהחשבון עולה לי״ב שבטים ששה ששה לכל שבט ושבט חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה אמר משה אין שבט שומע לי לפחות משבטו זקן אחד מה עשה נטל ע״ב פתקין וכתב על שבעים זקן ועל שנים חלק וברר מכל שבט ושבט ששה והיו ע״ב אמר להם טלו פתקיכם מתוך קלפי מי שעלה בידו זקן נתקדש ומי שעלה בידו חלק א״ל לא המקום חפץ בך: (כז) וירץ הנער. י״א גרשום בן משה היה:

שפתי חכמים

באין בו כו׳: ק ה״ג וכתב על ע׳ זקן וב׳ מהן היה חלק ר״ל ואח״כ נתן בקלפי ובללן יחד. וא״ת לא הי׳ לו ליטול רק י״ב ולכתוב על י׳ ו׳ זקנים ועל ב׳ ה׳ זקנים ומי שיעלה בידו שתק של ו׳ יברור מאותו שבט ששה כו׳, (ג״א) ושמא י״ל א״כ אותו שבט שיעלה בידו פתק של חמשה יהיה בזיון לכל שבט כאלו לא בחר השם בכל השבט אלא עכשיו לא נתבזה רק אותו הזקן (עי׳ בקנ״מ) מה שהקשה עוד: ר מדכתיב הנער משמע הידוע

דעת זקנים מבעלי התוספות

להם כבר תאוה כ״א ע״י הקרבת קרבן אל פתח אהל מועד ואין כאן אלא שלשה כהנים אהרן ובניו וא״כ המולם מהם יבא לידי נותר שלא יספיקו לאכול הכל: אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם. בניחותא כלומר אם היו שואלים דגים ואתה היית מספיק להם ניחא שאין בהם קרבן אבל בשר שאמרת ליתן להם דמשמע צאן ובקר קשיא לפי שצריכין לעשות מהם קרבן. ויאמר ה׳ אל משה היד ה׳ תקצר עתה תראה שאתן להם בשר ולא יצטרכו לקרבן, וזהו שצלו שאין מביאין ממנו קרבן: (כז) וירץ הנער. זה גרשם. ויגד למשה אלדד ומידד אחי משה היו כי כשנתנה תורה ונאסרו על העריות פרשו כלם שנא׳ וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו ודרשינן על עסקי משפחותיו, וגם עמרם אבי משה פירש מיוכבד שהיתה אשתו ונשא אשה אחרת והוליד ממנה אלדד ומידד אלדד אל דוד מידד מי דוד כלומר חלוף דוד. ומצאתי קונטרים מר׳ עמרם בר׳ סלל שהיה מארץ ישראל אני סלל ראיתי קבר אלדד ומידד והיה כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם. וי״א אלדד הוא אלידד בן כסלון מידד הוא קמואל בן שפטן. ואיתמר במדרש ר׳ תנחומא שלפי שמיעטו עצמן זכו להיות יתרים על הזקנים ה׳ דברים הזקנים לא נתנבאו עד למחר שנאמר ואל העם תאמר התקדשו למחר אבל אלו מתנבאים מה שעתיד להיות לסוף מ׳ שנה שנתנבאו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. וי״א שנתנבאו על מפלת גוג ומגוג הזקנים לא נכנסו לארץ והם אלידד בן כסלון וקמואל בן שפטן נכנסו לארץ. הזקנים לא נתפרשו שמותן ואלו נתפרשו שמותן. הזקנים נפסקה מהם נבואתם שהיתה משל משה שנא׳ ואצלתי מן הרוח אשר עליך אלו היתה נבואתם משל הקב״ה שנא׳ ותנח עליהם הרוח ולא היו אצל משה א״כ נבואתם משל הקב״ה היתה ולא פסקה שנא׳ אלדד ומידד מתנבאי׳ במחנה דמשמע מתנבאים והולכין, כך מפיק בפ״ק דסנהדרין:

פירוש לתורת אלהים

דער מחנה שם דער נאמען האחד פון דעם איינעם האט גיהייסען אלדד ושם השני אונ דער אנדערער האט גיהייסען מידד ותנח אונ עס האט גירוהט אויף זיי די נבואה והמה בכתובים אונ זיי זענען גיוועזען צווישען די גישריבענע כלומר זיי זענען גיוועזען פון די זיבציג זקנים וואס מען האט אויס גיקליבען ולא יצאו אונ זיי זענען ניט ארויס גיגאנגען פון דער מחנה צום גיצעלט צווישען דיא אנדערע זקנים, רש״י שרייבט זיי זענען ניט גיגאנגען צווישען די אלע זקנים ווייל זיי זענען זייער פרום גיוועזען אונ האבען גיזאגט מיר זענען ניט ראוי צו דער גדולה ויתנבאו במחנה אונ זיי האבען נביאות גזאגט אין דער מחנה: (כז) וירץ הנער אונ דער יונג איז גילאפען, רש״י שרייבט דאס איז גיוועזען גרשום דער זוהן פון משה ויגד אונ ער האט גיזאגט צו משה אלדד מיט מידד זאגין נביאות אין דער מחנה:

ליקוטים על התורה

האט גיגט זיין ווייב יוכבד, האט יוכבד גענומען איין אנדער מאן ער האט געהייסען אליצפן בן פרנך, אונ זיא האט פון איהם געבאהרין די צוויא קינדער אלדד אונ מידד, נאכדעם האט אליצפן גיגט יוכבד אונ עמרם האט איהר צוריק גענומען איז גיבארין גיווארין פון עמרם מיט יוכבד משה אהרן מרים. אונ אלדד מיט מידד האבין גיזאגט די נביאות אז משה וועט שטארבין אונ יהושע וועט אריין ברייגגען דיא יודין אין ארץ ישראל, דער זוהר זאגט פון דאנען לערנען מיר אז א מענטש דארף זיך היטען ניט ארויס צו רעדין אשלעכטין ווארט אויף זיך, ווייל משה האט גיזאגט פאר הקב״ה הרגני נא הרוג, הרגה מיך שוין, איז באלד נגזר גיווארין אויף איהם ער זאל שטארבין אין דער מדבר, ווארום עס זענען דא מלאכים וואס נעמען צו דיא ווערטער וואס גייען ארויס פון דעם מענטשינס מויל, אונ אויב דער ווארט איז אשלעכטער ווערט זעער ווארט מקוים אויף דעם מענטש:

ויען

כח וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו וַיֹּאמַר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם:
כט וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־רוּחוֹ עֲלֵיהֶם: שביעי

אונקלוס

כח וַאֲתֵיב יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן מְשׁוּמְשָׁנֵיהּ דְּמֹשֶׁה מֵעוּלֵמוֹהִי וַאֲמַר רִבּוֹנִי מֹשֶׁה אֱסַרִינוּן: כט וַאֲמַר לֵיהּ מֹשֶׁה הֲקַנְאָתִי אַתְּ מְקַנֵּי לִי רְעֵינָא פוֹן דִיהוֹן כָּל עַמָּא דַיְיָ נְבִיאִין אֲרֵי יִתֵּן יְיָ יָת רוּחַ נְבוּאֲתֵיהּ

ה"א ויען יהושע. עירובין סג סנהדרין יז: ומי יתן כל עם ה' נביאים. שם:

רשב"ם

מתוך ענוה במפורש בסנהדרין: (כח) מבחוריו. מנעוריו כמו בחרותיך אבל על כן על בחוריו לא ישמח ה' הם האנשים הנקראים בחורים: כלאם. כמו ויכלא הגשם. אוסרם ומונעם מן השוק ותנם בבית הכלא. א"ח ה"ע גורם לומר כלאם. כמו שמענו אדני. ימצאהו בארץ מדבר

שפתי חכמים

ואין ידוע יותר מגרשום שהוא בנו בכורו של משה: ש ר"ל הנבואה כלה מעליהם לפי שאין שכינה שורה על האדם מתוך אבילות ועורת, וכן מלינו גבי יעקב ואמי דום יעקב אביהם וסוי' רש"י שרתה עליו שכינה: ת הא דפרש"י לעיל בפ' בשלח גבי במה לנו אנשים כו' כלאם כלם מן העולם חייבים הם כלייה ול"ל היינו לפי ד"ח דהכלא שפירש תנם לבית הכלא וגו' דהיינו כלייה שמכנים אותו לכיפה: א אוחז בעובי המבא ומראה א"ע כאלו הוא לבדו ישא את המשא כן נותן זה לב על הדבר לנקמה:

רש"י

(כח) כלאם. (סנהדרין ו) הטל עליהם צרכי צבור והם ש כלים מאליהם, (ספרי) ד"א תנם אל בית הכלא לפי ת שהיו מתנבאים משה מת יהושע מכנים את ישראל לארץ: (כט) המקנא אתה לי. הקנאי אתה לי הקנאתי אתה מקנא: לי. כמו בשבילי כל לשון קנאה אדם הנותן לב על הדבר או לנקום או לעזור אנפרמנ"ט בלע"ז א אוחז בעובי

עניני בשר תאוה

ברגע זו ישים נעשה הכל מוכן: (כח) ויען יהושע בן נון וגו' אדני משה כלאם וגו' המקנא אתה לי וגו'. כונת דבריהם וכוחם יוכל לומר שהיה ע"ד שכתב הר"ן ז"ל בדרושים שלו כי נם באמר הקב"ה שילאו משה ואהרן ומרים שלשתן ביחד, ומשה למה, לפי שהיה קשה על אהרן ומרים לקבל שפע הנבואה פתאום, לפיכך הולרך שי' לצרף משה עמהם, כי בהיות הנבואה שופעת על משה לאוי ומוכן לכך נשפך השפע לאהרן ומרים אף שלא היו ראוים בעת ההיא וכתב כי גם בשבעים הזקנים היה קשה עליהם לקבל שפע הנבואה לעלמם ה.ל אלא שהיה שופע על משה מזה נמשך האצילות ובידי השפעות הנבואה עליהם ג"כ וזה שאמר הקב"ה למשה וירדתי ודברתי עמך ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם, ולפ"ז אלדד ומידד שלא באו אל אהל מועד ומתנבאים במחנה א"כ הורו שלא קבלו נבואתם ע"י משה רק הם מעצמם יכלו לקבל שפע הנבואה כמשה רבינו, ע"כ אמר יהושע למשה אדני משה כלאם, כי יהושע הבין כמו האש הגדולה מכבה האש הקטנה הסמוכה אליה, כי האש הגדולה מושכת אליה האש הקטנה, כן השפעתו הגדולה של נבואת משה תמשוך אליה השפעת נבואתם של אלדד ומידד, אשר השפעתם בפת וע"ז ענה לו משה המקנא אתה לי מי יתן והיה כל עם ה' נביאים כי קטנה בכמותה מנבואת משה, ותתבטל נבואת אלדד ומידד יתן ה' את רוחו עליהם, והיינו שיהיו מוכנים מלד עלמם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

ותימה לי היאך אפשר לומר שהיו אחי משה והא אלידד בן כסלון שהיה ממטה בנימין ומידד הוא קמואל בן שפטן בהוא ממטה אפרים, ול"ל דמאן דאית ליה הא לית ליה הא: (כח) ויאמר אדני משה כלאם. פשט. לפי שאמר הקב"ה ע' איש בלבד יהיו נביאים והיה הנער סבור שהיו ע' בלא אלדד ומידד וא"כ נביאי שקר הם ולכך אמר כלאם: (כט) ויאמר משה מי יתן את כל עם ה' נביאים וגו'. כלומר שמא נביאי אמת הן כי הע' שאמר הקב"ה היו מן הרוח אשר עלי כדכתיב ואצלתי מן הרוח אשר עליך אבל מרוחו של הקב"ה שמא אלה מתנבאים. ובפ"ק דסנהדרין מסיק בשלמא למ"ד משה מת היינו דכתיב אדני משה כלאם אלא למ"ד על עסק שלו היו מתנבאים שהיו אומרים עלי שלו עלי שלו ולמ"ד נמי על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאים אמאי כלאם ומשני לאו אורח ארעא דהוי כתלמיד המורה הלכה בפני רבו כמי שהיו רולין ליפול אומנתו של משה ממנו. ועוד מסיק בשלמא למ"ד משה מת מאי מי יתן ומשני לא ניחא קמי'. מאי כלאם הטל עליהם הני תרתי היינו דכתיב מי יתן את כל עם ה' נביאים א:א למ"ד

ליקוטים על התורה

(כט) וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וגו'. מֹשֶׁה הָט גִיזָאגְט צוּא יְהוֹשֻׁעַ דוּ צֶערִינְסְט אוֹיף אֶלְדָּד אוּנ מֵידָד פוּן מַיינֶעטְוועגִין ווָארוּם דִיא נְבוּאָה ווָס דִי זִיבֶּעצִיג מֶענְשֶׁין הָאבִּין גֶעהַאט אִיז דָאס גִיוֶועין דוּרְךְ מֹשֶׁה פְרִיעֶר אִיז גֶעקוּמֶען דִי נְבוּאָה אוֹיף מֹשֶׁה, אוּנ פוּן מֹשֶׁה אִיז גֶעקוּמֶען דִיא נְבוּאָה אוֹיף דִי זִיבֶּעצִיג מֶענְטְשִׁין, אָבֶּער דִיא נְבוּאָה פוּן אֶלְדָּד אוּנ מֵידָד אִיז נִיט גִיוֶועין דוּרְךְ מֹשֶׁה ווָארוּם אַז דִיא נְבוּאָה פוּן אֶלְדָּד אוּנ מֵידָד ווָאלְט גִיוֶועין דוּרְךְ מֹשֶׁה ווָאלְט דָאךְ מֹשֶׁה פְרִיעֶר גֶעווּאוּסְט דִיא נְבִיאוֹת מֹשֶׁה מֵת יְהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס וּמֹשֶׁה ווֶעט שְׁטַארְבִּין יְהוֹשֻׁעַ ווֶעט אַרַיין בְּרֵיינְגֶען דִיא יִידִין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַז מֹשֶׁה הָאט פוּן דֶער נְבוּאָה נִיט גֶעווּאוּסְט. אִיז אַ סִימָן אַז אֶלְדָּד אוּנ מֵידָד הָאבִּין גֶעהַאט זֵייעֶר נְבִיאוֹת גְלֵייךְ פוּן הַקָּבָּ"ה, דְרִיבֶּער הָאט יְהוֹשֻׁעַ גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה, עֶר זָאל פַארְמַיידִין פוּן זַייא דִיא נְבִיאוֹת. הָאט מֹשֶׁה גִיזָאגְט צוּ יְהוֹשֻׁעַ דוּא בִּיזְט נָאר מְקַנֵּא פוּן מַיינֶעטְווֶעגִין, דוּ מֵיינְסְט עֶס אִיז קֵיין כָּבוֹד פַאר מִיר עֶס זָאל זַיין נְבִיאִים אוֹיסֶער מִיר, אִיךְ ווָאלְט פַרְקֶערְט הַלְוַאי ווָאלִין אַלֶע יוּדִין זַיין נְבִיאִים אוּנ נִיט דוּרְךְ מִיר נָאר גָאט אַלֵיין זָאל אוֹיף זַייא גֶעבִּין דִי נְבִיאוֹת:

פירוש לתורת אלהים

(כח) וַיַּעַן אוּנ יְהוֹשֻׁעַ דֶער מְשָׁרֵת פוּן מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו פוּן זַיינֶע אוּים דֶער ווֵיילְטֶע יוּנְגֶען וַיֹּאמַר הָאט גִיזָאגְט אֲדֹנִי מֵיין הַאר מֹשֶׁה כְּלָאֵם פַאר לֶעגְר זֵיי:
(כט) וַיֹּאמֶר הָאט מֹשֶׁה צוּ אִיהם גִיזָאגְט הַמְקַנֵּא דוּא ווִילְסְט דִיךְ מְקַנֵּא זַיין מֵיין קִנְאָה כְּלוֹמַר דוּא ווִילְסְט דִיךְ נֵעקִם זַיין אִין אֶלְדָּד וּמֵידָד פוּן מֵיינֶעט ווֶעגִין וּמִי יִתֵּן אוּנ ווֶער ווָאלְט גִיגֶעבִּין כְּלוֹמַר הַלְוַאי ווָארְט גִיוֶועין גָאר דָאס פָאלְק פוּן גָאט נְבִיאִים כִּי יִתֵּן גָאט זָאל גֶעבִּין זַיין נְבוּאָה אוֹיף זֵיי:

אונקלוס

עליהון: ל ואתכניש משה למשריתא הוא וסבי ישראל: לא ורוחא נטל מן קדם יי ואפרח שליו מן ימא ורמא על משריתא כמהלך יומא לכא וכמהלך יומא לכא סחור סחור למשריתא וכרום תרתין אמין על אפי ארעא: לב וקם עמא כל יומא ההוא וכל ליליא וכל יומא דבתרוהי וכנשו ית שליו דאזער כנש עשרא דגורין ושטחו להון משטיחין סחור סחור

ל ויאסף משה אל המחנה הוא וזקני ישראל: לא ורוח נסע מאת יהוה ויגז שלוים מן הים ויטש על המחנה כדרך יום כה וכדרך יום כה סביבות המחנה וכאמתים על פני הארץ: לב ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת ויאספו את השלו הממעיט אסף עשרה חמרים וישטחו להם שטוח סביבות

ת"א ורוח נסע. מגילה פו: ויאספו את השלו. חולין כז: וישטחו להם. יומא עה:

בעל הטורים

(לא) ויגז ב' במסורה, ויגז שלוים, ותידך ויגז לאבו בלוע. וזה הוא שיש במדרש יותר ממה שהרג בהם השליו ע"י אכילה הרג בהם ע"י ירידה ונפילה שנפל על ראשם כמה באה' כאיוב ויגז לאבו והיה מתאבל על בניו שנפל עליהם הבית כך בכאן היו מתאבלים על אותם שמתו ממפילת השליו. פתי שלוים וקרי סלוים שלוים לצדיקים וסלוים לרשעים שהיה להם

רש"י

המשה: (ל) ויאסף משה. מפתח ב אהל מועד: אל המחנה. נכנסו ג איש לאהלו: ויאסף. לשון כניסה אל הבית כמו (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך. והב לכולם (תהלים לט) יצבור ולא ידע מי אוספם מלמד שלא הביא עליהם פורעניות עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו (ספרי): (לא) ויגז. ויפריח וכן (תהלים ל) כי גז חיש וכן (נחום א) נגוזו ועבר: ויטש. ויפשוט כמו (שמואל א ל) והנם נטושים על פני כל הארץ (יחזקאל כט) ונטשתיך המדברה: וכאמתים. פורחות בגובה עד שהן כנגד לבו ד כל אדם כדי שלא יהא טורח באסיפתן לא להגביה ולא ה לשחות (ספרי): (לב) הממעיט. מי שאסף פחות מכלם העצלים והחגרים אסף עשרה חמרים: וישטחו. עשו אותן

שפתי חכמים

ב מפני במשמעות ויאסף וגו' נודע שהיה חוץ למחנה הולך לפרש מפתח אהל מועד שהוא מחנה שכינה והוא חוץ מן המחנה של: שהוא מחנה לויה: ג דק"ל דקראי משמע ויאסף משה אל המחנה הוא וזקני ישראל שהכל הולכים עמו למחנהו דהיינו מחנה לויה וכי ע' סנהדרין היו הכל לויים אלא נכנסו כו': ד דק' לרש"י הם שוכבים זה על זה כמשמעו א"כ מתים התחתונים: ה פי' לא למעלה יותר מדאי כדי שלא יצטרכו ללקטן:

פירוש להורת אלהים

(ל) ויאסף און משה האט זיך איין געזאמעלט אל המחנה צו דער מחנה הוא ער וזקני און די עלצטע פון די ישראל כלומר זיי זענען איטליכער גיגאנגען צו זיין גיצעלט: (לא) ורוח און אווינט האט גיצויגין פון גאט ויגז און ער האט גימאכט פליהען שלוים וואכטלען מן הים פון דעם ים ויטש און עס האט זיך פאר שפרייט אויף דער מחנה כדרך אזוי ווי איין טאג רייז אהער וכדרך יום און אזוי וויא אטאג רייז אהין כלומר עס האט זיך פאר שפרייט אטאג רייז ארום דער מחנה וכאמתים און אזוי ווי צווי איילען על אויף דער ערד כלומר ער איז גיפלויגין הויך צווי איילין פון דער ערד דאס הט גאט גיטאהן כדי זיי זאלין קיין טרחא האבין מיט דעם קלויבין וואָרום עס איז אום געקומען אקעגין הארצין פון דעם מענטשין כדי ער זאל זיך ניט דארפין איין ביגין דער צו, און העכער פון צווי איילין זענען זיי ניט גיפלויגין כדי דער מענטש זאל ניט דארפין אוים שטרעקין די האנט ווען ער וועט דאס וועלין נעמען: (לב) ויקם העם און דאס פאלק איז גישטאנען כל היום אגאנצין טאג ההוא דעם זעלבינגען וכל הלילה און אגאנצע נאכט וכל יום און אגאנצין מארגענדיגען טאג ויאספו און זיי האבין איין גיזאמעלט דעם שליו הממעיט דער וויניגסטער כלומר דער וואס האט וויניגער גיקליבען פון אלע דהיינו דיא פוילע מענטשין און די בלינדע אסף האט ער איין גיזאמעלט צעהן כערגליך וישטחו און זיי האבין

המחנה: לג הבשר עודנו בין שניהם טרם יכרת ואף יהוה חרה בעם ויך יהוה בעם מכה רבה מאד: לד ויקרא את־שם־המקום ההוא קברות התאוה כי־שם קברו את־העם המתאוים: לה מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות:

אונקלוס

למשריתא: לג בשרא עד כען בין שיניהון עד לא פסק ורוגזא דיי תקיף בעמא וקטל יי בעמא קטול סגי לחדא: לד וקרא ית שמא דאתרא ההוא קברי דמשאלי ארי תמן קברו ית עמא דשאילו: לה מקברי דמשאלי נטלו עמא לחצרות והוו

ת״א הבשר עודנו. כם:

רשב״ם / בעל הטורים

מדבר: (לה) מקברות התאוה נסעו העם חצרות. כלו׳ לקולים: (לג) המתאוים. ב׳, כי שם קברו את העם המתאוים, נתעכבו שם עד האסף מרים. ולכך האריך בלשונו ויהיו בחצרות, לומר ויהיו שם בחצרות. ומדרש אגדת בספרי בסוף הפ׳ ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן. וכי שתי חצרות היו שנסעו מזו וחנו בזו ונסעו מזו וחנו בזו. ומסופק לרבות״י ונשאלתי ופירשתיו עליה כפי הדרשה. כי זו אני למידין מתחלת הפרשה שכתוב בה מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות. ועל פרשה זה כתיב בספרי זה היה בשעה שנצטרע מרים וסוף דבר חוזר וכסיימו בפ׳ האחרון של פרשה ואחר נסעו העם מחצרות וכי ב׳ חצרות היו וכו׳ ופסוק זה הוא נדרש מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות (לא) כשאר כל המסעות ותניות שכתוב בהן ויסעו ויחנו אלא מקברות התאוה נסעו העם חצרות משמע כי העם נסעו מחצרות ואח״כ ויהיו בחצרות שחזרו לאחוריהם בחצרות שכשנסע דגל הראשון מחצרות ועדיין לא הורד המשכן. ומשה אהרן ומרים שהיו עדיין במחנה לויה קרא להם הקב״ה פתאום ונצטרעה מרים וחזרו לאחוריהם ונאספה מרים מצרעתה לסוף שבעת ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן. וכל דרשה זו מצאתי במכילתא בפרשת בשלח כולה כפ׳ הראשון. ושוב מצאתיה בתשובת ר׳ קלונימו״ס איש רומי כמותי. וגם מ״ש במכילתא ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה. ופירשתי לשואלים לפי שאין כתוב שם ויסעו מרעמסס ויחנו סכותה לומר לך שלפי שעה באו מרעמסס לסוכות ובשעה שנסעו מרעמסס נסעו כמו כן מסוכות וזהו כנפי נשרים:

שפתי חכמים

ו פי׳ עד לא נתעכל:

רש״י

ו פסק. ד״א אינו מספיק לפוסקו בשיניו עד שנשמתו יוצאה משפיחין משפיחין: (לג) טרם יכרת. כתרגומו עד לא

דעת זקנים מבעלי התוספות

לרכי לגור והם כלים מאליהם: (לג) הבשר. פשט. כלומר אחר שהספיק הבשר לבלוע כדי שלא יאמרו לא נגעם אלא נסי שלא היה בידו יכולת למלאות משאלותם. ואיתמר במדרש תהלים גבי ויהרוג במשמניהם כלומר השמנים והבריאים שאותן שאלו שלא כהוגן מתוך כרס מלאה אבל כהושין היו יכולין לומר שמואלים כדי להכליא עצמן. ואיתמר בפ״ב דכתובות כתיב הבשר עודנו בין שניהם וכתיב עד חדש ימים הא כילד בינונים כדוכין לאחר רשעים מלמטרין והולכים עד שלשים יום:

ליקוטים על התורה

(לד) ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה וגו׳. מען האט גערופין דעם נאמען פון דעם ארט קברות התאוה, ווייל דארט האט מען באגראבין דאס פאלק וואס האבין געגלוסט צום פלייש. עס שטייט נים אין פסוק מען האט באגראבין דיא מענטשין וואס האבין גיגעסין דיא פלייש, נאר די מענטשין וואס האבין גענלוסט צו עסין פלייש דאס זענען די ערב רב, ווי עס שטייט אין פסוק דער אספסוף (ערב רבו) צווישען די יודין האבין געגלוסט צו עסין פלייש, האבין זייא אנגירעט די יודין זיי זאלין אויך וועגען זיי ווילען פלייש, דריבער שטייט אין פסוק זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, מיר גידיינקען דיא פיש וואס מיר פלעגין עסין אין מצרים אומזיסט, דאס האבין גיזאגט דער ערב רב, ווייל זיי זענען גיוועזן מצריים וואס זיי האבין אין מצרים נים געארבעט דריבער האבין זיי גיגעסין פיש אין מצרים אומזיסט אן געלט אונ אן מצות, אונ זיי האבין צו גיזאגט דיא יודין אז זייא וועלין צוריק קומען אין מצרים וועלין זיי אויך נים אר־

פירוש להורה אלהים

דאס צו זיך פאר שפרייט אפאר שפרייטונג סביבות ארום דער מחנה: (לג) הבשר דאס פלייש איז נאך גיוועזן צווישען זייערע ציין טרם איידער עס איז נאך פאר שניטין גיווארין כלומר זיי האבין דאס נאך ניט רעכט צו קייט ואף יי אונ דער צארין פון גאט האט גיברענט אין פאלק ויך יי בעם אונ גאט האט דאס פאלק גישלאגין מכה רבה מאד זייער אגרויסין שלאק: (לד) ויקרא אונ ער האט גערופין את שם המקום דעם נאמען פון דעם ארט קברות התאוה כי שם קברו ווארום דארטין האט מען באגראבין דאס פאלק וואס האט גיגלוסט: (לה) מקברות התאוה פון ארט קברות התאוה נסעו העם האבין דאס פאלק גיצויגין ויהיו בחצרות אונ זיי

משלי חכמים

(לד) ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה וגו׳. דעם ארט האט מען גערופין קברות התאוה. ווייל דארטען זענען בגראבען געווארען דיא מענטשען וואס

פ יב א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח׃ ב וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא

בַּחֲצֵרוֹת׃ יב א וּמַלֵּילַת מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל עֵיסַק אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דִּנְסִיב אֲרֵי אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דִּנְסִיב רָחִיק׃ ב וַאֲמָרוּ הֲלְחוֹד בְּרַם עִם מֹשֶׁה מַלֵּיל יְיָ הֲלָא

בעל הטורים

סוי הפתאוים למה כי שם קברו את העם המתאוים: (א) הכשית. בגימ' יפת מראה: (ב) וישמע ה'. וסמיך ליה והאיש משה

רשב"ם

(א) הכשית. שהיא ממשפחת חם: כי אשה כשית לקח. כדכתיב בדברי הימים דמשה רבינו מלך היה בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכת אחת ולא שכב עמה כמ"ש שם. והם לא ידעו כשדברו בו שלא נזקק לה. זה"ו עיק"ר פשוט"ו. שאם בשביל צפורה דברו מה צורך לפרש כי אשה כושית לקח וכי עד עתה לא ידענו כי צפורה מדינית היא. ועוד תשובה כי לא היתה כושית כי כוש מבני חם הוא ומדין מבני קטורה אשר ילדה לאברהם: (ב) ויאמרו הרק אך במשה. כלומר עוד זאת אמרו על משה במה יכול להתפאר עלינו הלא

רש"י

יוצאה: (א) ותדבר. (ספרי) אין דבור בכל מקום אלא לשון קשה וכן הוא אומר (בראשית מב) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות ואין אמירה בכל מקום אלא ל' תחנונים וכן הוא אומר (בראשית יט) ויאמר אל נא אחי תרעו (במדבר יב) ויאמר שמעו נא דברי, כל נא לשון בקשה: ותדבר מרים ואהרן. (ספרי) היא פתחה בדבור תחלה לפיכך הקדימה הכתוב ומנין היתה יודעת ז מרים שפירש משה מן האשה ר' נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנא' למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקין לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה ק"ו למספר בגנותו של חבירו: האשה הכשית. (שם) מגיד שהכל מודים ביפיה ח כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי: כושית. בגימ' יפת מראה: על אדות האשה. על אודות ט גירושיה: כי אשה כושית לקח. מה ת"ל י אלא יש לך אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה במעשיה ולא ביפיה אבל זאת נאה בכל: האשה הכשית. ע"ש נויה נקראת כושית כ כאדם הקורא את בנו נאה כושי כדי שלא תשלוט בו עין רעה: כי אשה כושית לקח. ועתה ל' גרשה: (ב) הרק אך. עמו לבדו מ דבר ה':

שפתי חכמים

ז כלומר הא אין דרכן של נשים לנועות לסתכסס על בעליהן בפני שכנותיה ע"ד התשמיש: ח דא"ל"כ מה כושית דקאמר וכי כושית היתה והלא מדינית היתה אלא מה כושי משונה בעורו אף זו משונה בצורתה וביופיה: (ג"א) ומפני שהיא קלה לחוק שידבר הכ' ע"ד חידה לכ"א כושית בגי' יפת מראה: ט פי' על אודות הפרשתה שפירש בעלה ממנה ומקרא קצר הוא: י פי' הרי כבר נאמר ועוד למה נאמר כי אשה וגו' משום דנ"ל כי כתינת טעם הוא על הדבר ומתרץ יש לך כו': כ זהו לפי פשוטו והראשון הוא ע"פ המדרש רז"ל ולכן לא כתב על זה ד"א כי זה הפי' לא הוזכר בשום מקום: ל וא"ת והא רש"י פירש זה כבר לעיל על אודות האשה על אודות גירושיה. וי"ל דשני פירושים הם ופי' הראשון הוא רבי נתן שהוא מפרש על אודות האשה על אודות גירושים א"כ מה ת"ל כי אשה כושית לקח אלא יש לך כו'. אבל רש"י פי' דפשוטו של קרא כי אשה כושית לקח הוא כמו שפירש על אודות האשה כו' כי אשה כושית לקח ועתה גירשה: מ (נח"י) הוקשה לרש"י שני מיעוטים רק אך דהל"ל הרק במשה דבר הלא גם בנו. ועל זה תירץ עמו לבדו ולא עם האבות כלל הן פי' לדיקים כיוצא בו והן עם לדיקים שפחותים ממדרגתו שלא גם בנו דבר ואע"פ שאנו ממועטים ממדרגת נבואת משה, ולכן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) ותדבר מרים ואהרן במשה. לפי שהנשים דברניות הם והמזיקה בדבר יותר מאהרן לפיכך הקדימה הכ' ול"הם יותר: כי אשה כשית לקח. בדברי הימים דמשה משמע כשית ממש שהיתה מלכה ומשה משל על כוש ארבעים שנה ולכן אמרו אך במשה דבר ה' כלומר וכי בשביל שדבר עמו הקב"ה נתגאה שלא רצה ליקח אשה מבנות ישראל הלא גם בנו דבר ולא נתגאינו בכך ונראה שעל אותה מלכה שלקח היו אומרים כן כי מלשורש בורח היה מפני פרעה ואנוס היה. הפ"ה

פירוש לתורת אלהים

זֶענֶען גִיוֶועןְ אִין חֲצֵרוֹת׃ (א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם הָאט מִרְיָם מִיט אַהֲרֹן בֵּייז גִירֶעט אוֹיף מֹשֶׁה עַל אודות פוּן וֶועגִין הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית דִי שֵׁיינֶע אִשָּׁה אֲשֶׁר לָקָח וָואס עֶר הָאט גִינוּמֶען אוּנ הָאט זִיךְ אָפּ גִישֵׁייד פוּן אִיהר כִּי אִשָּׁה כוּשִׁית לָקָח וָוארוּם מֹשֶׁה הָאט גִינוּמֶען אַיין אִשָּׁה כּוּשִׁית אוּנ מֵחֲמַת נָאט פְלֶעגְט מִיט אִיהם אָפְּט רֵיידִין הָאט עֶר זִיךְ פוּרֵשׁ גִיוֶועןְ פוּן דֶער אִשָּׁה (עיין רש"י)׃ (ב) וַיֹּאמְרוּ אוּנ זֵיי הָאבִּין גִיזָאגְט כְּלוֹמַר מִרְיָם מִיט אַהֲרֹן הָאבִּין גִיזָאגְט הֲרַק אַךְ הָאט דֶען נָאט נָאר מִיט מֹשֶׁה אַלֵיין גִירֶעט הֲלֹא

ליקוטים על התורה

בֶּעטִין אוּנ מֶען וֶועט זֵיי אוֹיךְ גֶעבִּין אוּמְזִיסְט פִישׁ אוּנ קִשּׁוּאִים אֲבַטִּיחִים אוּנ בְּצָלִים חָצִיר שׁוּמִים, אָבֶּער וֶוען מֶען וָואלְט דִי יוּדִין נִיט אָנְגִירֶעט וָואלְטִין זֵייא גָאר נִיט פַארְלַאנְגְט מֶען זָאל זֵייא גֶעבִּין פְלֵייש, דֶרִיבֶּער זֶענֶען גָאר בֶּעגְרָאבִּין גִיוָוארִין דֶער עֶרֶב רַב אַלֵיין׃

(א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה וגו'. דֶער נַחַל קְדוּמִים אוּנ דֶער יַלְקוּט רְאוּבֵנִי שְׁרַייבִּין וֶוען מִרְיָם אוּנ אַהֲרֹן הָאבִּין גִיהֶערְט דִיא נְבִיאוּת וָואס אֶלְדָד אוּנ מֵידָד הָאבִּין גִיזָאגְט אַז מֹשֶׁה וֶועט שְׁטַארְבִּין אוּנ וֶועט נִיט אַרַיין בְּרֵיינְגֶען דִי יוּדִין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הָאבִּין זֵייא גִירֶעט צְוִוישֶׁען זִיךְ וָואס קֶען זַיין דִיא עֲבֵירָה פוּן מֹשֶׁה פַאר וָואס וֶועט עֶר נִיט אַרַיין קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָוארוּם דִיא מַעֲשֶׂה וָואס עֶר הָאט

משלי חכמים

הָאבֶּען גֶעגְלוֹיבְּט, מִיר דַארְפֶען וִויסֶען וָואס אִיז דִיא עֲבֵירָה צְוֵוי גְרוֹיס גֶעוֶועןְ אַז זֵייא הָאבֶּען גֶעוָואלְט פְלֵייש, נָאר דִיא תַּאֲוָה פוּן דֶעם פְלֵייש אִיז גֶעוֶועןְ לְמָשָׁל ווי אַקִינְד אִיז אוֹיס־ גֶעשְׁטַאגֶען זַיין דֶער פְּרִיָה דִי מוּטֶער הָאט אִיהם גֶעגֶעבֶּען עֶסֶען אוּנ הָאט גֶעזָאגְט צוּא אִיהם גֵייא אִין חֶדֶר, הָאט דָאס קִינְד גֶעוֵוייְנְט דֶער פָאטֶער פְרֶעגְט דֶעם קִינְד וָואס וֵויינְסְטוּ. זָאגְט

גַּם־בָּנוּ דִבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה׃ ג וְהָאִישׁ
מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה
פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם׃ ה וַיֵּרֶד יְהוָה

אונקלוס

אַף עִמָּנָא מַלִּיל וּשְׁמִיעַ
קֳדָם יְיָ: ג וְגַבְרָא מֹשֶׁה
עִנְוְתָן לַחֲדָא מִכֹּל אֱנָשָׁא
דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא:
ד וַאֲמַר יְיָ בִּתְכֵיף לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וּלְמִרְיָם פּוּקוּ
תְּלָתֵיכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
וּנְפַקוּ תְּלָתֵיהוֹן:
ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּעַמּוּדָא

ת"א והאיש משה ענו מאד. ברכות כד יומא פה נדרים לח: ויאמר ה' פתאום. כריתות ט:

רשב"ם

גם בנו דבר לישראל: בנו. על ידנו: (ד) פתאום. בשעה שהיו מדברים במשה ולא היתה שעה רגילה

בעל הטורים

שדברו עליו בינו לבינם ולא שמע אותם אדם אחר: (ג) ענו. ענו כתיב שהיה הבכון עג"ו ימים כהר ויכסהו הענן ששת ימים

שפתי חכמים

לריך שני מיעוטים למעט הדבור, וכיוצא בזה מתרץ בספרי: ג דאל"כ מאי נפקא מיניה דכתיב פתאום. כא"ס: ם מדכתיב הכא פתאום וכגזיר ג"כ כתיב ששם פתאום מה נזיר לריך הכאה

רש"י

הלא גם בנו דבר. ולא פירשנו מד"א: (ג) ענו. שפל וסבלן: (ד) פתאם. נגלה עליהם פתאום והם טמאים בד"א ג והיו לועקים מים מים להודיעם שיפה עשה משה

שפירש מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור: צאו שלשתכם. מגיד שבלשתם נקראו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ג) והאיש משה ענו מאד. מגיד לך הכ' שלא עממת גאוס לקחה אלא היתה סכה ומזל, וגם בזה היה עניו שלא היה תובע עלבונו עד שבא הקב"ה ותבעו. ענו כתיב חסר יו"ד לומר שהוא עניו בכל אבריו, כי כשתכתוב אותיות של ענו בקריאתו עי"ן נו"ן וא"ו תמצא שהוא עולה רמ"ח אברים: (ד) פתאום. שלא

ליקוטים על התורה

גישלאגין דעם שפיין דאס איז דאך גיוועזן אכט אונ דרייסיג יאהר שפעטער) דריבער איז ביא זייא געבליבען אז די עבירה איז ווייל ער האט אמאהל גענומען אווייב אין די לאנד כוש ואפילו ער האט זיא ניט אנגערירט אבער אווייב זיינע איז זיא גיוועזן) אונ ווייל אין דיא תורה איז ביז איצט ניט גישטאנען אז משה האט גענומען אווייב אין דיא מדינה כוש, דריבער זאגט דער פסוק כי אשה כושית לקח, ווארום עס איז אזוי גיוועזן אז משה האט גענומען אווייב אין דיא לאנד כוש, נאכדעם האבין אהרן מיט מרים בערעכינט אז עס קען ניט זיין אז וועגין דיא עבירה זאל משה שטארבין, ווארום האט דאך גאט געדארפט זאגין דורך אלדד אונ מידד משה וועט שטארבין אונ אהרן וועט אריין ברייגגען דיא יודין אין ארץ ישראל אדער מרים וועט אריין ברייגגען דיא יודין אין ארץ ישראל, פאר וואס האט גאט גיזאגט יהושע וועט אריין ברייג־גען דיא יודין אין ארץ ישראל, הלא גם בנו דבר, האט דאך גאט אויף אונז אויך גירעט אז מיר וועלין אויך ניט אריין קומען אין ארץ ישראל:

פירוש לתורת אלהים

גם גאט האט דאך מיט אונז אויך גערעט אונ פון דעסט וועגין האבין מיר זיך פארט ניט אפ גישייד פון וועלט זאכין וישמע יי אונ גאט האט עס גיהערט: (ג) והאיש משה אונ דער מאן משה עניו מאד איז גיוועזן כיי זיך זייער נידעריג מכל האדם מער פון אלע מענטשין אשר על פני האדמה וואס אויף דער ערד: (ד) ויאמר יי האט גאט גיזאגט פלוצלונג צוא משה אונ צו אהרן אונ צו מרים צאו שלשתכם גייט ארויס איהר אלע דרייא צו דעם אהל מועד ויצאו שלשתם זענען זייא אלע דרייא ארויס געגאנגען: (ה) וירד יי האט גאט אראפ גענידערט כלומר ער

משלי חכמים

דאס קינד איך וויל אביסול ניס, האט דער פאטער איס געגעבן אביסול ניס אונ זאגט צוא איס גייא אין חדר. אונ דאס קינד גייט ניט אין חדר נאר ער וויינט. פרעגט איהם דער פאטער וואס וויינסטו, זאגט דאס קינד ער וויל אעפעל, האט דער פאטער איהם געוואלט שלאגען אונ איז בייז געווארען אויף איהם פאר וואס אלע מינוט וויל ער וואס אנדערש, דארט אין שטוב איז געוועזן נאך אמענטש זאגט ער צום פאטער דו האסט אטעות אין דעם קינד, דוא מיינסט אז דיין קינד וויל מאכי די ניס אדער דעם עפעל, דאס קינד וויל ניט דיא ניס אונ וויל ניט דיא עפעל ער וויל ניט גיין אין חדר, דוא נעם ביי איהם אוועק דיא ניס אונ גיב איהם גאר ניט נאר טרייב איהם ארויס פון שטוב ער זאל מוזין גיין אין חדר, דאס זעלבי בינע איז געוועזן ביי די יודין זייא האבען געזאגט אונ געוויינט זייא ווילען פלייש, משה האט געמיינט זיי ווילען גאר פלייש דריבער איז ער אויף זיי בייז געוועזן. ווייל זיי האבען געהאט דעם מן וואס אין מן האבען זייא געהאט אלע טעמים, אבער הקב"ה וואס ער ווייסט יעדער מענטשענס הארץ האט ער געוואוסט אז דיא יודין מיינען ניט דאס פלייש, זייא ווילען גיין צוריק אין מצרים ווייל זיי ווילען ניט די תורה אונ מצות, דריבער האט זייא גאט געהרגט זיי זאלען ניט אנריידען דאס גאנצע פאלק יודין זייא זאלען גיין צוריק אין מצרים:

בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל
וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם׃
ו וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה
נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע
בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר־בּוֹ׃ ז לֹא־כֵן עַבְדִּי
מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא׃ ח פֶּה

אונקלוס

דַּעֲנָנָא וְקָם בִּתְרַע
מַשְׁכְּנָא וּקְרָא אַהֲרֹן
וּמִרְיָם וּנְפַקוּ תַּרְוֵיהוֹן׃
ו וַאֲמַר שְׁמַעוּ כְעַן
פִּתְגָמָי אִם יְהוֹן לְכוֹן
נְבִיאִין אֲנָא יְיָ בְּחֶזְוָן
אֲנָא מִתְגְּלֵי לְהוֹן בְּחֶלְמִין
אֲנָא מְמַלֵּיל עִמְּהוֹן׃
ז לָא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה
בְּכָל בֵּיתִי מְהֵימַן הוּא׃
ח מַמְלַל עִם מַמְלַל

ת"א במראה אליו. עקרים מ"ג פ"ט ופי"ח: בחלום אדבר. ברכות ס חגיגה ס: בכל ביתי נאמן הוא. בתרא טו: פה אל פה. שבת פו עקרים מ"ג פ"ח פ"ט ופי"ס:

בעל הטורים

זאת"כ ג"פ אראעים: ענו. בגימ' בעדן שכותל ג"ע: (ו) במראה. ב', במראה אליו אתודע, במראה נהפכו צירי עלי. לומר שאפי' במראה שאני נראה לנביאים נהפכך ציריהם עליהם, אבל משה

רשב"ם

לדבר עמהם אלא לגעור בהם מפני משה ולחלוק לו כבוד: (ו) נביאכם. נבואתכם: (ז) נאמן הוא. קבוע

רש"י

בדבור אחד מה שא"א לפה לומר ולאזן לשמוע: (ה) בעמוד ענן. (שם) יצא יחידי ע שלא כמדת ב"ו מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה יוצא באוכלוסין וכשיוצא לשלום יוצא במועטים ומדת הקב"ה יוצא למלחמה יחידי שנא' (שמות טו) ה' איש מלחמה ויוצא לשלום באוכלוסין שנא' (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן: ויקרא אהרן ומרים. שיהיו נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת הדבור: ויצאו שניהם. ומפני מה משכן והפרידן ממשה לפי שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו, וכן מצינו בנח שלא בפניו נאמר (בראשית ז) איש צדיק תמים ובפניו נאמר (שם) כי אותך ראיתי צדיק לפני. ד"א שלא ישמע בנזיפתו של אהרן: (ו) שמעו נא דברי. אין נא פ אלא לשון בקשה: אם יהיה נביאכם. אם יהיו צ לכם נביאים: ה' במראה אליו אתודע. שכינת שמי אין נגלית עליו ק באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון: (ח) פה אל פה. (ספרי) אמרתי לו (הוכרח לפרש כך דאילו כפשוטו שפה אל פה הוזכר לשבח דא"כ היה אז פה אל פה ממש כפשוטו, וזה א"א דהא כתיב בסוף נשא מדבר אליו וע"ש ברש"י. אלא פא"פ פירושו אמרתי לו לפרוש כו' ופה אל פה לאו דוקא אלא ר"ל בהדיא ודו"ק) לפרוש מן

שפתי חכמים

במים אף טבול יום כן וק"ל: ע דאל"כ ל"ל למכתב וירד ה' בענן הא כבר נאמר ויאמר ה' לאו שלשתכם ולא הל"ל אחר זה אלא ויעמוד פתח האהל וגו' אבל בפ' כי תשא דכתיב וירד ה' בענן שסוא תחלת הגלות השכינה אליו בהקר, י"ל שבא לסודיע סגלות השכינה אליו ולא ללמד שירד יחידי עם עמוד ענגו כמו שדרשו הכא: פ כלומר אע"פ שאחרים בם אף ס' וילך ע"מ אין נא אלא ל' בקשה והכל עמסם בנחת שאלו היו דבריו בכעס לא היו דבריו נשמעים וללמוד ק"ו לבשר ודם שיהיו דבריו בנחת: צ דבקרא משמע דנביאכם יהיה ה' לכך פירש אם יהיה לכם נביאים ומלת ה' דבקה עם במראה אליו אתודע: ק באומרו שכינת שמי מורה

דעת זקנים מבעלי התוספות

שלא יוכלו לומר משה לעק עלינו והתפלל לפני הקב"ה: (ו) אם יהיה נביאכם ה'. תשובה זו הויא על מה שאמרו גם בנו דבר. כלומר אינו דומה דבור שאני מדבר עמכם ועם שאר הנביאים לדבור שאני מדבר עם משה, שעם נביא אחר בחלום אדבר בו כאדם שרואה חלום וצריך פתרון: במראה אליו אתודע. כאדם שרואה במראה בבואה שלו ואינו רואה מעצות כלומר דרך משל אני מדבר עמהם כדכתיב שכב על לדך השמאלית, וכן בדניאל כתיב אני ראיתי ולא אבין וכן הרבה אחרים: (ז) לא כן עבדי משה. תרגום ירושלמי בכל עמו כלומר כלם מחזיקים אותו לנאמן כי פה אל פה אדבר בו ופרש"י פה אל פה אמרתי לו לפרוש מן האשה שנאמר ואתה פה עמוד עמדי. ותימא א"כ למה נתרעמו ממה שפירש. וי"ל נתרעמו ממה שפירש קודם לכן שלא היה

הגדלת נבואת משה

(ו) ויאמר שמעו נא דברי וגו'. תוכן הענין הוא דהנה יש לאדם שתי כחות, הנפש השכלית והגוף, והנביאים בעת שהשתמשו בהגוף לא יכלו להשתמש בכחות הנפש והיה גופם עמך מבדיל, ולכך כשבא עליהם נבואתם היו כל כחות הגוף כנכנעים ולא עלרם הגשם או שבחלום דבר גם בעת שכחות הגוף נשקטו וחלה עליו רוח ה' ככח נפש השכלית, וזה היה ההבדל של משה רבינו דלכך נפרש מן האשה יותר משאר נביאים, דשאר נביאים היו הצוקים בעיפתם כחות הגוף לבד וכחות הנפש לבד, ובעת שהיה בגוף היה מתחמם בצרכי הגוף כשאר בני אדם אוכל ושותה ומבמש מטתו, אבל כשבא אליו הנבואה, היו כחות הגוף נשקטים בירכתי גופו ותרדמה נפלה עליהם והיה כלו קדש, אבל משה רבינו בא אליו הנביאים והוא בכח גופו ואם כן גם גופו נתקדש ונזדכך ולכך לא יכול לשבוה לרכי הגוף ופירש מן האשה, וז"ש אם יהיה נביאכם ה', ר"ל אם ה' ידבר לכם איזה דבר נבואה, במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, והיינו בעת שאין בו כח הגוף, אבל לא כן עבדי משה וגו' ותמונת ה' יביט, ר"ל שגם הגוף נזדכך והיה קדש, ולכך פירש מן האשה, ודו"ק:

פירוש לתורת אלהים

האט זיך באוויזין אין דעם עמוד ענן וַיַּעֲמֹד אונ ער האט זיך גישטעלט אין דער טיר פון דעם אוהל מועד וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם אונ ער האט גירופין צו אהרן אונ צוא מרים זיי זאלין ארויס גיין פון דעם חצר פון דעם אוהל מועד כדי זייא זאלין הערען גאטס רייד: (ו) וַיֹּאמֶר אונ גאט האט צוא זיי גיזאגט שִׁמְעוּ הערט צוא מיינע רייד אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם אז עס וועט זיין צוא אייך נביאים כלומר איהר אונ אנדערע נביאים וואס וועלין צו אייך זיין יְיָ דיא שכינה פון גאט בַּמַּרְאָה מיט איין שיין אֵלָיו אֶתְוַדָּע טוא איך מיך צוא איהם דער קענען כלומר זיי זעהן די שכינה נאר ווי דורך דער שיין בַּחֲלוֹם אדער איך רייד מיט איהם ווייא דורך דעם חלום: (ז) לֹא כֵן נִיט אזוי איז מיין קנעכט מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי אין גאר מיין הויז איז ער בגלייבט כלומר אויף דעם הימעל אונ אויף

אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא
בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ
לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה׃
ט וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלַךְ׃ י וְהֶעָנָן
סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת
כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה

אונקלוס

מְמַלֵּל עִמֵּיהּ וּבְחֵיזוּ
וְלָא בְּחִידָן וּבִדְמוּת
יְקָרָא דַּיְיָ מִסְתַּכַּל וּמָא
דֵּין לָא דְחֵלְתּוּן לְמַלָּלָא
בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה׃ ט וּתְקֵיף
רוּגְזָא דַּיְיָ בְּהוֹן וְאִסְתַּלַּק׃
י וַעֲנָנָא אִסְתַּלַּק מֵעִלָּוֵי
מַשְׁכְּנָא וְהָא מִרְיָם חִוָּרָא
כְּתַלְגָּא וְאִתְפְּנִי אַהֲרֹן
לְמִרְיָם וְהָא סְגִירָא׃

ת"א ותמנת ה' יביט. ברכות י: ויחר אף ה' בם וילך. שבת לו: ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת. שם:

רשב"ם

ומיוסר כל שעת ביום. וכמוהו ותקעתיו יתד במקום נאמן. יתד התקוע במקום חזק אינו ממהר ליפול:

בעל הטורים

יושב כתלמיד לפני רבו: (ח) ומראה. חגין על הה"א לומר שמלין בה' נוגה שנאמר ביחזקאל וכה' אור שנאמר בבראשית: (י) והענן סר. שלא יראה במסלתן והו שאמז"ל אל תסתכל לאוהי

שפתי חכמים

בפי' ה' ה"א כאלו אמר א"ה ה' דאל"כ יתודע מיבעי ליה: ר וא"ת והא אמרינן (שבת דף פז) ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו ואחד מהן שפירש מן האשה משמע שלא לוה לו הקב"ה ופי' כאום' שם (דף פז): ש וא"ת איך עלתה על דעתו של הקב"ה שיאמרו אהרן ומרים הכי. וי"ל לפי שהם אמרו הרק אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר ה' ולא פירשנו מד"א ולמה פי' מד"א אלא משום גאות שהוא גס רוח וכך היו אומרים והלא שכינה שורה עליו וכתיב אשכון את דכא ושפל רוח ומשה היה רוח גבוהה ולמה שורה שכינה עליו אלא כביכול הקב"ה אינו יודע שהוא רוח גבוהה לכן אמר זו קשה משל ראשונה ולכן נכתב ג"כ כאן והלוים עשה עניו מאד שאהרן ומרים אמרו שהוא גם רוח. ולא כמו שפירש הרא"ם שדרשו כן מייתור הכי"ת של בעבדי שהוא כי"ת השימוש והקשה א"כ למה לא דרשו ג"כ למ"ד השימוש יתירה גבי למעבדך ליעקב וגבי לאדני לעשו, והביא שם גירסא אחרת כדי לתרן קושיא זו. ולפי דרכנו אין צריך לשבש הספרים

רש"י

ר האשה והיכן אמרתי לו בסיני (דברים ה) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי: ומראה ולא בחידות. ומראה זה מראה דבור, שאני מפרש לו דבורי במראית פנים שבו ואיני סותמו לו בחידות כענין שנאמר (יחזקאל יז) חוד חידה וגו'. יכול מראה שכינה ת"ל (שמות לג) לא תוכל לראות את פני: ותמונת ה' יביט. זה מראה אחורים כענין שנא' (שם) וראית את אחורי: בעבדי במשה. אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה בעבדי אע"פ שאינו משה במשה אפי' אינו עבדי כדאי הייתם לירא מפניו וכ"ש שהוא עבדי ועבד מלך מלך היה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם (ספרי תנחומא) ואם תאמרו איני מכיר במעשיו ש זו קשה מן הראשונה: (ט) ויחר אף ה' בם וילך. מאחר שהודיעם סרחונם גזר עליהם נדוי ק"ו לבשר ודם שלא יכעום על חבירו עד שיודיעגו סרחונו: (י) והענן סר. ואח"כ והנה מרים מצרעת כשלג משל למלך שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא תרדנו עד שאלך

דעת זקנים מבעלי התוספות

עלוה לו הקב"ה לפרוש אם לא שפירש מדעתו, דקי"ל דכדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ומתוך מעשה דאלדד ומידד ידעו מפי לפורש שפירש קודם לכן כדפרש"י ואז דברו בו:

ליקוטים על התורה

וח) וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה. הַקָּבָּ"ה הָאט גִיזָאגְט צוּא אַהֲרֹן אוּנ מִרְיָם פַאר וָואס הָאט אִיר נִיט מוֹרָא גִיהַאט צוּא רֵיידִין אוֹיף מַיין קְנֶעכְט אוֹיף מֹשֶׁה, עֶס אִיז אַמָאהל גִיוֶועזְן אַמֶלֶך וָואס הָאט גֶעהַאט אַגֶענֶעראַל אַגְרוֹיסֶער חָכָם אוּנ אַגְרוֹיסֶער גִבּוֹר, נָאר עֶר אִיז בַּיי זִיךְ גְרוֹיס גִיוֶועזְן קֶעגִין מֶלֶךְ, אַמָאהל הָאט דֶער מֶלֶךְ גִיזָאגְט אוֹיף דֶעם גֶענֶעראַל אִיךְ הָאבּ אִיהם פַיינְט נָאר מַיין מְלוּכָה הָאט אִיהם לִיבּ, וַוייל דִיא מְלוּכָה דַארְף אִיהם, אַז עֶר וָואלְט אָבֶּער נִיט גְרוֹיס גִיוֶועזְן קֶעגְן מִיר, וָואלְט מַיין לִיבְּשַׁאפְט צוּ אִיהם גִיוֶועזְן טָאפִּיל, כַּבְיָכוֹל הַקָּבָּ"ה הָאט גִיזָאגְט צוּ אַהֲרֹן אוּנ מִרְיָם אוֹיךְ אַזוֹי ווִי רַשִׁ"י בְּרֵיינְגְט) וֶוען עֶר וָואלְט גִיוֶועזְן מֵיינֶער אַקְנֶעכְט (בַּייא זִיךְ נִידֶערִיג) אֲפִילוּ עֶר וָואלְט נִיט גִיוֶועזְן מֹשֶׁה וְדֶער פִירֶער פוּן מַיין פָאלְק) וָואלְט אִיךְ אִיהם אוֹיךְ לִיבּ גֶעהַאט, אוּנ אֲפִילוּ עֶר וָואלְט נָאר גִיוֶועזְן מֹשֶׁה וְדֶער פִירֶער פוּן מַיין פָאלְק) אֲפִילוּ עֶר וָואלְט נִיט גִיוֶועזְן מַיין קְנֶעכְט (בַּיי זִיךְ נִידֶרִיג) וָואלְט אִיךְ אִיהם אוֹיךְ לִיבּ גֶעהַאט, אִיצְט אַז עֶר אִיז מֹשֶׁה וְדֶער פִירֶער פוּן מַיין פָאלְק) אוּנ עֶר אִיז מַיין קְנֶעכְט (בַּיי זִיךְ אַזוֹי נִידֶערִיג) הָאבּ אִיךְ דָאךְ אִיהם גֶעווִיס לִיבּ פַאר וָואס הָאט אִיהר נִיט מוֹרָא גֶעהַאט צוּא רֵיידִין אוֹיף אִיהם:

פירוש לתורת אלהים

דֶער עֶרְד הָאבּ אִיךְ אִיהם אַלְץ גִיוִויזְן אוּנ הָאבּ אִיהם אַלְץ פַאר טְרוֹיעֶט: (ח) פֶּה אֶל פֶּה בִּיט מַיין מוֹיל אֲדַבֶּר בּוֹ הָאבּ אִיךְ מִיט אִיהם גִירֶעט, עֶר זָאל זִיךְ אָפּ שֵׁיידֶען פוּן זַיין וַוייבּ וּמַרְאֶה אוּנ אִיךְ וַוייז אִיהם מַיין דִבּוּר כְּלוֹמַר אִיךְ בִּין אִיהם מְפוֹרָשׁ מַיינֶע רֵייד זַיי זָאלִין זַיין קְלָאר וְלֹא בְחִידוֹת אוּנ מַיינֶע רֵייד זָאג אִיךְ אִיהם נִיט מִיט רֶעטֶענִישֶׁען אוּנ פַאר שְׁטֶעלְט וּתְמֻנַת יְיָ אוּנ דָאס גִישְׁטַאלְט פוּן גָאט יַבִּיט וֶועט עֶר זֶעהְן ווִי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אִין פָּרָשַׁת כִּי תִשָּׂא וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי. וּמַדּוּעַ אוּנ וָוארוּם לֹא יְרֵאתֶם הָאט אִיהר זִיךְ נִיט גִיפָארְכְטִין לְדַבֵּר צוּ רֵיידִין אוֹיף מַיין קְנֶעכְט מֹשֶׁה: (ט) וַיִּחַר אוּנ עֶס הָאט גִיבְּרֶענְט אַף יְיָ דֶער צָארְן פוּן גָאט בָּם אִין זַיי אִין אַהֲרֹן מִיט מִרְיָם וַיֵּלַךְ אוּנ עֶר אִיז אַוֶועק גִיגַאנְגֶען כְּלוֹמַר אַז גָאט הָאט זַיי מוֹדִיעַ גִיוֶועזְן אַז זַיי הָאבִּין גִיזִינְדִיגְט הָאט עֶר זִיךְ פוּן זַיי אָפּ גִיטָאהְן (עיין רש"י): (י) וְהֶעָנָן אוּנ דֶער וָואלְקִין הָאט זִיךְ אָפּ גִיטָאהְן פוּן דֶעם גִיצֶעלְט וְהִנֵּה אוּנ מִרְיָם מְצוֹרַעַת אִיז וָוארִין קְרֶעצִיג

יא וַאֲמַר אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה
בְּבָעוּ רִבּוֹנִי לָא כְעַן
תְּשַׁוֵי עֲלָנָא חוֹבָא
דְּאִטְפַּשְׁנָא וְדִסְרַחְנָא׃
יב לָא כְעַן תִּתְרַחַק דָּא
מִבֵּינָנָא אֲרֵי אֲחָתָנָא
הִיא צַלִּי כְעַן עַל בִּשְׂרָא
מִיתָא הָדֵין דְּבַהּ וְיִתַּסֵי׃
יג וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ
לְמֵימַר אֱלָהָא בְּבָעוּ אַסֵּי

מִצָּרָעַת׃ יא וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה
בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת
אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ׃ יב אַל־נָא
תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ
וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ׃ יג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ׃

ת"א אשר נואלנו ואשר חטאנו. ברכות לג תענית ז מכות י: אל נא תהי. סנהדרין מז ע"ז ס חולין ו: אל נא רפא נא. ברכות לד לג:

בעל הטורים

בשפת קלקלתו: (יג) רפא. ג' במס', רפא נא לה, רפה שבריה כי מטה. משה התפלל לאל שירפא שבריה כי מטה שאל"כ אין מי שיסהרנה: רפא. מגין על סרי"ם אשר ספרת מטרה לאשה

רשב"ם

(יב) אל נא תהי כמת. כלומר לכבודך ובשבילך. אל נא תהית אתה בעצמך כמת והיאך. אשר בצאתו מי שהוא נולד מטעיו מרחם אמו של אחיו שהוא חי הרי נאכל חצי בשרו של חי. כלומר מאחר שנולדת מרים מרחם אמו של משה: אל נא תהי. אל תהיה אתת כמת. כמו אל תהי בתוקעי כף. אל תהי עד חנם. אל תהי בסובאי יין:

רש"י

מאלך שרחמי עליו: (יא) נואלנו. כתרגומו לשון אויל: (יב) אל נא תהי. אחותנו זו: כמת. שהמצורע חשוב כמת מה מת מטמא בביאה את אף מצורע מטמא בביאה: אשר בצאתו מרחם אמו. אמנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב וכן חצי בשרו חצי בשרנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב אשר מאחר שיצאה מרחם אמנו היא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו כענין שנא' (בראשית לז) כי אחינו בשרנו הוא ולפי משמעו אף הוא נראה כן א אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת: אשר בצאתו. מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה שיש כח בידו לעזור ואין עוזרו הרי נאכל חצי בשרו שאחיו בשרו הוא. ד"א אל נא תהי כמת (ספרי) אם אינך רופאה בתפלה מי מסגירה ב ומי מטהרה אני א"א לראותה שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים וכהן אחר אין בעולם וזהו אשר בצאתו מרחם אמו: (יג) אל נא רפא נא לה. בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שהשואל דבר מחבירו צ"ל שנים או שלשה דברי תחנונים ואחר כן יבקש שאלותיו: לאמר. מה ת"ל לאמר ג לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו עד שהשיבו ואביה ירק ירק וגו' רבי אלעזר בן עזריה אומר בד' מקומות בקש משה מלפני הקב"ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו. כיוצא בו (שמות ו) וידבר משה לפני ה' לאמר וגו' (ספרי) מה ת"ל לאמר השיבני אם גואלם אתה אם לאו עד שהשיבו עתה תראה וגו'. כיוצא בו (במדבר כז) וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר, כיוצא בו (דברים ג) ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר השיבו רב לך: רפא נא לה. מפני מה לא האריך משה בתפלה שלא יהיו ישראל אומרי' אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה. (ד"א שלא יאמרו ישראל בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה אבל בשבילנו אינו

שפתי חכמים

שלנו וק"ל: ת דכתיב כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא. ובמצורע כתיב והבא אל ביתו כל ימי הסגיר יטמא: א פי' אפי' ממשמעות הקרא נוכל לפרש אותו מבלתי שנצטרך לומר שכינה הכתוב וכתב אמו במקום אמנו ובשרו במקום בשרנו כשנאמר שדבריהם אינם בשביל אחותם אלא שבכל אח שהם אין ראוי להניח אחותו להיות כמת כו': ב ופי' אל תהי כמת שאין לו תקוה שמאחר שיצאה מרחם אמנו ומי מסגירה וכמאה שנאכל חצי בשרנו מאחר שבשרו שהוא אחד עם בשרנו נאכל ואין תרופה למכתו: ג דמלת לאמר קרא יתירה הוא דהל"ל ויצעק משה אל ה' אל נא רפא נא וגו' אלא שה"ל השיבני דומיא דוידבר

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) אל נא תהי כמת. כמצורע שנצטרע מש יצאתו מרחם אמו שאין לו תקנה עולמית. אבל זאת שלא בא אלא ע"י חטא תפלות מועיל בה. כמו שמצינו בפרעה שנצטרע על ידי שרה ונתרפא כשהשיבה: (יג) אל נא רפא נא לה. נא קמא ל' בקשה

פירוש לתורת אלהים

בשלג אזוי ווייס וויא שניי ויפן אונ אהרן האט זיך גיקערט צו מרים והנה מצורעת אונ זיא איז קרעציג: (יא) ויאמר האט אהרן גיזאגט צו משה בי אדוני איך בעט דיך מיין הערר אל נא תשת דו זאלסט ניט טאן אויף אונז אזינר אשר וואס מיר האבין אנארישקייט גיטאן ואשר חטאנו אונ וואס מיר האבין צוא דיר גיזינדיגט: (יב) אל איך בעט דיך אז אונזער שוועסטער זאל ניט זיין אזוי וויא אמת ווארום אמצורע איז חשוב כמת אונ עס ניהער ניט אזוי צו זיין אז אברודער זאל לאזין די שוועסטער זיין אזוי וויא אמת אשר בצאתו וייל אונזער שוועסטער איז גיבארין מיט אונז צו זאמען פון איין מוטער היינט אז אונזער שוועסטער איז מצורע ויאכל איז גלייך ווי אונזער פלייש איז גיווארין פר דארבען ווארום אשוועסטער מיט אברודער איז איין בלוט אונ פלייש: (יג) ויצעק משה אל יי' האט משה געשריגען כלומר ער האט מתפלל גיוועז צוא גאט לאמר אזוי צו זאגין אל גאט נא איך בעט דיך רפא הייל נא לה

פ מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף׃
טו וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד

כְּעַן יָתָהּ׃ יד וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה וְאִלּוּ אֲבוּהָא מִנְזַף נְזַף בַּהּ הֲלָא תִתְכְּלִם שִׁבְעָא יוֹמִין תִּתְחֲגַר שִׁבְעָא יוֹמִין מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּבָתַר כֵּן תִּתְכְּנֵשׁ׃ טו וְאִתְחֲגַרַת מִרְיָם מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין וְעַמָּא לָא נְטַל עַד דְּאִתְכְּנֵשַׁת

ת"א ואביה ירק ירק בפניה. מ"ק יז קמא כה בתרא קיא זבחים קא: תסגר שבעת. ב"ק כה: ואחר תאסף. נדרים לז: ותסגר מרים. תענית כט קמא כה:

בעל הטורים

רפה שברים כי מפה: (טו) והעם לא נסע. בס' ותתצב אחותו יש ז' תיבות לכך המתינה לה שכינה שבעת ימים:

שפתי חכמים

משה וגו': ד' מוסיף מלת ואם כאלו אמר ואם אביה כו' מפני שלא מלינו שירק אביה בפניה מעולם ולא הנזיפה בשום זמן אלא ר"ל אלו אביה ירק כו' והמר הראה לה פניה זועפות להורות שאין ירק ירק כמשמעו רק נזיפה המתחייבת מן סיריקה: ה ואם תאמר והא ק"ו הוא אפי' כמה וכמה ימים ולמה נקט דוקא י"ד יום. וי"ל לפי מה שאמרו ז"ל (נדה לא) ג' שותפין באדם הק' ב"ה אביו ואמו דאב ואם כל אחד נותן ה' דברים לולד והקב"ה לבדו נותן י' דברים ב"א שיש לו חלקו של ולד. ועי"ל לפי שהמצורע כשמוסגר ז' ימים אם לא פשה ועמד בעיניו מסגירו עוד שבעה ימים ואם פשה טמא מוחלט הוא לכך נקט י"ד ימים שהוא טמא מוחלט כלומר הרי היא ראויה שתהיה מצורעת עולמית: ו ויש לפרש משום דאדם טובה מרובה ממדת פורעניות אחת לחמש מאות ה"כ היה ממתינה למשה שליש של שעה ונשתלם לה חמש מאות פעמים שליש של שעה דהיינו ז' ימים דיום ולילה עמו כ"ד שעות ולז' ימים ולילות קס"ח שעות תחלקם לשלישיים נמלא חמש מאות שלישיים אע"פ שארבע שלישיים יהיו יתירים על ה' מאות דהיינו על הז' ימים מ"מ כיון דלאו יום שלם הוא אלא שעה אחת ושליש של שעה אין בכך כלום ואפשר עוד בשכר שהלכה לקרוא לאמו של משה הוסיפו לה ד' שלישים והא דנקט רש"י שעה אחת לאו דוקא שעה שלמה שהוא אחד מכ"ד שעות שביום אלא כלומר עת אחת דהיינו שליש שעה, וק"ל:

רש"י

מאריך בתפלה): (יד) ואביה ירק ירק בפניה. ואם אביה הראה לה פנים ד זועפות הלא תכלם שבעת ימים (ב"ק כה) ק"ו לשכינה י"ד ה יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון לפיכך אף בנזיפתי תסגר שבעת ימים: ואחר תאסף. אומר אני כל האסיפות האמורות במצורעים ע"ש שהוא משולח מחוץ למחנה וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה כתיב בו אסיפה לשון הכנסה: והעם לא נסע. (סוטה ט) זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת ו שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור שנאמר (שמות ב) ותתצב אחותו מרחוק וגו': חסלת פרשת בהעלתך

דעת זקנים מבעלי התוספות

ובתרא ל' עמה: (יד) תכלם שבעת ימים. פרש"י ק"ו לשכינה י"ד יום. ומקשים העולם היכן מצא שיעור זה די"ד יום. וי"ל דמן הדין הוא במסכת נדה פרק המפלת ת"ר שלשה שותפין יש באדם הקב"ה אביו ואמו אביו מזריע לובן שממנו גידים ועצמות ולפרנים ומוח שבראש ולובן שבעינים הכי מן האב. ואמו מזרעת אודם שממנו דם ובשר כו'. הקב"ה מטיל בו רוח ונשמה וקלסתר פנים ידעת ובינה והשכל ולאיית העינים ושמיעת האזנים ודבור שפתים והליך רגלים. הרי עשרה דברים מאת הקב"ה כפלים מאביו ולכך נקט בנזיפה דסכא י"ד שהוא כפלים משבעה מאביה אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ולא תכלם כ"א שבעה וקשיא להרב בכור שור אי אמרינן בכל חמור שלמד מן הקל שמוסיף כפי מה שהוא חמור ממנו. וא"ת ק"ו לשכינה י"ד היינו לעולם שהרי בסוף הסגר שהוא בי"ד אם לא נתרפא המצורע הוא מחליט לעולם. ואומר ה"ר ברוך כל ילחק דבשני הסגרים אין בהם יותר מי"ג יום דיום שביעי עולה לכאן ולכאן. ומיהו תימה דמנ"ל דמנזיפה דאביה תכלם שבעת ימים דלפום ריהטא דקרא משמע דפשוט הוא ממקום אחר ומאביה תכלם שבעת ימים, וי"ל דמנזיפה דאביה הוא במנודה ומנודה כאבל שנוהג שבעה. ועדיין קשה דו' דאבל לא מלינו בקרא דאינו אלא מדרבנן, ועוד מאי קאמר דאביה ירק ירק בפניה והלא לא היה מי באותה שעה, אמנם כ"ל דמזה לא קשיא כלל דהכי בעי למימר אלו חי וירק ירק בפניה. ומ"מ יש מתרלים שאביה גוף כה במלרים בלידת משה שמפחה אביה על ראשה כשהושלך ליאור והגר לה כמי היכן נבואתך הלא תכלם שבעת ימים דההם כתיב ותתצב אחותו מרחוק מה גבי מלורע ז' אף כאן ז'. אמנם לא ידעתי היכן כתיב לחוק במלורע אם לא מפים דכתיב וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים, ול' הרחקה בעי ומהאי קרא דתכלם שבעת ימים מוכח במ"ק בפרק ואלו מגלחין דנזיפה דרבנן הוי שבעת ימים: (טו) והעם לא נסע. שלא נעלה הענן מפני כבוד משה:

פירוש לתורת אלהים

צוא איהר: (יד) וַיֹּאמֶר האט גָאט גִיזָאגְט צוא מֹשֶׁה וְאָבִיהָ אויב איהר פָאטֶער יָרוֹק וואלְט שְׁפַּייעֶן אין איהר פָּנִים כְּלוֹמַר וָוען איהר פָאטֶער וואלְט אויף איר בְּרוֹגֶז גִיוָוארִין הֲלֹא פַאר וָואר הַכָּלֵם וואלט זיא גִמוּזְט זִיצֶען פַאר שֶׁעמֶעֶרהייט זִיבְּעֶן טָאג דאס הייסְט זיא וואלט זיך זִיבְּעֶן טָאג גִישֶׁעמְט פַאר איהר פָאטֶערְס אויגֶין צוא קוּמֶען איז שוין אָבֶּער שֶׁבֵּן אז די שְׁכִינָה איז אויף איהר בְּרוֹגֶז גִיוָוארִין גִיהֶער זִיא צוּ זִיצֶען פַאר שְׁלָאסִין פֶערְצִיג טָאג. און דָאךְ ווייל איך מֶעהר נִיט נָאר תִּסָּגֵר זִיא זָאל זִיצֶען פַאר שְׁלָאסִין זִיבֶּען טֶעג מִחוּץ פון אויסִין ווייניג פון דר מַחֲנֶה וְאַחַר אוּנ דֶערְנָאךְ זָאל זִיא אַרְיין גֶענוּמֶען ווערִין אין דער מַחֲנֶה: (טו) וַתִּסָּגֵר און מִרְיָם איז פַר שְׁלָאסֶען גִיוָוארֶען שִׁבְעַת יָמִים זִיבֶען טֶעג מִחוּץ פון אויסִין ווייניג פון דער מַחֲנֶה וְהָעָם און דאס פָאלְק האט נִיט גִיצוֹיגֶען עַד הֵאָסֵף בִּיז מִרְיָם איז אַריין

מִרְיָם: טז וּבָתַר כֵּן נְטַלוּ עַמָּא מֵחֲצֵרוֹת וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן: פ פ פ

האסף מרים: טז ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן: פ פ פ

קנ"ז. מהללא"ל סימן: ומפטירין רני ושמחי בזכריה סימן ב':

פירוש לתורת אלהים

גנומען גווארין אין דער מחנה. רש"י שרייבט וויל זיא איז געשטאנען איין שעה ביי משה פון דער וויטען ווען מען האט איהם אין וואסער אריין געווארפין האט איהר הקב"ה דעם כבוד געטאן אז כל ישראל האבין אויף איר געווארט זיבען טעג:

(טז) ואחר אונ דער נאך אז מרים איז אריין גיקומען אין דער מחנה נסעו האט דאס פאלק גיצויגין פון חצרות ויחנו אונ זייא האבין גערוהט אין דער מדבר פארן:

ליקוטים על התורה

(טו) והעם לא נסע עד האסף מרים. אפילו אלע ציהונג וואס דיא יודין האבין געצויגין איז געווען דורך הקב"ה, ווען דער וואלקין איז ארויף פון משכן האבין דיא יודין געמוזט ציהען, זאגט דיא תורה איצט איז אנדערש געוועזן, אז ביא דעם פאלק איז געבליבען זייא זאלין ווארטין ביז מרים וועט געהיילט ווערין, הט הקב"ה אויך געווארט אונ דער וואלקין איז ניט ארויף פון משכן ביז מרים איז געהיילט גיווארין, ווייל דיא וואסער פון שטיין איז געווען דורך דעם זכות פון מרים, וואט דיא שכינה האט גערוהט אויף איהר, אונ איצט אז זיא איז געווען מצורע איז דאך דיא שכינה ניט געווען אויף איהר דריבער איז פון שטיין קיין וואסער געגאנגען, האבין די יודין ניט געקענט ציהען ביז מרים איז געזונד געווארין אונ די שכינה איז אויף איהר צוריק געקומען אונ די וואסער האט צוריק אנגעהויבין גיין פון שטיין:

בשורת ישראל

רני ושמחי בת ציון וגו'. למשל אבעל הבית מאכט אשמחה אחתונה אדער אברית, איז דער עיקר שמחה מען זאל עסען אגוטע סעודה פיש פלייש אונ נאך שפייזין מען זאל ווערין זאט, אז דר מענטש ווערט זאט ווערט ער פריילאך, נאכדעם גיט מען וויין אויך צום טרינקען ווערט מען נאך מעהר פריילעך, אונ אויב עס שטייט אויף דיא טישען וויין גענוג אונ יעדער טרינקט וויא פיל ער וויל ווערט דיא פריילאכקייט אלע מנוח פארשטארקערט, די שמחה האט אבער דער בעל הבית נאר געמאכט פאר דיא געסט וואס ער האט געבעטען צוא זיך אין שטוב, ווארום דער בעל הבית קען דאך ניט געבען עסין אונ טרינקען אלע מענטשין פון זיין שטאט, אויב דער בעל הבית וויל אבער פריילעך מאכען די מענטשין פון זיין שטאט וועלכע זענען ניט געבעטען געווארען צוא דיא סעודה, ברענגט דער בעל הבית צוא די סעודה אשיינע מוזיק אדער אשיינעם חזן מען זאל שיין זינגען אונ שפילען, צוא דיא מוזיק פערזאמלען זיך אויף די גאס הונדערטער מענטשין צום הערען אונ זייא האבען גרויס פערגעניגען גלייך וויא זייא וואלטען געגעסין אונ געטרונקען, נאר דיא שמחה בין די געסט וואס האבען געגעסען אונ געטרונקען איז אטאפעלע שמחה, דאס זעלבינע האט הקב"ה געזאגט צום נביא ער זאל זאגען די יודין, זייא וועלען זינגען אונ וועלען זיך פרייען, זאגט הקב"ה דיא יודען וועלען זיך פרייען ווייל זייא וועלען זיינדי געסט פון דיא שמחה ווארום איך וועל קומען אונ וועל רוהען אין דיר, דאס אליין וועט שוין זיין גענוג פריילעך צו מאכען די הארץ פון דיא יודין. נאך זאגט הקב"ה צוא דיא יודין איהר זאלט זינגען אויך, אלע פעלקער וועלען הערען אייער געזאנג, ונלוו גוים רבים אל ה' וועלען פיל פעלקער פערזאמעלט ווערען צוא אייך זייא זאלען אויך דינען צוא הקב"ה מיט אייך צוא זאמען, פון דעסטוועגען וועלען זיי ניט זיין גלייך צו אייך, איהר וועט זיין אינווייניג אונ זייא וועלען זיין אויסווייניג, ווארום רוהען וועל איך נאר אין דיר. זאגט דער נביא צוא דיא יודין דו וועסט וויסען אז נאר האט מיך געשיקט נאר צוא דיר ווארום דו ביזט ביי הקב"ה דער עיקר: רני ושמחי בת ציון וגו'. דער מדרש זאגט היינטיגע צייטען האט נאר געגעבען דיא נביאות נאר צוא איינציגע מענטשין אבער ווען משיח וועט קומען וועלין אלע יודען זיין נביאים, דעם ענין וועלין מיר זעהן ע"פ משל אמאהל איז א סוחר געפארען מיט אפראכט וואגין סחורה אין וועג האט ער געמוזט בלייבען שבת אין אקליינע שטאט, שבת פריה איז ער געגאנגען אין שוהל דאווענען מען האט אפגעדאווענט שחרית האט דער שמש געגעבען אקלאפ אויף די בימה מען זאל ניט ארויסנעמען די ספר תורה ווארום עס דארף זיין אנייטיגע אסיפה. די מענטשין האבען אנגעהויבען ארויס גיין פון שוהל אין דעם קהל שטוב. דר פרעמדר סוחר האט גיזעהן וויא אלע מענטשין זענען ארויס גגאנגען פון שוהל צו די אסיפה עס איז איין מענטש ניט געבליבען אין שוהל אלע זענען געווען ביי דיא אסיפה, אין אשעה שפעטר זענען אלע צוריק געקומען פון דיא אסיפה אין שוהל האט דער שמש נאך אמאהל גיטאהן אקלאפ אויף די בימה אונ הט אויסגערופין וואס עס איז געבליבען ביי די אסיפה. האט דר סוחר געפרעגט פר וועמעס וועגען איז געווען דאס אויס רופין, אלע זענען דאך געווען ביא דיא אסיפה וויסין זייא דאך שוין וואס עס איז געבליבען ביא די אסיפה, פון טייגעטוועגען דארף מען ניט אויס רופין ווארום איך דארף ניט וויסען וואס ביא אייער אסיפה איז

פירוש ע"ט

(א) רני זינג ושמחי אונ פרייא דיך בת דיא שטאט ציון כי ווארום איך קום אונ איך וועל רוהען צווישען דיר אזוי רעט גאט: (ב) ונלוו אונ וועלין זיך בהעפטען פיל פעלקער צוא גאט

אונ

והיו לי לעם ושכנתי בתוכך וידעת כי־יהוה
צבאות שלחני אליך : ג ונחל יהוה את־יהודה
חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלם :
ד הס כל־בשר מפני יהוה כי נעור ממעון קדשו :
ה ויראני את־יהושע הכהן הגדול עמד לפני מלאך
יהוה והשטן עמד על־ימינו לשטנו : ו ויאמר יהוה
אל־השטן יגער יהוה בך השטן ויגער יהוה בך
הבחר בירושלם הלוא זה אוד מצל מאש :
ז ויהושע היה לבוש בגדים צואים ועמד לפני
המלאך : ח ויען ויאמר אל־העמדים לפניו לאמר
הסירו הבגדים הצאים מעליו ויאמר אליו ראה
העברתי מעליך עונך והלבש אתך מחלצות :
ט ואמר ישימו צניף טהור על־ראשו וישימו הצניף
הטהור על־־ראשו וילבשהו בגדים ומלאך
יהוה עמד : י ויעד מלאך יהוה ביהושע לאמר :

געבליבען אונ דעם שמש האט איר דאך שוין געזאגט וואס ביי אייער אסיפה איז געבליבען צו ווס דארף מען דאס ארויסרופין, דיא זעלביגע קשיא האבען מיר צוא פרעגען אויף דעם מדרש, דער ווארט נביא איז דער טייטש אריידער ער רעט צום פאלק וואס גאט האט אים געזאגט, איז דאך אקשיא אז אלע יודען וועלען זיין נביאים וועלען דאך אלע יודין וויסען וואס גאט הט געהיסען צו ווערטען וועלען זייא זאגען זייערע נביאות. דריבער זאגט דא דר פסוק ונלוו גוים רבים אל ה׳ פיל פעלקער וועלען זיך בהעפטען צוא די יודין ניי זאלען דינען גאט מיט די יודין צו זאמען, וועלען דיא יודען זיין נביאים צו די פעלקער: רני ושמחי בת ציון וגו׳ ונחל ה׳ את ציון וגו׳ הס כל בשר וגו׳. למשל עס האט אמאהל געטראפען אגרויסער מלך איז געפארען אין וועג מיט עקעפאזין אונ דייטער אונ עס איז פלוצלונג פארין נאכט שטארק פארוואלקינט געווארען אונ עס איז אראפ אפלייץ רעגען מיט שטארקע דונערין אונ בליצען מען איז מיט אלע מעגליבקייט אונד געשווינדקייט צוא געפארען צוא אדארף אונ באלד אין דיא ערשטע שטוב פון דארף איז אריין געקומען דער מלך מיט זיינע אלע שרים אונ האבען אין די שטוב גינעכטיגט ביז טאג ווייל אגאנצע נאכט איז. ניט מעגליך גיוועזן צו פארין. אין דער פריה איז דער מלך מיט אלע שרים אוועק גיפארן. דר בעל הבית פון די שטוב איז ארוים געגאנגען אין דארף אונ האט זיך בעריהמט די נאכט האט

פירוש עברי טייטש

אונ זייא וועלין זיין צו מיר צו אפאלק זאגט דער נביא זכריה אז דוא וועסט זעהן אז עס וועט אזוי זיין וידעת וועסטו וויסען אז גאט וואס הערשט איבער אלע הערשאפט האט מיך געשיקט נביאות זאגין צו דיר ישראל : (ג) ונחל אונ גאט וועט ארבען דאס הויז גיזינד פון יהודה צו זיין חלק על אדמת הקדש אויף דעם היילינגען לאנד אונ ער וועט נאך אוים דער וויילען אין ירושלים : (ד) הס טוהט אפ אדער שווייגט כל בשר אלע לייבער פון פאר גאט כי ווארום נעור ער האט זיך דער וועקט ממעון קדשו פון זיין היילינג וואנונג : (ה) ויראני אונ גאט האט מיר געוויזען דעם יהושע כהן גדול ער איז געשטאנען פאר דעם מלאך פון גאט אונ דער שטן איז געשטאנען פאר זיין רעכטע האנד צו שטערין אידם כלומר דער שטן האט אויף איהם מקטרג גיוועזן וואס זיינע זיהן האבין ניט רעכט גיטאהן אונ ער האט זייא ניט גיווערט : (ו) ויאמר יי׳ האט גיזאגט דער מלאך פון גאט צום שטן יגער גאט שרייט אן אין דיר דו שטן אונ ער שרייט ווידער אקאל אין דיר. אונ דער גאט וואס האט אוים דער ווילט אין ירושלים אז דו זאלסט אויף איהם ניט מקטרג זיין ווארום ער איז אצדיק הלא פאר וואר דער דאזינגער יהושע כהן גדול אוד אבראנד מוצל וואס ער איז גיווארין בשערעמט פון פייער ער איז גיצול גיווארין : (ז) ויהושע אונ יהושע כהן גדול איז גיוועזן אן גיקלייד מיאוסע קליידער כלומר דיא עבירה האט ער גיהאט וואס ער האט זיינע זיהן נים גיווערט אזוי וויא פריער איז גישטאנען ועומד אונ ער איז גישטאנען פאר דעם מלאך : (ח) ויען האט דער מלאך גיענטפערט צו די מלאכים וואס זענען גישטאנען פאר איהם צו בארינגען איהם טוט אפ די מיאוסע קליידער פון אים כלומר לאזין זיינע זין תשובה טאן וועט גאט אים מוחל זיין אונ דער מלאך האט גיזאגט צו יהושע כהן גדול ראה זעה איך האב אראפ גענומען פון דיר דיינע זינד כלומר אז דיינע זיהן וועלין תשובה טאהן, וועט מען דיר מוחל זיין דיינע זינד אונ איך האב דיך אן גיקלייד ווייסע אונ שיינע קליידער כלומר זכיות : (ט) ואמר אונ איך זכריה האב גיזאגט ישימו מען זאל איהם אן טאן אריינע הויב אויף זיין קאפ כלומר איך האב גאט גיבעטען ער זאל זיך אויף איהם דער בארעמען וישימו האט מען איהם אן גיטאהן אריינע הויב אויף זיין קאפ אונ מען האט איהם אן גיקלייד מיט קליידער אונ דער מלאך פון גאט איז גישטאנען : (י) ויעד אונ ער האט פאר ווערט כלומר דער מלאך פון גאט האט אזוי

גיזאגט

יא כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־
מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם
תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרָי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים
הָאֵלֶּה׃ יב שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ ׀ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה
וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־
הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח׃ יג כִּי ׀ הִנֵּה הָאֶבֶן
אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה
עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי
אֶת־עֲוֺן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד׃ יד בַּיּוֹם הַהוּא
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־
תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה׃ טו וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ
הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ׃
טז וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וַיֹּאמַר° רָאִיתִי וְהִנֵּה־
מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ
עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־

°יתיר י

דער מֶלֶךְ איהם גיגעבין כָּבוֹד אונ ער האט בֵּיי איהם אין שְׁטוּב גיגעכֿער טִינְט מיט זַיינֶע אַלֶע שָׂרִים . דיא מענטשין פון דארף האבין געלאכט פון איהם, אין דען דער מֶלֶךְ גֶער קוּמֶען צוא דיר געכטיגען ווייל ער האט דיר גיוואלט געבין כָּבוֹד, דער דעגין האט איהם אריין געטריבען צו דיר , אונ וועגין דיא גוים פון דעם דעגין איז ער אריין געגאנגען צוא דיר אין שטוב ווייל דיין שטוב איז אים גיוועזן נעגטער פון אַלֶע שטובין פון דארף , פון דעם דארף איז דער מֶלֶךְ באלד אריין גיפאהרין אין אַ גרויסע שטאט אַרייכע אין אַשיינעם וועטער את דער מֶלֶךְ קען אריין פארין צוא וועטען ער וויל אַלֶע איינוואהנער וועלין איהם שיין אויף נעמען אונ דער מֶלֶךְ האט זיך דערמאנט ער האט דא אין שטאט אבכאנטען מענטש איז ער אריין געפאהרען צוא אים . דער מענטש קען זיך בערימען דער מֶלֶךְ האט איהם גיגעבין כָּבוֹד אונ איז אריין געפאהרען צו אים וועגין זיין ליבשאפט וואס ער האט צוא איהם , דאס זעלביגע איז בביטל בֵּיי הַקָּבָּ"ה מיט די יודין . ווען די יודען זענען געווען אין דער מִדְבָּר אונ נאט האט גערוהט צווישען די יודען איז נאר קיין וואנדער געוועזן, ווארום גאט האט ניט געהאט קיין אנדער ארט וואו צו זיין אויף דער ערד נאר בֵּיי

פירוש ע"ט

גיזאגט צו יְהוֹשֻׁעַ : (יא) כה אָמַר אַזוי האט גיזאגט גאט וואס הערשט איבער אַלֶע הערשאפט אִם בִּדְרָכַי אז דוא וועסט גיין אין מיין וועג אונ דוא וועסט היטען מיין היטונג וְגַם אונ איך וועל דיר מאהן וואס ווייטער שטייט אַתָּה תָּדִין דוא וועסט משפטען אונ וועסט ריכטען אונ וועסט זיין איין עלצטער איבער מיין הויז דאס מיינט מען דאס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְנָתַתִּי אונ איך וועל צוא דיר געבין מַהְלְכִים גייענדיגע צווישען די שטייענדיגע כְּלוֹמַר בְּשַׁעַת תְּחִיַּת הַמֵּתִים וועסטו אויך לעבעדיג ווערין אונ וועסט גיין צווישען די מַלְאָכִים זאגט דער נָבִיא זְכַרְיָה ווייטער פון גאטס וועגין : (יב) שְׁמַע הער צו יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָּדוֹל אונ דיינע חֲבֵרִים חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה וואס זיי זיצען פאר דיר כִּי ווארום אַנְשֵׁי לייט מוֹפֵת וואונדער הֵמָּה זייא כִּי הִנְנִי איך וועל ברענגען צו מיין קנעכט זְרֻבָּבֶל צֶמַח אשפראצונג איך וועל איהם מאכין שפראצין אגדולה אונ איך וועל איהם געבין חֵן בייא דעם מֶלֶךְ אין די אויגין אז דער מֶלֶךְ וועט טאהן זיין בגער אין דעם עסק פון בִּנְיָן : (יג) כִּי ווארום דעם שטיין וואס איך האב גיגעבין פאר יְהוֹשֻׁעַ כְּלוֹמַר דעם גרונד וואס איהר האט גלייגט אונ איהר האט אן גיהויבין בויען דעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אין דיא טעג פון כּוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ אונ דורך כּוֹרֶשׁ מיט זיינע שָׂרִים איז בָּטֵל גיווארין דער בִּנְיָן אונ דער יְסוֹד איז אין אייערע אויגין גירעכינט גיוועזן פאר גאר ניט זאג איך עַל אֶבֶן אַחַת דארט וויא עס ליגט אשטיין וועט איהר זעהן מיט אייערע אויגין זיבען שטיינער הִנְנִי נון איך וועל אויף בינדען איהר קנופ כְּלוֹמַר איך וועל פאר שטערין די עֵצָה פון אייערע פיינד וואס זיי ווילען מען זאל מבטל זיין דאס בִּנְיָן פון דעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמַשְׁתִּי אונ איך וועל אפ טאהן דיא זינד פון דעם לאנד אין איין טאג : (יד) בַּיּוֹם הַהוּא אין דעם זעלביגען טאג וועל איך געבין אייך אברכה אין אייערע פֵּירוֹת דאס רעט גאט תִּקְרְאוּ איהר וועט רופען איינער צום צווייטין ער זאל קומען צו איהם אונטער זיין ווייין שטאק צו טרינקען אונ צו אונטער זיין פייגין בוים צו עסין : (טו) וַיָּשָׁב אונ דער מַלְאָךְ וואס האט גירעט מיט מיר איז נאך אמאהל געקומען צו מיר אונ ער האט מיך דער וועקט אזוי וויא אמענטש וואס ער וועקט זיך אויף פון זיין שלאף : (טז) וַיֹּאמֶר אֵלַי אונ ער האט גיזאגט צו מיר וואס זעהסטו האב איך גיזאגט רָאִיתִי איך זעה אמנורה וואס זיא איז גאר פון גאלד אונ איבען איז אבעקין אונ זיבין רערליך איז אין איהר אונ צו איטליכען רעריל איז פאר האנדען זיבין קליינע רינגעם וואס פון דעם בעקין איז גערונען דער אייל דורך די רינגעליך צו איטליכען

רֹאשָׁהּ: יז וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה
וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: יח וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ
הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי: יט וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ
הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה
וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי: כ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה
דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא
בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: כא מִי־
אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא
אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ:

דיא יודען, ווייל אלע פעלקער האבין ניט געוואלט נעמען די תורה, אונ האבין געדינט עבודה זרה, אבער ווען משיח וועט קומען זאגט דער נביא איצט מעג ציון זינגען אונ פרייליך זיין ווארום איך וועל נאך אמאהל קומען אונ וועל רוהען אין דיר. אפילו היינט וועל איך שוין האבין פיל ארטער וואו צו רוהען, ווארום פיל פעלקער וועלען זיך באהעפטין צו מיר אונ וועלען אויך זיין צו מיר אפאלק, פון דעסט־וועגען וועל איך בייקיינעם זיין נאר ביי דיר אונ הקב"ה וועט נאר נעמען יהודה צוא זיין חלק, דאס איז זיין היילינע ערד, אונ נאס וועט נאך אמאהל אויסדערוויילען דיא שטאט ירושלים. אונ אלע מענטשין וועלין שטיל ווערען פאר דעם כבוד פון הקב"ה ווען ער וועט זיך דערוועקען פון זיין היילינע וואהנונג אראפ צו קומען אויף דער וועלט, ווארום ווען דיא מלוכה פון הקב"ה וועט געזעהן ווערין אויף דער וועלט, וועלען אלע מענטשין זעהן דעם כבוד פון הקב"ה אונ פאר איהם וועלין אלע קניי־הען אונ געבען כבוד צוא זיין היילינען נאמען:

פירוש עברי טייטש

כזונדער: (יז) וּשְׁנַיִם זֵיתִים אונ צווייא ביימער וואס די צוויי איילבירטין וואקסין דרויף זענען גישטאנין נעבין דער מנורה איין איילבירט פון דער רעכטער זייט פון דעם בעקין אונ אויך אויף דער לינקע זייט פון דעם בעקין: (יח) וָאַעַן אונ איך האב גזאגט צו דעם מלאך וואס האט צו מיר גירעט לֵאמֹר צו זאגין וואס באטייט דאס מיין האר: (יט) וַיַּעַן אונ דער מלאך וואס האט מיט מיר גירעט האט גיענטפערט אונ ער האט צו מיר גיזאגט הֲלֹא ווייסטו דען ניט וואס דאס באטייט האב איך גזאגט איך וויים ניט מיין האר: (כ) וַיַּעַן האט דער מלאך גיענטפערט אונ האט צו מיר אזוי גיזאגט זֶה דְּבַר יְיָ דאס איז דיא רייד פון גאט אֶל צו זְרֻבָּבֶל כלומר דאס איז צו דיר אסימן אז דוא זאלסט מבטיח זיין צו זרבבל אונ אזוי צו זאגין לֹא בְחַיִל ניט מיט מיה אונ מיט כח כִּי נאר איך וועל געבין מיין רוח אויף דריו"ש אונ ער וועט אייך הייסין איהר זאלט בויען דעם בית המקדש אונ אלע הוֹצָאוֹת וואס מען וועט דארפין דער צו וועט ער געבין פון זיין געלט אונ איהר וועט ניט בדארפין צו קיין שום אנדערען מענטשינס הילף דאס האט גאט גיזאגט: (כא) מִי אַתָּה ווער ביסטו דו גרויסער בארג דוא וועסט דאך זיין פאר זרבבל צו איין גלייכען פלאץ וְהוֹצִיא אונ ער וועט ארויס ציהען הָאֶבֶן דעם שטיין דאס מיינט מען דעם בלייער וואס די מייסטערס מעסטין דער מיט דעם בנין הָרֹאשָׁה דער עלצטער כלומר דער זרבבל וועט זיין דער עלצטער מייסטער איבער אלע מייסטערס אונ דער בית המקדש וועט גיבויעט ווערין אזוי וויא ער וועט הייסין אונ עס וועט זיין זייער אשיינער בנין תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ אברומונג פון חן וועט זיין צו דעם בלייער שטיין איטליכער וועט לויבען דעם בנין אונ וועט זאגין וואס פאר אשיינער בנין דאס איז וואס דורך דעם בלייער שטיין איז גיבויעט גיווארין:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך יגל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד כחינת היום:

ברטנורא בהעלתך יום ו משנה אהלות פ"ו

ארובה שהיא בתוך הבית, ויש בה פותח טפח. טומאה בבית. כנגד ארובה טהור. טומא' כנגד ארובה הבית טהור. הטומאה בין בבית ובין

ארובה שהיא בתוך הבית. ומגולה לאויר שאין עליה גג מלמעלה: כנגד ארובה טהור. כלים המונחים למטה בארץ כנגד הארובה ורואים פני הרקיע טהורים:

פרק י א אֲרוּבָּה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת איבּ אין דאך פון שטוב איז אוים געשניטען אפענ־סטער, אונ איבער דעם פענסטער איז ניטא קיין דאך וְיֵשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח אונ דער פענסטער איז ברייט אטפח אונ לאנג אטפח טוּמְאָה בְּבַיִת אויב אטומאה ליגט אין שטוב אונטער דעם דאך כְּנֶגֶד אֲרוּבָּה טָהוֹר אלץ וואס עס ליגט אויף די ערד נעגין דעם פענסטער איז טהור טוּמְאָה כְּנֶגֶד אֲרוּבָּה אויב די טומאה ליגט אויף די ערד נעגין דעם פענסטער הַבַּיִת טָהוֹר אלץ וואס ליגט אין שטוב איז טהור

הטומאה

כנגד ארובה. נתן [א] רגלו מלמעלן [ב] עירב את הטומאה. מקצת הטומאה בבית ומקצתה כנגד ארובה הבית טמא וכנגד הטומאה [ג] טמא: ב אין בארובה פותח טפח. טומאה בבית כנגד ארובה טהור. טומאה כנגד ארובה הבית טהור. הטומאה בבית נתן את רגלו מלמעלן טהור. הטומאה כנגד ארובה נתן את רגלו מלמעלן. ר"מ מטמא. וחכ"א אם הטומאה קדמה את רגלו טמא. ואם רגלו קדמה את הטומאה טהור. רש"א ב' רגלים זו על גב זו שקדמו את הטומאה, משך הראשון את רגלו ונמצאת רגלו של שני שם טהור מפני שקדמה רגלו של ראשון את הטומאה: ג מקצת טומאה בבית ומקצתה כנגד ארובה, הבית טמא. וכנגד הטומאה טמא. דברי ר"מ. רבי יהודה אומר הבית טמא וכנגד הטומאה טהור. רבי יוסי אומר אם יש בטומאה כדי שתחלק ותטמא את הבית

מלמעלן. ע"פ הארובה: עירב את הטומאה. והכל טמא הבית טמא והנותן רגלו ג"כ טמא: וכנגד הטומאה טמא. שהזית נמשך לכאן ולכאן: ב אין בארובה פ"ט. הא קמ"ל דאפי' בפחות מטפח לא אמרינן בטומאה לבוא (א): נתן את רגלו טהור. הנותן דכסתום דמי לגביה שאין טומאה נכנסת לאהל ולא יוצאה ממנה בפחות מפותח טפח: אם טומאה קדמה את רגלו טמא. שהרי בעת שנתן את רגלו האהיל על הטומאה: ואם רגלו קדמה את הטומאה טהור. שקודם שבאה הטומאה כבר נעשה אהל סתום ובשעה שנכנסה בו הטומאה אין שם בארובה פותח טפח כדי שתצא ממנה הטומאה: שתי רגלים זו על גב זו. של שני אנשים ונתן הראשון רגלו ע"פ הארובה ורגל של שני מונח על רגלו של ראשון ואח"כ נכנס טומאה בבית תחת הארובה ואח"כ הסיר הראשון את רגלו ונמצאת רגל השני מונחת ע"פ הארובה אע"פ שעכשיו זה האהיל על הטומאה כשהסיר הראשון את רגלו השני טהור מפני שקדמה רגלו של ראשון את הטומאה, ואין הלכה כר"ש ולא כר"מ: ג כנגד ארובה. בארובה שאין בה פותח טפח: וכנגד הטומאה טמא. היינו המאהיל על הטומאה: כדי שתחלק. שיהי' במקצת

[א] רגלו. ל"ד רגלו דהוי דבר המקבל טומאה דה"ה דבר שאין מקבל טומאה עירב את הטומאה ומשום סיפא דאין בארובה כו' דהתם יש חילוק בין רגלו כו' נקטיה נמי ברישא מהר"ם: [ב] עירב כו'. שאדם נעשה אהל לטמא, הר"מ: (א) דהכי גמירי להו, גמ' סוכה (דף יח): [ג] טמא. הכא לא תני בין למעלה ובין כו' כמו בסיפא ותני נמי הכא מתכו ולמטה ובסיפא תני אין טמא אלא תחתון ונ"ל דל"מ למיתני בין כו' היה במשמע שנהן בשתיהן וא"כ היכי ליתני עלה מתכו ולמטה טמא ולא ידעינן אי מתחתון אי מעליון אבל השתא דתני סתמא ניחא דאפי' אי נתן רק בא' מהוהן ב' מקומות

הַטוּמְאָה בֵּין בְּבַיִת וּבֵין כְּנֶגֶד אֲרוּבָּה אויב דִי טוּמְאָה לִיגְט אִין שְׁטוּבּ אוּנְטֶער דֶעם דַאךְ אָדֶער אוּנְטֶער דֶעם פֶענְסְטֶער נָתַן רַגְלוֹ מִלְמַעְלָן אויב אֵיינֶער הָאט גִישְׁטֶעלְט זַיין פוּס אויף דֶעם פֶענְסְטֶער אוּנ הָאט אִיהם פַאר מַאכְט עִירֵב אֶת הַטוּמְאָה הָאט עֶר צוּ מִישְׁט דִי טוּמְאָה אוּנ עֶס אִיז גְלַייךְ וִוי עֶס וָואלְט גִיוֶוען אִין גַאנְצִין בֶּדֶעקְט מִיט דֶעם דַאךְ אוּנ אַלֶץ וָואס אִין שְׁטוּבּ אִיז טָמֵא אוּנ דֶער וָואס הָאט גִילֵייגְט דֶעם פוּס וֶוערְט אויךְ טָמֵא מִקְצָת הַטוּמְאָה בְּבַיִת וּמִקְצָתָהּ כְּנֶגֶד אֲרוּבָּה אַבִּיסוּל פוּן דִי טוּמְאָה לִיגְט אִין שְׁטוּבּ אוּנְטֶער דֶעם דַאךְ אוּנ אַבִּיסוּל לִיגְט גֶעגִין דֶעם פֶענְסְטֶער הַבַּיִת טָמֵא אַלֶץ וָואס לִיגְט אִין שְׁטוּבּ אִיז טָמֵא וּכְנֶגֶד הַטוּמְאָה טָמֵא אוּנ וָואס עֶס לִיגְט אִיבֶּער דִי טוּמְאָה וָואס גֶעגִין פֶענְסְטֶער אִיז אויךְ טָמֵא: ב אֵין בָּאֲרוּבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח אויב דֶער פֶענְסְטֶער וָואס אִין דַאךְ אִיז נִיט בְּרֵייט אַטֶפַּח טוּמְאָה בְּבַיִת אויב אַטוּמְאָה לִיגְט אִין שְׁטוּבּ אוּנְטֶער דֶעם דַאךְ כְּנֶגֶד אֲרוּבָּה טָהוֹר אַלֶץ וָואס לִיגְט אויף דֶער גֶעגִין פֶענְסְטֶער אִיז טָהוֹר טוּמְאָה כְּנֶגֶד אֲרוּבָּה אוּנ אויב דִי טוּמְאָה לִיגְט אויף דִי עֶרְד גֶעגִין פֶענְסְטֶער בְּבַיִת טָהוֹר אַלֶץ וָואס אִין שְׁטוּבּ אִיז טָהוֹר הַטוּמְאָה בְּבַיִת אויב דִי טוּמְאָה לִיגְט אִין שְׁטוּבּ נָתַן רַגְלוֹ מִלְמַעְלָן אויב אֵיינֶער הָאט גִישְׁטֶעלְט זַיין פוּס אויף דֶעם פֶענְסְטֶער טָהוֹר אִיז דֶער מֶענְטְשׁ וָואס גֶעגִין פֶענְסְטֶער טָהוֹר הַטוּמְאָה כְּנֶגֶד אֲרוּבָּה אויב דִי טוּמְאָה אִיז גֶעגִין פֶענְסְטֶער וְנָתַן אֶת רַגְלוֹ מִלְמַעְלָן אויב אֵיינֶער הָאט גִישְׁטֶעלְט דִי פוּס אויף דֶעם פֶענְסְטֶער, רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא זָאגְט עֶר אִיז טָמֵא וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אוּנ דִי חֲכָמִים זָאגִין אִם הַטוּמְאָה קָדְמָה אֶת רַגְלוֹ טָמֵא אויב דִיא טוּמְאָה אִיז גִיוֶוען פְרִיעֶר אֵיידֶער עֶר הָאט גִישְׁטֶעלְט דִי פוּס, דֶער נָאךְ אַז עֶר שְׁטֶעלְט דִי פוּס וֶוערְט עֶר טָמֵא וְאִם רַגְלוֹ קָדְמָה אֶת הַטוּמְאָה טָהוֹר אוּנ אויב עֶר הָאט גִישְׁטֶעלְט דִי פוּס אֵיידֶער דִי טוּמְאָה אִיז גִיקוּמֶען אִיז עֶר טָהוֹר, רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט שְׁתֵּי רַגְלַיִם זוֹ עַל גַּב זוֹ צְווֵיי פִיס פוּן צְווֵיי מֶענְטְשִׁין, אֵיינֶער הָאט גִישְׁטֶעלְט אַפוּס אויף דֶעם פֶענְסְטֶער, דֶער נָאךְ הָאט אֵיין אַנְדֶערֶער גִישְׁטֶעלְט זַיין פוּס אויף דֶעם עֶרְשְׁטִינְס פוּס שֶׁקָּדְמוּ אֶת הַטוּמְאָה אוּנ דִי בֵּיידֶע פִיס זֶענֶען גִישְׁטֶעלְט גִיוָוארִין אויף דֶעם פֶענְסְטֶער אֵיידֶער דִי טוּמְאָה אִיז גִיקוּמֶען, דֶער נָאךְ וִוי דִי טוּמְאָה אִיז גִיקוּמֶען מָשַׁךְ הָרִאשׁוֹן אֶת רַגְלוֹ הָאט דֶער עֶרְשְׁטֶער אָפּ גִיצוֹיגִין זַיין פוּס וְנִמְצֵאת רַגְלוֹ שֶׁל שֵׁנִי שָׁם אִיז דָארְט גֶעבְּלִיבֶּען נָאר דֶעם אַנְדֶערִינְס פוּס טָהוֹר אִיז דֶער אַנְדֶערֶר טָהוֹר מִפְּנֵי שֶׁקָּדְמָה רַגְלוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן אֶת הַטוּמְאָה וַוייל דִי פוּס פוּן דֶעם עֶרְשְׁטִין אִיז גִיוֶוען אויף דֶעם פֶענְסְטֶער פְרִיעֶר אֵיידֶער דִי טוּמְאָה אִיז גִיקוּמֶען: ג מִקְצָת טוּמְאָה בְּבַיִת וּמִקְצָתָהּ כְּנֶגֶד אֲרוּבָּה אַבִּיסוּל פוּן דִי טוּמְאָה אִיז אוּנְטֶער דֶעם דַאךְ אוּנ אַבִּיסֶעל פוּן דִי טוּמְאָה אִיז גֶעגִין דֶעם פֶענְסְטֶער, אוּנ דֶער פֶענְסְטֶער אִיז נִיט בְּרֵייט אַטֶפַּח הַבַּיִת טָמֵא אַלֶץ וָואס אִין שְׁטוּבּ אִיז טָמֵא וּכְנֶגֶד הַטוּמְאָה טָמֵא אוּנ אַלֶץ וָואס אִיבֶּער דִי טוּמְאָה אִיז טָמֵא דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר אַזוֹי זָאגְט רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט הַבַּיִת טָמֵא אַלֶץ וָואס אִין שְׁטוּבּ אִיז טָמֵא וּכְנֶגֶד הַטוּמְאָה טָהוֹר אוּנ וָואס אִיבֶּער דִי טוּמְאָה אִיז טָהוֹר, רַבִּי יוֹסֵי זָאגְט אִם יֵשׁ בַּטוּמְאָה כְּדֵי שֶׁתֵּחָלֵק אויב אִין דִי טוּמְאָה אִיז דָא פְלֵייש פוּן

ברטנורא

הטומאה שיעור כדי לטמא באהל והיינו כשיהיה בכולה שני זיתים או יותר, והלכה כרבי יוסי (ב): ד ארובות זו על גב זו. כגון שיש ארובה בין בית לעליה ויש עוד ארובה אחרת בגג העליה מכוונת כנגדה ובכל אחת ואחת פותח טפח: בין מלמעלן. בארובה העליונה: בין מלמטן. בארובה התחתונה: הכל טמא. אפי' מה שבעליונה אע"פ שנתן בתחתונה ולא בעליונה דכיון דדבר המקבל טומאה הוא ואין חוצץ בפני הטומאה שבבית רואין אותו כאלו הוא נתון בפי הארובה העליונה ועירב את הטומאה (ג): ממנו ולמטן טמא. דנעשה אהל סתום וכל מה שבתוכו טמא: ממנו ולמעלן טהור. דחוצץ בפני הטומאה: ה אין טמא אלא התחתון. דכיון דטומאה בבית שלא כנגד ארובה אין טומאה יוצאה בפחות מטפח וטהורה העליה אע"פ שארובה של עליה סתומה: הכל טמא. דכיון דטומאה

משנה

והטמא כנגד הטומאה טמא, ואם לאו הבית טמא, כנגד הטומאה טהור: ד ארובות זו על גב זו. ויש בהן פותח טפח. טומאה בבית כנגד ארובות טהור. טומאה כנגד ארובות הבית טהור. הטומא' בין בבית בין כנגד ארובות. נתן דבר שהוא מקבל טומאה בין מלמעלן בין מלמטן [ד] הכל טמא ודבר שאינו מקבל טומאה. ממנו ולמטן טמא. ממנו ולמעלן טהור: ה אין בארובות פותח טפח. טומאה בבית, כנגד ארובות טהור. טומאה כנגד ארובות הבית טהור. הטומאה בבית נתן בין דבר שהוא מקבל טומאה בין דבר שאינו מקבל טומא'. בין מלמעלן בין מלמטן אין טמא אלא התחתון. הטומאה כנגד ארובות נתן דבר שהוא מקבל טומאה. בין מלמעלן בין מלמטן הכל טמא, ודבר

עיקר תוי"ט

שסנו ברישא ובארובה ב' לא נתן כלום ממנה (מאותן שנתן) אם מתחתונה ואם מעליונה ממנו ולמטה טמא ובסיפא ל"מ למיתני ממנו ולמטן טמא משום דאפי' נתן רק בעליונה אין טמא אלא התחתון דכיון דאינה בפותח טפח אפי' טומאה כנגד ארובה די לנו בזה דדבר שאינו מקבל טומאה שבעליונה מערב הטומאה בכל הבית התחתון במקום שהטומאה מונחת שם אבל לא הזינן כאלו הטומאה כמי בעליה מה שאין כן בדבר המקבל טומאה דחזינן כאלו הטומא' בעלייה דדבר טמא אינו חוצץ כו', מהר"ם: (ב) ול"נ דכנגד הטומאה טמא כשקדמה הטומאה את רגלו דלא תקשה הלכתא אהלכתא: (ג) ק' דפי' עדיף משאה היתה הטומאה בעלייה עצמה כנגד ארובה ול"ל דהכל טמא בין מה שתחת המאהיל בין מה שלמעלה כנגד ארובה א"כ בין מלמעלן ובין מלמטן פי' שנתנן בשתיהן ולכך אף על פי שהטומאה בבית גם עלייה טמאה דאין דבר טמא חוצץ והרי כסתומ' ארובה עליונה ומעורבת את הטומאה, הר"ש: [ד] הכל כו', וכר"מ דמ"ב הרא"ש וע"ל כשקדמה הטומאה וכ"מ ליתנא דמתני' הטומאה

אַמָת ווי צוויי אייל־בּירען גרויס, אַז מען וועט דאָס צו טיילען ותטמא את הבית וועט זיין ווי איין איילבּיר גרויס אונטער דעם דאַך מטמא צו זיין אַלץ וואָס אין שטוב. ותטמא כנגד הטומאה און, עס וועט זיין ווי איין איילבּיר גרויס אונטער דעם פענסטער צו מטמא זיין אַלץ וואָס איבער דיא טומאה טמא איז אַלץ וואָס איבער די טומאה אויך טמא ואם לאו און אויב עס איז ניטא וויא צוויא איילבּירען גרויס הבית טמא אַלץ וואָס אין שטוב איז טמא כנגד הטומאה טהור און וואָס איבער די טומאה איז טהור: ד ארובות זו על גב זו אויב עס איז דאָ צוויי שטובּין איינס איבער דיא אַנדערע און אין דערהייך אין די בּעלקעס איז דאָ פענסטער איינע איבער די אַנדערע און אין דאַך איז אויך דאָ אַפענסטער ויש בהן פותח טפח און יעדער פענסטער איז ברייט אַטפח און לאַנג אַטפח טומאה בבית אויב די טומאה ליגט אין שטוב כנגד ארובות טהור וואָס עס ליגט אין דערהייך געגין די פענסטער איז טהור טומאה כנגד ארובות אויב די טומאה ליגט אויף די ערד געגין די פענסטער הבית טהור אַלץ וואָס אין שטוב איז טהור הטומאה בין בבית בין כנגד ארובות אויב די טומאה ליגט אין שטוב אונטער דעם בּעלעק, אָדער די טומאה ליגט אונטער דעם פענסטער נתן דבר שהוא מקבל טומאה אויב ער האָט געגעבּין אויף דעם פענסטער אַזאַך וואָס קען טמא ווערין בין מלמעלן סיי די זאַך ליגט אויף דעם אויבּערשטין פענסטער בין מלמטן סיי די זאַך ליגט אויף דעם אונטערשטין פענסטער הכל טמא ווערט אַלץ טמא, אַפילו וואָס עס ליגט אין די אויבּערשטע שטובּין איז אויך טמא ודבר שאינו מקבל טומאה און אויב ער האָט געלייגט אויף דעם פענסטער אַזוי אַזאַך וואָס קען ניט טמא ווערין ממנו ולמטן וואָס עס ליגט אונטער דעם פאַרמאַכטען פענסטער טמא איז אַלץ טמא ממנו ולמעלן און וואָס עס ליגט איבּער דעם פאַרמאַכטין פענסטער טהור איז טהור: ה אין בארובות פותח טפח אויב אין די פענסטער איז ניטאַ אַטפח די ברייט און ניט אַטפח די לייַנג טומאה בבית אויב אַטומאה ליגט אין שטוב אונטער דעם בּעלעק כנגד ארובות טהור אַלץ וואָס ליגט געגין דיא פענסטער איז טהור טומאה כנגד ארובות און אַז די טומאה ליגט געגין די פענסטער הבית טהור אַלץ וואָס אין שטוב איז טהור הטומאה בבית אויב אַטומאה ליגט אין שטוב אונטער דעם בּעלעק נתן בין דבר שהוא מקבל טומאה ובין דבר שאינו מקבל טומאה אויב ער האָט געלייגט אַזאַך אויף דעם פענסטער, סייא דיא זאַך קען טמא ווערין און סיי די זאַך קען ניט טמא ווערין בין מלמעלן בין מלמטן סיי ער האָט געלייגט די זאַך אויף דעם אויבּערשטין פענסטער און סיי ער האָט איר געלייגט אויף דעם אונטערשטין פענסטער אין טמא אלא התחתון איז ניט מער טמא נאָר וואָס עס ליגט אונטער דעם אונטערשטין פענסטער הטומאה כנגד ארובות און אויב דיא טומאה ליגט געגין דיא פענסטער נתן דבר שהוא מקבל טומאה אויב ער האָט געלייגט אויף דעם פענסטער אַזוי אַזאַך וואָס קען טמא ווערין בין מלמעלן בין מלמטן סיי ער האָט געלייגט די זאַך אויף דעם אויבּערשטין פענסטער און סיי ער האָט איהר געלייגט אויף דעם אונטערשטין פענסטער הכל טמא איז אַלץ טמא, וואָס עס ליגט אין שטוב. און אַלע זאַכין וואָס עס ליגט

שאינו מקבל טומאה, בין מלמעלן בין מלמטן. אינו טמא אלא התחתון: ו ארובה שהיא בתוך הבית. וקדרה נתונה תחתיה שאם תעלה אין שפתותיה נוגעו' בארובה טומאה תחתיה בתוכה או על גבה טומאה בוקעת ועולה בוקעת [ה] ויורדת. היתה גבוהה מן הארץ טפח, טומאה תחתיה או בבית. תחתיה והבית טמא. תוכה וגבה טהור, בתוכה או על גבה, הכל טמא: ז היתה נתונה בצד האסקופה, שאם תעלה היא נוגעת במשקוף. פותח טפח. טומאה תחתיה בתוכה או על גבה. טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. היתה גבוהה מן הארץ טפח. טומאה תחתיה או בבית תחתיה והבית טמא. תוכה

כנגד הארובה ודבר טמא אינו הולך רואין אותו כאלו הוא נתון כפי הארובה העליונה ועירב את הטומאות: ו ארובה. שהית רואה את האויר: וקדרה נתונה תחתיה. בארץ כנגד הארובה ואינה רחבה כל כך שאם תעלה כנגד הארובה שיהיו שפתותיה נוגעות בארובה אלא יוצאת ונכנסת בריוח: טומאה בוקעת ועולה. והבית טהור וכל המאהיל עליה שלא כנגד הטומאה טהור אבל כנגד הטומאה טמא דאע"ג דאין כלי חרס מטמא מגבו הכא דטומאה בוקעת תוכה נמי טמא אע"ג דטומאה תחתיה וכל מה שבקדרה טמא ואפי' שלא כנגד הטומאה (ד): תחתיה והבית טמא. שהקדרה מאהלת על הטומאה שהוא גבוה טפח: תוכה וגבה טהור. שהקדרה חוצצת בפני הטומאה ומצלת עם דפנות האהלים (ה): בתוכה או על גבה הכל טמא. תוכה וגבה ותחתיה והבית דטומאה שעל גבה בוקעת תחתיה והרי גבוהה טפח וגוב אין מצלת כיון דקדרה טמאה: ז היתה נתונה. אקדרה קאי: בצד האסקופה. שהיתה מונחת על האסקופה מבחוץ מסוכה לפנים כל כך שאם תעלה יש ממנה טפח תחת המשקוף וכגון שהקדרה רחבה מלמטה הרבה וצרה מלמעלה כלפי פיה דכי קיימא טפח תחת המשקוף עדיין כל פיה להוץ: טומאה תחתיה. ברצועה איירי: בוקעת ועולה. והבית טהור וכגון שטומאה מן המשקוף ולחוץ דאי בטפח המסוך לפנים היה הבית טמא: תחתיה והבית טמא. כיון דאיכא טפח ממנה לפנים שמביא את הטומאה

כו' נתן כו': (ד) מפסס חבורין כמ"ש הר"ב ספ"ב דלעיל וע"ש והא דתני בוקעת ועולה דמשמע דשלא כנגד הטומאה טהור היינו כמש שאין לקדרה, הר"ש: [ה] ויורדת. לא שירדה עד התהום שהרי אינה ללולה אלא ר"ל תחתיה עד שאין כלי טמא חולץ ומ"מ כיון שאין ע"ג טע"ט שהרי פתיחה לאויר אינו מביא הטומאה לצדדין, הר"ש. ואם תאמר כשהטומאה תחתיה הו"ל רלולה ותרד עד התהום, וי"ל כיון דאין כלי טמא חולץ ה"ל כאלו היא מגולה, כ"מ: (ה) הר"ב ולפעמים אזלי דמ"ס פ"ס אבל הוא דוחק, ופ"ק דע"כ ל"א כהס אלא בכלים הטהורים אבל לא במקבלים טומאה, ומהר"א כתב דגב כ"ה מליל עם דפנות האהלים והריבה שבאמצע הבית

אין די איבערשטע שטובן איז אויך טמא ודבר שאינו מקבל טומאה און אויב ער האט געליגט אויף דעם פענסטער אזוי אזאך וואס קען ניט טמא ווערין בין מלמעלן בין מלמטן סיי ער האט גילייגט די זאך אויף דעם אויבערשטין פענסטער און סיי ער האט איהר גילייגט אויף דעם אונטערשטען פענסטער אין טמא אלא תחתון איז ניט מער טמא נאר וואס עס ליגט אונטער דעם פענסטער. אויב ער האט גיליגט אויף דעם אויבערשטין פענסטער איז אלץ טמא וואס געגין די פענסטער נאר ניט וואס אין שטוב און אויב ער האט געליגט דיא זאך אויף דעם אונטערשטין פענסטער אלין וואס אונטער דעם פענסטער איז טמא און ווס איבער דעם פענסטער איז טהור: ו ארובה שהיא בתוך הבית אויב אין דאך פון שטוב איז דא אפענסטער וקדרה נתונה תחתיה און אויף די ערד אונטער דעם פענסטער שטייט אטאפ שאם תעלה אויב דו וועסט ארויף נעמען דעם טאפ דורך דעם פענסטער אין שפתותיה נוגעות בארובה וועלין די זייטין פון טאפ ניט אן רירען די זייטין פון פענסטער, דער טאפ איז שמעלער ווי די פענסטער טומאה תחתיה אויב די טומאה איז אונטער דעם טאפ בתוכה אדער אין דעם טאפ או על גבה אדער אויף דעם טאפ טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת די טומאה שפאלט דורך ביז צום הימעל און זיא שפאלט אין דער נידער ביז צום אבגרונד, און צלץ וואס אין שטוב איז טהור היתה גבוהה מן הארץ טפח אויב דער טאפ איז הויך פון די ערד אטפח טומאה תחתיה אויב דיא טומאה ליגט אונטער דעם טאפ או בבית אדער אין שטוב תחתיה והבית טמא אלץ וואס אונטער דעם טאפ און וואס אין שטוב איז טמא תוכה וגבה טהור אלץ וואס אין טאפ און וואס אויף דעם טאפ איז טהור בתוכה און אויב די טומאה איז איננווייניג אין טאפ או על גבה אדער אויף דעם טאפ הכל טמא איז אלץ טמא, וואס אין טאפ און אויף דעם טאפ און אונטער דעם טאפ און אין שטוב אלץ איז טמא: ז היתה נתונה בצד האסקופה אויב דער טאפ איז געשטאנען ביי דיא שוועל פון אויסווייניג, און דער טאפ איז ניוועז אויבין שמאל און אונטין ברייט שאם תעלה אויב מען וועט דעם טאפ ארויף ציהען אין דער הייך וועט זיין די מויל פון טאפ אויסווייניג, און דער אונטין פון טאפ היא נוגעת במשקוף פותח טפח וועט אנרירען דעם אויבערשטין בעלעק וואס איבער די שוועל אויף אטפח דיא ברייט טומאה תחתיה אויב אטומאה ליגט אונטער דעם טאפ בתוכה אדער אין דעם טאפ או על גבה אדער אויף דעם טאפ טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת די טומאה שפאלט ארויף ביז צום הימעל און זיא שפאלט אין דער נידער ביז צום אבגרונד און אויב די טומאה ליגט אין טאפ אין דער זייט וואס אויסווייניג פון די שוועל, איז דיא שטוב טהור, און אויב די טומאה ליגט אין טאפ אין דער זייט וואס איבער די שוועל אלין וואס אין די שטוב איז טמא היתה גבוהה מן הארץ טפח אויב דער טאפ איז הויך פון די ערד אטפח טומאה תחתית אויב די טומאה ליגט אונטער דעם טאפ או בבית

אדער

לבית : תוכה וגבה טהור. דכלולת עם דופן הבית : הכל טמא. דנטמאה הקדרה ואינה חוצלת ורואין את הטומאה כאלו היא תחתיה והבית טמא : או מודבקת. שאין הקדרה תחת המשקוף כלל אלא למעלה דבוקה בלד המשקוף ואין רוחב דביקתה טפח (ו) : אין טמא אלא תחתיה. כיון דליכא טפח תחת המשקוף אין מביא טומאה לבית והבית ותוכה וגבה הכל טהור :

וגבה טהור. בתוכה או על גבה הכל טמא, שאם תעלה אינה נוגעת ◦במשקוף פותח טפח או מודבקת במשקוף. טומאה תחתיה. אין טמא אלא תחתיה :

◦נגמ' בשקוף

מקרי דסנות אהלים כדמשמע לעיל פ"ס, ופתוי"ס : (ו) ק' דלמאי קתני לה דמס"ת דהוי עדיפא מכשתעלה ואין בה פ"ט, ומסר"ג לחב דסד"א דכשיש ממנה תחת המשקוף ואינה כפ"ט אינה מביאה הטומאה מאהל צרא' לאהל קבע אבל הכא נראה כמוסיף עליו והוי כמחובר למשקוף והכי' אסל אמר קמ"ל דלא, ועיין תוי"ט :

אָדֶער דִי טוּמְאָה לִיגְט אִין שְׁטוּבּ תַּחְתֶּיהָ וְהַבַּיִת טָמֵא אַלְץ וָואס לִיגְט אוּנְטֶער דָעם טָאפּ אוּנ אִין שְׁטוּבּ אִיז טָמֵא תּוֹכָהּ וְגַבָּהּ טָהוֹר אוּנ אַלְץ וָואס לִיגְט אִין טָאפּ אוּנ אוֹיף דֶעם טָאפּ אִיז טָהוֹר בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ אוֹיבּ דִי טוּמְאָה לִיגְט אִין טָאפּ אָדֶער אוֹיף דֶעם טָאפּ הַכֹּל טָמֵא אִיז אַלְץ טָמֵא שֶׁאִם תַּעֲלֶה אֵינָהּ נוֹגַעַת בַּמַּשְׁקוֹף פּוֹתֵחַ טֶפַח אָבֶּער אַז דֶער טָאפּ אִיז אוּנְטֶען נִיט בְּרֵייט אוֹיבּ מֶען וֶועט אִיהם אוֹיפְהֵייבִּין צוּם בֶּעלֶעק וָואס אִיבֶּער דִיא שְׁוֶועל וֶועט נִיט זַיין אַטֶפַח פוּן טָאפּ אוּנְטֶער דֶעם בֶּעלֶעק אוֹ מוּדְבֶּקֶת בְּשָׁקוֹף אָדֶער דֶער טָאפּ אִיז נָאר בַּהֶעפְט צוּם בֶּעלֶעק אָבֶּער נִיט אוּנְטֶער דֶעם בֶּעלֶעק טוּמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹיבּ דִי טוּמְאָה לִיגְט אוּנְטֶער דֶעם טָאפּ אֵין טָמֵא אֶלָּא תַּחְתֶּיהָ אִיז נִיט מֶער טָמֵא נָאר וָואס עֶס לִיגְט אוּנְטֶער דֶעם טָאפּ :

רש"י

בשפופרת. הכניסה קנה חלול באותו מקום ונמלא בתוכו דם : בבשרה. דם יהיה זובה בבשרה שילא דרך כותלי בית הרחם ואין מפסיק והאי קרא בנדה כתיב ופרשה שניה נאמר בזבה ואשה כי יזוב זוב דמה וגו' : שמטמא' בפנים כבחוץ. מאחר שילא מן המקור לפרוזדור והעמידו כותליה מיד היא מטמאה משא"כ בזב ובעל קרי דאין מטמאין עד שתלא טומאתן לחוץ : אם יש בה דם אגור וכו'. ומאי שנא

גמרא נדה דף כא ע"ב

בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא הרואה דם בשפופרת מהו בבשרה אמר רחמנא ולא בשפופרת או דלמא האי בבשרה מיבעי ליה שמטמאה בפנים כבחוץ. א"ל בבשר' אמר רחמנא ולא בשפופרת דאי בבשרה מיבעי ליה שמטמאה מבפנים כבחוץ א"כ נימא קרא בבשר מאי בבשר' ש"מ תרתי. והאמר ר' יוחנן משום רשב"י המפלת חתיכה קורעה אם יש בה דם אגור טמאה,

תוספות

והאמר רבי שמעון בן יוחי. וא"ת ולימייתיה ממתניתין דכפי עמה דם. וי"ל סייגו משום דקסבר דאינו דם נדות :

בָּעֵי מִנֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא רַבִּי יִרְמְיָה הָאט גִיפְרֶעגְט בַּייא רַבִּי זֵירָא הָרוֹאָה דָּם בִּשְׁפוֹפֶרֶת מַהוּ אוֹיבּ אַאִשָּׁה הָאט אַרַיין גִישְׁטֶעקְט אִין זִיךְ אַלַאנְגֶע רֶערִיל אוּנ הָאט אִיהם אַרוֹיס גֶענוּמֶען צוּרִיק אוּנ אִין דֶעם רֶערִיל אִיז גֶעפוּנֶען גִיוָוארִין בְּלוּט, וִויא אִיז דֶער דִין, אִיז זִיא טְמֵאָה וִויא אַנִדָּה אָדֶער וִויא אַזָבָה, אָדֶער זִיא אִיז טָהוֹר בִּבְשָׂרָהּ אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא בִּשְׁפוֹפֶרֶת דִי תּוֹרָה הָאט גִיזָאגְט אוֹיבּ דִיא בְּלוּט וֶועט רִינֶען פוּן אִיהר לַייבּ זָאל זִיא זַיין טְמֵאָה, אָבֶּער אַז דִי בְּלוּט רִינְט דוּרְךְ אַרֶערִיל אִיז זִיא טָהוֹר אוֹ דִלְמָא הַאי בִּבְשָׂרָהּ מִיבָּעֵי לֵיהּ שֶׁמְּטַמְּאָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ אָדֶער אֲפִילוּ דִי בְּלוּט אִיז גֶעפוּנֶען גִיוָוארִין אִין אַרֶערִיל אִיז זִיא אוֹיךְ טְמֵאָה, אוּנ וָואס דִיא תּוֹרָה הָאט גִיזָאגְט „בִּבְשָׂרָהּ" אִין אִיהר לַייבּ, דָאס לֶערוּנְט אוּנְז אַיין אַנְדֶערֶען דִין, אַז דִי בְּלוּט פוּן נִדּוּת הָאט זִיךְ נָאר גֶערִירְט פוּן אָרְט, אֲפִילוּ עֶס אִיז נָאךְ נִיט אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן דִיא אִשָּׁה, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין אִיז דִי אִשָּׁה שׁוֹין טְמֵאָה, אִיז דִי בְּלוּט מְטַמֵּא אִין אִיהר לַייבּ, גְלַייךְ וִויא עֶס וָואלְט שׁוֹין אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן אִיהר לַייבּ אָמַר לֵיהּ הָאט רַבִּי זֵירָא גִיזָאגְט צוּ רַבִּי יִרְמְיָה בִּבְשָׂרָהּ אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא בִּשְׁפוֹפֶרֶת דִיא תּוֹרָה הָאט גִיזָאגְט אוֹיבּ דָאס בְּלוּט וֶועט גֵיין דוּרְךְ אִיהר לַייבּ זָאל זִיא זַיין טְמֵאָה, אָבֶּער אַז דִי בְּלוּט גֵייט דוּרְךְ אַרֶער אִיז דִי אִשָּׁה נִיט טְמֵאָה דְאִי בִּבְשָׂרָהּ מִיבָּעֵי לֵיהּ שֶׁמְּטַמְּאָה בִּפְנִים כְּבַחוּץ וָוארוּם אַז מֶען זָאל דַארְפִין דֶעם וָוארְט „בִּבְשָׂרָהּ" אוֹיף דֶעם אַיין דִין אַז דִיא בְּלוּט נִדּוּת הָאט זִיךְ גֶערִירְט פוּן אָרְט אוּנ עֶס אִיז נָאךְ אִינְוֵוייגִיג, דִיא בְּלוּט אִיז נָאךְ נִיט אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פוּן דִי אִשָּׁה פוּן דֶעסְטְוֶועגִין אִיז דִי אִשָּׁה טְמֵאָה גְלַייךְ וִויא דִי בְּלוּט וָואלְט שׁוֹין אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען אִם כֵּן נֵימָא קְרָא בְּבָשָׂר אוֹיבּ עֶס אִיז אַזוֹי זָאל שְׁטֵיין אִין פָּסוּק בְּבָשָׂר וֶועלִין מִיר זָאגִין אֲפִילוּ דִיא בְּלוּט נִדּוּת אִיז נָאךְ אִין אִיהר לַייבּ, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין אִיז זִיא טְמֵאָה מַאי בִּבְשָׂרָהּ פַאר וָואס שְׁטֵייט בִּבְשָׂרָהּ שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי וַוייסִין מִיר פוּן דֶעם וָוארְט צְווייא דִינִים, אַיין דִין אוֹיבּ דִיא בְּלוּט נִדּוּת הָאט זִיךְ נָאר גֶערִירְט פוּן אָרְט אֲפִילוּ דִיא בְּלוּט אִיז נָאךְ אִין דִיא אִשָּׁה פוּן דֶעסְטְוֶועגִין אִיז זִיא שׁוֹין טְמֵאָה, דֶעם אַנְדֶערֶען דִין אוֹיבּ דִי בְּלוּט גֵייט דוּרְךְ אַרֶער אוּנ דִי בְּלוּט הָאט נִיט אָנְגֶערִירְט דָאס לַייבּ פוּן דִיא אִשָּׁה, אִיז דִיא אִשָּׁה טָהוֹר. פְרֶעגְט דִי גְמָרָא וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי רַבִּי יוֹחָנָן הָאט דָאךְ גִיזָאגְט פוּן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִים וֶועגִין הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה קוֹרַעַת אִם

משפופרת: דרכה של אשה לראות דם בחתיכה. הולך כבשרה קרינא ביה דמין כמינו לא היין:

ואם לאו טהורה. הכי השתא התם דרכה של אשה לראות דם בחתיכה הכא אין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת:

יש בה דם אגור טמאה ואם לאו טהורה אויב פון אאשה איז ארויס געפאלין אשטיק, זאל מען דאס אויפשניידין אויב איניוויניג איז דא פארזאמולטע בלוט (די בלוט איז איניוויניג אזוי וויא אין אכלי) איז דיא אשה טמא, אונ אויב דיא בלוט איז ניט איניוויניג פארזאמולט איז זיא טהור, דיא פארזאמולטע בלוט וואס איז אין די שטיק וואס איז ארויס געפאלין פון די אשה, איז דאך גלייך צו די בלוט וואס אין די רער (די בלוט וואס אין די רער האט ניט אנגערירט דאס לייב פון די אשה, אונ די בלוט וואס אין די ארויס געפאלענע שטיק האט ניט אנגערירט דאס לייב פון די אשה) פאר וואס ביא די בלוט וואס אין די רער זאגסטו אז די אשה איז טהור, אונ ביא די בלוט וואס אין דיא ארויס געפאלענע שטיק זאגט רבי יוחנן דיא אשה איז טמא, ענטפערט די גמרא הכי השתא עס איז ניט גלייך איינס צו דאס אנדערע התם דרכה של אשה לראות דם בחתיכה דער שטיינער איז ביי אאשה פון איהר זאל ארויס פאלין אשטיק אונ אין דיא שטיק זאל געפונען ווערין פארזאמולטע בלוט, איז גלייך וויא דיא בלוט וואלט אנגערירט איהר לייב, דריבער איז זיא טמא הכא אין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת אבער דאס איז ניט דערשטיינער פון אאשה זיא זאל זעהן בלוט דורך ארער, דריבער איז דיא אשה טהור:

זוהר ויקהל דף רג ע״א

פתח רבי יצחק אבתריה ואמר ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו׳. אמאי כניש לון בנין לממסר לון שבת כמלקדמין דהא בקדמיתא עד לא עבדו בני ישראל ית עגלא מסר לון את השבת. ודא איהו דלא נטרו איגון ערב רב. כיון דטמעו ביני ובין בני ישראל אמרו ואבן מלה דא אתמנע מינן מיד ויקהל העם על אהרן וגו׳ ואתמשכו סגיאין אבתרייהו. לבתר דמיתו איגון דמיתו כניש משה לבני ישראל בלחודייהו ויהב לון שבת כמלקדמין הה״ד ששת ימים תעשה מלאכה וגו׳ לא תבערו אש בכל מושבותיכם הכא אית רזא דרזין לאינון דידעי הכמתא עלאה רזא דשבת הא אוקמוה חברייא אבל רזא דא אתמסר לחכימי עליונין דהא שבת רזא עלאה הוא:

מוסר — יוסף לחק — הלכה פסוקה

משערי תשובה לר״י דף ט ע״ב.

באשר יקבל האדם את מוסר השם ויטיב דרכיו ומעלליו ראוי לו שישמח ביסוריו לפי שהועילוהו תועלת נשגבות, ויש לו להודות לשם יתעלה עליהם כמו על שאר ההצלחות, כנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא, ונאמר צרה ויגון אמצא ובשם

הרמב״ם הלכות שבת פ״ט.

(א) אחד נתן את האור וא׳ נתן את העצים וא׳ נתן את הקדרה וא׳ נתן את המים וא׳ נתן את הבשר וא׳ נתן את התבלין ובא אחד והגיס כולם חייבים משום מבשל, שכל העושה דבר מצרכי הבישול ה״ז

באשר יקבל האדם את מוסר השם וייטיב דרכיו ומעלליו אז דער מענטש וועט אן נעמען דעם שטראף פון גאט אונ וועט פארבעסערין זיין פירונג אונ זיינע מעשים ראוי לו שישמח ביסוריו דארף ער זיך פרייען מיט די יסורים לפי שהועילוהו תועלות נשגבות וויל זיי האבין איהם גיהאלפין גרויסע הילפען ויש לו להודות לשם יתעלה עליהם כמו על שאר ההצלחות אונ ער דארף לויבין גאט אויף די יסורים וואס ער האט איהם גיגעבין אזוי ווי ער לויבט גאט אויף אנדערע גליקען וואס ער האט איהם גיגעבין שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק דוד המלך הט גיזאגט כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא ווען גאט העלפט מיר הייב איך אויף אכוס וויין אונ טרינק איהם מיט שמחה אונ רוף דעם נאמען פון גאט איך לויב גאט אויף די הילף וואס ער האט מיר גיהאלפין ונאמר נאך האט דוד המלך גיזאגט צרה ויגון אמצא ובשם ה׳ אקרא ווען איך געפין אצרה אדער איין אנדער טרויעריקייט רוף איך אויך דעם נאמען פון גאט, לויב איך אויך גאט, וויל איך ווייס אז

(א) אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים ואחד נתן את הקדרה ואחד נתן את המים ואחד נתן את הבשר ואחד נתן את התבלין איינער האט געלייגט אפייער, איז געקומען נאך איינער אונ האט געלייגט האלץ אויף דעם פייער, איז געקומען נאך איינער אונ האט גישטעלט אליידיגין טאפ געבין דעם פייער, איז געקומען נאך איינער אונ האט אריין גיגאסין וואסער אין דעם טאפ, איז געקומען נאך איינער אונ האט אריין געלייגט פלייש אין דעם וואסער וואס אין טאפ, איז געקומען נאך איינער אונ האט אריין גישאטין בשמים אין דעם טאפ וואסער מיט פלייש ובא אחר והגיס אונ עס איז געקומען נאך איינער אונ האט אויסגעמישט מיט אלעפיל אין טאפ כולם חייבים משום מבשל זענען אלע חייב וויל זייא האבין גיקאכט אום שבת שכל העושה דבר מצרכי הבישול הרי זה מבשל ווארום דער מענטש וואס טוהט אזאך וואס מען דארף צו דעם קאכין, הייסט דאס ער האט גיקאכט. אונ אויסמישען דאס עסין וואס אין טאפ דארף מען אויך צום קאכין,

מבשל. אבל אם שפת אחד את הקדרה תחלה ובא אחר ונתן את המים ובא אחר ונתן את הבשר ובא אחר ונתן את התבלין ובא אחר ונתן את האור ובא אחר ונתן עצים על האור ובא אחר והגים שנים האחרונים בלבד חייבין משום מבשל: (ב) הניח בשר ע"ג גחלים אם נצלה בו כגרוגרת אפילו בשנים ושלשה מקומות חייב, לא נצלה בו כגרוגרת אבל נתבשל כולו חצי בישול חייב. נתבשל חצי בישול מצד א' פטור עד

דריבער דער וואס האט אויסגעמישט דאס עסין איז אויך חייב אבל אם שפת אחד את הקדרה תחלה אבער אז פריער האט איינער געשטעלט א טאפ ובא אחר ונתן את המים איז געקומען איין אנדערער אונ האט אריין געגאסין וואסער אין טאפ ובא אחר ונתן את הבשר איז געקומען איין אנדערער אונ האט אריין געלייגט פלייש אין די וואסער וואס אין טאפ ובא אחר ונתן את התבלין איז געקומען איין אנדערער אונ האט אריין געשאטין בשמים אין דעם טאפ וואסער מיט פלייש ובא אחר ונתן את האור איז געקומען איין אנדערער אונ האט געלייגט פייער געפין דעם טאפ ובא אחר ונתן עצים על האור איז געקומען איין אנדערער אונ האט גינעבין האלץ אויף דעם פייער ובא אחר והגים אונ עס איז געקומען איין אנדערער אונ דאס אויסגעמישט דאס עסין וואס אין טאפ שנים האחרונים בלבד חייבין משום מבשל זענען נאר דיא לעצטע צווייי חייב נייל זייא האבין גיקאכט אום שבת: (ב) הניח בשר על גבי גחלים אויב ער האט גע־לייגט אום שבת פלייש אויף ברענענדיגע קוילין אם נצלה בו כגרוגרת אויב צשטיקעל פון דעם פלייש גרוים וויא אנעטריקונטער פייג איז גיבראכין גיווארין אפילו בשנים ושלשה מקומות חייב אפילו דאס שטיקעל גיבראטענע איז ניט אויף איין ארט נאר אויף צווייי דריי ערטער, אונ די צווייי דריי ערטער צו זאמען זענען גרוים וויא אאיילבירט, איז ער חייב לא נצלה בו כגרוגרת אבל נתבשל כולו חצי בישול חייב אונ אויב פערטיג גיבראטענע איז אין דעם פלייש ניטא עס זאל זיין גרוים ווי אנעטריקנטע פייג. נאר עס איז אין גאנצין פערטיג גיווארין דיא העלפט וויא עס דארף פערטיג ווערין, דהיינו עס דארף זיך בראטין אשעה ביז עס וועט פערטיג ווערין, אונ עס האט זיך נאר גיבראטין אהאלבע שעה, איז ער חייב אקרבן אויב עס איז גיוועזן אומגעקערין נתבשל חצי בישול מצד אחד פטור אויב עס איז פערטיג גיווארין דיא העלפט וויא עס דארף פערטיג ווערין, אבער נאר פון איין זייט, דהיינו דיא פלייש זאל דורכגיבראטין ווערין פון ביידע זייטין דיא גאנצע גרעב דארף דאערין אשעה אונ אז זיא זאל גוט גיבראטין ווערין אויף איין זייט דארף דאערין אהאלבע שעה, אונ עס איז נאר גיבראטין גיווארן די העלפט גרעב אפערטיל שעה,

ה' אקרא. ואמרו ז"ל בספרי ר' אליעזר בן יעקב אומר כל זמן שאדם שרוי בשלוה אין מתכפר לו מעונותיו כלום וע"י היסורי' הוא מתרצה למקום, שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה. פי' כאב את בן כן ירצה ה' את אשר הוכיח וקבל מוסר, וכדרך שהאב ירצה את בנו אחרי התוכחות. ויש לפרש עוד וכאב יוכיח את הבן אשר ירצה בו ואינו מוכיח את הבנים שהוא נואש מהם ויודע שלא יועילם התוכחות, ונאמר על האנשים שאינן מכירין טובת התוכחות ותועלתם ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים ונאמר ואנכי יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע, וגו'

דאס איז מיין טובה ואמרו זכרונם לברכה בספרי דיא חכמים האבין גיזאגט אין ספרי, רבי אליעזר בן יעקב זאגט כל זמן שאדם שרוי בשלוה אין מתכפר לו מעונותיו כלום אזויא לאנג וויא אמענטש איז מיט פרידען [עס פעלט איהם גאר ניט] איז מען איהם גאר ניט מוחל פון זיינע זינד ועל ידי היסורים הוא מתרצה למקום אונ דורך יסורים ווערט ער בוויליגט צו גאט שנאמר וואורום עס שטייט אין פסוק כי את אשר יאהב ה' יוכיח וועמען גאט האט ליב דעם שטראפט ער וכאב את בן ירצה אזוי ווי אפאטער וויל זיין זוהן פירוש כאב את בן כן ירצה ה' את אשר הוכיח וקיבל מוסרו אזוי ווי אפאטער האט ליב זיין זוהן, אזוי האט גאט ליב דעם מענטש וואס מען האט איהם גישטראפט אונ ער האט צו גענומען די שטראף מיט ליבשאפט אונ ער האט גיטאהן תשובה וכדרך שהאב ירצה את בנו אחרי התוכחה אונ אזוי ווי אפאטער האט ליב זיין זוהן נאכדעם ווי ער האט איהם גישטראפט ויש לפרש עוד וכאב יוכיח את הבן אשר ירצה בו מען קען זאגין אזוי מיינט דער פסוק, אזוי ווי אפאטער וואס שטראפט דעם זוהן וום ער וויל איס, ווס ער האט איהם ליב ואינו מוכיח את הבנים שהוא נואש מהם ויודע שלא יועילם התוכחות אבער דיא קינדער וואס ער ווייס אז זיי וועט שוין קיין שטראף העלפין, פון זיי פארגעסט ער זיך שוין אונ שטראפט זיי ניט, ביי הקב"ה איז אויך אזוי אז ער ווייס דער מענטש וועט טאהן תשובה, שיקט ער אויף איהם יסורים, ער זאל טאהן תשובה. אונ דיא מענטשין וואס הקב"ה ווייס אז זיי וועלין קיין תשובה טאהן שטראפט ער זיי ניט ונאמר על האנשים שאינן מכירין טובת התוכחות ותועלתם אונ די מענטשין וואס דערקענען ניט די טובה פון שטראף אונ יסורים וואס גאט שיקט אויף זיי, אויף זיי זאגט דער פסוק ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים גאט זאגט מיט די יסורים וואס איך האב אויף זיי געשיקט האב איך זיי גיוואלט אויס לייזין [פון זייערע זינד], אונ זיי האבין אויף מיר גיזאגט ליגען [זיי האבין גיזאגט אז די יסורים זענען ניט פון גאט נאר אטרעפונג] ונאמר נאך זאגט דער פסוק גאט זאגט ואנכי יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע איך האב אויף זיי געשיקט יסורים, מיט די יסורים האב איך געשטארקט זייערע הענט [זיי וועלין טאהן תשובה. וועל איך אויף

ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי ולא ידעו כי רפאתים וגם על סבועת בשם להוחיל ממעוף צוקתו כי יהי' החושך סבת הסורים כמ"ש אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי:

שיהפך בו ויתבשל חצי בישול משני צדדין, שבת והדביק פת בתנור בשבת ונזכר מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויבוא לידי מלאכה:

זיי קענען ברייגען אלע טובות] אונ זיי טראכטין אויף מיר אז מיט די יסורים וויל איך זיי שלעכטס טאהן ונאמר נאך זאגט דער פסוק ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי ולא ידעו כי רפאתים איך האב איינגעוואהנט אפרים ומיט די יסורים וואס איך האב אויף זיי געשיקט, זיי זאלין טאהן תשובה] איך זאל זיי קענען נעמען אויף מיינע ארעמס, אונ זיי ווייסין נאר ניט אז מיט די יסורים האב איך געהיילט זייערע נשמות ויש על הבוטח בה' להוחיל ממעוף צוקתו כי יהיה החשך סבת האורה אונ דער מענטש וואס איז פארזיכערט אויף גאט דארף ווארטין אז פון זיינע שטארקע צרות וועט ער געהאלפין ווערין אונ די פינסטערקייט וועט זיין אסבה. אז אויף איהם זאל קומען אליכטיגקייט כמו שנאמר ווי עס שטייט אין פסוק אל תשמחי אויבתי לי מיין פיינד זאלסט דיך ניט פרייען אויף מיר כי נפלתי קמתי אפילו איך בין געפאלין פון דעסטוועגין בין איך אויף גישטאנען כי אשב בחשך ה' אור לי אפילו איך וועל נאך אמאהל דארפין זיצען אין דער פינסטער, ווייס איך אז גאט וועט זיין מיין ליכטיגקייט:

איז דאך פון דיא איין זייט אויך גיבראטין גיווארין נאר די העלפט וויא עס דארף גיבראטין ווערין איז ער פטור עד שיהפך בו סיידין ער זאל די פלייש אומקערין אויף די אנדערע זייט אונ זאל לייגין די אנדערע זייט אויף די קוילין ויתבשל חצי בישול משני צדדין אונ דיא אנדערע זייט זאל זיך אויך בראטין אפערטיל שעה אונ וועט אויך גיבראטין ווערין דיא העלפט וויא עס דארף גיבראטין ווערין, וועט שוין זיין גיבראטין דיא העלפט פון ביידע זייטין וועט ער חייב זיין שבת והדביק פת בתנור בשבת אויב ער האט פארגעסין אז עס איז שבת אונ האט אנגיקלעבט ברויט אין הויבין אום שבת ונזכר אונ ער האט זיך דערמאנט אז עס איז שבת מותר לו לרדותה קודם שתאפה ויבא לידי מלאכה מעג ער ארויס נעמען די ברויט פון הויבין איידער זיא וועט געבאקט ווערין. ווארום אז ער וועט נאר ווארטין ביז דער ברויט וועט געבאקט ווערין וועט ער חייב זיין אקרבן חטאת:

אמוסר וועגין בטחון. צו האבין אפארזיכערונג אויף הקב"ה

שלח לך אנשים וגו' גאט האט גיזאגט צו משה ער זאל שיקען מענטשין אין דיא לאנד כנען זייא זאלין אויס זעהן דיא לאנד. פון דעם פסוק זעהן מיר אז הקב"ה פירט דיא וועלט מיט דיא נאטירליכע בשאפונג וויא ער האט זיא בשאפין, אונ ער וויל זיא ניט ענדערין, נאר סיידין ווען עס איז גאנץ נייטיג דאמאלס ענדערט הקב"ה זיין בעשאפונג, דאס ווערט גערופין אנס, דריבער דארף יעדער מענטש אויך אזוי פירען, למשל אז איינער איז קראנק דארף ער גיין צו אדאקטער אונ נעמען מעדיצין אונ פון דעסטוועגין זאל ער זיך ניט פאר זיכערין אז דער מעדיצין וועט איהם העלפין, דיא פארזיכערונג דארף ער האבין אויף הקב"ה אז דורך דעם מעדיצין וועט איהם גאט העלפין, אונ ער זאל ניט זאגין אז גאט קען העלפין אן מעדיצין אויך. עס איז אמת גאט קען טאקע העלפין אן מעדיצין אויך, פון דעסטוועגין האט גאט בשאפין אלע ערלייא גראזין וואס מיט זיי זאל זיך דער מענטש היילין מיט דער נאטור, נאר גאט שיקט אריין דעם דאקטער אין זינען ער זאל טרעפין וואס די קראנקייט איז אונ זאל באלד צו טרעפין דעם מעדיצין צו די קראנקייט, אונ ער זאל געזונד ווערין, אונ אזוי איז גזאגט גיווארין אין דיא תורה ורפא ירפא דער מענטש זאל גיין צו ארופא ער זאל איהם היילין, אונ אזוי איז ביי די פרנסה פון דעם מענטש, דער מענטש זאל ניט זאגין גאט האט מיך בעשאפין זאל מיך גאט שפייזין אזוי וויא ער שפייזט אלע בהמות, זייא טוהען נאר ניט צו זייער פרנסה אונ גאט שפייזט זייא, אונ איך וועל אויך גאר ניט טאהן אונ גאט וועט מיך שפייזין, אויף דעם מענטש זאגט דער פסוק יברכך בכל אשר תעשה גאט וועט דיך בענטשין אין אלץ וואס דו וועסט טאהן, דער מענטש מוז טאהן, אדער ער איז אבעל מלאכה אדער אסוחר, אדער ער איז אערד ארבעטער, נאר הקב"ה גיט דעם מענטש זיין ברכה ער זאל האבין פרנסה, אדער ער זאל רייך ווערין, וויא הקב"ה וויל, אבער וואו דער מענטש קען זיך ניט העלפין אונ ער קען ניט גיהאלפין ווערין מיט דער נאטור, אויב דער מענטש איז ווערט העלפט איהם גאט איבער דיא נאטור, דאס הייסט ער טוהט איהם אנס, אונ אזוי געפינען מיר ביי נח, אפילו הקב"ה האט גיקענט רעטטין נח פון מבול אן אתבה, ווי רש"י ברענגט הרבה רוח והצלה לפני הקב"ה פאר הקב"ה

איז

בשורה טובה

חק לישראל אין בעזונדערע פרשיות

מיר האָבען געדרוקט דעם באַרימטען

חק לישראל

מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ"ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה, אלעם איבערזעצט אויף א לייכטע אידישע שפראך, מיט שיינע ליכטיגע און קלאָרען דרוק

צום באַקומען אַ יעדער פרשה אין אַ באַזונדערן באַנד, מיט ווייכע דעקלעך, שטאַרק געבונדען, צו ערמעגליכען מיט זיך צו פירען אויפן וועג צו דער אַרבעט אאַ"וו, כדי צו קענען מקיים זיין בשבתך בביתך ובלכתך בדרך

צו באַקומען פאַר אַ שטוינענד ביליגען פרייז 75 סענט אַ ספר

אויך וועט זיין צו באַקומען איה"ש

אויף גאַנץ תורה אין צען פראַכטפולע דע לוקס בענדער

פאַר א ביליגען פרייז ביי

EMUNAH PUBLISHING COMPANY

171 TAYLOR ST., BROOKLYN, N. Y. 11211 **Tel. 388 - 8812**

מכתב המלצה מהגה"צ אב"ד משארמאש שליט"א

מלפנים זאת בישראל בדורות הקודמים ובימי אבותינו זי"ע, אשר כל או"א בין ת"ח בין איש המוני השתדלו להשלים חוקם בכל יום ויום בס׳ חק לישראל חק ולא יעבור, וכן נהגו הצדיקים הקדושים מדור דור כידוע, ומקור חוצבו ממקום קדוש עליון, יסדו ותקנו איש האלקי קודש הקדשים מרן רבינו האריז"ל, ללמוד בכל יום ויום בסדר הזה תורה נביאים וכתובים, משנה, תלמוד, זוה"ק, כמבואר בשער המצות פ׳ ואתחנן (דף מ"ו) עיי"ש. ואחריו קם הגה"ק איש האלקים מרן החיד"א זללה"ה, והוסיף מילואים לסדר הנ"ל, ללמוד בכל יום עניני מוסר ודינים מלוקטים מארבעה חלקי השו"ע והרמב"ם ז"ל כדי לצאת גם ידי חובת לימוד הלכה, ע"ד אמרם ז"ל כל השונה הלכות בכל יום כו׳, ועיין בשו"ע (סי׳ רל"ח) דאם לא השלים חק הקבוע לו ביום, ישלימנו בלילה מיד. ועיין בפתחי תשובה (יו"ד סי׳ רמ"ו) בשם משנת חכמים דדעתו נוטה דאם לא השלים בלילה מחוייב להשלים אף ליומא אוחרא, וצריך ללמוד דבר זה קודם שאר לימודו עיי"ש.

בעוה"ר בסיבת החורבן והגלות שאירע לעם ישראל בימינו אלה הרבה ממנהגי ישראל הטובים והישרים נדלדלו ונטשטשו, ולמיעוט מציאותם כמעט שנשכחו מלב ההמון, וככה אירע גם בלימוד החק לישראל, שהי׳ חק קבוע לכל בר ישראל מגדול ועד קטן להשלים חקו מידי יום ביומו כל ימי חייהם עד עולם, ועכשיו בעוה"ר נתמעטו לומדי׳ ועוסקי׳ וכמעט לא נמצאו, מי יתן איפוא להחזיר עטרה ליושנה שיקבעו כאו"א שיעור קבוע ללמוד בכל יום ויום כפי הסדר שיסדה רבינו האריז"ל עפ"י הסוד, וגם לקבוע שיעורין ברבים כמנהג אבותינו הק׳ בדור הקדום.

ע"כ באו ונחזיק טיבותא לגברא דמרא סייעא הרה"ח מוה"ר שלו׳ יודא גראָסס נ"י, אשר טוב עשה בעמיו והדפיס ספר חק לישראל בדפוס נאה ומשובח, באותיות מאירות עינים, גם חילק כל פרשה בכרך לבדנה, למען להקל ללומדי׳ להוליכם בחיקם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך באלה מסעי, והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, ולא ימוש ספר התורה הזה מפיך, ועי"ז יהי׳ באפשרות גם להטרודים על המחי׳ ועל הכלכלה להשלים חקם בס׳ החק לישראל מידי יום ביומו. ואקו׳ בעזר השם שיתרבה גבולנו בתלמידים ויתרחב גבול הקדושה להגדיל תורה ולהאדירה. ומתאמרא משמי׳ דההקה"צ משינאווע זללה"ה, אשר לימוד החק לישראל מסוגל לפרנסה בנקל ובהרחבה, ונרמז באמרם ז"ל (ביצה ט"ז ע"א) דהאי חק לישנא דמזונא הוא, עבדה"ק ודפת"ח. ובזכות התוה"ק יוסיף הקב"ה ויגאלנו גאולת עולם במהרה דידן אכיה"ר.

הכ"ד הכותב לכבוד התוה"ק ולומדי׳

נפתלי הירצקא העניג

אבדק"ק שארמאש יצ"ו, ברוקלין, נ. י.